የወንጀል ፍትህ ስርአቱና ህገ መንግስቱ

ይህ ማንዋል የተዘጋጀው በሶስት አዘጋጆች ሲሆን ክፍል አንድ፣ ክፍል ሁለትና ክፍል ሶስት በሚል በሶስት ንዑስ ርዕሶች በየፊናው እንዲቀርብ ሆኗል፡፡

- በክፍል አንድ የወንጀል ህጉ ዋና ዋና መርሆች
- በክፍል ሁለት በባህሪያቸው ለየት ያሉ ወንጀሎች፣ የወንጀል ፍትህ ስርአቱ መሰረታዊ ችግሮቹና የመፍትሄ ሃሳቦች፣
- በክፍል ሶስት ደግሞ የወንጀል የፍትህ ስርአቱና ህገ መንግስቱ የአፈፃፀም ሂደት (ከምርመራ እስከ ፍርድ) እንዲቀርቡ ሆኗል፡፡

ለሰልጣኞቹ አጠቃቀም እንዲያመች የየክፍሉ ዝግጅት የራሲን ማውጫ፣ ቁጥርና ንዑስ ቁጥሮች እንዲይዙ ተደርጓል፡፡

አዘጋጆች፡- አሊ ሱለይማን
አዲል አህመድ
ወ/ትንሳኤ ወ/መላክ

ባወ ል ህ፦ ዋ መርሆዎ

ርዕስ ኮ

ባዎ ሥርዓ መጋጎ 2

1.1. ባወ ል ባዎ ህ ሥርዓ 3

1.2. ባወ ል ህ። 3

1.3. ጾ ስወኻሚ ካሳ 4

ባ ፣ ቮእቨ ባወ ል ባዎ ህ ሥርዓ ዋ ዋ መርሆዎ ፤ 4

2.1. ባወ ል ህ ዓሳማ ብ፤. 4

ባህ ቱ መሠረ ፤. 6

በህ ዋ ክክል ስለመሆ ፤ 7

ባወ ል ህ፦ ወተ ኟሳ ተመልሶ ባማቭሰራ ስለመሆ፦፤. 7

ባወ ል ማቂቂሚቨ ሶስ ክምሱ ፤. 8

ባምክ ቨ ውጎ፣ ፦ 9

ህ ዊ ሰው ቨሳ ው ታር ባወ ል ህ ተጎቨቂ ፤ 11

8.1. ሪካዊ መጋጎ፤. . . . . .

8.2. ስቨሚ/ ር ፦ም፤. 12

8.3. ጾራካሪ ብ ፤. 12

8.4. Mensrea. 12

8.5. 'Ultra vires doctrine'. 14

8.6. ምርታ ቤ ዘ ታ በ ካል መቅረብ ስመ ል፤. 14

8.7. ባወ ል ሳዋ ሕ ዊ ሰው ባተሰጎው ካል ባስቤ መ ካ ባስበ ም 15

8.8. " Vicarious liability" ስሌሳው ጎዌ ሳዋ ስለመሆ 15

ባመሰ ተ ባር. 16

ስለመሞጾር. 18

በሕ ባተወቀቱ ታር ፣ ባማባስቀጎ፦ ቭቅር ባሚቨሰጎ፦ ሁ ፣ ዎ 20

ባሙቨ ሥራ ቲ 23

ባ ዕዛዝ ሰ ተጎ ቨ ቂ 23
ስ ሁ ፣ 24
ህ ዊ መጾ ሳጾ ል. 28
ባው ሮ ል ምታ. 31
ባሲ ቪ ል ባጾ መ ሎ ው ኮ ኮ ር. 33

ክምል ታ

ባሥልን ው ዓላማ፤

በዚህ ክምል ባሚሰነው ሥልነ ዓላማ ሰልኃኣኖ ባወት ል ህ ኑት ዋ ዋ መርሆዎኖ ርስበርሳ ው ቨላ ውት ትፁኜ ጸህ መት ሥፔ ታት ኌዎኖ ምር በማ ዘብ በወት ል ህ ዘርዎ ጸዚህ በዋፔ ቨ ገፑፔት ዕወቀፔ አታማስ ለማስዌፔ ነው።

ቨህት ሥልነ ሲቨኃ ቅቁም፣ ሠልኃኣኖ፦

- ባወት ል ህ ዋ ዋ መርሆዎኖ ባተመሠረቱበፔት ኮነሰ ሃሣቡኖ ላቨ በቂ ዕወቀፔ ቨ ብኃሉ።
- ባወ ል ባዎፔህ ሥርዓቱ ኮነሰ ሃሳባዊ መሠረፔ ላቨ ትሳቤ ቨ ብኃሉ
- በአ ኌስ ባወት ል ህ ወስኅ ጸቀታሞው ህ በተሻለ ሁት ባህ ሰውኜ ቨለው ታር ፔ ባወት ል ተኅ ቨቂኜ ዙሪቨ ቨሉፔት ኮነሰ ሣቡኖ ላቨ በቂ ትዛቤ ቨ ብኃሉ፣
- ባወት ል ህ መርሆዎኖ ጸህ መት ሥቱ ላቨ ጸተተት ፡ መሠ ዊ መብ ኖ ር ቨላ ውት ፔስስር ቨ ችዛባሉ፣
- ሠልኃኣኖ በሥራ ላቨ ሲሰማሩ በወት ል ህ ፡ ልብ ክምል ላቨ ቨሉፔ ታት ኌዎኖት ጸህ መት ሥቱ ጸወት ል ህ መርሆዎኖ አትኟር በማ ዘብ መተ በር ቨኖግሉ።

1. ***ባዎፔሕ ሥርዓፔ አመኃኅ***

1.1. በሰው ል ባዕታ ፔ ሪክ ውስኅ ባተውነ ሮአዊ ሁት (State of nature) በአባለበፔ ወቅፔ አትቱ ሌላቾውት በ ቨል በማስ ተታ ኅ ቅሙት ባሚቨራምታብፔ አካሄታ ትተኸር ሆቤስ (Hobbes) ባተባለው ባማህበራዊ ወላስዌ 'Leviathan' በተሰገኞው ኮሁም ትተአሰወረው ራሃም በተባለ ኸሐዋ ተኅ ቅሷል፣ (p170 Grahm)። ቨህ ዎላ ፔት በራስ ፡ልበፔ አማካቨኜ ባማስወኜም ተ ባር በሰዎኖ መካጸል ቨለበፔት ፡ ፔ ወቨም ለተህትኜ ኅ ትቅ መሆት በህብረተሰብ ውስኅ ትዛቤ ሲቨ ፖ ሰዎኖ ኅ ቅላላ ዎላ ውት (general will) ለተወካቮኖ ው አሳልዐ በመስኅ ፔ ራሳ ውት ሰላማዊ በሆትሁት ማስተ ተር ትተ መሩ Locke ባተሰገኞው ወላስዌ ልኌ ል (p170 Grahm)

ባሕብረተሰብ አባላፔ በወቃ ው ባማስተ ተሩት ባሥራ ላዋኜፔት ለተወካቮኖ ው ወቅተው ሲሰኅ ፡ ተወካቮኖ ው ተቋማዊ አሠራር/አተረ ፔት ሥራ ውት ባሚመሩበፔት ህ ኖት በሥራ ላቨ ት ቨውሉ አታር ዋል። ቨህም በመሆት ሰዎኖ

ቀተም ሲል ባሚተርስባ ውት ጎ ቃፔ አ ዊውት በራሳ ው አማጸፖችፔ ቭመልሱበፔ ጸቅረው አካሄታ ቭልቅ በህ መሠረፔ መምፔኔ ማ ገፔት መርነው በዚሁ መልክ መረማመታ ቀነ ሉ።ቭህ አካሄታ ችው ለዛሬው ባምፔህ ሥርዓፔ (administration of justice) መሠረፔ ባሆችው።

በአነ ቃለቭ አት ር ባምፔህ ሥርዓፔ በሁለፔ ቭጸወላል፣ቭኸውም ባወት ል ባምተሐብሔር ባምፔህ ሥርዓፔ በመባል ቭነ ራል፡፤

1.2. ባወት ል ባምፔሕ ሥርዓፔ

ባወት ል ባምፔሕ ሥርዓፔ ማለፔ አትታ ባህብረተሰብ አካል በሚወኮመው ባህ መኃስ ተ ባር ሳቢቭ በሌላው ወ ት ላቭ ፡ ፔ ሲተርስ አኅዋው ለወኼመው ኅ ዌፔ ቅኃ ፔ ት ፣ቭ ፖ ባሚተረ በፔ ሥርዓፔችው፤

ባምፔሐብሔር ባምፔሕ ሥርዓፔ ማለፔ አትታ ባህብረተሰብ አባል በሚወኮመው ባህ መኃስ ሳቢቭ ሌላው ወ ት ላቭ ፡ ፔ ሲተርስ ፣ው ተ ፣ውት ባመክስበፔ ሥርዓፔ ችው። ቭህ ህ ት በመኃስ ባሚወ ም ኅ ዌፔ አትታም ጸወል ባመት ሲሆት ሌላው ተ ሞ ጸውል ው ጸሆትባህ መኃስ ባሚመኃ ላዋችፔ ሊሆት ቭናላል።

ባወት ል ባምፔሕ ሥርዓፔ ዓላማው አትታ ሰው ባወት ል ሕ ት በመተላለም ባሚወኮመው ኅ ዌፔ በውነ፣ፔችፔ ባሚ ወ ፡ ፔ ባተረሰበፔ ለሰብ ብኖ ሳቭሆት ህብረተሰቡት ምር ስለሆት ለወኼመው ታር ፣ፔ በ ስራፔ ወቭም በ ትዘብ መቀ መቅኃ ፔ ሲሆት፤ በምፔህብሔር ባምፔህ ሥርዓፔ በጹል ተ ሞ ዓላማው አትታ ሰው ህ ት በመኃስ ባሌላውት መብፔ ቢችላ መብቱ ባተችባበፔ ሰው ሊካስ ቭ ባዋል፤ በሌላ በጹል ተ ሞ በተተረ ው ስምምችፔ መሠረፔ ሊቭ ፖ ባሚ ባው መብፔ ቭነ በቅለ ል/ ቭሰነ ዋል ባሚል ችው።ቭህ ኅ ቅል አ ላለኽ ሲሆት ዝርዝር ፡ ኮኖ ት ባባራሳ ው ዝርዝር ባ ፖችፔ መምፔሔ አሰኃ ኅ አላ ው።

1.3. ባወት ል ህ ኖ

በህ ራኖት ባህ ሥርዓፔ ባወት ል ህ ኖ ባተተት ፡ፔ ኅ ትፔ በምፔሐት ሥፔ (በ15ኞው መ ክምለ ዘመት) ቀኅ ሉም በወት ለኞ መቅ ህ (ባ1923 ባ1949) አሁት ተ ሞ በተሻሻለው ባወት ል ህ (ባ1997) ችው። ጸዚህ ባወት ል ህ በተ ማሪም በተለቭባ ፣ዜ በተለቭብ አዋ ኖ ባወነ፡ ባወት ል ታት ፣ሥኖ አሉ።በ1997 ባወኃው ባኢዋ ፣ሬ ባወት ል ህ (ኮታ) በአትቀኮ 3 ላቭ በወት ል ህ ጸተመለጸቱፔ ታት ፣ሥኖ በተ ማሪ ልብ ባህርቭ ቭላ ው ታት ፣ሥኖ ባተነ በቁ መሆ ውት ቭ ልክል።

ጸዚህም በተ ማሪ ባወት ል ታት ፣ሥኖ ተወኻሚ ባሚሆትበፔት ሥርዓፔ ባሚተት ው በ1954 ባወኃው አሁትም በሥራ ላቭ ቭለው ባወት ለኞ መቅ ህ ሥትሥርዓፔ በወት ል ባምፔህ ሥርዓፔ ውስጎ ባሚካተፔ ህ ትተሚሆት ቭ ወቃል።

1.4. አስወጋሚ አካላቸ

ባወት ል ህ ፡ ጸላቭ ባተጎቀሱቸ ልብ ህ ኖ ት ሥም ባወት ለቾ መቅ ህ ሥት ሥርዓቱት ባሚቭስወጓሙ አካላቸ በወት ለቾ መቅ ህ ሥት ሥርዓቱ ውስጎ ባተመለጸቱቸ ህ አስወጋሚ አካላቸ ዝሊስ ዓቃቤ ህ ማረሚቭ ቤቸ ሲሆት፣በልብ ህ ኖ ተ ሞ ት ምሩክ ዓ/ህ ፣ በአሠሪ ሠራተቾ ፡ ብ ባሠራተቾ ማህበራዊ ፡ ቭ ሚቲስ ር ኢትስዝክተር፣ በህ ወጎ ት ታ ባት ታ ሚቲስ ር ኢትስዝክተር ባኢ ፡ስ አበባ ተትብ ማስጸበር፣ወ.ዘ.ተ በአስወጋሚቾ ተመልክተዋል።
ባወቲራል ባሥቱም ባር ኘረ ሙስ ኮሚሽትም በተቋቋመበቸ ልብ ህ መሠረቸ ባመርማሪቾ ባዓቃቤ ህ ቾ ሥልጷት ተሰጎ ል።

2. ባኢቾኦእቭ ባወት ል ባጆቴህ ሥርዓቾ ዋ ዋ መርሆዎኖ፤

ባኢቾኦእቭ ባወት ል ጆቴህ ሥርዓቾ ዋ ዋ መርሆዎኖ በዋ ው ባወት ል ሕ (ኮታ) ማለቾም በሥራ ላቭ ቭለው ባ1997 ዓ.ም. ባወት ል ህ ፡ በ1954 ባወጷው ባወት ለቾ መቅ ህ ሥትሥርዓቾ፣ በባ ዚው በወጎ፡ቾ ባወት ል ቭዘቾ ታት ጎዎኖ በተካተቱባ ው ልብ ልብ ህ ሙኖ በ1987 በወጷው ባኢዋ ረፊ ህ መት ሥቾ ውስጎ ትው። በዋ ው ባወት ል ህ ውስጎ ትተ መርህ ባሚቆጎሩቾ በአብዛቾው ባሚ ዤቾ በህ ፡ (ኮታ) ባመ መሪቭው ላቅ ክፍል ውስጎ ጸአትቀኮ 1 ስጸ አትቀኮ 237 በአሉቾ ውስጎ ትው። ለዚህ ባማስተማሪቭ ኮሁዎ ዝ ቾ በርዕስትቾ ባተሰጎው ፡ ቭ ላቭ በመ መሪቭው ላቅ ክፍል ውስጎ ቭሉቾት ባወት ል ህ መርሆዎኖ በዝርዘር ማስቀመጎ ስለማቭኖል ባተወሰትቾት ብኖ ለመጎ ቀስ ተሞክሯል።

2.1. ባወት ል ህ ዓላማ ብ፤

ባተሻሻለው ባወት ል ህ አትቀኮ 1 ባወት ል ህ ፡ ዓላማ ብ ባአ ሪቱት መት ሥቾት ባህዝብት ባትዋሪዎኖት ሰላም፣ ተህትትቾ፣ሥርዓቾ መብቾ ጎ ቅም መጎበቅ ማረ ጎ መሆትት ቭተት ላል። ቭህትትም ዓላማ ብ ለማስወጓም በወት ል ህ ፡ አማካቭትቾ ባወት ል ታር ፡ ኖት ትዚህ ታር ፡ ኖ ቢወጓሙ ባሚጸተለውት ቅኃቾ በማሳወቅ፣ ቭህም ል0 ባወት ል ታር ፡ ኖ ጸተወ መ ወት ል አታራ ፡ሥኖት በመቅኃቾ አትታም ራሳ ው ም ወት ል ት ቭስሩ በሌላ በጾል ተ ሞ ሌላው ባ ችት መቀኃቾ በማባቾ ት ፡ቆጎ ብ በማታረ ወቭም ተ ሞ ትዚሁ ጎዌተኣኖ ት ፡ ረሙ ሌላ ወት ል ት ቭስሩ ባሚ ቱበቾት ርም መውሰታት ቭካቾ ል።

ጸዚህ ታት ፯ ባምትረ ው በመ መሪቭው ባታት ፯ው ክፍል ባወት ል ህ ፡ ዓላማ በአጎ ቃላቭ ህ ሥርዓቾት ኘነ ት ማስጸበር ሰላም ተህትቾ፣ መብቾ ጎ ቅም ማስጎ በቅ፣ መሆትት ሲ ልኮ ሁለተቾው ባታት ፯ው ክፍል ተ ሞ በመ መሪቭው ክፍል ባተጎ ቀሰውት አላማ ብ ለማሳካቾ ህ ፡ ባሚቭበረክተውት ተ ባ አስተዋኮኦ በመዘርዘር ትው።

አሁንም ባታት ጋውት ሁለተኞ ክምል ጎለቅ ብለት ስትመረምር ሁለፔ ዓበቨፔ ጎ ቮኖት ትረ ለት። አትተኞው ጎ ብ ባወት ል ህ ባሚተት ው ባሚ ወ በፔ ምክንቨፔ ህብረተሰቡ ባፔኣቷ ተ ባሮኖ ባወት ል ታር ጎ ኖ መሆ ውት አውቆ ተረታ ህ ጎት አክብሮ ት ጎቀሳቀስ ባማስተማር ዓላማ ት ለው ሲቨመለክፔ፣ ሁለተኞው ጎ ብ ት ባወት ል ቅኃፔ ዓላማዎኖት ባሚ ልኮ ንው።

በዚህ ባታት ጋው ክምል ውስጎ ባተመለጸቱፔ ባቅኃፔ ዓላማዎኖ ጸቅኃፔ መማር፣ በባህርብ መ ተስ ማስወ ታ/ማ ለል ው።

ቅኃፔ አስተማሪ ንው ሲባል አትታም ራሱ ተቀ ው በታ ሚ ሌላ ወት ል ት ብወ ም ባመ መሪቨው ቅኃፔ ቨስተምረዋል በሌላ በጾል ተ ሞ ሌሎኖ ሰዎኖ ባተቀ ውት ቅኃፔ በማባፔ ጸወት ል ታር ጎፔ ት ጎቆጎ ቡ ማስተማሪቨ ብሆ ዋል።

ባባህሪብ መ ተስ ማለፔ ተቀ ው በማረሚቨ ቤፔ በሚቆብቨበፔ ወቅፔ፣ ባሙቨ ሥልጎ ባሞራል ሥልጎ በአጎ ቃላብ ባወት ለፖቺፔ ባህሪት ለመለወጎ ባሚቨበቁ ሥራዎኖ መሠራፔት ቨካፔ ል።

ሌላው ባተቀ ውት ተሐታሶ ሊቨመጎ፣ ባሚኖሉ ርም ዎኖ በወት ል ህ ፣ አትቀኮ 191 ባተመለጸተው ባጎ ዌተፖቺፔ ውሣቴ ጸተላለወ በኋላ ባቅኃፔ ውሣቴት ተ ሞ ባማቆባፔ በአትቀኮ 192 ባተመለጸተው ባቅጎፔ ውሣቴ ጸተላለወ በኋላ ቅኃቱ ት ብወኽም ማ ታት ባመሳሰለፔ ርም ዎኖት ቨካፔ ል። በዚህ መልክ በዎ/ቤፔ ባሚወሰተው ርም ባተቀ ውት ማፖቺፔ ክብር ጸ ምፔ ቨስ ባ አካሄታ በመሆት ተቀ ው ራሱት በራሱ ቨርማል ቨሻሸላል ባሚል ምፔ ላብ ባተመሰረተ ንው።
ማስወ ታ/ማ ለል ባሚለው ባቅኃፔ አላማ ባሚወ ምበፔ መት ታ አትታም በሞፔ ቅኃፔ ወብም በ ስር በማቆባፔ ንው።

2.2. በዚህ አ ኃሚ ማትሳፔ አ ባብ ባሚሆንው ጸላብ በተጎ ቀሱፔ ሶስፔ ባቅኃፔ ዓላማዎኖ በተ ማሪ አራተኞ ባቅኃፔ ዓላማ ማለፔም መበቀል ባሚባል ስለመ ሩ ንው፣

ባዚህ ዓላማ ዎፌ ሃሳብ ሰዎኖ ለሚተርስባ ው ጎ ቃፔ ባመበቀል ባህርብ ቨላ ው ስለመሆት ንው፣ ጸላብ ባተጎ ቀሱፔ ሶስፔ ባቅኃፔ ዓላማዎኖ ባሚቨተጾሩፔ ለወተዋፔ ሲሆት ባበቀል ዓላማ ት ወተ ኋላ ተመልሶ በማተኮር ንው፤
ብኽውም ባበቀል ምላ ፖፔ ለተወ መው ባወት ል ጎ ቃፔ አ ዌውት በመመለስ መርካፔ ሲሆት ለወተዋፔ አፔጾሮፔ ባሚሰጎፔ ሶስፔ ዓላማዎኖ ት ወት ሉ ጸተወ መ በኋላ ስለሚጸተሉፔ ውጎ ኖ ባሚቨስቡ ው፤ ብህም ማለፔ ጎ ዌተኞው ት ረ ረም፣ ጎ ዌተኞው ራሱ ወብም ሌላው ወተዋፔ ወት ል ት ብወኮም ጸተወሰተው ባቅኃፔ ርም ፔምህርፔ ት ቨ ፖ ማታረ ት አ ጎ ዌተኞው በቀኃብ ወት ል ት ብወኮም ዕታሉት ባማቨ ፖፐፔት ሁቴ ማመኖ ፔት ባሚቨካፔፔ ንው።

3. <u>ባህ ትቱ መሠረፔ</u>

3.1. በወት ል ህ ፦ አትቀኮ 2 ላብ ባህ ትቱ መሠረፔ ባሚለው መርህ በህ መት ሥቱ አትቀኮ 17(1) ላብ « በሕ ጸተተት ው ሥርዐፔ ው ማትቹውም ሰው ወትታም ሆት ሴፔ ተቈቱት/ ት አበታ ም አ ታ ም» በሚል ጸተቀመነ ው ር ተመሳሳብ ነው። ባዚህ መርህ ባነ ትፔ ምት ም ጸሮማትበውበት ባህ መርህ «Nulium crimen,nulla poena sine lege» መሆትት ዋሊዡ ራበት ባተባሉፔ ባህ ተመራማሪ (ባ1949 ባኢፔዮእበ ባወት ለቾ መቅ ህ አርቃቂ ል) ባኢፔዮእበ ባወት ል ህ መ ቢበ በሚል መኮሐዊ ው ነ ቅሰው ል ባዚህ መርህ ወብም ታት ፯ አስወላ ትቱ ባምፔህ ሥርዓፔ አስተ ተሩ በህ ባበላብትፔ ብኖ ባተመራ ት ረ በአሰተ ተሩ አመራሮኖ ላዊ አስተሳሰብ/ስሜፔ ላብ ተመስር ት ብመራ ለማታረ ነው። አትታ ታር ረፔ ወት ል መሆት በ ልኮ ተተት ፦ ህዝቡ አት ረበውቀው ካል ወ ወት ል ባሆነውት ታር ረፔ ወት ል ካልሆነው ጸአልተጸለጸለው ተ ባር በመለባፔ መረማመታ ብሳነዋል። በሌላ በጹል ተ ሞ በአመራሮኖ አሰተሳሰብ ስሜፔ ብኖ በት ትቱ ተ ባር ወት ል ነው ወት ል አብተሰም ተብሎ ባሚወረ ጸሆት አተ ው ባጸዊ ብሆ ል።

ብህ ህ በ ልኮ በህ ፦ ወት ል ተብሎ በልተተት ት ተ ባር ዖርታ ቤፔ (ኣ ኖ) በማመሳሰል ወብም በአተረጂ ም ወት ልት መምነ ር ትተማብኖሉ ብተት ል። ብሁት ፔር ም ባሚበሻ ብነ ቢወነ ር ት ፔር ም መስነ ፔ ትተሚኖል መርሁ በስቀምታ ል።

3.2. ጸዚህ ር በተበበዘ ዋሊዡ ራበት በ1947 ዓ.ም. በወታ ው ባወት ለቾ መቅ ህ አትቀኮ 618 (3) ላብ ስለ ሴሰፖትፔ አወጫም ሲተት « ተጸሣሹ ክርስቲበት ሆ ሳብዊ ሳብለበብ ወብም ሚስቱ ነ ላው ሳፔሄታ በመ ሪበ ቤቱ ዕቁባፔ በስቀመነ ትተሆት በበትስ በሶሶፔ ወር ስራፔ ብቀታ ል» ባሚለውት ታት ፯ በፔር ም ባሚበስትላውት ክርክር ሲበቀርቡ ሚስቲቱ ባል - አጸል ወ በመ ሪበ ቤ ብ ስቀምነ ብህ በፔር ም ተጹ ትተማበስቀታ ብተመታማሉ። ብሁት ት ሡ በሉ ባፔር ም ኖ ር ት በመታ ባባል ባሚስፔ ዕጹልትፔ መርህም ጸ ምፔ ብ ባቀታሞው ወት ል ህ አትቀኮ 618(3) አኖው በአ ሱ ባወት ል ህ አትቀኮ 652(3) ሁለቱነም ባፔ ር ጀትኣ ኖ በአካተተ መልክ ት ረተት ተተር ጀል።

ባወት ልት ታት ፯ በፔር ም አመሳስሎ መስራፔ ባሚኖልበፔት ምሳሌ፦-በተሻሻለው ባወት ል ህ አትቀኮ 675 (ምትፔ ማ ኑል) መመልጸፔ ብኖላል።

« ማነም ሰው ተ ቢ በልሆት ብልኮ ለማ ገፔ ወብም ለሌላ ሰው ለማስ ገፔ በማሰብ፣ ባሌለላ ሰው ባሆነውት ለአትታ ለተወሰት አ ል ሎፔ ወብም በአተራ ባተሰነ ው ዋ በለውት ት ር ወብም ኀ ሬ ትዘብ በሙሉ ወብም በጸዋል ለራሱ በተረ ፣ ወብም ለሌላ ሰው በተረ ፣ ባወሰተ፣

ቨስወሰተ፣ ባሰወረ፣ ወቨም ለራሱ ወቨም ለሌላ ሰው አ ል ሎፔ ቨዋለ ወቨም ቨህት ባመሳሰለውት ማ ውትም አታራ ፦ፔ ባወኸመ ትተሃት፤

ትተትሩ ሁት በቀላል ሥራፔ ወቨም ጸአምስፔ ዓመፔ በቨበልጎ ኽኹ ሥራፔ ቨቀኃ ል።

ጸዚህ ታት ኌ ባምትረ ው ለምሣሌ፡- ባተረጸበውት ባመት ሥፔ ትብረፔ ለ ል ዕ ው በዋስፔ አስቨዞፔ ቢ ፖ በዚህ ታት ኌ መሠረፔ በዋስፔ ማስቨዝ፣ታር ፔ፣ «ለራሱ ቨተረ ወቨም ለሌላ ሰው ቨተረ ባወሰተ፣ ቨስወሰተ፣ቨስወረሰ፣ ወቨም ለራሱ ወቨም ለሌላ አ ል ሎፔ ቨዋለ» ጸሚሉፔ ባታት ኌው ቃሎኖ ር ስለሚመሳሰል ቨህትት ታት ኌ ኀ ሏል በማለፔ ለመክሰስ ቨስኖላል ባሚል ፔር ኦም መስጎ ፔ ቨኖላል።

4 በህ ዋፔ ፔክክል ስለመሆት፣(አትቀኮ 4)

4.1. በወት ል ህ ፦ አትቀኮ 4 ላቨ ባተተት ው ታት ኌ ቨዘለው መርህ ሁሉም በህ ዋፔ ዕጹል መሆትት ነው፣ በ ር ኀ ታት ኌው ባወት ል ህ ፦ በሁሉም ላቨ በዕጹልትፔ ባሚወኽም ስለመሆት ብኖ ነው ባሚቨወሳው ቨህም ባሆክፔ ርዕሰ ፦ ብ ባወት ል ህ ስለሆት ነው።

ህ ፦ ተወኾሚትቱ በሁሉም ላቨ መሆትት ሲተት በሰው ል ሪክ ውስኀ ማህበራዊ፣ ባህላዊ፣ ዝፖለቲካዊ ክስተ ኖ ባውኀሩፔ በዕጹልትፔ ባአለመ ባፔ አሻራት ለማስቀረፔ ነው፤ ቹህ አሻራዎኖ፣ ጸዘር፣ ብሔር ጸማህበራዊ ምት ፣ ጸቀለም፣ ቋነቋ፣ ጸሃቨማ ፔ፣ ጸአመለካጸፔ፣ ጸሃብፔ፣ ጸፔውልታ መሰል ሁት ዎኖ ባመት ሲሆት፣ ወት ል ህ ፦ በ ነህ ምጸነቨ ኖ ልብትፔ ትተማቨተር ቨጸለክላል። ቨህ መርህ በወት ል ወኾሚው ማትትፔም ሆት በወት ሉ ሰለባ ወቨም ተበ ቨ ማትትፔ ልብትፔ ሳቨተር ባወት ል ህ ፦ በዕጹልትፔ ጸመወ ም ትተማቨቆኀ ብ ቨመለክ ል።

በዚህ ታት ኌ ሁለተቾው ክዎል ላቨ በህ ጸለላ (ለምሣሌ ፣ገፀሎማ ኖ ባመሳሰለፔ) ጸተሰኀው በዕታሜ ምጸነቨፔ (ለምሣሌ አካለ መጎት አለመታረስ) ባተለባ ባወት ል አታራ ፣ው ሁት (ለምሣሌ ባአ ምሮ ህመምተቾ) በስተቀር ባቅኃፔ አወኻም ወቨም ሌላ ባወት ል ህ ርም አወሳሰታ ላቨ ልብትፔ ትተማቨ ር ተተት ኟል።

ባዚህ ባወት ል ህ መርህ፣ በኢዋ ፣ሪ ህ መት ሥፔ አትቀኮ 25 ላቨ ባዕጹልትፔ መብፔ በሚል ርዕሰ ስዎሯል። ህ መት ሥቱ ላቨ ባሰወረው መርህ ሁሉም ሰዎኖ በሕ ዋፔ ጹል ው በማለፔ ቨተት ል፤ በመሆትም ባወት ል ህ ፦ መርህ በህ መት ሥቱ መብፔ ላቨ ባተመሠረተ ወቨም ጸህ መት ሥቱ ር ባተኃኃመ ነው።

5. ባወት ል ህ ፦ ወተኂላ ተመልሶ ባማቨሰራ ስለመሆት (አትቀኮ 5)

5.1. ባወት ል ህ በሥራ ላቨ ባሚውለው ህ ፦ ጸወኃበፔ ዕለፔ አትስ ት ፣ ወተኂላ ተመልሶ ስለአለመሆት በወት ል ህ ፦ ላቨ ተተት ኟል፤ ባዚህ መርህ አስወላ ፣ትፔ ባሚመት ው ቀተም ሲል በሥራ ላቨ ባክረው ባወት ል ህ በአ ፣ስ ባወት ል ህ

ሲተካ በቀታሞው በአ ሱ ህ አወሸም ላቭ ሊሕሱ ባሚናሱ አት ትታ ባህ ናት መዎፔሔ ለመስጎ ፔ ቅው። በዚህ መርህ ውስጎ ባሚጸተሉፔ ፡ ቮኖ ቭ ገዘ ል።

5.1.1. አትታ ተ ባር በቀታሞው በአ ሱ ባወት ል ህ ጎኖ በወት ልሼ ተተት ሙ ጸሆት ወት ሉም ባተወሸመው አ ሱ ህ በሥራ ላቭ ጸመዋለ በዋፔ ጸሆትክሱ ባሚ ባው በቀታሞው ባወት ል ህ መሠረፔ ቭሆ ል።

5.1.2. አትታ ተ ባር አ ሱ ህ ጸመውኃቱ በዋፔ ጸተሰራ በአ ሱ ባወት ል ህ በወት ልሼ ተተት ሙ ጸሆት ትር ት በቀታሞው ባወት ል ህ ወት ል ሆ ጸአልተተት በአ ሱ ህ መሠረፔ አቭቀኃም፣

5.1.3. አትታ ተ ባር በቀታሞው ባወት ል ህ በወት ልሼ ጸተተት አ ሱ ህ በስራ ላቭ ጸመዋሉ በዋፔ ጸተወ መ በአ ሱ ህ በወት ልሼ ቨልተተት ጸሆት አቨሰጎ ቭቅም ባተ መረ ክስ ጸአለም ት ቋረጎ ቭተረ ል።

5.1.4. ተጸሣሹ ወት ሉት ባወሸመው በቀታሞው ባወት ል ህ ሆ ክሱ ባሚ ባው ት አ ሱ ባወት ል ህ ጸወኃ በ ላ ጸሆት አ ሱ ህ ቅኃቱት ባሚቨቀልለፔ ጸሆት ባአ ሱ ህ ቅኃፔ ተወሻሚ ቭሆ ል።

በኢዋታሪ ህ መት ሰፔ አትቀኮ 22 ትዑስ ቁጎር 2 ላቭም « . . . ታር ቱ ጸተወ መ በኋላ ባወኃ ሕ በተጸሳሹ ወቭም ለተቀኃው ሰው ጎ ቃሚ ሆ በተ ዠጸታር ቱ በኋላ ባወኃው ሕ ተወሻሚፔ ቭ ረዋል» በማለፔ ሲ ልኮ።

በዚሁ ባህ መት ሥፔ አትቀኮ 22 ትዑስ ቁጎር 1 ላቭ ባተተት ው ታት ፣ ተ ሞ በወት ል ህ ፡ አትቀኮ 2 ላቭ ቨለውት ባህ ትቱ መሠረፔ ባሚለውት መርህ ባሚቨት ባርቅ ትተሃት መረ ፔ ቭናል።

6. <u>ባወት ል ማቋቋሚቨ ሶስቱ ክምሎ፣(አትቀኮ 23)</u>

6.1. በአትታ ተጸሳሽ ባወት ል ተ ባር ተወኮሚል ብሎ ለመወሰት ሶስፔ ትሮኖ መሚላፔ ቭ ርባ ዋል። ቭኸውም በወት ል ህ ፡ አትቀኮ 23(2) ላቭ ባተጎቀሱፔ ሕ ዊ፣ ዙዌዊ ሞራላዊ ባተባሉፔ ዎሬ ትሮኖ ው።

ሕ ዊ ባሚለው በወት ል ህ ላቭ ተወሸመ ባተባለው አታራ ፔ በወት ል ቨስቀኃል ተብሎ ባተተት ስለመሆት ቅው። ባዚህ መርህ መሠረቱ በወት ል ህ ፡ አትቀኮ 2 (2) ላቭ ዎርታ ቤፔ ሕ ወጎ ትቱ በሕ ቨልተተት ት ታር ፔ ወቭም ታወፔ ትተ ወት ል ሊቆጎ ረው ቅኃፔ ሊወሰትበፔ አቭናልም። ባሚለው ታት ፣ ቅው። ስለዚህ አትታ ታር ፔ ወት ል ቅው ተብሎ ባወ መውት ሰው በወት ል ተጎ ቨቂ ለማታረ በቅታሚቨ

ቨህ ባተወ መ ታር ፒፔ ወት ል ትው ተብሎ በወት ል ህ ፡ መተት ቭ ርበ ል ማለፔ ትው።።

ዙዌዊ ባሚለው ቃል ባሚ ል ው ወት ል ትው ተብሎ ባተተት ው ተ ባር በተጸሳሹ ተወኮሚል ወብ ባሚለው ጎ ቨቄት ለመወሰት ባምትጎ ቀምበፔ መመዘኞ ትው።

6.2. ዚህ ላብ መቅሳፔ ቨለበፔ አትታ ጎ ቃሚ ትጎ ብ፣ አትታ ተ ባር ተወ መ ባሚባለው በአምት ዊ መልጹ ብኖ ሳብሆት በህ ት ፒብተር ባሚጎበቀውት ተ ባር ባለማታረ ፣ ወብም በመቆጎ ብ ባወት ል ተ ባር ሊወኮም ስለመሣሌ።- አትታ ሰው ባመጺ አተ ተርሶበፔ ህብወቱት ለማፔረዖ ወተ ሆስዘ ል አታርሱፖ በማለፔ ጎ ሪ ቨቀረበለፔ ሰው ም ልባፔም ሐጺም ዝም ብሎፔ ወተራሱ ፡ ብ ቢሄታ በወት ለኞ መቅ ህ ፡ አትቀኮ 575 ትተሚጎ ባቅ ተተት ቿል።

ጾዚህም ባምትረ ው ባወት ል ተ ባር መወኘም ማለፔ ህ ፡ ሚጾለክለውት በማታረ ም ሆትህ ፡ ት ፒብተር ባሚቨዘውት ባለማታረ ትተሆት መሆትት ትው።

6.3. ሞራላዊ ባሚለው ቃል ቨዘለው ኮ ትሰ ሃጣብም አትታ ተ ባር ትተወት ል ባሚወ መው ታር ፒቱት ባወ መው ሰው ታር ፒቱት ለመወኘም አውቆ ወብትም አስቦ ወብም ተ ሞ ተ ቢውት ጎ ትቃቄ ማታረ ሲጎ በቅበፔ ብህትት ሳቨተር በ ልተፖቼፔ ባወኮ መው መሆትት ትው። ለምሣሌ አትታ አሸጾርካሪ ተ ቢውት ባዕብ ቅፖፔ በማታረ በመጎ ትኞ ዖጎ ትፔ ላብ ቨሸጾረጾረ በሚ ፖበፔ ወቅፔ ጾዋቱ ጾሚሄታ ባ ትፔ መጺ ላብ ባክረ ሰው መጺ ው ሳብቆም ዘሎ ቢወርታ በኋለኞው መጺ አሸጾርካሪ ቢ ቨልተጎ በቀ ታት ተኞ ፡ ብ ስለሚሆት፣ ው ባመ ፔ አሳብ አለው አብባልም ት ፒሁም ልተኞ ትክር ለማለፔ አቨስኖልም፣ ስለዚህ ብህ ታት ተኞ አተ በመሆት አሸጾርካሪው በወት ሉ ተጎ ቨቂ አብሆትም።።

7. ባምክትብፔ ባውጎፔ ትቁፔ፤(አትቀኮ 24)

7.1. አትታ ወት ል ተወኮሚል ባሚባለው ወት ል ወኞሚው ባወ መው ዙዌዊ ተ ባር (ማታረ ወብም አለማታረ ሊሆት ብናላል) በወት ል ህ ላብ ወት ል ትው ተብሎ ባተተት ው ክስተፔ በውጎፔትፔ ሲቨስጾፔል ስለመሆት፣ ባወት ል ህ ፡ አትቀኮ 24 ቨስቀምኃል።። ብህትት በምሳሌ ትመልጾፔ አትታ ሰው ሌላኞው ሰው ሽ ጎ ተጹሶ ትባሩት በመም ፔ ቢ ታለው ሚኖ ባሞተው ጾተጸሳሹ በተተኮሰ ሽ ጎ ጎ ብፔ ምክትብፔ መሆት ብ ወቃል። ማለፔም ሽ ጎ /ጎ ብፔ ባመ ተብ መሣሪብ መሆት ጾልምታ ስለሚ ወቅ ትው።።

7.2. *ሌላ በህ ስሕሁም ላብ ባተለመተ ምሳሌ ትወሰታ፡-*

ህ ለት ብተብታብዋል በ ሩ ላብ ስብራፔ ቨተርስበ ል፣ ብህት ቨባ ባለመጺ ሐ ባተባለ ለ ር ወተ ሆስዘ ል ሲወስተው ሌላት መጺ ብ ል። በዚህ ወቅፔ ለ በተረሰበፔ

ፔ ህቨወቱ ቨልዊል፤ ምክንቨፔት አስዎተት ጸተመለጸፔነው፤ ሀ ለት ባቨመ ው ሮ ለ ወተ ሆስዘ ል አቨወሰታም ነክር፣ ወተ ሆስዘ ል ባቨወሰታ ሮ ባመጂ ፔ አቨተርስበፔም ነክር፤ ስለዚህ ለሞቱ ተጎ ቨቁ መ መሪቨ ባተበተበው ሀ ነው ባሚል መተምተሚቨ ላቨ ሊተረስ ቨናል።

ቨሁት ፔክክለቾው መመዘቾ መሆት ቨለበፔ ባተወ መው ታር ፔ ለወፔሮው ወቨም በልምታ ትተሚ ወቀው ር ላቨ ባሚተረ ባታበተላ ፔ ሞፔት ቨስጸፔላል ወቨ? ባሚለው ነው። በቨዝነው ምሣሌ ላቨ ህቨወቱ ቨለወው በመጂ ፔ መሆት ስለተ ለ መመዘት ቨለበፔ ር ላቨ ባተረስ ፔ ወቨስ ባመጂ ፔ ሞፔት ቨስጸፔላል ባሚለው ቨሆ ል። ምላሹ ሊሆት ባሚናስው ባመጂ ቱ ነው ባሚለው ነው፣ ምክንቨቱም ር ላቨ ባሚተረ ምፔ ለወፔሮው ሞፔት ስለማቨስጸፔል በአትቯ ተ ሞ ባመጂ ፔ ለሞፔ ሊ ር ትተሚናል ስለሚ ወቅ ነው።

8. <u>ህ ዊ ሰውቾ ቨላ ው ታር ኖ ባወት ል ህ ተጎ ቨቁቾ</u>

8.1. ሪካዊ አመኃጎ በህ ባዕወቀፔ መስክ ባተወነሮ ሰው ህ ዊ ሰውቾ ቨለው አካል ባሚባሉ አወራረ ኖ አሉ።በህ ባዕውቀፔ መስክ ባተወነሮ ሰውት ትተርዕስ ፔ ቨ አታር ፦ ባሚመለጸተው ጸመብፔ ተ ክዋቾ ጸ ቲ ተሸካሚቾ አትቯር ነው፤ ባሰው ል ትተማህበረሰብ ሲ ር ባሚቨስተሳስሩ ትባቡት ኖ አሉፔ፣ ቹህም ትባቡት ኖ ባቤተሰብ ትባቡቾ፣ ባሥራ ትባቡቾ ባ ብቨፔ ትባቡቾ ወ.ዘ.ተ ቨዘፔ ቨላ ው ው።፤በህ ኽክሰ ሃሳብ ቹህ ትባቡት ኖ ትተአ ባብት ው መብፔት ወቨም ቲ ት ቨስጸፔላሉ፣በዚህ ረ ታ ባምፔሃብሔር ህ ፔ በቁጎ ር 1 ላቨ «ሰው ጸተወለተብፔ ቀት አትስ ስጸ ሞተበፔ ቀት ታረስ ባሕ መብፔ አለው» ቨላል። ቫትተርለትተት (ኮ 12) ላቨ ትተጎ ቀሱፔ ባወረትሣብ Sujet de droit «ባህ መብፔ ቲ አለው» ቨላል።

ባሰው ል ትተተውነሮአዊ ሰው ወቨም ለሰብ ዕለፔ ተዕለፔ ጸሚቨተር ው ትቅስቃሴ በተቿ ፖ በህ ባወነራ ስልፔ ህ ዊ ሰውቾ ባሚል ኽክሰ ሃሳብ ውነሮ ትተ ህ ዊ ሰውቾም ቨትቀሳቀሳል፤ በተለም አት ር ህ ዊ ሰውቾ ማለፔ ታር ፔ ማለፔ ነው፤ታር ቷት በሶስፔ ዋ ዋ ክምሉኖ መወረ ቨናል፣ ቨኸውም ባመት ሥፔ ታር ኖ፣ መት ሥ ዊ ቨልሆት ታር ኖ ባት ታ ዘርዎ ታር ኖ ማለፔ ነው።

ለመ ቢቨ ቨህል ቨህትት ጸአሰወርት ቀጎ ለት በቀጎ ስለህ ዊ ሰውቾ ቨላ ው ታር ኖ ባወት ል ላዋቾ መራለት።

ህ ዊ ሰውቾ ቨላ ው ታር ኖ ባወት ል ተጎ ቨቁቾ አስወላ ፣ ባሆክፔ ሪካዊ ምክንቨፔ አለው፣ቨህት በተመለጸተ በአትታ አውተ ጎ ፔ ላቨ ጸቀረበ ባመወቨቨ ኮሁዎ ውስጎ ባሚጸተለውት ቀት በት አቅርበ ል።

ህ ዊ ሰውትዬ ቨላ ው ታር ኖ ባወት ል ተጎ ቨቂትዬ(ጸ ኮ 1 - 3)

ህ ዊ ሰውትዬ ባተሰጎ ው አካል በምፔሐብሔር ብኖ ሳቨወሰት በወት ል ህ ም ተጎ ቨቂ ት ፲ሆት አስወላ ፲ ባሆት ባመኃ በፔ ዓብትተኞ ምክትቨፔ በማጎበረሰብ ውስጎ ልክ ትተተውጎሮ ሰው መብፔ ቲ ቨለው አካል ሆ ሲትቀሳቀስ ባተወጎሮ ሰው ሊወኮማ ው ባሚኖለውት ባወት ል ታት ፲ሙኖ ርሱም ሊወኮመው ትተሚኖል ትዛቤ በመወሰቱ ችው፤ በተለብ ጸኢትቱስፔሪ አብቮፔ በኋላ በማምረኖ መሣሪቨሙኖ ማተ ምክትቨፔ ባዊብሪካ ውጎ፲ ኖ ሙ መጎ ት በህብረተሰቡ ዘትታ ባ መረ ሲመኃ በአትቱ በጾል አምራኖ ሠራተኣኖ ጸዘመ ዊ መሣሪቨሙኖ ር በሥራ ሂተፔ ጸሚቨተር ጎፔ ትዅት ኖ ባአተ ሙኖ መወጎር፣ ባምርፔ ውጎ፲ ኖ በተለብም ም ብ መጎጎ ችኋ ጸተጎቃሚ ዘትታ ሲተርሱ ጸጎራፔ ጸጎ፲ትዬ አጎባበቅ ተረ አለመመጎት፣ ጸተትብ መመሪቨሙኖ ው በመመረፔ ሳቢቨ ጎ ፔ ማታረስ ባመሳሰሉፔ፣ በመቿቿቅ ዘቲሙኖ አ ል ሎፔ ረ ታም ባተህትዬ አጎባበቅ መመሪቨ ሳብጎበቅ በተቿቅ ኖ ላብ ባሚተርሱ አተ ሙኖ መጸሰፔ በዚህም ሳቢቨ በህብረተሰቡ ላብ ባሚጸተሉፔ ጎ ኖ፤ በሌላ በጾል ባኮርዝሬሽ ኖ ማተ መስዌዊፔ ፔርሙት ጸማሳተ አትኳ በሚቨተር ው ትቅስቃሴሙኖ ህ ት ባመኃስ ተ ባሮኖ ባተሰዌዊ መምኃፔ በህ ሰውትዬ ባተሰኃ ው አካላፔ ባህ ተጎ ቨቂትዬ በምፔሐብሔር ረ ታ ብኖ ሳቨሆት በወት ል ዘርሙም ተ ባራዊ መሆት ባ መቹፔ በህ ም መተት ባተለመተ መጎ ል። ቨህ ባኮርዝሬሽ ኖ ባት ታ ትቅስቃሴ ዓለም አቀሙ ባርብ ቨለው በመሆት በወት ል ተ ባር ባመሰማራቱ ትቅስቃሴ ታትበር ዘለል ባሆቹፔ ሁት ም ተጸስ ል። በሶስተኞ ዓለም ቨለ በቅፖ ዛፔ ባበሩ አ ሮኖ ችካ ጸወጎ ጎ በኋላ በዓለም አቀሙ ባት ታ ትዅትዬ ጸሰሜት አ ሮኖ ር ባት ታ ልውውጎ በሚቨተር ብፔ ወቅፔ በተለብ በመት ሥፔ ላዋትዬ ላብ ቨሉ ሰሙኖ ለመት ሥፔ ተቋማፔ ጸሙተኞ ትዘብ ባሚብዙ ረ ሙኖ በ ብ ባማሽንሙ ባህልም ብቅ ብቅ በማለቱ ቨህትት ለመዋ ፔ በኮትቬትሽ ኖ ሳቨቀር አሠራሩት በወት ል ተጎ ቨቂ ት ፲ቨተር ጎ ስምምትዬ ባተረሱበፔ ተረ ላብ ተተርሷል። ቨህ ህ ዊ ሰውትዬ በአላ ው አካሎኖ በተለብም በት ታ ዘርሙ በተሰማሩፔ ባሚወ መው ወት ል ትተሌሎኖ ባተለመቱ ጸባታ ባወት ል አታራ ኖ ዓመኮ ል ባሚ ብባ ው (ታቨ፣ ዘረሙ፣ አስ ታ መታወር ወዘተ) በባዜ መሰራ ው ስሜፔ በሚንጹ አ ላለኮ በብዛፔ ባብ ወሱም በ ፲ት ው በስዌፔ አታማሳ ው ጸሙተኞ ው። ለአብትዬ ቨህል በብ ቨፔታ ስ ፔስ ህ ዊ ሰውትዬ በተሰኃ ው አካላፔ ባሚወኸሙ ወት ሎኖት በስዌፔ በጎ ልቀፔ ሁት በ ትዘብ ተተም ባቀረበው ምሳሌ ስዕሉት ለማሳባፔ ብረ ል በሚል ቀጎ ሎ ት ፲ሰሞር ሆ፲ል።

«The cost of Corporate crime in the United States has been estimated at $200,000,000,000 a year-three times the cost of organized crime. Such crimes have a huge impact upon the safety of workers, consumers and the enviorment, but they are seldom detected" ወተ አማርኞ ስትመልሰው

«በብ ቨፔታ ስ ፔስ ባኮርዝሬሽት ወት ል ዋ በዓመፔ 200,000,000,000 ላር ብ መ ል ቨህም ባተተራ ወት ልት ሶስፔ ፲ዜ ባሚቨጎ ሠ ዋ ችው። ት ፲ህ ቨለ ወት ሎኖ በሠራተኣኖ በሸማጭኖ በአካባቢ ተህትትዬ ላብ ጸሙተኞ ተኽዕ አለው ትር ት ምብዛም ክፔፔል/ምርመራ አብተርስባ ውም» ቨላል። **(ኮ 3)**

. . . . .// . . . .

8.2. <u>ስቨሜ</u>

ህ ዊ ሰውትፔ ቨላ ው ታር ኖ ባሚወኮሚ ው ወት ሎኖ ባተሰኃ ው ስቨሜ 'corporate crime' 'White collar crime' ት ሁም Occupational crime ቭባላሉ።

በምፔሐብሔር ረ ታ ባተወነ ሮ ሰው ባህ ላዋትፔም ሆት ህ ዊ ሰውትፔ ባተሰኃ ው ታር ኖ ምፔሐብሔራዊ ላዋትፔ ባቆባ ሲሆት ባህ ዊ ሰውትፔ ታር ኖ ባወት ል ተነ ቨቂትፔ ት ብዙ ዘመት ቨላስቆነ ረ ችው፤

8.3 <u>አጸራካሪ ብ ኖ</u>

ህ ዊ ሰውትፔ ቨላ ው ታር ኖ ባወት ል ተነ ቨቂትፔ ሥራ ላቭ ጸመዋሉ በዋፔ ብዙ ባህ ክርክሮኖት ቨስትላ ችር ችዚህም ክርክሮኖ 1. 'Mens rea' «Ultra virus doctrine፣ በአካል ም/ቤፔ መቅረብ አለመኖል»፣ Vicarious loability'፣ ባህ ዊ ሰውትፔ አካላፔ ባለቤ ኖት አለመትካፔ፣ በሚሉ ዙሪቨ ባሚቨነ ትላ ት ችሩ።

ጸላቭ ባነ ቀስትው ባዓውተ ኅ ፔ ኮ ሁም በዚህ ፡ ቭ ላቭ ቨቀረበው ፔትተ ላቭ ቀት በት ትተሚጸተለው አስምረትዋል፡- (ጸ ኮ 8 - 14)

8.4. <u>Mensrea</u>

ወት ልት ለማቋቋም ሶስፔ ዓቭትተቾ ፡ ቮኖ ወቭም ኤለመትፔስ ትተሚቨስወል ፡ ቭ ወቃል። ባመ መሪቨው ባታር ፔ Factual ሁለተቾው ባህ ክልጸላ Legal ሶሶተቾው ባአ ምሮ Mental ሁት ም ኖ ው። በአ ሩ አትታ ወት ል ተወኸመ ለማለፔ፣ አትታ ታር ፔ ት ወኸም ወቭም ት ቭወኸም ባሚቨዝ ህ መተት አለበፔ፤ ት ወኸም ባተባለው ሳቭወኸም ት ቭወኸም ባተባለው ተወኮሞ መ ገቬ አለበፔ፣ አለመወኸሙም ሆት መወኸሙ ባተጸ ወቭው አትታም በማወቅ ወቭም በ ልተፖትፔ መሆት አለበፔ፡ ኽክስ ሃሣቡት ባበለነ ልኮ ለማታረ ባሚጸተለውት ምሳሌ ትመልጸፔ።በቀለ ርማት በሰም ኖ ዋፔ ሰተብው፣ ርማ ቭህት ቂም ቭዞ በሌላ ቀት ጸመት ታ ብቆ በቀለት ተብተብው ጸዚህ ምላሴ አትቭር ርማ ወት ል ወኮሚል ለማለፔ ባሚኖሸው፡-

ሀ/ ሰውት መተብተብ በወት ለቾ መቅ ህ ኖት መሠረፔ ባተጸለጸለ በመሆት፣

ለ/ ርማ በቀለት ተብታባ በመ ገቬ፣

ሐ/ ርማ ታብተላውት ባወ መው አስቦ በመሆት ማለፔም ችዚህ ሶስፔ ኤለመትፔስ ተሚልተው በመ ገቮ ው ችው።

ህ ዊ ሰውትፔ ቨለው አካል ወት ል መወ ም አቨኖልም በማለፔ ጎ ትፔ ቨትላ ባክረው ክርክር ትተተውነ ሮ ሰው አ ምሮ ባሌለው በመሆት ወት ልት ለማቋቋም አትቱ ዓቨንትቶች ባሆትውት ባአ ምሮ «ኤለመትፔ» አቨሚላም በሚል ክር። በ ር ጎ ም ባወት ል ህ ዓቨንትቶች ኽክሰ ሃሣብ ባክረው ሰው ወት ል ወኮመህል ሊባል ባሚኖሰው አትታም አውቆ ወቨም አስቦ አሊቨም ተ ሞ ልተቾ ሆ በወት ል ህ ባተጸለጸለውት ታር ፔ ሲወኮም ትው፣ ቨህ ኮ ትሰ ሃሣብ ባህ ሰወትፔ በአለወ አካል ላቨ ትቲፔ ሊሠራ ትተሚኖል አጸራካሪ ሆ ቆቨ ክር። ቨሁት ቨህትት ትጎ ብ ለማምረስ ባወት ል ህ ህ ዊ ሰውትፔ በተሰጎ ው አካል ላቨ ት ሰራ ለማታረ በአትጬ አትታ ባማምረሻ ክርክር ተዘ ፤ ባመጸራጸሪቨ ትጎ ቡም ባሚጸተለው ትው።

በመሠረቱ ህ ዊ ሰውትፔ ባተሰጎ ው አካል በራሱ ዑዝ ት ህልው አቨተለም፣ ትር ት ቨህት ዑዝ አካል በህ ባተሰጎ ውት መብፔ ቲ በህብረተሰብ ውስጎ ቨክዞ ቨትቀሳቀስ ዘትታ አካል አ ኮ ወው ትምስ ዘርተው ባሚመሩፔ ባተወነ ሮ ሰምኖ ው ቨህም በመሆት ባመሪምቲ አ ምሮ ባርሱም አ ምሮ ትው በዚህ ረ ታ ወት ል ለመወ ም ባሚቨስኖል ባህርቨ ተላብሷል ማለፔ ቨኖላል ባሚል አሳማፖ መጸራጸሪቨ ተቀባቨትፔት አ ፖ ል።

ቨህትት ባመጸራጸሪቨ ትጎ ብ ጸዚህም ሰዌ አታር ማባፔ ባሚኖል ቨመስላል። ጸጎ ትፔ ምሮ ባተወነ ሮ ሰው ቨልሆት ተቋም በህ ባወነ ራ ሥራ ትተተውነ ሮ ሰው ሆ በህብረተሰቡ ውስጎ መብፔ ቲ ቨክዞ ት ሩትቀሳቀስ ተተርጇል፤ በዚህ ትቅስቃሴው ውስጎ በምፔሐብሔር ረ ታ ተነቨቂትፔ ቨለበፔ መሆትም አጸራካሪ አልክረም ምክትቨቱም በህ ባሰውትፔ አካል ሲላበስ ጸመብፔ ር ቲ በቅኮበፔ በመቀበል ትው። በአትጬ ባወት ል ህ ተነቨቂትፔ መሠረፔት ጎ ለቅ ብለት ስትመረምር ባምትረ ው ቁም ት ር ባወት ል ህ በመሠረቱ ባሚተት ው አትታም ባሰው ል ት ተህትትፔ ውቨም ባትብረቱት ጎ በቃ ማረ ጎ ትው ሰውት አፔ ተል ባሚለው ታት ፡ ባሰውት ል በህቨወፔ ባመ ር መብፔ መነበቅ ማለፔ ትው። ባሰውት ትብረፔ ሰርቆ ባወሰተ ቨቀኃ ል ብሎ መተት ባሰውት ባትብረፔ መብፔ ማስጸበር ማለፔ ትው በሌላ በጾል ተ ሞ ባምፔሐብሔር ላዋትፔ ውቨም ተነቨቂትፔ መሠረፔት ብትመረምር ባሰውት ተህትትፔ ውቨ ባትብረቱት ተህትትፔ ጸመነበቅ ውቨም ጸማረ ጎ ባመት ትው። በአትታ ሰው ላቨ ባአካል ፣ ፔ ቨተረሰ ሰው ፣ ፔ ካሣ ት ጸምል ባሚበባበፔ ባሰውት ባአካል ተህትትፔ በመ ፣ ቱ ትው፤ በሰው ትብረፔ ላቨ ፣ ፔ ቨተረሰት ሰው ባትብረፔ ፣ ፔ ለተረሰበፔ ካሣ ት ጸምል ባሚወረታብፔ ባሰውት ባትብረፔ ተህትትፔ ለመነበቅ ባወኃ ውት ህ በመኃ ሱ ትው በዚህ መልክ ጸተመለጸፔትው ለአትታ ዑዝ አካል ባህ ዊ ሰውትፔ በህሪ ት ሩ ዎ ባተተረ በፔ መሠረፔ ዓላማ በህብረተሰብ ውስጎ ትተተውነ ሮ ሰው ተትቀሳቅሶ በመብቱ ለመሥራፔ፣ ቨህትት ሲጎ ቀምም ባሌሎኖት መብፔ ባለመትካፔ፣ ክ ጸተ ገፀም በህ ተነቨቂ ለመሆት ትው/ በዚህ ረ ታ ባሌላት መብፔ ሲኽም ተነቨቅትቱ በምፔሐብሔር ብኖ ላቨሆት በወት ልም ምር መሆት በሎ ሩካዊ አስተላሰብም ባሚተ ዎ ትው ማለፔ ትው።

8.5. "Utravires doctrine"

ህ ዊ ሰውትፔ ቨለው አካል በወት ል ህ ሊ ጎ ባቅ አቨኖልም ብለው ባሚጸራጸሩ ወ ኖ ቨቀረቡፔ ባቹረው ሌላው ትጎ ብ ባህ ሰውትፔ ባተሰጎ ው አካል በሚቋቋምበፔ ህ ወቨም መመሥረኖ ኮ ሁዎ ላቨ ዓላማዎቷ ተዘርዝረው ባ ወቁ ው። ጸዚህ ዓላማ ው ባተጸ ወት ተ ባር ጸአለ ቨህ ተ ባርም ባወት ል ባህራቨ ቨለው ጸሆት፣ አታራ ቱ Utravires ማለፔም ጸሥልኃት ክልል ው ባተወ መ በመሆት አታራ ቱ ወራሽ ወቪ Void" ቨሆ ል። ቨ ቨህ ባህ ወጎራ ባሆቹው ሕ ዊ አካል፣ ባወጎረው ሕ ቨስራ ብሎ ጸዘረዘራ ው ው ቨሉ ተ ባሮኖት ባተወጎሮ ሰዎቷ ማለፔም መሪዎቷ ወቨም ሠራተኣኖ ሰርተውፔ ሲ ፖ፣ ህ ዊ አካለ ወቨም ታር ቱ ትተሰራው መቆጎር ባለበፔም ባሚለው ቹው። ቨሁት ቨህም ክርክር ቀተም ሲል ትተጎቀስቹው በመሠረቱም ባህ ዊ አካለ መሪዎቷ ሠራተኣቷ ም አ ምሮውም ስለሆት ቹርሱ ጸህ ዊ ሰውትቱ ሥራ ር በተ ዝ፣ ህ ዊ አካሉ ጸተቋቋመባ ው ዓላማዎኖ ው ባሚሠሩፔ ተ ባር ባወት ል ቨዘፔ ቨለው ጸሆት ቹርሱ ብኖ ሳቨሆት ህ ዊ ሰውትፔ ቨለው አካል ወቨም ታር ቱም ባወት ል ላዋትፔ ሊ ረው ቨ ባል በሚለው ተሸትዓል። ቨህ Utravores ክፔራት በወል ህ ላቨ ት ተወኞሚትቱ ትተተጎበቀ ቹው ።

8.6 ዎርታ ቤፔ ዘትታ በአካል ለመቅረብ አለመኖል፤

ሌላው ባህ ሰውትፔ ባተሰጎው አካል በወት ል ተጎ ቨቂትፔ በስራ ላቨ ለማዋል አቨኖልም በማለፔ ቨቀርብ ባቹረው ክርክር ወት ል ባወ መ ባተወጎሮ ሰው ባዎርታ ሂተፔ ተጸሳሹ በአካል ዎርታ ቤፔ ዋፔ ባቀረበ ምትፔ ክህተፔ ተጎ ቨቆ በጸሳሽ ዐቃቤ ሕ ባሚቀርብበፔት ክስ ማስረ ተጸላክለ መ ረሻ ላቨ ውሣቴ ባሚሰጎበፔ ሂተፔ ቹው። ባሕ ሰውትፔ ቨለው አካል ት በዚህ ሂተፔ ውስሰ ጎ ባተሳተወ ማለዎ አቨኖልም በመሆትም በወት ል ፡ ቨ ህ ዊ ሰውትፔ ቨለው አካል ክስ ሊቀርብበፔ አቨኖልም ባሚል ቹው።

በ ር ጎ ቨህትት አባባል ጸወት ለቾ መቅ ሕ ስት ሥርዓፔ ጸአሰራር ልምታ ርም አቸቅረት ስ ባው ቀላል ክርክር አቨተሰም። በዎፔሐብሔር ፡ ቨ ክስ ባሚቀርብበፔ ሰው ክሱ ሲተርሰው ራሱ አትታም ቀት ባዎርታ ቤፔት በራዎ መር ጎ ሳቨስወል ው ክሱት በወጺሉ ወቨም በጎበቃው አማካቨትፔ ሊመራ ቨኖኳል በአትጭ ተ ሞ በወት ል ክስ ባሚቀርብበፔ ሰው ቨህትት ማታረ አቨኖልም በአካል ጸዎርታ ቤፔ ዋፔ መቅረብ ባ ታ ቹው ጎበቃውም ባሚረ ው ተጸሣሹ ጸኖሎፔ ሳጎት ባ ባ ቹው ጸዚህ አትቭ ሲ ቨ ሕ ዊ ሰውትፔ ባተሰጎው አካል፣ በ ትባር ኖሎፔ ዘትታ መቅረብ ካልኖሽ ባዎርታ ሂተቱ ትቲፔ ቨጸ ወ ል ባሚለው ጎ ቨቁ ባሚ ቅ አቨሆትም። ቨሁት ቨህ ክርክር ውታቅ ሆ ል። ባሚዎረሻ ምክትቨፔ ሆ ውታቅ ቨተረ ውም፣ ባህ ዊ አካል መሪዎኖም ሆትሠራተኣኖ ባራሱ አ ምሮ አካል ሆቹው ጸኖሎፔ ዋፔ ሊቀርቡለፔ ቨኖኳሉ በሚል መሆትት በኮርዝፖሬሽት ወት ል ላቨ ባሚቨወሱ ኮ ሁዐኖ ቨመለክ ሉ።

8.7. ባወት ል ላዋቼ ሕ ዊ ሰውቼ ባተሰጎው አካል ባለቤ ኖት መቅፕ ባለበፕም፤

በወት ል ኽክስ ሀሳብ ባወት ል ተጎ ቨቂቼ ላዊ ቱው ማለፕም ትተምፕሐብሔር ተጎ ቨቂቼ ለምሣሌ አካለ መጎ ት ላልተረሰ ል ጎ ዊፕ ወላ ትተሚጎ ባቅበፕ ዓቨቼ አቨተለም፤ በወት ል ተጎ ቨቂ ለመሆት ተጸሳሹ በዋ አታራ ፔቼ ወቨም አባራቼ፣ ወቨም በመረ ፕ ባተሳተወ መሆት አለበፕ ጸዚህ ው ት ወት ል Individual ወቨም ላዊ ቱው ባሚባለው፡፡ በአትቱ ባወት ል ሥራ ሌላው አቨጎ ባቅም፡፡ በዚህ ረ ታ ሲ ቨ ሕ ዊ ሰውቼ ቨለው አካል በወት ል ተጎ ቨቂ ሆ በ ትዘብ መቀ ጸተቀኃ፣ ውጎ ቱ ወተ ባለአክስቮ ታ መሄቱ አቨተለም ወቨ? ኽዚህ ባለአክስቮ ኖ አትቲ ባት ታ ማህበሩት ጸአቋቅሙ በኋላ ማህበሩት በመምራፕ ረ ታ ቀጎ ተቾ ተሳፕዐ ባላ ውም፣ ባት ታ ማህበሩ ሲቀኃ ት ቸርሱስ መቀኃ ው አቨተለም ወቨ? ምክንቨቱም ትብረቱ ባቸርሱቱው ባሚል ክርክር ቨቀርብ ትተኸር በ ጎ ብ ላቨ ባተኛዊ ኮሁዐ ኖ ቨመለክ ሉ ባዚህ ክርክር አራማ ኖ ዘልቀውም ማህበሩት ባሚመሩፕ በወት ል ተጎ ቨቂ ሆቱው ሊቀኃ ባተናሽም በተተራቢቼ ማህበሩ መክሰሱ መቀኃ ቱ ለምት አስወለ በማለፕ ባባለትብረ ቷት በወት ል ታር ፔ ሳቨሳተዊ ባቅኃ ቱ ተቋ ሽ መሆትት ባሚጸላጸል ክርክር ትተሚቨቀርቡ ክሐሥቱ ቨጎ ቁማሉ፡፡ ቨሁት ባዚህ ዓቨቱም ክርክር ትተሌሎቷ ሁሉ ሊቆቨ አልናሽም፤ ወተ ኋላ ባለዊፕ ኾኖ ውስጎ በተመለጸቱፕ ምክንቨ ኖ ተቀባቨቼ ሳቨ ፖቀር ል፡፡

8.8. ለሌላው ጎ ዊፕ ላዋ ስለመሆት(Vicarious liability)

ሕ ዊ ሰውቼ ቨለው አካል በህብረተሰብ ውስጎ ቨለው ትቅስቃሴ ባሰዊ ባ ላ ባመኃው ጸኢትቱስፔሪ አብቮፕ በኋላ መሆት ቀተም ሲል ባሉፕ ኾኖ ተጎ ቅስዋል፡፡ ባኢትቱስፔሪ አብቮፕ ባማምረኖ መሣሪቨዎኖ መሻሻል ባምርፕ ዕታ ፔ ባ ባበፕ ባፔራትስዝርፕ ዘመ ዊቼ ባተስዊዊበፕ፣ ቨህትት ለመምራፕ ባተለቨብ ባለሙቨዎኖ ባተመተብበፕ ዘመት ኽር፣ ጸዚህ ር በተቨቨዘ ትተ ባቡር ቨለ ባመቿቿቅ ዘቲዎኖ፣ ባማምረኖ መሣሪቨዎኖ በሥራ ላቨ ሲውሉ ጸዚህ ር በተቨቨዝ ባሚተርስበፕ አተ ም ት ፔሁ ባተጸሰተ መምኃፕ መረ፡፡ በዚህ ወቅፕ ኽር ጎ ፕ ባተረሰባ ው ሰዎኖ ጎ ፕ አታራሹት ተራ ሠራተቾ ማለፕም ላተረሰው ጎ ፕ ካሣ ለመክወል አቅም ባሌለው ሠራተቾት ጸመክሰስ ቨልቅ ወተ ባለትብረ ኖ መሄታ ባመረጎ ፕ፡፡ ኌ ው ለሎሌው ላዋ ቱው ባሚለው ባቆባ ባሕ ኽክስ ሀሣብም በዚህ ወቅፕ በሥራ ላቨ በመዋል ጎልህቱ ባ ባ መኃ፡፡ ቨህትት ሴሊቨዊልስ ባተባሉፕ ኹሐዋ ትተሚጸተለው ል ው ል፡፡

> « ኌ ኖ ለሎሌዎኖ ው ጎ ዊፕ ተጎ ቨቂዎኖ ው ባሚለው ባኮመት ሎው መርህ ብቅ ማለፕ በዎፕሐብሔርም ሆት በወት ል ረ ታ ኮርዝፖሬሽ ኖ ቨለባ ውት ባ ላዋቼ ሕ ዕታ ፔ ለማዊጎ ት ረታ ል»

ት ፔህ ጸአመራረፕ ዘቲዎኖ ሳቨትሳዊ ዕታ ፔ ር ቨተ ባመኃው ባኮርዝፖሬሽ ኖ ዕታ ፔም በህብረተሰብ ባህቨወፕ ትቅስቃሴ ውስጎ ፔር ጎም ቨለው ተኽዕ ማሳተር ሲ ምር ባ ኽዚህ ኮርዝፖሬሽ ኖ ባህ ተጎ ቨቂቼ አታማስ መስዊፕ መረ፤ ባ ኽዚህ ባኮርዝፖሬሽ ኖ

ለሠራፔኣኖ ዉ ባምፔሐብሔርም ሆት ባወት ል ታር ፔ ተጎ ቨቂኼ ላዋትኼት መወሰታ ትተሚ ባ ው በህ ም በተትብም ት ሁም በተርጀሚዎኖ (ምርታ ቤ ኖ) ትዛቤ አ ገፅ፡

- -//- -

ባሕ ሰውትኼ ባተሰጎው ታር ፔ ባወት ል ላዋትኼ ባተተት ው በአትቀኮ 34 ሲሆት በዚህ አትቀኮ ትዑስ አትቀኮ 1 ላብ ጸመት ሥፔ አካላፔ ው ቨለ ህ ዊ ሰውትኼ ቨላ ው ታር ኖ በህ በተተት ዜ በዋ ወት ል አታራ ትኼ በአትላሸትኼ ወብም በአባሪትኼ በወት ል ሊቀጎ ትተሚኖሱ ብተት ል።

ት ሁም ታር ቱ በወት ል ተጎ ቨቂ ባሚሆትው ጸ ላዋዎቷ ወብም ጸሠራተኣቷ አትቱ ጸታር ቱ ሥራ ር በተቨቨዘ ሁቷ ባታር ቱት ጎ ቅም በህ ወጎ መት ታ ለማራመታ በማሰብ ወብም ባታር ቱት ህ ዊ ቲ በመኃ ስ ወብም ታር ቱት በመሣሪቨትኼ ቨለአ ባባ በመጎ ቀም በዋ ወት ል አታራ ትኼ በአትላሸትኼ ወብም በአባሪትኼ ወት ል ሲወ ም ትተሆት ብተት ል።

ባዚህ አትቀኮ ትዑስ አትቀኮ 2 በታር ቱ ላብ ባሚኃለው ቅኃ ፔ መቀ ፣ ወብም መ ታ መዝ ፔ ወብም መዎረስ ሊሆት ትተሚኖል ብተት ል።
ባዚህ አትቀኮ ትዑስ አትቀኮ 3 ባታር ቱ መቀኃ ፔ ባታር ቱ ላዋዎኖ ወብም ሠራተኣኖ ላብ ባሚኃለውት ቅኃ ፔ ትተማቨ ታ ብተት ል።

ባዚህ አትቀኮ ትዑስ አትቀኮ 4 ተ ሞ ለዚህ አትቀኮ ዓላማ ታር ፔ ማለፔ መት ሥ ዊ ሆትመት ስ ዊ ቨልሆት ወብም ሕዝባዊም ሆት ላዊ መዋቅር ቨለው አባል ሆ ለት ታ፣ ለኢትቱስፔሪ፣ ለዝቨለቲካ፣ ለሃብማ ፔ ወብም ለሌላ ሕ ዊ ዓላማ ባተቋቋመት በመት ሥፔ ዕውቅ ቨ ገቱ ማ ውትም ማህበር ቨጎ ቃልላል።

9. <u>ባመሰ ፔ ተ ባሮኖ (አትቀኮ 26)</u>

ጸም ሲል ስለወት ል ህ ፣ አትቀኮ 23 በተኻወው ላብ አትታት ወት ል ለመወ ም ባህ ባሞራል ባ ዙም ተ ባር መለጸቨዎኖ መሚላፔ ትተሚቨስወል መጎ ቀሱ ብ ወሳል። አትታ ሰው ስቦ ባሚሰራ ወት ልት ለመወ ም ባተወሰት ባመሰ ፔ ተ ባር ማጸ ወት አብቀርም፣ ለምሳሌ ጸባትክ ትዘብ ለመዝረዎ በቅታሚቨ ባተወሰት ባመሰ ፔ ሥራ ብወል ል፤ በቅታሚቨ ጸባትክ ትዘብ ለመዝረዎ ምላ ፔ ወብም መትላሳፔ ብሻል፣ ቀጎ ሎ ባባትጹት መው ቨ መ ቢቨ ማወቅ፣ በሚዘርወበፔ ዜ ዋቱ ት ብ ብ ባሚተብቅ ትብል ማ ገቼ፣ ሽ ጎ ማ ገቼ፣ ባባትጹ ጎ በቃ ሠራተኣኖ ጎ በቃ ው ባሚዘ በፔት ወብም ልል ባሚሆትበፔት ወቅፔ መምረጎ ባመሳሰለፔት ቨቅ ል፤ ዘራዋው ባባትክ ዘረዌ ለማካሄታ በአ ምሮ ውስጎ ዕቅታ መጎ ትሰሱ በራሱ በወት ል ባሚቨስጎ ብቅ አብሆትም፣ ምክትቨቱም ሰው ባተለቨብ ምላ ፔ ኖ ሃሣቡኖ ት ሁም አስተቨባ ኖ ትተሚ ሩፔ ሕዚህት ምላ ፔ ኖ ሃሣቡኖ ወብም አስተቨባ ኖት በማትሸራሸሩ ብኖ ተጎ ቨቂ ማታረ ባራሱ ፣ ፔ ብ ረዋል። ብሽውም በመ መሪቨ ተረ ባውስጎ ሃሳቡት በፔክክል ማወቅ ጸማስ ሩም በላብ ቨላሰበውት ሁሉ በስሜፔ በ ምፔ ተክ ብህት አስበሃል ብሎ ለመወት ልም በር ሊጸምፔ ስለሚኖል ነው። ጸዚህም በላብ በማሰብ ተ ፔ ስለማብ ር ነው።

ስለዚህም ችው በወት ል ህ ፡ አትቀኮ 26 ላቭ በመሠረቱ ባመሰ ፔ ተ ባሮኖ ሊቨስን ቭቁ ባሚኖሱፔ በተወሰት በሁለፔ ፡ ቮኖ ላቭ ብኖ መሆት ባተተት ው፤
ቭኸውም በአትቀካ በዋተል ተራ ሀ ላቭ ትተተመለጸተው ባመሰ ፔ ተ ባሩ ራሱ በህ ፡ ባተጸለጸለ ሲሆት ባመሰ ፔ ተ ባሩ በራሱ ጸሚቨስጸፔለው ጸባታ ጎ ዌፔ ባተኸሳ ውቭም ሊቨተርስ በሚኖለው ባአተ መጎት ትተ ልብ ጎ ዌፔ ሆ ሲተት መሆት በተጎ ቃሹ ባወት ል ሕ ላቭ ተመልክ ል።

ወተ ባትክ ዘራዋው መሰ ፔ ብትመለስ፣ ባትክ ለመዝረዎ ማሰቡ በራሱ አቨስን ቭቀውም፣ ባባትጹት ዘበኣኖ ጎ በቃ ልል መሆትት መው ቨ መ ቢቨ ማጎ ቱ ቭህም በራሱ ሊቨስን ቭቀው አቭኖልም ለምት ቢባል ችዚህት ጎ ኖ ባሚቨጸ ውችው በአ ምሮው ውስጎ በመሆት ችው፤ ዚህ ላቭ አትታ ጎ ቨቁ ሊኸሳ ቭኖላል፣ ቭህትት ቅቱት በወረቀፔ ላቭ ትታዐፔ ትታዊ ቢ ፖ ቭህ በራሱ ቨስን ቭቀዋል ወቭ? ባሚለው ችው፣ ቭህም ቢሆት ባሚቨስን ቭቀው አቭሆትም ምክንቨቱም ወረቀፔ ላቭ ባሰወረው ትታም ጸአ ምሮ ሃሣብ ማለዊት ስለማቨሳቭ ችው።

በሌላ በጹል ተ ሞ ቭህ ባትጹት ለመዝረዎ ባተዘ ሰው ወተ ባትጹ ሳቭሆት ወተ ቤቱ አር ዋሻል ሽ ጎ ትብል ትተቨዘ ሲቿዝ ታት ፔ ዝሊሶኖ በጎ ርኃሬ ወፔሸው ቢቨ ገዚፔስ? ቭህ ሰው በባትክ ዘረዌ ዝ ፔ ሊጎ ባቅ ቭኖላል? በባትክ ዘረዌ ወት ል ሊጎ ባቅ አቭኖልም፣ ምክንቨቱም ባሚቿው ወተ መ ሪቨ ቤቱ ስለሆት። ቭሁት በወት ል ህ ፡ አትቀኮ 854 ላቭ አጎ ራኃሪ ባሆት መሣሪቨዎኖት/ዕቃዎኖት ጸባፔ ት መኃ ው ለምት አቭኸፔ አ ል ሎፔ ትተሚቨውላ ው በበቂ ሁቴ ማስረ ፔ ጸአልኖሽ አጎ ራኃሪ ዕቃዎኖት በመቨዙ ብኖ ሊጎ ባቅ ቭኖላል ት ፣ ባትክ ለመዝረዎ ተዘ ተሃል በሚል ባሚጎ ባቅበፔ ሁቴ አቭ ርም።

ሌላው ባመሰ ፔ ተ ባር ባሚቨስን ቭቀው በአትቀኮ 286 ላቭ « » ባሚለው ሲሆት ቭህትት ጸሚጸተለው ምሳሌ ትኸር ትመልጸፔ፤ ባወት ል ህ ፡ አትቀኮ 257 ላቭ ጸአትቀኮ 238 - 242፣ 246 - 252 ባተተት ፡ፔ ወት ሎኖት ለመወኸም ዓላማ መሰ ፔ በራሱ በወት ል ትተሚቨስን ቭቅ ቭተት ል፤

አትቀኮ 238 ባሚተት ው ህ መት ሥቱት ህ መት ሥ ዊ ሥርዓቱት በአመኮ ስለማዎረስ ችው፤ ቭህትት ወት ል ለመወ ም በቅታሚቨ ዝ ፔ/ዕቅታ ትተሚ ር ቭ ወቃል ቭኸውም ለምሳሌ በአትቀኮ 257 ላቭ ባተጎ ቀሱፔት፡-

- በቭዌ ህዝብት ባመቀስቀስ ሥራ፣
- ቡታ ኖት በአ ር ውስጎ ም ሆትበው ሀ ር ማተራ ፔ
- ምስጎ ራዊ ትዝት ኖት ጸው መት ስ ፔ ዝለቲካ ታር ኖ ር መመሥረፔ መት ስፔት ባሚቨጎ ላላ ለኸውኖ ኮሁዐ ኖ ባማሰራ ፔ ተ ባሮኖት ማጸ ወት ቨካፔ ል።

በኢፔቮእቨ ወቲራላዊ ሞክራሲቨዊ ሪፆብሊክ ህ መት ሥፔ አትቀኮ 9 (3) ላቭ በህ መት ሥቱ ጸተተት ው ው በማ ውም አኳኋት ባመት ሥፔ ሥልኃት መቨዝ ባተጸለጸለ መሆትት ተተት ቿል፣ ቭህም ማለፔ በምር አማካቭኸፔ ችው። ጸዚህ ው በ ቭል በአመኮ ባመት ሥፔ ሥልኃት ለመቨዝ ባሚተረ ትቅስቃሴ በወት ል ህ ፡ አትቀኮ 238 በወት ል ቨስጎ ቭቃል። ስለሆችም ባወት ል ህ ፡ ህ መት ሥ ዊ ሥርዐቱት ጸጎ ቃፔ ለመጸላጸል ባሚቨስኖሱ

ታት ኃሥኖ ቨካተተ መሆትት መረ ፔ ቭናሏል። በሶስተቾው አ ር አቀሥ ምር 97 ማ ስፔ ባተጸሰተው ህ መት ሥቱት ህ መት ሥ ዊ ሥርዓቱት ለማሥረስ ባተተረ ው ባዓመኮ ትቅስቃሴ ውስጎ ባተሳተዊፔ ላቭ ክስ ባተመሠረተው ባጎ ዌተቾትዬ ባቅኃፔ ውሣት ባተላለወው በዚህ አ ባብ መሆትት በማስ ወስ ባወት ል ህ ፡ ህ መት ሥቱ ቨላ ውት ፔስስር ማባፔ ቭናሏል።

10. ስለመሞጸር፤(አትቀኮ 27)

በወት ል ህ ፡ አትቀኮ 27 ላቭ ባተመለጸተው ባወት ል ሙጸራ በመሠረቱ ትተሚቨስቀኃ ተጎ ቃሹ አትቀኮ ቭተት ል።

በመሠረቱ ባወት ል ህ ባተተት ው በሰው ሰውትዬ ወቭም ትብረፔ ላቭ ባሚተርሰውት ጎ ቃፔ ለመጸላል ተወኮሞም ጸተ ዠፑበአጎ ዋው ላቭ ባቅኃፔ ርም ለመውሰታ ቸው፤ ሙጸራ በአትዬ ሲ ቭ በሰው ሰውትዬ ወቭም ትብረፔ ላቭ ባተረሰ ተ ባ ፡ ፔ ላቭ ርም ተጸላሹ በመሞጸሩ ብኖ በወት ል ተጎ ቨቂ ባሚሆትበፔ ሁት ቸው።

ምትም ዓቭትዬ ተ ባ ፡ ፔ በአካል ወቭም በትብረፔ ላቭ ባቭተርስም ትኂት ሙጸራው ባአካልትም ሆት ባትብረፔ ዋሰፔ ት ስ ፔ ላቭ በመኃሉ ሙጸራ አታራ ፡ው መጎ ባቅ አለበፔ ባሚል ዖልስዎ አለ። ክላርክሰት ጼቲት (ኮ.466) ባወት ል ሙጸራ በህ ባሚቨስጎ ቭቅበፔት ምክትቨፔ ሲ ልካ አትተቾ ትር ባሙጸራ ወት ል ባአካል ባትብረፔ መብ ኖ ስ ፔ ላቭ ቭወታቃሉ፣ ሁለተቾም ባወት ል ሙጸራ ባሚወኮም ሰው አተ ቾ ስለሆት። ቭህትት ታር ፡ፔ ት ቭተ ም ራሱም ጸወት ል ተ ባር ባህርቭ ት ፡ላቀቅ ተሐታሶ ማ ዠፔ ስለአለበፔ ቸው ቭላል።

ባሙጸራ ወት ል ባተጎ ቀቀ (complete) ሙጸራ በሚል ቭጸወላል። ባተጎ ቀቀ ሙጸራ ባሚባለው ባወት ል መወ ሙት ተ ባር ተጸሳሹ ሊወኮም ባወለ ውት ባወት ል ተ ባር ስጸመ ረሻው ተጸ ፔሎ አስወላ ፡ ባሆቸውት ውጎፔ ቨላ ዠሲሆት ቸው። ቨልተጎ ቀቀ ሙጸራ ባሚባለው ተ ሞ ተጸሳሹ ሊወኮመው ባወለ ውት ወቭም ቨቀተውት ባወት ል ተ ባሩት ምሮ ት ር ት ስጸ መ ረሻው ቨልተጸ ተለው ወቭም ተ ሞ ለመጸ ተል ቨልፃለው ሲሆት ቸው።

በዚህ ባወት ል ህ አትቀኮ 27(2) ሁለተቾው ባህ ክምል ውስጎ ባወት ልት ሥራ ማትላሳፔ ወቭም ባመር ፔ ሙጸራ በህ ፡ ላቭ ተ ልኮ ቨስቀኃ ል ካልተባለ ትተማቨስጎ ቭቅ ተተት ጀል።

ጸዚህ ባታት ኃው ክምል ባምትረ ው አትታት ሰው ወት ል ት ፡ሰራ ማትላሳፔ ወቭም መር ፔት ሰውቫው ወት ሉት በሙጸራ ተረ ብኖ ጸወ መው በመሠረቱ ጸሞካሪው ር ትተማቨስጎ ቭቅ ሆ ትር ት በልብ ህ ፡ ላቭ ማትላሳፔ ወቭም መር ፔ ሙጸራ በወት ል ቨስጎ ቭቃል ጸተባለ ብኖ ተጎ ቨቂ ትተሚሆት ቸው፤

በወት ል ህ ፦ አትቀኮ 255 ላብ ጸአትቀኮ 238 - 242፣ 246 - 252 ባተተት ፦ፔ ወት ሎኖ ት ፈሩ ቨትላሳ ወብም ባረ ተን ቃሾታ ወት ሎኖ ሙጸራ ባብተረ ባ ውም ትኪት ቨትላሳው ወብም ባረ ው ሰው ተን ቨቂትፔ ብ ርበ ል።

ባወት ል ህ ፦ አትቀኮ 542 ተ ሞ አትታት ሰው ራሱት ት ታል ቨትላሳ ወብም ባረ ራስት ባመ ተል ሙጸራ ተወኮሞ ጸሆት ቨትላሳው ወብም ባረ ው በወት ል ተን ቨቂ ትተሚሆት ትተሚቀኃ ብተት ል።
ጸላብ በወት ል ህ ፦ አትቀኮ 255 ላብ ባተተት ው ሙጸራ ባብተረ ም ትኪት ማትላሳፔ መር ፔ ትተሚቨስን ብቁ ሲተት በአትቀኮ 542 ላብ ባተተት ው ት ባራስት መ ተል ወት ል ጸአልተሞጸረ ማትላሳፔትም ሆት መር ፔ ተን ቨቂትፔት ቨስጸፔላል አብልም።

ጸላብ በወት ል ህ ፦ አትቀኮ 255 ላብ ባተን ቀሱፔ ታት ፣ሥኖ (238 - 242፣246 - 252) ባህሪቨ ው ሲ ብ ባሚቨተርሱፔ ፦ ፔ አተ በኃም ጸሥተኞ ስለሆት ሙጸራ ትጸኪት ቢ ር ማትላሳፔ መር ፔ በወት ል ተን ቨቂ ት ፈተር ተተት ቿል።

ጸዚህ ባምትረ ው ባወት ሉ ባህርብ ባሚቨስጸፔለው ፦ ፔ ስዊፔ ኅ ልቀፔ ትተመመዘኞ ሆ ማትላሳፔ መር ፔ ሙጸራ በአልተተረ በፔ ሁቴ ትኪት ባወት ል ተን ቨቂትፔ ትተማቨስጸፔል ነው።

ወት ል ለመወኘም ባሞጸረ ሰው ባሚቀኃው ወት ሉ በተወ መበፔ ፈዜ ባሚበባነው ባቅኃ ፔ መን ት ትተሆት በአትቀኮ 27(3) ላብ ተተት ቿል። ብሁት ብህ በወት ል ህ ፦ አትቀኮ 117 ላብ ባተን ቀሰውት ባሞፔ ቅኃ ፔ ሥኞሜ በአላ ዠፑ ባሙጸራ ወት ል ተጸሳሽ ላብ ሊወኘም ትተማብኖል ተን ቅሷል። ሆ ም ሥርታ ቤፔ ጸት ሩ ሁቴ ቅኃ ፔ ባሚቨቀል ምክንቨፔ ጸአ ዠፑ ቅኃ ቱት በአትቀኮ 179 ላብ በተተት ው መሠረፔ ለማቅለል ብኖላል።

ባሙጸራ ወት ል ባቅኃ ፔ አወኞም በዝርዝር ባተተት ው በአትቀኮ 28፣30 31 ላብ ነው፤ አትቀኮ 28(1) አታራ ፈው ለወ መው ባነበረውት ወት ል በራሱ ወቃታ ሲተወው ቅኃ ቱ ብቀልለ ል ብላል፤ ባተወሰነፔ ምክንቨፔ ጸሥ ካለ ዓላማ ወብም ባሐቀፖኞፔ ስሜፔ ጸሆት ተ ሞ ቅኃ ፔ ላብኃ ልበፔ ትተሚኖል ብተት ል። በአትቀኮ 28(2) ላብ ባተተት ው ብዘፔ አታር ው ባወት ሉት አሠራር ስጸ መ ረሻው አታርሶ ት ር ት ውን ቱ ት ብተርስ ባጸለጸለ ወብም ት ብተርስ ር ቨተረ ጸሆት ሥ/ቤቱ ቅኃ ቱት ቨለ ተብ (በአትቀኮ 180 መሠረፔ) ሊቨቀልለፔ ብኖላል።

በአትቀኮ 28/3/ መሠረፔ በአትቀኮ 28(1) (2) ላብ ቨለው ባቅኃ ፔ ማቅለቨ ወት ልት ለሚቨትላሳ ወብም ለ ብረ አበር ተወኞሚ ብሆ ል።

አትቀኮ 30 ተ ሞ ባሚተት ው ወት ሉት ለመሥራፔ ባተተረ ፦ፔ ተ ባሮታ ራሳ ውት ባኖሹ ወት ሎኖ ጸሆት ቅኃ ቱ ዝዚሁ ወት ሎኖ ባተተት ው ትተሚሆት ብ ልኘል።

አትቀኮ 31 ባሚተት ው ባምርታ ቤፔ ቾ በተተወ ወቭም በአወኼም በቀረ ሙጸራ ላብ ቅኃፔ ሲወሰት ሙጸራው ባተረሰበፔት ተረ ቨሳባውት አተ ኸሸፔት ወቭም ሳብወኼም ባቀረበፔት ምክንቨፔ ባቆባ ሪካት ሊቨስጸፔል ባሚናሸውት አተ ሁሉ ማባፔ ትተሚ ባው ብ ልኼል።

አትታ ወት ል ሲወኼም በወት ሉ ታር ፔ ባሚተርሰው ፣ ፔ በተነ ቨቂትፔ በቅኃፔ አወሳሰት ላብ ወሳፖትፔ አላ ው። ባወት ል ህ ዓላማው በሰው አካል ላብ ትብረፔ ላብ ባሚተርስት ፣ ፔ ለመጸላጸል ሲሆት ተ ባ ፣ ፔ በአልተረሰበፔ ባመጸራ ወት ል ሁሉ ቅኃቱ ልክ ፣ ቱ በተ ባ ትተተረሰ ተቆኅሮ በተመሳሳብ መወኼሙ ባወት ል ህ ፣ ጸመኃበፔ ዓላማ ጸሎ ክ አትቭ ቨስጼ ል ወብ ባሚል ኅ ቨቂ ማትሳፔ ብናላል። አትታ ምሳሌ ወስተት ትመልጸፔ። በቀለ ባ ርማት ቤፔ ለማዖረስ ጸዛተ በኋላ በመጺ ፔ ለማዖረስ በማቀታ መጺ ውት ማሽጸርጸር ሲ ምር ትተ አ ኃሚ መጺ ዋ ፔበላሽ ፣ ቱ ሳቨተርስ ብቀራል። ብህ ሰው ሊጸሰስ ባሚናሸው በወት ል ህ ፣ አትቀኮ 27(1) 690(1)(ለ) መሠረፔ ሲሆት ቅኃቱ ስጸ ሰባፔ አመፔ ሊተርስ ብናላል። ሌላ ምሳሌ ትውሰታ በቀለ ልክ ባ ርማት ቤፔ ለማዖረስ ትተዛተው ሁሉ በመጺ አወረሰ። አሁትም በቀለ ባሚጸሰሰው በወት ል ህ ፣ አትቀኮ 690(1)(ለ) ሲሆት ቅኃቱም ስጸ 7 ዓመፔ ሊተርስ ብናላል። አሁት ባመ መሪቨውት ሁቴ ብትወስታ መጺ ው በመበላሸቱ ባ ርማ ቤፔ አልወረሰም ምትም ባተረሰ ፣ ፔ ባለም። ምትም ፣ ፔ በአልተረሰበፔ ሁቴ ርማት ስጸ ሰባፔ ዓመፔ መቅኃፔ ርማ ፣ ቱት በተ ባ ጸአተረሰ በኋላ ሰባፔ ዓመፔ መቅኃፔ ጸወት ል ህ አላማ ሎ ክ አትቭ ሲ ብ ባቅኃ ታ ጸ ፣ ፔ ር ተመኃኃፖ አለመሆትት ሊቨስጸፔል ብናላል።

ብህ አስተቨባፔ ትተኣለ ሆ ት በዚህ ዙሪቨ ባተቅሳውት ኅ ቨቂ ኣ ኖ በወት ል ህ ፣ አትቀኮ 27(3) ሁለተቾው ክምል ውስጎ ትተትሩ ሁቴ ቅኃቱት በአትቀኮ 179(መሠረፔ) ለማቅለል ስለሚናሹ ባአትቀኮ 27(3) ባመ መቨው ክምል ታት ፣ ሊቨስጸፔል ብናል ባቹረውት ባ ፣ ፔ ባቅኃፔ ተመኃኃፖ ቨለመሆት ስ ፔት ሊቨስወ ታ ብናላል።

11. <u>በሕ ባተወቀቱ ታር ፣ ና፣ባሚቨስቀን፣ ብቅር ባሚሰን፣ ሁቴ ዖና(አትቀኮ 68)</u>

በዚህ ኮሁዖ መ መሪቨ አካባቢ ትተተን ቆመው በወት ል ህ ውስጎ በጎ ዊፔትፔ ባተተት ፣ ታር ፣ ናት መወኼም በወት ል ተን ቨቂትፔት ትተሚቨስጸፔል ተን ቁሚል፣ ባወት ል ህ ፣ ዓላማ ዚህት ወት ል ው ተብለው ባተወሰኾፔት ታት ፣ዖና ህብረተሰቡ ት ፣ቨውቃ ው ማታረ ዚህት በመወኼም ት ፣ቆን ብ ማሳወቅ/ማስተማር/ማስን ትቀቅ ነው።ብህት ጸ ዚህ ታር ፣ ና መካጸል ባተወሰኾፔ ታር ፣ ና ባተወኼሙበፔ ነባራዊ ሁቴ አትተቾ ህ ዊትፔት፣ ትተሚቨለብሳ ው፣ሁለተቾ ባወት ል ባሞራል ክምልት ትተሚቨስቀርላ ው ሶስተቾ ባወት ል ኅ ዊተቾትፔ ተረ ት ትተሚቀትስላ ው ራቨት (ኮ 178) ላብ ልኼው ል።

በህ ባተወቀተ ታር ፔ ማለፔ ታር ፣ቱት ባወኼመው ሰው ብህትት ታር ፔ ት ፣ወኮም ቲ ቨለበፔ ወቭም ተ ሞ ታር ፣ቱት ለመወኼም ሥልኃት ቨለው ሲሆት ትተየት ራቨት (ኮ 179) ተር ፦መው ል። ብህት አባባል ዘርዘር አታር ት ትመልጸፔ፣ ታር ፣ቱ ሲ ብ ባወት ል ባህርብ አለው ብሁት ታር ፣ቱት ባወኼመው ሰው ታር ፣ቱት ለመወኼም ቨትሳሳው ምክንቨፔ አትታም በስራ ላዋትቱ ብህትት ታር ፔ ባማጸ ወት ታ ስለአለበፔ ወቭም ሥልኃትት/ ላዋትፔ ስለአለው ባወኼመው ስለሆት

ሌላ ሰው (ቲ ም ሆት ሥልኃት ባሌለው ሰው ቢወኮመው ሮ ባወት ል ተነ ቨቂኼ ሊቨስጾፔልበፔ ቭኖል ክር ማለፔ ነው።

<u>በህ ባ ዘዙ ወቭም ባተወቀቱ ታር ፈ ኖ አትቀኮ 68</u>

በዚህ አትቀኮ ውስጎ በህ ባ ዘዙ ወቭም ባተወቀቱ ሥራዎኖ ባሚጾተሉፔ ው፡-

ሀ/ ጾህ ወሰት ሳቨልዎ ባተወኼመውት ባህዝብ አ ል ሎፔ ሥራ ወቭም ባመት ሥፔ ወቭም ባወ ተርት ሥራ አወኻም ባሚመለጾቱ ታር ፈ ኖ፡-

በዚህ ትዑስ ዋተል ላቭ ባተካተቱፔ ኽክሰ ሃሳቦኖት ዘርዘር አታር ት ትመልጾፔ
ባመ መረቨው ቁልዎ ሃሳብ ጾህ ወሰት ሳቨልዎ ባሚለው ታር ፈቱ በህ ባተወቀተ መሆትት ቨመለክ ል ፣ ባህዝብ አ ል ሎፔ ሥራ።፣ ባሚለውም በህ ባተወቀተው ታር ፈፔ ባህዝብ አ ል ሎፔ ባህርብ ቨለው መሆትት ቭነ ቁማል፤ ወቭም ባወ ተርት ሥራ አወኻም ባሚለው ሐረ በውፔታር ባሥራ መስክ ት ፈጾ ወት ባሚጎበቀውት ትቅስቃሴ ቨሳቨል።

ማትኾውም ባመት ሥፔ ተቋም ባተወጎረበፔ ዋትኾ ዓላማ ባህዝብ አ ል ሎፔት ለማጾ ወት ነው፤ ባዠሊስት ተቋም ትውሰታ ዋ ው ተ ባሩ ህ ሥርዓፔ ማስጾበር ወት ል መጾላጾል ነው። አትታ ወት ል ባሚወኮምት ተነ ርኃሪ ጾምት ብዞ በቁጎ ጎ ር ሥር ማዋል ትተሚኖል በወት ለኾ መቅ ህ ሥት ሥርዓቱ ቁጎ ር 50 ላቭ ተተት ቭል፣በሌላ በጾል ተ ሞ በኢፔቮእቨ ወቲራላዊ ፈሞክራሲቨዊ ሪዠብሊክ ህ መት ሥፔ አትቀኮ 7(2) ላቭ ።፣ ማትኾውም ሰው በሕ ጾተተት ው ሥርዓፔ ው ሲቨዝ ክስ ሳቭቀርብበፔ ወቭም ሳቭወረታብፔ ሊ ሰር አቭናልም፤ ቭላል።

<u>በወት ል ሕ ፦ አትቀኮ 423 ላቭ ተ ሞ</u>

ማትኾውም ባመት ሥፔ ሠራተኾ በህ ጾተመለጾተው ው ወቭም ህ ዊ ሥርዓፔት ጎ ትቃቁ ሳቭጾተል ሌላውት ሰው በመቨዝ በማሰር፣ወቭም በማ ውም ሌላ አኳኋት ኾኼቱት ቨሳኃው ትተሃት ቭቀኃል፤ ቭላል።
ባወት ል ህ ፦ አትቀኮ 585(1) ም ት ፈሁ ማትም ሰው ህ ት ተቃራቲ በሆት መት ታ ሌላውት ሰው ባቨዘ ወቭም ት ቭትቀሳቀስ ቨ ተ ትተሃት ኾኼቱት ቨሳኃው ትተሃት በወት ል ትተሚጎ ባቀ ቭተት ል።

ጾላቭ ጾተጎ ቀሱፔ ባህ መት ሥፔ ባወት ል ህ ፦ ታት ፈሞኖ ባምትረ ው በአትታ በጾል ሰውት ጾህ ው መቨዝ ትቅስቃሴውት ማ ታ በወት ል ህ ትተሚቨስጎ ቭቅ ባተተት በፔ ሁቲ ሲ ር በሌላ በጾል ተ ሞ ሰውት መቨዝ ወቭም ትቅስቃሴውት ማ ታ በህ ባተወቀተ በወት ል ህ ባማቨስጎ ቭቅበፔ ሁቲ ቨለ መሆትት ነው።

ባውፔታር አ ል ሎፔት ሥራ፣ ባሚለውት ስትመለጾተው ባሃ ርት ር ታትበር ባመጾላጾል ወቭም ባሉአላዊትኼት ባመጎበቅ ተ ባሮኖ ማጾ ወትት ቨመለክ ል። በዚህ ክትውት ውስጎ ባህ ሬት ወራሪ

ሠራዊፔት ባመ ተል ርም ቭ ራል። በመሠረቱ ባሌላውት ሰው ህቭወፔ ማኅ ዌፔ በህ መት ሥቱ አትቀኮ 15 ላቭ ባተመለጸተውት በሕቭወፔ ባመ ር መብፔት ባሚኅ ስ፣በወት ል ህ ፡ 538 ተጸ ኮታ ቁኅ ሮኖ ባሰውት ታቭ ክልጸላ ባሚሸር ታር ፔ ትው። ቭሁት ባውፔታር መሠረ ዊ ዓላማ ባሃ ር ተህትሄ /ሉአላዊትፔ/ መኅ በቅ በመሆት ቭህት ለማስኅ በቅ ተ ሞ ህቭወፔት ስጸማኅ ዌፔ ታረስ ርም መውሰታ ተ ቢ ባሚኅ በቅ በመሆት ጸውፔታር ው ቨለ ሰው ታቭ ሲወኮም በወት ል ተኅ ቨቂ ባሚሆትበፔ አ ባብ ወ ተሩ በኅ ላፔ ወ ት ላቭ በው ቨ ወቅፔ ባሚወኮመው ባ ቲ ተ ባር በወት ል ተኅ ቨቂ አቨተር ውም።

በህ ፡ አትቀኮ 68(2) ላቭ ቨለው፣ ጸተትበቾው ሕሊ ዊ ልምታ ወሰት ቨልወኅ ፡ ባኅ ባቭ ማረምት መብፔ ወቭም ባሥት ሥርዓፔ ማስወኽምት ሥልኅ ዊ መብፔ ተ ባራዊ ባሚቨተር ፡ ታር ፔ ኖ ሲሆት፣ ባሚለውት በምሳሌ ትመልጸፔ። በወት ል ህ ፡ አትቀኮ 576 ላቭ አካለመኅ ት ቨላተረሱ ል ኖት ባማኅ ብቅ ወቭም በ ላዋትፔ ባሚቨሳታ ሰወ ል ት ባመ ትተሃየት ቭቀኃ ል ቭላል፣ ቭሁት በዚህ አትቀኮ ትዑስ አትቀኮ 3 ላቭ «ቭህ ታት ፯ ወላ ኖ ተመሳሳቭ ላትፔ ቨላ ው ሌሎ ኖ ሰዎኖ ለመልካም አስተ ተ ባሚወስቱፔት ሕ ት ባማቭቃረት ባ ሲገዚት ርም ት አቭመለጸፔም (አትቀኮ 68) በማለፔ ተተት ቿል። ጸዚህ ር በተቨቨዘ በህ መት ሥቱ አትቀኮ 36(1) (ሠ) ላቭ በፔምህርፔ ቤ ኖ ወቭም በህኻ ፔ ማሳተ ቨ ተቋሞኖ ውስኅ በአካሉ ጸሚወኮም . . . ቅኃ ር ችካ ባመሆት» ጸሚለው ር ቭህ ፡ ቭ ባሚ ቭ ትው። በኢዋቲሪ ህ መት ሥፔ አትቀኮ 32 ላቭ፣ ማትቾውም ኢፔቮእቨዊ - - - በመረኅ ው ባሃ ራቱ አካባቢ ባመዘዋወር ችቿሄ አለው፣ ጸዚህ ባህ መት ሥፔ ተት ፯ ባምትረ ው ማትም ሰው ሌላቾውት ሰው ባመዘዋወር ችቿቱት ሊ ታብበፔ ትተማቭኖል ትው።ቭሁት ቭህ መብፔ በሚጸተለው ምክንቨፔ ሊኃስ ቭኖላል አትታ ሰው በአትታ ባወት ል ተ ባር ወኮሞ ሲቀኃ ትተኅ ትቃቄ ርም ሥረታ ቤቱ ኅ ዌተቾው ጸመዝ ቾ ሥራሥኖ፣ጸ በቨ ወቭም ጸህዝብ መዋቨ ሥሥራ ት ቭተርስ ሊቨ ተው ቭኖላል።

ቭህት ርም መውሰታ ባሚኖለው ሥርታ ቤፔ ትው ምክንቨቱም ቭህም ሥራ ለሥርታ ቤቱ በህ ባተወቀተለፔ ስለሆት ትው።ባዚህ ዓቭትቱት ተ ባር ባሥርታ ቤፔ ፔዕዛዝ አስወክሚ ቨልሆት ሰው በ ለሰብ ተረ ባሌላውት ሰው ባመዘዋወር ችቿሄ ቢ ታብበፔ ቭህትት ተ ባር በመወኽሙ በወት ል ህ ፡ አትቀኮ 585(2) መሠረፔ ባወት ል ተኅ ቨቂትፔ ቭ ረዋል።

በህ ፡ አትቀኮ 68(ሐ) ላቭ ቨለው ፣፣ በሕ አውቅ ባተሰኅ ውት ባ ል መብፔት ሥራ ላቭ ለማዋል ባተወኽሙ ታር ፔ ኖ ሲሆት አወኽሄማ ው ጸሕ ወሰት ቨለወ ሲሆት ፣ ባሚጸተለውትም በምሳሌ ለማባፔ ትሞክር፡-

ርማ ባ ቦርሳውት ቭዞ ሲቿዝ በቀለ ጸኒላው ቭመኃ ችኅ ቆፔ ቭሮኃ ል፣ ርማም ቭጸ ተል ቦርሳውት ቀም ፔ ቭወስታብ ል። በዚህ ሂተፔ ውስኅ ርማ ባበቀለት ቦርሳ በመትኅ ቁ ባወት ል ህ ፡ አትቀኮ 607 (ውትብታ) ባሚለውት ታት ፯ በመኃ ሱ በወት ል ተኅ ባቂ ቭሆ ል። በአትክሩ ተ ሞ ርማ በ ቭል ባራሱት ቦርሳ ችኅ ቆ በመሰውሰቱ ምትም አትኪት በታር ፔ /አትክር/ ተመሳሳቭ ባተኅ ቂቨ ተ ባር ባወኽመ ቢሆትም ተ ባሩት ባወኽመው በዖፔሐብሔር ህ 1148(2) ላቭ በተኅ በቀለፔ ባ ል መብፔ መሥራፔ ስለሆትበወት ል ተኅ ቨቂ አቭሆትም።

12. ባሙቭ ሥራ ቲ አትቀኮ 96

ባሙቭ ሥራ ቲ ት ለመመልጸፔ ባሚወኽም ተ ባር ጸሙቭው ተትብ አሠራር ልማታ ው ካልሆት በጸባታ ባሙቭ ጎ ዊፔ ካልተወኽመ ትተሚቭስቀኃ አትቀኮ 69 ቭተት ል።

አትታ ምሳሌ ትመልጸፔ፣ አትታ ሐጺም በ ሩ ላቭ ት ሬት ባተርስበፔት ሰው ህቭወፔ ለማተት ባ ር መቁረጎ ሥራ ቢቭጸ ውት በሙቭው ተትብ ባሚወቅተው ተ ባር ስለሚሆት በወት ል ህ ፦ አትቀኮ 555 መሠረፔ በአካል ማ ፦ተል ወት ል ባሚቭስጎ ቭቅ አቭሆትም።

አትቀኮ 70 (2)ባሚቭወሳው በተበ ቭ ወቃታ ባአካሉት ክምል በውል በሌላ ወ ት ሲሰጎ ቭህ በወት ል ትተማቭስጎ ቭቅ ትው።

አትቀኮ 71 ባሚተት ው፣ ሊቋቋመው በማቭኖል መት ታ ምጣ ም ተ ታ ሊተርስበፔ ጸትረው ፦ ፔ በማቭበልጎ ሁት ወት ል ቭተረ ሰው ተ ታ ባተረ ው ወት ል አቭቀኃ ም፣ በማለፔ ትው።

ለዚህ ታት ፣ ምሳሌ ትውሰታ በቀለ ርማ መ ርሳት ሽ ጎ በመተ ት በቁጎ ጎ ር ሥራ ካዋላ ው በኋላ ርማ መ ርሣት በ ራዎ መላ ሰውትቱት ት ረ ርወው ቭስ ታተዋል፣ ርማም ቭህትት ባቭወኮ ም መ ርሣ ርማት በተመሳሳቭ ሁት በ ራዎ ትተሚ ርወው ባስጎ ትቅቀዋል፣ ርማ መ ርሣት በ ራዎ ቭ ርወዋል ርማ በዚህ ባወት ል ህ መሠረፔ በታብተባ ወት ል አቭጎ ባቅም።

ዚህ ተት ፣ ውስጎ ል ባሚ ባው ትጎብ ተ ታ ወት ል ባሚወኮ ም ሰው በተ ባሩ ላቭ ባራሱ ምር ባተኃ በበበፔ መሆት ትው፤ ምር ው አትታም መስዋዕፔትፔ ለመክወል (ለመ ረዎ) ተዘ መ ርሳት አል ርዎም ማለፔ ወቭም ተ ሞ መ ርሣት ር0 ጸ ርዊፔ መ ት ትው በሌላ አት ር ርማ በህ መት ሥቱ አትቀኮ 16 ላቭ ባተጎ በቀለፔት በአካሉ ላቭ ፦ ፔ ት ቭተርስ ባመጎ በቅ መብፔት ላለማስቻፔ ባመ ርሣት ባአካል ተህትትፔ ባመጎ በቅ መብፔት ለመኃ ስ መርኂ ል ፤ቭህት በማታረ ም ባወት ል ህ ፦ት አትቀኮ 555 (ስቦ ባሚ ኽም ጸባታ ባአካል ፦ ፔ) ጎ ሏል። ቭሁት በወት ል ህ ፦ አትቀኮ 71 መሠረፔ በአስ ሁት ባተወኽመ ስለሆት ቭቅር ባሚሰጎ ው ቭሆ ል።

13. ባፔዕዛዝ ስ ተጎ ሸቂትፔ(አትቀኮ 73)

ባበ ኖ ባሆት ሰ ባማዘዝ መብፔ ካለው ጸበላቭ አስ ወቭም ባወ ተር ሹም በተሰጎ ው ልኽ ፔዕዛዝ አትታት ታር ፒፔ በሚወኮ ምበፔ ፒዜ ታር ፒቱ ወት ል ጸሆት ጸተሰጎ ው ፔዕዛዝ ው ካልሆት አትቀኮ 58(3) በተተረ ው ወት ል ላዋ ባመሆትው ባሚቀኃ ው ፔዕዛዙት ባሰጎ ው ሰው ትው፣ በማለፔ ተጎ ቃሹ አትቀኮ ቭተት ል።

ፔዕዛዝ ወኾሚው ባበላቭ ቨዘዘውት መወኽሙ ሊቨስጎ ቭቅ ባሚኖልበፔ ፒዜ መ ሩት ባወት ል ህ ፦ (አትቀኮ 74)(1) ትተሚጸተለው ቭተት ል፦

ፔዕዛዝ ወኾሚው ፔዕዛዙ ጸሕ ወቭም ታር ፒቱ ወት ል መሆትት ቨወቀ፣ባወኽመውም ታር ፒፔ ባትምስ መ ተል ወቭም ባቃጎ ሎ ወቭም በሰዎኖ ላቭ ወቭም በትብረፔ ወቭም ተ ሞ በአ ር

ተህትኼ በህብረተሰብ ዋ ዋ ጎ ቆማዎኖ ላቭ ወቭም በአለም አቀዎ ሕ ላቭ ባተረሰ ጸባታ አተ ሲሆት በጎ ዌቱ ተጎ ቨቂ ቭሆ ል።

ቭህ ታት ፡ ፔዕዛዝ ወኞሚውት ተጎ ቨቂ ባሚቨተር ትው

ባህ ፦ አትቀኮ 73 ላቭ ላብት ሲ ቭ ባቤ ኖት አዝዞ ባወት ል ታር ፒ ቨስወኼመ ባበላቭ ላዋ በወት ል ባሚጎ ባቅ ፔዕዛዝ ሰ ው መሆትት ቨመለጸፔ በአትክሩም ፔዕዛዝ ወኞሚው ት ተጎ ቨቂ ባማቭሆት ቭመስላል።

ቭሁት ፔዕዛዝ ወኞሚው ጸተጎ ባቂትኼ ባሚታትው ባሚጸተሉፔ ሁቴ ዎኖ ሲሚሉ ብኖ ትው ቭኽውም፦-

- ተዕዛዙ ህ ዊ ጸሆት
- አዛዢ ለማዘዝ ሥልኃ ት ቨለው ጸሆት
- ታር ፡ቱ ወት ል መሆትት ጸአላወቀ
- ባተወኼመው ታር ፒ ጸባታ ወት ል ጸአልሆት ትው።

ስለዚህ ጸ ዚህ ባምትረ ው በበላቭ ዝዞ ታር ፒት ባወኼመ ሰው ጸተጎ ቨቂትኼ ባሚታትው ጸላቭ ባተዘረዘሩፔ አራፔ ትጎ ቦኖ ጸተሚሉ ብኖ መሆትት ትው፤

በሌላ አት ር ባአትቀኮ 73 74 ቭዘፔ ሲመረመር

ሀ/ ህ ወጎ ፔዕዛዝ ሰጎ ወት ል ት ፡ወኼም ቨዘዘ ባበላቭ ላዋ ምት ፡ዜም ተጎ ባቂ ትተሚሆት፣

ለ/ ፔዕዛዝ ወኞሚውም ጸተጎ ቨቂትኼ ባሚታትው ጸላቭ ባተጎ ቀሱፔ አራፔ ትጎ ቦኖ ሲሚሉ ብኖ መሆትት ትው። ጸዚህ በላቭ ባሚትላው ትጎ ብ፣ «ጸትዊስ ማተል ወቭም ቃጎ ሎ በሰዎኖ ላቭ ወቭም በትብረፔ ወቭም ተ ሞ በአ ር ተህትኼ በሕብረተሰብ ዋ ዋ ጎ ቃ ኖ ላቭ ወቭም በዓለም አቀዎ ሕ ላቭ ባተረሰ ጸባታ አተ «መለስ ቨለ አትስተቾ ወት ሎኖ በወ ሙ ፔዕዛዝ ወኞሚው በወት ል አቭጎ ባቅም ማለፔ ቭሆት? ባሚል ጎ ቨቂ ትው፤ በሲቪል ሰርቪስ አ ል ሎፔ ውስጎ ቨሉ ሠራተኣ ኖ አለቃው በኮ ሁዎ ጸመመሪቨ ው ት ፡ሰራ ቢቨዘው ቭህትት ቢወኮም ፔዕዛዝ ተቀባቭ ፔዕዛዙት ጸሰጎ ው ሰው ር በሙስ ወት ል ቭጎ ባቃል? ባሚለው ትጎ ብም አጸራካሪ ሊሆት ቭናሳል። በሌላ በጽል ዛዢ ለወ መው ባወት ል ተ ባር ትተሁቴ ው ቅኃፔ ማቅለል ስጸ ቅኃፔ አለመኃል ታረስ አስተቨባፔ ትተሚተረ ለፔ አትቀኮ 74(3) ቭተት ል።

14. <u>አትቀኮ 75 አስ ሁቴ</u>

ባራስት ወቭም ባሌላ ሰውት መብፔ በቅርብ ጸሚተርስ ጸ ታ ጸሆት አተ ለማ ት ባተወኼመ ታር ፒ፣አተ ውት በሌላ መት ታ ማስወ ታ ባማቭናል ጸሆት አታራ ፡ው ጸሁቴ ው ር ተመኃኃፖ ባሆት ዘቲ ዎናት ባተጎ ቆመ ጸሆት አቨስቀኃም።

ባዚህ ታት ፡ ውስጎ ቨሉ ቁልዎ ሃሳቦኖ በቅርብ ባሚተርስ አተ ፣አተ ውት ለመጸላጸል ሌላ መት ታ አለመ ር፣አታራ ፡ው ሚጎ ቀመው ጸሁቴ ው ር ተመኃኃፖ ባሆት ዘቲ መሆት፣ጸአተ ው ሊታት ባሚ ባ መብፔ፣መ ሩ ባሚሉፔ ው።በዚህ አትቀኮ ላቭ ኽሐዋ ኽሐቭ ዋ (ኮ 116-117) ባሚጸተለውት ቨብራራሉ።ባኽሐዋወ ፔትተ በቀታሞው ባወት ል ህ ፦ ላቭ ባተመሰረተ ስለሆት

ጸአ ፡ሱ ታት ፡ ር ባቃላፔ አጎ ቃቀም ልብሼ ቢ ርም ኽክሰ ሃሳቡት ስለማብለውጎ ው ተ ዝቦ ት ፡ክብ ትጎ ብቃት።

ጸኸሐዋው መኮ ሐዎ ባተወሰተው ክዎል ባሚጸተለው ኀው።

<u>አስወላ ፡ ሁቴ</u>

አት ትታ ቨልተለመቱ ቨልተጎበቁ ሁቴ ዎኖ ሰዎኖት በሁለፔ መጎዐ አማራ ኖ ውስጎ ሊጸቱ ብናላሉ።በዚህ ዓብሼ ሁቴ ውስጎ ባሚ ገፑ ሰዎኖ ባሚ ራ ው ምር አትታም ጸተ ረጎባ ው አተ ለማምለጎ ወት ል መወ ም ወብም አተ ውት መቀበል ብሆ ል።ሁለቱም አማራ ኖ ፡ ፔት ሊቨስጸፔሉ ባሚኖሉ በመሆ ው መጎዐ አማራ ኖ ው። ት ፡ህ ዓብሼ ሁቴ አስወላ ፡ ሁቴ በመባል ብ ወቃል።

አስወላ ፡ ሁቴ በወት ል ሕ ዕውቅ ጸተሰኃ ው መጸላጸቨዎኖ አትቱ ኀው። በዚሁም መሠረፔ በአስወላ ፡ ሁቴ ውስጎ ቨለ ሰው ጸአተ ለማምለጎ በማሰብ ወት ል ቢወኮም በዚህ ወት ል ሊቀኃ መብቱት በዘወቀተ ወብም ቨለ ምትም ተብ ብጎቀምበ ል ማለፔ አብተለም።ስለዚህም አትታ በወት ል ባተሰሰ ሰው ባአስወላ ፡ ሁቴ መጸላጸቨት ሲቨቀርብ ብሀ መጸላጸቨው ተቀባብሼፔት ሊቨ ፖ ባሚኖለው ታር ፡ቱ ባሕ ጎት ወሰት ቨልኃሰ ውብም ባሕ ጎት መመዘኞዎኖ ባሚላ ሆ ጸተ ገፑ ብኖ ኀው። ዝህ መመዘኞዎኖ ጸዚህ ቀጎ ሎ ብብራራሉ።

ሀ/ ባአተ ው ምት ፡- ቀተም ባሉፔ ፡ዜቨፔ ባአስወላ ፡ ሁቴ መጸላጸቨ ባሚወቀተው አተ ው ጸተውጎ ሮ ምክቨ ኖ ባመት ጸሆት ብኖ ኀር። ስለዚህም አተ ው ትተ ሳፔ፣መብረቅ፣ማዕበል፣ረሀብ ባመሳሰሉ በአብዛኞው በተውጎ ሮ ሐብሎኖ አማካፖሼ ባሚጸሰፔ መሆት አለበፔ።በዚህም መሠረፔ ባአተ ው ምት ሰው ወብም ባሰው ታር ፡ፔ ጸሆት አ ባብሼ ሊ ረው ባሚኖለው መጸላጸቨ ባመ ተታ መጸላጸቨ ት ፡ ባአስወላ ፡ ሁቴ መጸላጸቨ አብተለም።

ባአስወላ ፡ ሁቴ መጸላጸቨ ጸ ሪክ አትክር ተቀባብሼፔት ቨ ገፀው በተውጎ ሮ ሐብሎኖ አማካብሼ ባሚጸሰቱፔት አተ ዎኖ ለማስወ ታ ለሚወ ሙ ታር ፡ ኖ ኀር።ሆ ም በመ ተታ መጸላጸቨ ውስጎ ባማብሸኀውኑ ምት ውም ባሰው ታር ፡ፔ ባሆኑ አተ ዎኖ አስወላ ፡ ሁቴ ት ሊውጎ ሩ ትተሚኖሉ ጸ ፡ዜ በ ላ ባ ወቀ በመምኃ ቱ በአሁኑ ፡ዜ ብዙዎኖ ባሚስማሙበፔ ሐሣብ አተ ው ጸተውጎ ሮ ሐብሎኖም ባአትታት ጸተማ ሕዝብ ጸ ሳፔ አተ ለማ ት ባአትታት በሬ ማሣ በማቃጎል ሳቱት ቨስቆመ ሰው በትብረፔ ላብ አተ በማታረሱ በወት ል ትተማብጎባቅ ሁሉ ማቆሚቨው ተበላሽ በፔ ወተ አትታ ሕዝብ ወተ ተሰበሰበበፔ ሥዎራ ባተትተረተረ ቨለት አሸጸርካሪ በመ ተል ወብም በማቁሰል አተ ውት ቨስቀረ ሰውም ሊወ መው ታር ፡ፔ መጎባቅ አብ ርበፔም።

ለ. በታር ፡ቱ ባሚጎቀመው ሰው፡- አትታት አስወላ ፡ ታር ፡ፔ ባሚወኮም ሰው ብህት ታር ፡ፔ ለራሱ ወብም ለሌላ ሰው ጎቅም ሊወኮመው ብናላል። በዚሁም መሠረፔ ጸረሐብ ባተቅሳ ሊሞፔ ባተቃረበ ሰው ባሌላ ሰውት ቦ በመስረቅ ሕብወቱት ቢቨተርዎ በስርቆፔ ወት ል ትተማብጎባቅ ሁሉ ሁለፔ ሰዎኖት ሊ ታል ባክረ አሸጸርካሪም ባመጸ ውት አቅኃ ቀብሮ ሆት ብሎ አትታት ሌላ ሰው

ቢ. ቢ ታል ለዚህ ታቭ ተጎ ባቂ አቭሆትም።ስለዚህም አተ ውት ባስወ ተው ታር ፒ ተጎ ቃሚ ባሆትው ታር ቱት ባወ መው ሰው ወቭም ሌላ መሆት በመጸላጸቭው ተቀባብቭፒ ላብ ለውጎ አቭመኃ ም።

በተ ማሪም አስወላ ታር ፒ ማትቾ ውምት በሕ ጎ በቃ ባሚተርስለፒ መብፒ ጸአተ ለማ ት ሊወ ም ብናላል።አተ ው ባተ ረጎ ው በአትታ ሰው ባሕብወፒ ወብም ባትብረፒ መብፒ ላብ ቢሆትም አተ ው ስካለ ታረስ ብህትት ለመጸላጸል ባተወ መው ታር ፒ አስወላ ታር ፒ ትው ማለፒ ብናላል።አስወላ ታር ፒ ማትቾ ውትም መብፒ ጸአተ ለማ ት ሊወ ም ባሚናል ትተ መሆት ሁሉ ታር ቱም ማትቾ ውም ዓብትፒ ሊሆት ብናላል።በዚሁም መሠረፒ ጸሰው መ ተል ስጸ ተራ ስርቆፒ ቨሉፒ ታር ኖ አተ ት ለማስወ ታ ሲባል ስጸ ተወ ሙ ታረስ ትተ አስወላ ታር ፒ ብቆጎ ራሉ።

ሐ/ **ባአተ ው መቃረብ**፡-አትታ አተ ትተ ትሩ ሁት ባራቀ፣ባቀረበ ወብም ቨለወ ሊሆት ብናላል።አተ ው ቨለወ ጸሆት አስወላ ሁት ውም ስለማብ ር አተ ውት ለማስቀረፒ ባሚወ ም ታር ፒ አብ ርም። ትተዚሁም ሁሉ አትታ አተ ባራቀ ጸሆት ማለፒም ወ ቨውት ባማብተርስ ጸሆት አተ ውም ለማስቀረፒ ባሚጎ ረው ሰው ባወት ል ታር ፒ ጸመወ ሙ በዋፒ ሌሎኖ አማራ ኖት መጎ ቀም ብናላል።በዚሁም መሠረፒ ጸባህር ማዕበል ባተቅሳ መርጸባ ው ባተሰበረባ ው ሁለፒ በሕረኣ ኖ በሕብወፒ ማ ቾ ልባ ላብ ት ሉ ለአራፒ ቀት ባሚበቃ ም ብ ቢ ርም አትተቾው ባሕረቾ ሁለ ኖትም በረሕ ጸም ልቅ ም ቡት ለብናቫ ብበላ ስምትፒ ቀት መቆባፒ ናላለሁ፣ በ ዚህ ቀ ፒ ውስጎ አትታ መርጸብ ተርሶ ሊቨታትፖ ብናላል በሚል ሐሳብ ቿትቾውት ባሕር ውስጎ ም በመኃል ቢ ለው ባአስወላ ሁት መጸላጸቨት ሊጎ ቀምበፒ አብ ባም።አተ ው ባራቀ ስለሆት ባታር ቱ ወክሚ ባመ ረሻው ቀት ስጺተርስ መጎ በቅ ቸብረበፒ። ስለዚህም አተ ው ባራቁ ጸሆት ስለሆት ባታር ቱ ወክሚ ባመ ረሻው ቀት ስጺተርስ መጎ በቅ ቸብረበፒ። ስለዚህም አተ ው ባራቀ ጸሆት ወት ል ጸመወ ም ብልቅ ሌሎኖ አማራ ኖ ሊ ሩ ስለሚናሉ ቸዚህት አማራ ኖ አሚ መጎ ቀም ቲ ብሆ ል። አስወላ ታር ፒ ሊወ መው ባሚናሰው ሁት ው ወት ል አታራ ውት ምር ባሚቨሳኃ ታር ቱት መወ ም ብ ቾ አማራ ሆ ሲ ፖ ብኖ ትው።

መ/ **<u>ተመኃኃፖቿፒ</u>**፡- አትታ ባተቃረበ አተ ሲጸሰፒ ጸአተ ው ባተቅሳ ሊተርስ ብናል ባቸብረው ፡ ፒ አተ ውት ለማስቀረፒ ጸተወ መው ታር ፒ ባተቅሳ ባተረሰው ፡ ፒ ተመኃኃፖ ካልሆት አስወላ ሁት መጸላጸቨ ተቀባብቭፒ ላቨ ፖ ብናላል። አስወላ ው ታር ፒ ጸአተ ው ባበለጎ ፡ ፒ ቨስጸተለ ጸሆት ባታር ቱ መወ ም ባሚቨስ ገው ጎ ቅም ስለማብ ር አታራ ው በመጸላጸቨው ሊጎ ቀምበፒ አብ ባም።በዚሁም መሠረፒ በማዕበል ባተመ ኖ ባአት ፒ መርጸብ አዛቋ ጸቸብረበፒ ሁት ባተቅሳ ባመርጸቢት ቾፒ መቀቸክ ታ ቢሆትበፒ ጸዚህም ባተቅሳ ጸሰው ሕብወፒ ብልቅ ለ ትው ውታ ትብረፒ ዋ በመስጎ ፒ አሥር ተሣዊሪዎኖት ወተ ባሕር በመኃል ቢ ታል ባሕብወፒ መብፒ ጸትብረፒ መብፒ ባበለጎ በመሆት ታር ቱ ተመኃኃፖቿፒ ባ ተለው ትው።ሆ ም ታር ቱ ባተወ መው በመርጸቡ ላብ ቨሉፒት ሌሎኖ ሰዎኖ ለማፒረዎ ጸሆት ባሚወረወሩ ሰዎኖት ለመምረጎ በሚተረ ው ሂተፒ አታልዎ ጸሌለበፒ ለምሳሌ ኃ በመኃል ባተተረ ጸሆት ታር ቱ ተመኃኃፖ ባሆት ፡ ፒ አስጸፒሏል ሊባል ብናላል።

በአት ትታ አ ር ሕ ኖ ጸወት ል ታር ፈቱ ባተኳሳ ባተረሰው ፡ ፔ ጸአተ ው ባተኳሳ ሊተርስ ቭናል ጸኽረው ፡ ፔ ቨኽሰ ካልሆት በስተቀር መጸላጸቨው ተቀባቭኼት አቨ ፖፃ።ለዚህም ባሚሰጎ ው ዋ ው ምክንቨፔ አትታ ሰው በወት ል ሕ ባተጸለጸለውት ታር ፈፔ ት ፈወኮም ሊወቀታለፔ ባሚ ባው ህብረተሰቡ ጸዚህ ሰው ታር ፈፔ ጎ ቅም ባሚቨ ፖ ጸሆት ብኖ ኳው ባሚል ኳው።ስለዚህም ጸአተ ው ባተኳሳ ሊተርስ ቭናል ባኽረው ፡ ፔ ጸወት ል ታር ፈቱ ባተኳሳ ጸተረሰው ፡ ፔ ር ጹል ወቭም ተመኃኃ ፖ ጸሆት ሕብረተሰቡ ጸታር ፈቱ ባሚቨ ገፀው ጎ ቅም ስለማቭ ር መጸላጸቨው ተቀባቭኼ አቨ ፖፃ።

ባአስወላ ፈ ሁቴ መጸላጸቨ በተወሰት ሁቴ ፖኖ ውስጎ ሊወቀታ አቭ ባም በማለፔ ባሚጸራጸሩ አት ትታ ሐዋፖኖ መጸላጸል ለሰው መ ተል ወት ል፣ዘ ፖ ለሆት ወት ል፣በራሱ ላቭ ለማቭተርስ ጸባታ አተ ባትኽሐትት መብፔ ለሚኽላ ታር ፈፔ ተወክሚኼ ሊ ረው አቭ ባም ባሚል አቋም አላ ው።በኽዚህ ሐዋፖኖ ምትኼ ባሰው ሕቭወፔ ጸምትም በላቭ ዋ ቨለው መብፔ በመሆት ማትም ሰው ቭህት መብፔ ባማሳኃፔ መብፔ አቭ ረውም። ትተዚሁም ሁሉ ዘ ፖ ባሆት ታር ፈ ኖት ለመወ ም ምትም ቨልሰሩ ትኽሐት ሰፖኖት መብፔ ለመ ወፖ ባሚተረ ታር ፈፔ ሕብረተሰባዊ ጎ ቀሜ ባለውም።ጸዚህ መትወስ በመኽላፔ ባተተት ፡ ሕ ኖ ት ሉ ባ ወቀ ቢሆትም በአሁት ፈዜ ብዙፖኖ ባሚስማሙበፔ ሐሳብ ጸወት ል ታር ፈቱ ባተኳሳ ባተረሰው ፡ ፔ ጸአተ ው ባተኳሳ ሊተርስ ቭናል ጸኽረው ፡ ፔ ቨኽሰ ስጸ ሆት ታረስ ጸታር ፈቱ ባተኳሳ ባተወ መው ወት ል ባሰው መ ተልም ሆት ሌላ ቢሆት መጸላጸቨው ተቀባቭኼ ሊቨ ፖ ቭ ባል ባሚለው ኳው። በዚህም መሠረፔ መጸላጸቨው ጸላቭ ባተጎ ቀሱፔ ማለፔም ሰው መ ተል፣ዘ ፖ ታር ፈ ኖት መወ ም... ወዘተ. ባመሳሰሉፔ ተኮኖ ሊኃልበፔ አቭ ባም ባሚለው ባብዙፖኖ አቋም ሊሆት ኖኂል።ስለዚህም ባአትታት ጸተማ ኳዋሪፖኖ ሕቭወፔ ለማፔረፖ ባጎ ቂፔ ሰፖኖት ሕቭወፔ መስዋዕፔ አስወላ ፈ ሆ ጸተ ገፆመጸላጸቨው ተቀባቭኼ ሊቨ ፖ ቭ ባዋል።

ባ ፡ ቮኖ ተመኃኃ ፖኼፔ በመሠረቱ መለካፔ ቨለበፔ በወት ል አታራ ፈው ቦ ባለ ፔክክለኞ አ ምሮ ባለው ሰው ውቭም በሕብረተሰቡ መለጺቨ ት ፈ በወት ል አታራ ፈው ባ ል ምትኼ ወቭም አመለካጸፔ አቭተሰም። ጸላቭ በቀረበው አትታ ምሳሌ ላቭ ባባሕር አተ ቨ ጎ መው ባመርጸብ አዛቋ በመርጸቡ ላቭ ጸ ው ሰፖኖ ቭልቅ ዕቃፖኒ ውታ ዋ ቨላ ው ው ባሚል ባ ል ምትኼ ሊ ረው ቭናላል። ስለዚህም ኽዚህት ውታ ዕቃፖኖ በመኃ ል አተ ውት ጸማስቀረፔ ቭልቅ አሥር ጎ ቀሜ ባሌላ ው መት ተኣ ኖት ወተ ባሕር በመኃ ል ባመርጸቡት ክብተፔ መቀኽ ቭሻላል ባሚለው አቋም ቭ ራዋል ተብሎ ስለማቭጎበቅ አዛገር በአስወላ ፈ ሁቴ መጸላጸቨ ሊጎ ቀምበፔ አቭ ባም። በዚሁ አ ኃሚ ተመኃኃ ፖኼፔት በተመለጸተ በአት ትታ ውስት ሁቴ ፖኖ ት ሉ ማወቅ ጎ ቃሚ ቨሆ ል። ለዚህ ጎ ሩ ምሳሌ ሊሆት ባሚኖለው በአስወላ ፈ ሁቴ ውስጎ ኮ ትስ ማቋረጎ ት ባሚወቅተው ታት ፯ ኳው። በኢፔቮእ ባወት ለኞ መቅ ሕ ቁጎር 534(1) መሠረፔ፤ ኮ ትስት ባማቋረጎ ተ ባር ባተወ መው ለሴቲ ሕቭወፔ ጸሚቨሠ ው በጎ፯ ዋ ጸባታ አተ ት ቭተርስባፔ ለማታረ ባሆት ትተ ሆት በሌላ በጹልም ለማ ት ባማቭኖል ሆ ሲ ፖ (ኮ ትስ ማቋረጎ) አቨስቀኃም። በዚህ ታት ፯ መሠረፔ ባተቋረጎው ኮ ትስ ሕቭወፔ ቨለው ትር ቢሆትም ሕ አው ው ጸኮ ትሱ ሕቭወፔ ቭልቅ ባ ፔባው ሕቭወፔ ቭበልኃል ባሚል አቋም በመውሰቱ ቭህት ታር ፈፔ ባወ መ ሰው ጸአስወላ ፈ ሁቴ መጸላጸቨ ቭልቅ ባታት ፯ው ት መጸላጸቨ በማትሳፔ ቢጸራጸርበፔ ሊቨዋኃው ቭናላል።በቁጎር 534 ላቭ ቨለው ባሕ አው ው ምር ባቭ ር ሮ

ምርታ ቤቱ ባኮ ትሱም ሆትባ ፔባው ሕቨወፔ አጹል ስለሆት ም ልባፔም ጸ ፔቫው ቨልቅ ኮ ትሱ ጸተወለተ በ ላ ወተ ዋፔ አ ርት ባሚጎ ቅም ሰው ሊሆት ስለሚኖል ባወት ል አታራ ፡ው ምር ፔክክል አልቅረም በማለፔ መጸላጸቨውት ላቨቀበለው ቨናላል።ስለዚህም ት ተ ቁጎ ር 534 ሁሱ ሕ አው ው በ ልኮ አትቱ መብፔ ጸአትቱ ቨበልኃ ል ብሎ በወሰቅባ ው ሁቴ ሥኖ ውስጎ ወት ል አታራ ፡ው ቨተረስ ፡ ፔ ተመኃ ኃ ፖ ቅር ወቨም አልቅረም ባሚለው ጎ ቨቂ መቅባፔ አልቅረበፔም።

ሠ/ በራስ ጎ ዌፔ ባመኃ አተ ፡-በአስወላ ፡ ሁቴ መጸላጸቨ መጎ ቀም ባሚ ባው ሰው በመሠረቱ ለተወ ተው አተ አስተዋኮ አ ቨላተረ ሰው መሆት ቨ ባዋል።ወት ል አታራ ፡ው አተ ውት በራሱ ጎ ዌፔ ወጎ ሮ ቨህትት አተ ለማስወ ታ አትታ ባወት ል ታር ፡ፔ ቢወኮ ም በተለቨም ባተወጎ ረውት አስወላ ፡ ሁቴ ለወት ል መወ ሚቨ ትተ ሸዌትቴ ቢጎ ቀምበፔ መጸላጸቨው ሊቨ ለ ለው አቨናልም።ሆ ም በተመሳሳቨ ሁቴ ሥኖ ውስጎ ወት ል ባሚወኮ ሙ ሰሥኖ በቀጎ ም ሆት በተዘዋዋሪ መት ታ ለአተ ው መወጎ ር አስተዋኳኦ ሊቨተር ፡ ስለማቨናሉ ት ፡ህ ዓቨትቴ ሰሥኖ ለአተ ው መትስኤ ባሆቱት ታር ፡ፔ ሲወኮ ሙ በቅራ ው ባወት ለቾ ትቴ ባሐሳብ ክሥል መሠረፔ ላስጸተሉፔ ፡ ፔ ተጎ ቨቂ ሊሆት ቨናላሉ።ስለዚህም አትታ አሽጸርካሪ ባሆቱው ቨሁት በማለፔ መጺ ውት በጸሥተቾ ሥጎ ትቴ ቨሽጸረጸረ ቨለ በታት ፔ ሁለፔ መት ተኣ ኖ በመት ቱ ውስጎ ቢ ቡበፔ በዚቨት ቅኮ በፔ ሁለፔ ሰው ጸም ታል ጸመት ታ ወጎ ገ አትታ ሰው ብ ታል ቨሻላል በሚል ምትቴ ቨህት ሰው ቢ ታለው አሽጸርካሪው በአውቆ ማጎ ዌፔ ሰውት ስለመ ተል በተተት ው አትቀኮ መሠረፔ መቀኃ ፔ ቨ ርበ ል።ባወት ል አታራ ፡ው ታር ፡ፔ በ ልተፖትቴ ባተወ መ ቅር ባሚባል ጸሆትም በ ልተቾትቴ ሰው ስለመ ተል በተተት ው አትቀኮ መሠረፔ መቀኃ ፔ ቨ ርበ ል።

. . . // . . .

15. ሀ ዊ መጸላጸል (አትቀኮ 78)

ባዚህ ሀ ታት ፡ መለ ቃል ትተሚጸተለው ቨቅባል፤ «ባራሱት ወቨም ባሌላውት መብፔ ሕ ወጎ ጸሆት ጎ ቃፔ ወቨም በቅርብ ጸሚተርስ ሕ ወጎ ጎ ቃፔ ለማ ት ጎ ቃቱ ት ቨተርስ ለማታረ ሌላ መት ታ ሳቨ ር ጸሁቴ ው መጎ ት ባለማለሥ ባወኩመ ታር ፡ፔ አቨስቀኃ ም»

ባዚህ ታት ፡ ዋ ዋ ክሥሎኖ ባሚጸተሉፔ ው።

ሀ/ ባራሱት ወቨም ባሌላውት ሰው መብፔ ሕ ወጎ ጸሆት ጎ ቃፔ - - - -

በዚህ ታት ፡ ውስጎ መጸላጸል ባማተረ ው ባራስት ወቨም ባሌላውት ሰው መብፔ ሕ ወጎ ጸሆት ጎ ቃፔ ቸው፤

ህ ፡ አትታ ሰው ህ ወጎ ጸሆት ጎ ቃፔ ራሱት በራሱ ት ፡ጸላጸል ለምት ቨወቅ ል? ባህ ሥርዓቱ አስጸባሪሥኖ ለምት አቨጎ ብቁለፔም? ባሚል ጎ ቨቂ ሊቸላ ቨናላል።

ህ አስጸባሪሥኖ በህብረተሰብ ውስጎ ቨላ ው ቁጎ ር አቸተቾ በመሆት ባወት ል መጸላጸል ሥራት ሙለ በሙሉ በራሳ ው ሊቨስወኮ ሙ አቨናሉም፤ ስለዚህ ለአትታ ሰው ባራሱት ወቨም ባሌላውት መብፔ ጸህ ወጎ ጎ ቃፔ ለመጸላጸል ህ ፡ መብፔ/ሥልኃ ት መስጎ ቱ ወት ልት ለመጸላጸል ስለሚረ ቸው።

በሌላ በጽልም ህ ወጎ አጎቂ ተጎቂው በህ ባመጸላጸል መብቱት መጎቀም መሳላት ሲቨውቅም ጸታረጉቱ ትጉቆጎብ ባተወሰት አስተዋኮአ ቨ ረዋል።

ለ/ በቅርብ ጸሚተርስ ሕ ወጎ ጎቃፔ ለማ ት---«ባሚሰሕረው ጎቃፔ በቅርብ ባሚተርስ ትጉ በሩቅ ባሚተርስ መሆት ባለበፔም»። ለምሳሌ ርማ አርአቨት ቆቨ ጎብቅ ታልሀለሀ ቢለው ቢሄታ ርማ ጸስ ፔ ባተጮሃ ተጸ ፔለ ቢ ታለው ቨህ ህ ዊ መጸላጸል አቨተለም ምክንቨቱም ጎቃቱ በመሰትዘር ላቨ ቨለ ቨልሆት ባወተዋፔ ዛኖ ስለሆት ነው።

ሐ/ «ጎቃቱ ት ቨተርስ ለማታረ ሌላ መት ታ ሳቨ ር» ...ቨህ ሐረ ባሚቨመለክተው ህ ዊ መጸላጸል ለመሆት ባመኃው ጎቃፔት በሌላ አማራ ማስወ ታ ባማቨናልበፔ አኃብቂፖ ውስጎ ሲ ባ ብኖ መሆት ትተሚ ርበፔ ነው።

ለሜሣ ባመጺ ውት ሞተር አስነሳ በመትቀሳቀስ ላቨ ቨለ ሥብም ቤውት መዝዞ ቢመኃበፔ ባመጺ ውት ሥነ ትፔ ምሮ ማምለጎ ሲኖል መጺ ውት አቁሞ ወር በተማረው ባማርሻል አርፔ ጎበብ ቤወት ቀም በ ዛ ቤው ቅ ቆ ቢ ታለው፣ ቨህ ሕ ዊ መጸላጸል ክር ለማለፔ ቨ ል።

መ/ ጸሁት ው መጎት ባለማለም ባተወ መ ታርጉፔ ...ቨህ ባታት ነው ሐረ ባሚቨመለክተው ባጎቃፔት ባአ ዌውት ተመኃኃፖትፔ ነው። ህ ጎ ባሚወቅተው ጸጎቃፔ ሊጸላጸሉለፔ ባሚ ባው መብፔ በአ ዌው ባሚወሰተው ርም ጸሚቨተርሰው ጎቃፔ ር ተመኃኃፖ መሆት ት ለበፔ ነው። ዚህ ላቨ መ ትዘብ ባሚ ርብት ህ ዊ መብፔት ለመጸላጸል ባሚወስተው ባአ ዌ ርም በአትጭ ባመ መሪቨ አጎቂው መብፔ ላቨ ጎ ፔ ትተሚቨተርስ ነው። ለምሳሌ መሐመታ ሱልኃትት በ ቤ ሊወ ወ ሲሰትዘርበፔ ሱልኃት በ ዛ ቤው ወ ቢ ታለው፣ ባመ ር መብቱት ለማስጎበቅ ባመሐመታት ባመ ር መብፔ ጎሏል። ስለዚህ በዚህ ባመጸላጸል መብፔ ጸተሰትዘረወ ጎቃፔ ለመጸላጸል ባሚወሰተው አንቧዊ ርም ባመ መቨ ጎቃፔ ስትዛሬ ሊቨተርስ ጸክረወ ባመብፔ ጎቃፔ ር ተመኃኃፖ መሆት ቨ ርበ ል። ለምሣሌ አትቱ ሌላውት አስንቨዋ ስታብ በመስተብ በህ መት ሥቱ አትቀኮ 24(1) ላቨ ባተጸበረለፔት በወት ል ህ ጎ አትቀኮ 615 ጎበቃ ባተተረ ለፔት ክብሩት ሲቅበፔ፣ ክብሩት ለመጸላጸል በማለፔ በቨዘው ሽ ጎጎ ቢ ታለው ቨህ ህ ዊ መጸላጸል አቨሆትም፣ ምክንቨቱም ስታብ ባሚቅው ክብርት ሲሆት፣ ታቨ ት ህቨወፔት ነው ባሚቨሳልወው። ጸመብፔ አትጭ ጸክብር ጎበቃ ቨልቅ በህቨወፔ ባመ ር መብፔ ጎበቃ ቨልቃል። ስለዚህ ተሳ ቢው ሰ ቢውት ቢ ታለው በአትቀኮ 78 መሠረፔ ባህ ዊ መጸላጸል ቨቅር ት አቨ ፖም። ህ ዊ መጸላጸልት ጸመጎት ቨሳለወ ሰው ጸመጎት ሊቨልዎ ባኖስበፔ ሁቴ ሲመዘት ቨቅር ሊቨስ ፖ ባሚኖል ጸሆት ጸቅኃቱ ሙሉ በሙሉ ችካመውኃፔት ቨስጸፔላል።

«ቨህ አትቀኮ ባቨዘው ዖሬ ሣሣብ ጸላቨ ባመጸላጸል መብፔ ጸሁት ው መጎት ባለማለዎ ባተወከመ ታርጉፔ . . .» በሚለው ስር ባሰወረውት ሣሣብ ባሚቨብራራ ሆ ት ር ት ባተ መረበፔ ሣሣብ ህ ዊ መጸላጸል ጸመጎት ቨለወበፔ ምክንቨፔ በራሱ ቨቅር ት ባሚቨሰጎ ጸሆት ቅኃፔ ማቅለል ትተሚኖል ባሚተት ነው። ቨህትት በምሳሌ ትመልጸፔ፣ አትታ በኃም ዙዎ ባሆት ት ሁም በ ልበተቾንቱ ባ ወቀ ሰው አትታት ቀ ት ሰው በጎዋ ለመ ው ሲል ቀ ት ዝቅ ብሎ ቡጉውት ሲቨመልጎ ዙዊ ጸመሬፔ ሲወታቅ ቀ ት ጸዎርሃፔ ባተቅሳ ት ቨንሳ በታት ቨ ተ ሞ ቢመ ው ባአካል ጎ ፔ ቢቨተርስበፔ ህ ዊ መጸላጸሉ ጸመጎት አልዓል ለማለፔ

ቸናል ቸሆ ል፤ ቸሁት ጸመነት ቨለወበፔ ምክነቨፔ ዙሥ ሰው ጸወተቀበፔ ጸተነሳ አቨስተርወገም ጸሚል ስ ፔ ባመት ስለሚሆት በአትቀኮ 79(1) 180 መሠረፔ ሥ/ቤቱ ቅኃቱት በመሰለው ሊቨቀልለፔ ቸናላል። ጸዚህም አልዐ ሥ/ቤቱ በአትቀኮ 79(2) መሠረፔ ጸቅኃቱ በችካሊቨስ ብተው ቸናላል።

ጸሥሬ ትሩ መሳሳፔ (አትቀኮ 80)

ቀተም ሲል ጸአትቀኮ 23 ር በተቨቨዘ ወት ልት ጸማቨቀቋቁሙፔ (ህ ዊ፣ ዙዌዊ ሞራላዊ) ሥሬ ትሮኖ መካጸል ሞራላዊ ባሚለውት ስትመለጸፔ አወቆ ወቨም በ ልተገችፔ ወት ልት መስራፔ ትተሚቨስነ ቨቅ ተመልክተ ል፤ ማወቅ ማለፔ በተሳሳተ ትዛቤ መረ ፔትም ሊቨነ ቃልል ቸናላል። ቸኸውም ለሰቡ በራሱ ህ ዊ(subjective) አመለካጸፔ ባተረ ወ በተ ባ (objective) ቨለው ሥሬ ትር ሊለቨቨ ቸናላል። ለምሳሌ በረሃ ላቨ በኽሉቨ ወቅፔ ለመ መሪቨ ጊዜ ባሚቿዝ ሰው በርቀፔ ጸዋቱ ባህር ቨለ ቸመስለዋል ምክነቨቱም ጸአሸዋው ባሚትላው ችኽበራቅ (mirrage) ውሃ ስለሚመስል ነው፤ በወት ል አወኻዥምም ጸሥሬ ትር ትዛቤ ነታለፔ ሊወ ም ባሚናል ስህተፔ ህ ነ ቨቅር ለማታረ ዝ ትቱት ትመለጸ ለት።

በአትቀኮ 80(1) ላቨ ባተኻወው፤

«በፔክክለች ሥሬ ትሩ ሁቴ ባተሳሳተ ትዛቤ ቨዞ አትታ ሰው ባወት ል ታር ጊፔ ቨተረ ትተሆት ነ ብ ባአታራ ጨውት ባተሳሳተ ትዛቤ መሠረፔ በማታረ ቨ ቨል»፤ ለምሳሌ አትታ አውሬ ለማተት ባተሰማራ ሰው ጸ ካ ውስነ በርቀፔ ታጹላ መስሎፔ ተጹሶ ቢ ታል ሚኖ ካ ውስነ ቨነቀሳቀስ ባቨበረ ሰው ቢሆት፤ ቨህ አታራ ጭፔ በሰው ታቨ አቨስነ ቨቀውም።

ባዚሁ ነዑስ አትቀኮ ሁለተቾው ክሥል «ወት ል ለመስራፔ አስቦ ቨላተረ ው መሆት ባተ ለኸ ትተሆት ቅኃፔ አቨተርስበፔም» ባሚለው ተወኻሚ ቨሆ ል። ቨሁት ቀኃቨ ዓረሥት ት ር» ቢሆትም አታራ ጭቱ በ ልተገችፔ ባማቨስቀኃው ሲሆት በአትቀኮ 59 መሠረፔ ተነቨቂ ቨሆ ል» ባሚለውት ቨህነት ምሳሌ ት ሸሥት አስፆሥተት ነባው።

ቨህ አ ፖጸ ካው መ ቢቨ ላቨ ባተኻወው ሰሌ ዚህ ካ ውስነ ሰሥኖ ስለሚዘዋወሩ ባአተት አውሬ መሆትት ሳ ረ ነ ት ፔተጹሱ ባሚል ጸሆት፤ ተኪሽ በ ልተገችፔ ታቨ ወት ል ሊነባቀ ቸናላል።

በዚህ አትቀኮ ነዑስ አትቀኮ (2) ላቨ ባተኻወውም «በሥሬ ትሩ መሳሳፔ ወት ልት ቨተረ ሰው ቨህ ባወኸመው ባስህተፔ ታር ጊፔ ሌላ ባሚቨስቀኃ ወት ል አስጸፔሎ ትተሆት በዚህ ኅ ዌቱ ጸመቀኃፔ አቨታችም» ቨላል። ለምሳሌ፣ ቨህ አ ፖ ባቨዘው መሣሪቨ ወቃታ ባሌለው ቢሆት በወት ል ህ ነ አትቀኮ 809 መሠረፔ ተነቨቂ ቨሆ ል።

ባታት ጨው ነዑስ አትቀኮ 3 «በተ ጭ ጨው ማትትፔ ወቨም ወት ል በተወኸመበፔ ትር ላቨ ባተወኸመ ስህተፔ ወት ል መሆትት አቨስቀርብም» ቨላል። ለምሳሌ ርማ በቀለት ተጹሶ ለመ ተል አስቦ ሳለ ትር ት ጸ ርማ ቤፔ ባሚወኃውት ወትታሙት ተጹሶ ቢ ታለው ርማት

መስሎ ፖ ትው ባሚል ባቨቅር መጸላጸቨ ማቅረብ አቨናልም። ምክትቨቱም ማትትም ቨሁት ሰውት መ ተል በወት ል ህ ፡ ባተጸለጸለ ስለሆት ትው።

በህ ላብ መሳሳፔ ሕ ት አለማወቅ (አትቀኮ 81) ህ ት አለማወቅ ቨቅር አቨሰኀ ም ባሚል በህ ፔልቅ መሠረ ዊ አባባል (legal maxim) አለ። መት ሥፔ ህ ት ተት ፦ ጸአወ በኂላ ቨት ትቱ ሰው ባ ወ ውት ህ ቨውቃል ባሚል ዕሳቤ ትው ቨለው ቨህ ባሆትፔ ምክትቨፔ ጸዚህ ው ለመሄታ ወኮ ሞ ስለማቨስናል ትው። ቨት ትቱ ተጸሳሽ ህ ፡ ት ቨውቅ ትብር ወብ ብሎ ለማረ ኀ መሞጸር ስለሚቨስ ር በህ ምቱ መሠረፔ ባተሰራበፔ ብ ቾል።

ቨሁት አትቀኮ 81 ሕ ት አለማወቅ ወቨም በሕ ላብ መሳሳፔ በመጸላጸቨትፔ ሊቨ ለ ል ትተሚኖል ትተሚጸተለው ተት ቿል።

ባአትቀካ ትዑስ አትቀኮ 1 ጸላብ ቨሰወርትውት ህ ባማወቅት ምፔ ት ፡ህ ሲል ተት ቿል።
«ሕ ት አለማወቅ ወቨም በሕ ላብ መሳሳፔ መጸላጸቨ ሊሆት አቨናልም» ሆ ም ትዑስ አትቀኮ 2 «ታር ፡ቱት ለመወ ም መብፔ ቨለው መሆትት በቅት ልቦ ለማመት ትተዚህ ባለ በተሳሳተ ምትፔ ላብ ለመ ገቼም በቂ ር ኀ ች ምክትቨፔ ቨለው ሆ ለተ ገ ወት ለች ምርታ ቤቱ ቅኃ ቱት በመሰለው ቨቀልለ ል(አትቀኮ 180)» ቨላል። ቀኀ ሎም «ምርታ ቤቱ ቅኃ ፔት ባሚወስትው ጸስህተፔ ባተረሰበፔት ምክትቨፔ በተሉቨም ባስህተቱት ባትሩት አካባቢ ሁት በመ መፔ ትው።» ቨላል በመ ረሻም ባዚህ አትቀኮ ትዑስ አትቀኮ 2 «በቂ ምክትቨፔ ሊ ፖበፔ በሚኖል ሥቼም በሆት አለማወቅ ቅት ልቦ ት ፡ሁም ወት ልት ለማታረ አሳብ መ ሩ በ ልኮ በማብ ቨባ ው ባተለቨብ ሁት ሥኖ ምርታ ቤቱ ጸቅኃ ፔ ችካ ለማታረ ብናላል» ቨላል።
ጸዚህ ታት ፡ ባምትረ ው በአትታ በጹል ሁሉም ሰው ባ ወ ውት ባወት ል ህ ቨውቃል ባሚል ኀ ትካራ ምፔ በትዑስ ቁኀ ር 1 ላብ ባተት ቢሆትም ቨህ ምፔም ባተተት ው በአወኟም ሊጸተል ባሚኖለውት በርኮ ኖ ሮኖ ለማስወ ታ ወቨም (expediency) ቢሆትም፣ ቨህ ኀ ብቅ ወቨም «ጸ ራ ባቀኀ ት» መርህት በማካካስ በተጸ ቮቷ ትዑስ ቁኀ ሮኖ(2 3) ላብ በተቀመኀ ፔ ጸቅኃ ፔ ማቅለል ስጸ ችካ ማታረ ታረስ መሥፔሔሥኖ ተቀምኀ ዋል።

<u>ባው አ ሮኖ ልምታ</u>

በዚህ ርዕስ ባምትመለጸተው ሁለቱት ዋ ዋ ባዓለም ባህ ሥርዓተኖ ቨሆ ል።
በአለም ላብ በአሁት ወቅፔ በዋ ዋ ባህ ሥርዓፔትፔ ባተወረ ፔ ሁለቱ «ባሲቬል ሎው» «ባኮመት ሎው» በመባል ባሚ ወቂፔ ሲሆት፣ ባመ መሪቨው ትተ ወረትሣብ ርመት ኃ ሊቨት ባመሳሰሉፔት ባሚቨካተፔ ሲሆት ሁለተቾው ተ ሞ አሜሪካ ት ሊዝ ባመሳሰሉፔት ቨካፔ ል። ባ ዝዚህ ሁለፔ ባህ ሥርዓ ኖ ዋ ዋ ኮ ሥኖት ለማሳባፔ ጸኢትተርትፔ ላብ ባተወሰተ ኮ ሁሥ ትተሚጸተለው ቀርቧል።

Civil law (legal system)- Wikipedia,the free encyclopedia

ሲቪል ሎው ወቭም ኮት ት ል ሎው ወቭም ባሮማት፡ ርመት ሎው በዓለም ላብ ዋቭ ባህ ሥርዐፔ ቭው፡፡ ለወፔሮው ሲቪል ሎው ትተ ህ ሥርዐፔ ጸኮመት ሎው ር በትኮኮር ብቀርባል፡፡ በሁለቱ ባህ ሥርዐፔ መካጸል ትተ ዋቭ ልብኼ ባሚወሰተው ኮመትሎው ባህ ታት ፡ውት (legal rules) ጸምርታ ውሳቴ ባሚቨመት ሲሆት ሲቪልሎው ተ ሞ ጸተክወ ህ ሆ ኣኖ ባሚቀርቡላ ው ክርክሮቷት ባሚወስትብፔ ብህትት ባተኸወ ህ ባተመለጸቱ ወቭም ቨኃቀሱ ብሆ ል፡፡

ባ«ሲቪልሎው» ሥረ መሠረቱ ባሮማውብት ህ ባካ ት ህ ኤትላብፔመትፔ ው፣ ባብዙ ህ ሮኖ ባሲቪል ባህ ሥርዐፔ ባተመሠረተው በአትታ ወቭም በበርካ ባተኸዊ ህ ፦ኖ (codes) ላብ ሆ ዝዚህም ዋ ዋ ባህ መርሆዎቷት ቨስቀመን፡ ው፡፡ ጸ ዝዚህ ውስጎ በኃም ዋቂው ባወረትሣብ ባዎፔሐብሔር ህ ሲሆት ባ ርመት (BGB) ባሲዊዙ ባዎፔህብሔር ህ ም በህ ሪክ ውስጎ ጸዎተቾውት ሥዎራ ብብዛሉ፡፡

ጸሲቪል ሎው ውስጎ ባሚመብፔ ባስኮፔ ላትታ ብብብ አዎሪካ ህ ፦ኖ በተጎ ቃለለው መኮሐዎ (code) መልክ ባተተራ አብተሉም፤ ባስካት ፡ቧቪቨት አ ሮኖ ባዎርሐብሔር በአብዛቾው ትተሁ በተጎ ቃለለ መኮሐዎ (code) መልክ ባተዘተራ አብተሉም፡፡

ባሲቪል ሎው ባህ ሥርዓፔ መሠረቱ ባሮማውብት ህ በተለብም ባ ስቲቧት ሆ በኋላም በመካጸለቾው ዘመት በክሩ ባህ ምሁራት ባ በረ ቭው፡፡

ባሮማውብት ህ ትተተቀበሏ ው ባተለቨብ ህ ሮኖ ሁሉ ባተለቨብ ባህርቨፔ አላ ው፡፡ በአት ትታ አ ሮኖ በህ አው ው በተተት ፡ ህ ኖ አማካብትፔ በገፖሲቲብ ህ ትፔ ሲወረ በሌሎቷ ዘትታ ተ ሞ በህ ትታወ ሃሣብ ምሁራት አማካብትፔ ተቀባብትፔት አ ፖ ል፡፡ ብህም በመሆት ባሮማውብት ህ በመላ አውሮገፖ ላብ ፌል ማለፔ አብተልም፡፡ ባሮማውብት ህ ቨ ለ ለው በሁለተቾው ምት ትፔ ሲሆት፣ ብኸውም ባባአ ሩ ባህላዊ ህ አ ርቾው ህ ክዎተፔ በአለበፔ ሁት በማሚቨትፔ ቨ ለ ለ ቭው ማለፔ ብተላል፡፡ ብህት አ ርቾ ህ ፦ኖ አተረቿም በሮማውብት ህ ላብ ተመስር በመሆት በዚህም ረ ታ በህ ምት ትፔ ተኽዕ አሳታሯል፡፡

ሁለተቾው ባሮማውብት ህ አብትተቾ ጎ ባብ ሌሎቷ አ ሮኖ በህ መኮሐዐ ኖ ው ውስጎ ባሮማውብትት ህ ት ፡ካተፔ ማታረ ው ቭው፡፡

ህ ፦ኖት በመኮሐዎ መልክ ባማዘ ፔ ኽክሰ ሃሣብ ባ በረው በተለብ በአስራሰባተቾው አስራ ስምትተቾው ክዎለ ዘመት ውስጎ ባተወጎ ሮ ህ (natural law) ባኢትላብፔመትፔ አስተሳሰቦኖ መ ለ በመሆት ዝብር፡፡

ባዚቨት ወቅፔ ባገፖለቲካ ሴፔ (ideal) ብ ለኮ ባክሩፔ በ ፡ሞክራሲ፣ ባትብረፔ ጎ በቃ በህ ባበላብትፔ አማካብትፔ ዝብር፡፡

ዝዚህ ባገፖለቲካ ሴ ኖ ባህ ር ጎ ፖትፔት ባሚሹ በመሆ ው ብህትት ውት በማታረ ህ ፡ በኮ ሁዎ ሆ ወጎ ትፔ ት ፡ ረው ተተርቿል፡፡ በመሆትም ጸላብ ባተጎ ቀሱፔ ባሮማውብት ህ ባህላዊ ህ ት ፡ሁም አ ርቾ ህ ፦ኖ ታብልቅ ት ፡ቨጸፔም ሆ ጸላብ ባተጎ ቀሱፔት ባገፖለቲካ ሴ ኖ ሊቨሳጽ ባሚኖሉ ህ ት በመኮሐዎ መልክ ባማተራ ቱት በር ለመክወፔ ኖሏል፡፡

ሌላው ህ ት በመኮሐዎ መልክ ለማዘ ፔ አስተዋኮኦ ቨተረ ው ምክንብፔ በአስራ ዘጎ ችቾው ክዎለ ዘመት ባብሔራዊ አ ሮኖ ኮ ትሰ ሃሣብ ብቅ ብቅ ማለፔ ሆ በባአ ሩ ውስጎ ተወኽሚ

ባማሆት ህ ባማዘ ቱ አካሄታ ኽዊር። በ ር ጎ ህ ት በመኮ ሐዎ መልክ ባማተራ ፔ ዓላማ ተቃውሞም አ ጎሞፔ ኽዊር። ህ ት በመኮ ሐዎ መልክ ባማዘ ፔ ዓላማት አራማ ኖ ቭህ አካሄታ ለህ ር ጎ ፖኽፔ፣ ለአትታትቱ ለሥርዓ ዊ አመዘ ብ ቭረ ል ሲሉ ተቃዋሚዎኖ ው ተ ሞ ህ ጎት በመኮ ሐዎ መልክ ማተራ ፔ ት ፣ ቨተር ዋል ቭሉ ኽዊር።

በመ ረሻም ህ ት በመኮ ሐዎ ባማተራ ፔ ዓላማ ተቃውሞ ባ ጎ መው ቢሆትም በአወሮዝ ህ ት በመኮ ሐዎ ባሚተራ ቱ በተለቭም በ ል ህ (private law) (1804) ረ ታ ርም ውት ቀጎ ለ፤ ባወረትሣብ ባ ዝሊዎት ባዎፔሐብሔር ህ (1804) ባ ርመት ባዎፔሐበሔር ህ (ባ1900) ባሱዊዝ ባህ መኮ ሐዐ ኖ ባ ወቁ ብሔራዊ ባዎፔሐብሔር ህ ጐኖ ኽሩ።
በ19ቾው ክዎለ ዘመት ርመት ብቅ ቨለ ቨለ ቭል ስለኽር ባአ ሪቱም ባህ ሥርዓፔ ባ በረ ስለኽረ በ ስቨ ቨሉ በርካ ባበለ ጎ አ ሮኖ ብቅ ማለፔ ሲ ምሩ ዝት ተቡብ ኮሪቨ ባ ርመት ባዎፔሐብሔር ህ ት ለህ ሥርዓ ው መሠረፔ አታር ው ል።

በኖቨ ም በጺውት ዘመት መት ሥፔ በመ ረሻዎቷ ዓመ ፔ ባ ርመት ባዎፔሐብሔር ህ ት በማስ ባፔ ባኖቨ ት ሪያ ብሊክ ባህ ሥርዐፔ ምት ትፔ ት ቨ ለ ል ሆ ስጸ ዛሬም በ ቭዋት ቭስራበ ል።
አት ትታ ኸአዋዎኖ ባሲቪል ሎው ባህ ሥርዐፔ ለኮሚኒስፔ አ ሮኖ ባህ ሥርዓፔ ጸማርክሲስፔ ሌኒንስፔ አስተሳሰቦኖ ር ተተምሮ በህ ምት ትፔ ማ ል ሉት ቭ ልኸ።

ባሲቪል ባጹመት ሎው ትኮር፤

ባሲቪል ሎው ባህ ሥርዐፔ በአት ጐሎሳክስት ህዝቦኖ በተለቭ በ ት ሊዝ ባ በረ ባህ ሥርዓፔ ር በትኮ ኮር ቭቀርባል። ባሥረ መሠረፔ ልብት ው በ ሪክ አትኸ ኮመትሎው ባተኸወ ህ ሳቭ ር በባህል ባ በረ ህ ሲሆት ባተኸወ ህ ጸተተራ በኋላም ቢሆት ምርታ ቤ ኖ ባሚ ለ ለበፔ ትው። በሌላ በጽል ተ ሞ ሲቪል ሎው ጸሮማውቨት ህ ማለፔም «ጸ ስቲኒቨት ኮርዕስ ሪ ሲቪላስ» መት ቨተ ትው።
ወተ ኋላ በአሉፔ ዘመ ፔ ሲቪል ሎው በኮ ሐዎ መልክ ትተ ---- (droit coutumier) ወቭም ባባህል ህ በውስጎም ቨካተተው ዋቂውት ሃ ረቾውት ተወኸሚኒፔ ቨለውት ባህ መርሆዎኖ ትው።
ባ ል ህ ጐኖት (privatelaw) በመኮ ሐዎ ባማዘ ፔ ሥራ ባወትኃ ቀው በኢላቨፔመትፔ ዘመት ማለፔም በአስራ ስምትተቾው መ ሁለተቾው አ ማሽ ዘመት ላቭ ሲሆት በዘላቂኒፔ ባተተት ው ት ጸወረትሣቭ አብቮፔ በኋላ ትው፣ ቭኸውም በወረትሣቭ (ባ ዝሊቮት ባህ መኮ ሐዎ) በአውስፔራለቨ፣ ጺወቤክ በኃሊቨት በስዝቭት በኋዘርላትታ በመሳሰሉፔ ትው። ሆ ም ባህ መኮ ሐዎ መተራ ፔ ብኖውት ሲቪል ሎውት ባሚ ልኸው ባህርቭ አቭሆትም፤ ለምሳሌ በብዙ ባስካትቲኒቨት አ ሮኖ ባዎፔሐብሔር ህ ሥርዓቱ በአብዛቾው በመኮ ሐዎ መልክ አልተተራ ም።

በሌላ በጽል ተ ሞ ባኮመት ሎው አ ሮኖም ህ ውት በመኮ ሐሥ ባማተራ ፔ ሥራ ሲሰሩ ቭ ቨል ለምሣለ ባአሜሪካ ወጎ ባት ታ ህ ት (U.S Uniform Commercial code) መጎ ቀስ ቭኖሣል። ት ፡ሁም ሁለቱት አተላልቀው ባሚጎ ቀሙ ሃ ሮኖ አሉ፣ ቭኸውም ስኮፔላትታ፣ ሉዚቨ ፣ ጺውቤክ ፣ዋለዘ ትስ ሚቢቨ ት ፡ሁም ተቡብ አምሪካ በምሳለትፔ ቭጎ ቀሳሉ።
ስለዚህ በጾመት ሎው ሲቪል ሎው መካጸል ቨለው ዋ ልብዝፔ ህ ።ኖት በመኮ ሐሥ መልክ ባማተራ ፔ አካሄታ ብኖ ሳቭሆት ስለ ህ መኮ ሐሥ ስለተ ዂ ህ ።ኖ (statutes) ባአሠራር ዘቲ ሥኖ በሲቪል ሎው ሃ ሮኖ ህ ባማውኃ ፔ ተ ባር ትተ ዋ ባህ ምት ቭ ቨል በዚህም መሠረፔ ምርታ ቤ ኖ ውሣቴሥኖ ውት በተ ዂ ህ ።ኖ ላቭ በመመስረፔ ለተ ጎል ፡ ኮኖ መምፔሔ ቭስኃሉ ቭህ ት ለ ሆ ምርታ ቤ ኖ ባህ ክሥተ ኖት ባተ ዂ ህ ።ኖ መርሆሥኖ በመተር ።ም (በማመሳሰል) መምፔሔ ቨስቀምኃሉ በተቃራቲው በኮመት ሎው አ ሮኖ ባምርታ ቤ ኖ ውሣቴሥኖ ባህ ምት ኖ ሲሆት ባተ ዂ ህ ።ኖ ትተ ኃልቃ ብ ቭተው በጎ ባቡ ባሚተረ ።ሙ ው።
መሠረ ዊ ባሆቴው ባሥልኃት ክሥሥል በሲቪል በጾመት ሎው አ ሮኖ ፔትሽ ለባፔ በአለ ሁቴ ቭ ቨል በአት ትታ ባጾመት ሎው አ ሮኖ በተለቭ በአሜሪካ ኣ ኖ ባሌሎ።ኖት ባመት ሥፔ አካላፔ ሥልኃትት ሚዛት ባሚቨስጎ ብቁ ተተር ው ቭ ቨሉ። በአትዥም በወረትሣቭ ባመት ው ባስልኃት ክሥሥል አስተሳሰብ ለህ አው ለ ኣ ኖ ባተለቨባ ሚ ባመስጎ ፔ ባህርቭ አለው፣ ማለፔም ኣ ኖ ባተ ዂ ህ ት ሥራ ላቭ ማዋል ወቭትም አወ ህ ብለው ቴው ሚ ወቁፔ፣ ቭህም በተ ባር ሲ ቭ በርካ ባሲቪል ሎው ተጸ ቭ ሃ ሮኖ ባምርታ ቤፔ ውሣት () በህ ምት ትፔ አቭቀበሉፔም ወቭም ተ ሞ ባህ ምት ትቱት ለአትታ ጎ ቅላቭ ሥ/ቤፔ ውሣት ብኖ ት ፡ ተብ ቨተር ፡ ል።

በሁለቱ ባህ ሥርዓ ኖ መካጸል ሌሎ።ኖ ።ልተው ባሚ ብ ባህ አሠራር ዘቲ ሥኖ ቭ ቨሉ ለምሣሌ ባኮመትሎው ባምርታ ሃሣቡኖ /ፔትተ ሥኖ ረዘም ቨሉ ምክንቨ ኖ ባሰወሩባ ው ሲሆት በሲቪል ሎው ተ ሞ አጎር ቨለ ዐርማል ባሆት ው። ቭልቁትም ቭህ በወረትሣቭ አ ር ባ ወቀ አካሄታ በመሆት ኣ ኖ ባሌላውት ሥ/ቤፔ ውሣት መጸተልት ሳቭሆት ባተ ዂ ህ ላቭ ቨለት ታት ፣ ጎ ቅሶ ምርታ መስጎ ፔት ቭጸተላሉ። በአትዥ በ ርመትቾ ተ ሪ አ ሮኖ ባምርታ ሐተ ሥኖ ትተ ት ሊዝ አ ር ረዘም ቨለ ሆቴው ቀተሥፔ ባምርታ ቤፔ ውሣቴሥኖ ባህ ምሁራት ስኹሁዐ ኖ ምርታ ሐተ ውስጎ ት ፡ካተቱ ቭተረ ል።

ቭሁት ባተወሰት ባማህበራዊ ልብት ኖ ቭ ራል። በአትታትታ ባሲቪል ሎው ሃ ሮኖ ኣ ኖ ጸሌሎ።ኖ ትረወ ኖ በተለባ ሁቴ ት ፡ለለጎ ት ዕታ ፔ ት ፡ቨ ዠፑ ቭተረ ል። በሌላ በጽል ተ ሞ በኮመት ሎው አ ሮኖ ኣ ኖ ባሚመረጎ ፔ ጸ ዋቂ ጎ በቆኖ መካጸል ቴው። በስኮት ፡ቲቪ.ቨት ሃ ሮኖ ተ ሞ ኣ ኖ ባሚሾሙፔ ለቦ ው ማመልጸኖ ጸአቀረቡ ትረወ ኖ መካጸል ቴው፣ በወረትሣቭም ለ ኣ ኖ ባተለባ ባታህረ ምረቃ ማለጎ ፖ ፔምህርፔ ቤፔ አላ ው።

ባወት ለቾ መቅ ሥት ሥርዓፔ ህ ት በተመለጸተም በተወሰት ባሲቪል ሎው አ ሮኖ ባህ ሥርዐፔ ባተለቨብ «ባኢትጽሲ ሪቨል» ማለፔ «ኢታቭርስሪቨል» ቨልሆት አካሄታ ቭጎ ቁማሉ።

በኮመንሎው አ ሮኖ በጾል ባዚህ ዓቭትቱት አካሄታ ባትኮህ ምፔ (presumption of innocence) ተ ዓል ብለው ቭተቷ ል ሆ ም አብዛቾው ባአውሮዝ አ ሮኖ ባአውሮዝ ባሰብአዊ መብፔ ኮነቬትሽት አባላፔ ሲሆት በዚህ ኮነቬትሽት አትቀኮ 6 ላብ ዖፔሐዊ በሆት መት ታ መ ገቼ ባትኮሕ ምፔ ተተት ል። ብህ ኮነቨንሽንም በሁሉም ባህብረቱ አባል አ ሮኖ ስለ ተቀ ብሔራዊ ህ ውም ሆ ል።

ጎ ቂፔ ባሲቪል ሎው አ ሮኖ ኮነቬትሽት ጾመኮ ተቁም በዋፔ በራሳ ው ህ ለተጾሳሹ ባሚ ጎ ቅም ባትኮህ ምፔት ባተት ቅ ው። ጾ ዝዚህም መካጾል በ ርዊ ባት ታ ህ ምፔ በመኮ ሐም ባልተዘ ው ባልምታ ህ (uncodified customicry law) ት ሁም ተቀባብሼ በአ ገቹ ባህ ትታወ ሃግቦኖ መሠረፔ በጎ ቅላብ ም/ቤፔ ዕውቅ ቭ ገቹ ው።

ባትኮህ ምፔ ቭለ ቢሆትም ባኢክዊዚ ሪቭል ስርዓፔ ባሚለብበፔ ትተ ኮመት ሎው ባተፕዎኖ (juries) አሠራር አዘወፔሮ ቭለመ ር ቅው፣ ባኢክዊዚ ሪቭል በአትታ ቾ ብኖ ባሚካሄታ ባክስ መሰማፔ ሥርዐፔት ብመስላል። በጎ ቂፔ ባስካትቲቷቪቭት አ ሮኖ አትታ ባህ ባለሙብ ቭልሆት ሁለፔ ባህ ባለሙብዎኖ ባሚሰባሙበፔ ባዚህ ባኢክዊዚ ሪቭል አሠራር ባተፕዎኖ (Jury) ተ ቢ ቭልሆት አጎ ቃቀም ማስረ ት ቭለአ ባብ ት ብመዝት ስቦ ባተቀረ ቅው በኢትጹዚ ሪቭል ሥርዐፔ ባሠለጎ ት ባህ ባለሙብዎቷ ትጎ ለው ት ሁውቋ ው ተለብተው ባተቀመጎ ው። ጾዚህ ውስጎ ተለብ ባሚ ወቀው ባስሚስሚ(hearsay rule) ቭለመ ሩ ቅው። ባኮመንሎው ባስሚ ሰሚ ህ ወተ 32 ባሚሆት ልብ ሁት ዎኖ (exceptional) ጾዎርታ ቤፔ ው ባተሰጎ ቃሎኖ (statements) ስለመጾልጾላ ው ባሚ ልኮ ታት ። አለው።

<u>ትዑስ ክዎሎኖ</u>

ባሲቪል ሎው ባሚባለውት ቃል ት ተ ሕ ልምታ ባተጎ ቀሙበፔ ምት ጾ ት ሊዘቾ ቋትቋ ተ ሪ አ ሮኖ ቢሆትም ጾ ት ሊዝ ባህ ልም ኖት በአትታ አሰባስቦ ጾ ት ሊዝ ኮመት ሎው ለመለባፔ ት ቭመኖም ቅው። ቭሁት ባኮትቲቷት ል አውሮዝ ልም ኖ ተመሳሳብ ባለመሆ ው ባህ ምት ትታወ ሃግብ አራማ ባሆት ባተቾቹሪ ህ ኖኖ ምሁራት ኢኮ ሚስ ኖ ሲቪል ሎውት በአራፔ ትዑስ ክዎሎኖ ብጾዎሉ ል።

- ባወረትሳብ ሲቪል ሎው ባሚባለፔ ወረትሳብ ቤቷለክስ አ ሮኖ፣ ባካ ክዎለ ሃ ር ባሆትው ጂውቤክ፣ ኃለቨት፣ ስዝብት ባ ዝዚህ አ ሮኖ ባቀታሞ ቀፖ ዛፔ ባዝዱፔ ው።
- ባ ርመት ሲቪል ሎው ባሚባሉፔ ርመት፣ አውስፔሪቭ፣ ስዊዘርላትታ፣ ሪክ፣ ዝርቱ ል፣ ቱርክ፣ ዝት፣ ተብብ ኮሪቭ ባኖብ ሪያ ብሊክ ው፣
- ባስካት ቷቪቭት ሲቪልሎው ቲትማርክ፣ ዋትላትታ፣ አብስላትታ፣ ርዊብ ስዊ ት ው።
- ባኖብ ህ ባሲቪል ህ ባሶሻሊስፔ ህ ታብልቅ ቅው።

ዝርቱ ል፣ ብራዚል ኃሊቨት ጾወረትሳብ ወተ ርመት ተኽዕ ቭ ታላሉ ብኽውም ባ ዝዚህ አ ሮኖ ባአሰራዘጎ ቾ መ ክዎለ ዘመት ባዖፔሐብሔር ህ ኖኖ ው ለ ዝሊቨት ባህ መኮ ሐም

ባቀረበ ሲሆት ባሃቨቾው መ ክምለ ዘመት ባሥፔሐብሔር ህ ሙኖ ው ተ ሞ ለ ርመት ባሥፔሐብሔር ህ በኃም ቭቀርባል። ባህ ልም ው ባህ ፔምህርፔ ቤ ኖ ውም ለ ርመት ባህ ሥርፔ ቭቀርባሉ። ሌላው ባ ቺህ ሐ ሮኖ ህ ት ባታብልቅ ባህርቭ አለው። ባ ኖ ህ ቢቨትስ ባ ኖ ባሥፔሐብሔር ህ ጸላቭ ጸተነቀሱፔ አ ሮኖ አት ው ር በቀላሉ ተለቭ ለመመተብ ቨስ ራል፣ ርሱ በበጹሉ በብዙ ሐ ሮኖ ዘመ ዊ ባ ል ህ (private law) ላቭ ተኮዕ አሳታሯል። ባወቅቱ ባሩሲቨ ባሥፔሐብሔር ህ በጾዋል ጸኟኖ (ኋዘርላትታ) ተተር ሙ ባተወሰተ ኋው።

. . . . .// . . . .

በወት ል ባሥፔህ ሥርዐፔ ረ ታ በሁለቱ ባህ ሥርዓ ኖ ልብት ኖ ቭ ቨሉ።

በኮመትሎው ባህ ሥርዐፔ በወት ል ባክስ ሂተፔ ላቭ ቾው ቨለው ሚ ተጸራካሪዎኖ ዓቃቢ ህ ተጸሳሽ ባሚቨካሂቱፔት ባምስክሮኖ ኀ ቨቁዎኖ መጸ ተል ሲሆት በኮትፔኟት ል ት ራሱ መስቀለቾ ኀ ቨቁዎናት ሁሉ ባሚቨጸ ውት ኋው። በኮመትሎው ባክስ መስማፔ ሂተቱ ላቭ ፔጹረፔ ባሚሰነው ሲሆት በኮትቲኟት ል ተ ሞ ቅታመ ክስ ምርመራ ላቭ በ ቾ ባማስረ ማሰባሰብ ሥራ ሁሉ ቭሠራል።

በጾመት ሎው ዐቃቤ ህ ባነበቆኖ ሙቨ ማህበር አባል ሲሆት በኮትቲኟት ል ተ ሞ በ ኣኖ ክምል ውሰነ ባሚካተፔ ኋው።

በኮመት ሎው ዢሲሲ ባምርመራ ሥራውት በራሱ ባሚቨካ ውት ሲሆት በኮትቲኟት ል ት በዐቃቤ ሕ መሪትፔ ባምርመራ ሥራውት ቨጸ ው ል፣

በጾመትሎው ባ ሪ ሚ በወት ል ክስ ባ ሎ ሚ ሲ ራ ው በኮትቲኟት ል ብዙ አ ሮኖ ት ባ ሎ አቭተሰም ለምሣሌ ጸኮትቲኟት ል ህ ሥርዐፔ አ ሮኖ በ ርመት ኋዘርላትታ በወት ል ፡ ቭ ሀ ሬ ትተማቭነቀሙ ት ሁም ቤል ባም ወረትሣቭም ሪ ሚነቀሙፔ ለጸባታ ወት ል ብኖ ትተሆት ሰዋት ት (ኮ 25) ኮ ወው ል።

ዋቢ ሰት ኖ

- GRAHM, 2004 Eight theories of Ethics, Routledye
- VANDERUNDEN, The Law of physical persons, Central printing press
- **ባኢፔቮእቨ ዉ ራላዊ ፞ሞክራሲቨዊ ሪየ ብሊክ ባወት ል ህ ት ሪፔ ዜኃ አዋ ቁጎር ቁጎር 414፤1996**
- Swaninyen, 1997 Crtical Criminology
  Visions from Europe,sage puglications.
- C.M.V Clarkson and H.M Keating, Criminal law Text and materials Fourth Edtion (1998)
- **ኽሑቨ ወ ፣ ባወት ል ሕ መሠረ ዊ መርሆዎኖ፣**
ወልተፔትሣኤ ወልተመላክ ባህ ዊ ሰውኼ ቨላ ው ታር ኖ ባወት ል ተጎ ቨቂኼ፤
- ***1993*** **ለወት ል ህ ፦ ረቂቅ አውተ ጎ ፔ ባተዘ ቨል ተሙ**

ለሥልጎ ው ባማስተማሪቨ ኮሁም ባቀረቡ ጎ ቨቄም ኖ

1. ባም ፔሕ ሥርዓፔ ምትሼት ለኮ ፣

2. በጸባታ ባትምስ ታቨ ወት ል ተጸስሶ ባዕታሜ ልክ ባጎ ዌተ ፖሼ ውሣት ባተወረብፔ ሰው ባቅኃ ፔ ዓላማው ምትታ ትው/ ው?

   - በወት ል ቅኃ ፔ (ተቀ ውት ተሐታሶ ሊቨመጎ ባሚኖሱ ባቅኃ ፔ ርም ምኖት ዓቨሼ ለኮ ፣

3. ባወት ል ህ ፡ አትቀኮ 2(3) «በሕ ላቨ ጸተተት ፡ፔ ወት ሎኖ ር ቨመሳሰላል በማለፔ ወት ልትቱ በ ልኮ ቨልተተት ት ታር ፔ ወቨም ታወፔ ምርታ ቤፔ ትተወት ል ሊቆጎ ረው አቨኖልም» ቨላል። ቨህ ምት ማለፔ ትተሆት በምሳሌ አብራራ ፣

4. በሚቨዝቨ 30 ቀት 1997 ዓ.ም. ወ/ሮ አስካለ ህኞ ሴፔ ል ውት በባህል ህክም ቨስ ርሂ ል ፣ ቨህ ፡ ቨ በ ትቦፔ 1 ቀት 1997 ዓ.ም. ለዝፖሊስ ኃቢቨ ቨቀርባል ፣ ቨህትት ባወት ል ክስ ዝፖሊስ አኃር ለዐቃቤ ሕ ቨልካል ፣ ዐቃቤ ሕ በዚህ ክስ ላቨ ባሚሰጎ ው ውሣት ምት ሊሆት ቨኖል ? አብራራ ፣

5. በቀለ ባ ላዋትቱ ባተወሰት ባ ል ማህበር አሽጸርካሪ ትው ፣ ባታር ቱት መጺ ሲቨሽጸረክር ባፔራዋክ ዝፖሊስ መብራፔ በመኃሱ ምክትቨፔ ቨስቆመው ባቅኃ ፔ ማስወሸሚቨ ወረቀፔ ሊሰጎ ው ሲል ብር 50/ሃምሣ/ ፡ቦ አውጎ ጸጺሱ ቨጸ ል ፣ ፔራዋጹ ለህ ቨቀርበዋል ፣ ቨህ ወት ል ላትቱ ባተወሰትውት ባ ል ማህበር ቨመለጸተዋል? አብራራ ፣

6. አ ርማ ባ ል ላዋትቱ ባተወሰት ጸባትቨ በተመወዝ ባተቀጎ ረ ሥራ አስጺቨ ትው ባአ ር ውስጎ ቢ ባ ብር ወሣፖ ላዋ/ባብር አትታ ሚሊቮት ባ ቢ ብር ውሣት ቨሰጎ ዋል ፣ ት ቀቅለፔ ፡ቦ ቨጸምላል ፣ ባወት ል ክሱ ታር ቱት ቨመለጸተዋል? አብራር ፣

7. ባአትታ ታር ፔ ባጎ በቃ ላዋ አትታት ጎ ባቂ ጸ ቢ ውስጎ ብ አልወኃም ቨለት ሰው ፣ ምት ፔጎ ብቃለህ በቨዝጸው ቆመጎ ባዝፖለጎ ክ አስወኃው ብሎ ቨዝዘዋል ፤ በቾው በዚሁ መሠረፔ ቨወኮማል። ዘበቾው በታብተባ ወት ል ቨጎ ባቃል? ጸወት ል ህ ፡ አትቀኮ 73 74 ር በማዛመታ አብራራ ፤

8. በኮመት ሎው በኮትቲቷት ል ባህ ሥርዓ ኖ መካጸል ቨለውት ልብሼ አብራራ ፣ ባኢፔቮእቨ ባህ ሥርዓፔ ጸሁለቱ ባህ ሥርዓ ኖ ለባፔቾው ትተሚቀርብ ለኮ ።

ክምል አትታ

ባሥልጎ ው ዓላማ

በክምል አትታ ባሚሰጎው ባሥልጎ ዓላማ ሰልኃኣኖ በባህሪቨ ው ለባፔ ባሉ ወት ሎኖ ማለፔም፡-

- ዓለም አቀም ባሕርቨ ባቨዙ በመጎ፣
- በውጎ ው በአ ር በሕዝብ ላቨ ጸምተኞ ፡ ፔ ባሚቨተርሱ
- ባታትበር ተሻ ሪትፔ ባሕርቨ ባላ ው ባአሸባሪትፔ፣ ባሙስ ባአተትዛቋ ኽኽ ዝወውር ወት ሎኖ ላቨ ትዛቤ ለማስ በጎ ነው። በዚህ ሥልጎ ተሰስተው መልስ ማ ገፔ ቨለባ ው ጎቨቁዎኖ/ ብ ኖ ሕዚህ ወት ሎኖ ትቲፔ ቨተረ ሚማሉ? ወት ለኣኖት ለመ ገፔ ባሚቨ ለ ሉ ታት ኃዎኖ ባፔኣቷ ው? በ ሕዚህ ወት ሎኖ ባተጎረጎሩ ለሰቦኖት ቡታ ኖት ፡ ቨ ባማባፔ ሥልኃት ቨለው ዎ/ቤፔ ባፔቾው ነው? ባሚሉፔ ሲሆት በሥልጎ ው መ ረሻ ላቨ ሰልኃኣኖ ፡-
  - ስለሸብርተፖትፔ፣ስለሙስ ስለአተትዛቋ ዕኮ ምትትፔ ትዛቤ ቨ ብኃሉ፣ ባ ሕዚህት ወት ሎኖ ልብ ባህሪቨፔ ቨ ሕዘባሉ፣ በዓለም አቀም ኮትቨትሸ ኖ በብሄራዊ ሕ ኖ ውስጎ ስለተካተቱፔ ባወት ል ታት ኃዎኖ በማወቅ በቂ ዕውቀፔ ቨ ቾሉ፣
  - በባህሪቨ ው ለባፔ ቨሉ ወት ሎኖት ውስብስብትፔ በመረ ፔ በማስረ አሰባሰብ ፣በክስ ዝ ፔ በምርታ ሂተፔ በባተረ ው በሚቨጸ ው፣ ው ተ ባሮኖ ላቨ ጎራፔ ብቃፔ ቨለው ሥራ ለማጸ ወት ባሚቨስጎሻ ውት ክህሎፔ ቨ ብኃሉ፣
  - ባሙስ ፣ባሸብርተፖትፔ ባአተትዛቋ ዕኽ ዝውውር ወት ሎኖ በአ ር በህዝብ ላቨ ባሚቨስጸፔሉፔት አተ ስዊፔ በመረ ፔ፣ በአ ር ጎ መረ ፔ ላቨ ባሚቨስጸፔሉፔት አተ በመ ትዘብ፣በቲሞክራሲ ተቋማፔ በቲሞክራሲ ዕሴ ኖ ላቨ ባሚ ርጎፔት አተ በመ ትዘብ፣ በሥትልቡ ዊ ዕሴ ኖ በምፔህ ላቨ ባሚ ራ ውት አሉ ዊ ሚ በህ ባበላቨትፔ ላቨ ባሚ ራ ውት ተኽዕ በመ ትዘብ በባህሪቨ ው ለባፔ ቨሉ ወት ሎኖት ባወኸሙ ወት ለኣኖ ተ ቢውት ቅኃፔ ት ፔቨ ገፑ ባማታረ አመለካጸፔ (Attitude) ቨ ብራሉ ተብሎ ቨጎ በቃል።

1. አሸባሪትፔ

ፔር ሩም

1.1.1 በረቂቅ ተረ ባለው ባተባበሩፔ መት ሥ ፔ ባሺ-ሽብርተሪትፔ ኮትቬትሽት ባተሰጎ ፔር ሩም

በአሁት ጊዜ በተባበሩፔ መት ሥ ፔ አሸባሪትፔት ለመ ፔ ብሎም ለማጎ ዊፔ ት ረ ስቦ ረቂቅ ባሺ-ሽብርተሪትፔ ኮትቬትሽት ተዘ በ ጊዜቨዊ (Adhoc) ኮሚ በ (working) ኮሚ ዎኖ በርካ ሥራዎኖ ባተሠሩ ው። አባል መት ሥ ፔ በኮትቬትሽት አስወላ ትፔ ላቭ ቢስማሙም በተወሰት ሩ ቮኖ ላቭ ልብትፔ በመጸሰቱ አጎ ቆ ለውሳት ባማቅረቡ ሂተፔ ተቻፔ ል።

- ረቂቅ ኮትቬትሽት ሽብርተሪትፔት በመሣሪቨ፣ በወት ረ፣ በማ ውም አጎ ዋ መሣሪቨ ወቭም አተ ቾ ት ር በመጎ ቀም በ ለሰብ ወቭም በቡታት ላቭ በ ቭል በመጎ ቀም ሞፔት ወቭም ባአካል ሩ ፔት ማታረስ ወቭም ትተሚቨተርስ፣ በሕዝብ፣ በመት ሥፔ ትብረፔ ወቭም በመት ሥፔ ተቋማፔ፣ በመት ሥፔ ባፔራትስዝርፔ ሥርአፔ ወቭም መሠረተ ልማፔ ላቭ ሩ ፔ ማታረስ ወቭም ትተሚቨተርስ መዛፔት ትተሚቨካፔፔ ተተር ሙ ተተር ሩሚል።

በአባል መት ሥ ፔ መካጸል ልብትፔ ባ ባባ ው፦

- በፔር ሩሙ ቭዘፔ፣
- በሽብርተሪትፔ በአትታ ወ ት በሺ ቅፖ አ ዛዝ በብሔራዊ ባአርትፔ ትቅ ቁ በሌላው ወ ት መካጸል ስላለው ትግቱፔ ልብትፔ፣
- ባመት ሥ ፔ ር ቭሎኖ በ ኖ ውስጎ ስለሚካወሉበፔ ለ ር ቭሎኖ ው በባአ ሮኖ ው ባሚሰጋ ውት ኖ በሚመለጸፔ ባቀረቡ አጸራካሪ ሩ ቮኖ በዋቭቾትፔ ባሚጎ ቀሱ ው።

1.1.2 በመዝ በ ቃላፔ በተለሸብ ኮሁዐ ኖ ባተሰጎ ፔር ሩሞኖ

- ብላክ ባሕ መዝ በ ቃላፔ ሽብርተሪትፔት ባ ቭል ጎ ቃፔት በመጎ ቀም ሽብርት ዎርሃፔት መዎጎር ወቭም በተለቭም በዝለቲካ አመራር ላቭ ተኮዕ ማሳተር በሚል ቭተረ ሩመዋል።

ቭኸው መዝ በ ቃላፔ ሽብርተሪትፔት ባኮምዘ ብዙር ሽብርተሪትፔ (cyber terrorism)፣ ቨ ር ውስጎ ሽብርተሪትፔ (domestic Terrorism) ዓለምአቀፎ ሽብርተሪትፔ (International terrorism) በሚል ቭጸዎለዋል። ለ ትዚህ በተሰጎ ው ፔር ሩም መሠረፔ ፦

- ባኮምዘ ብዙር ሽብርተ ፖሼ ኮምዘ ብዙርት በመነ ቀም በኮምዘ ብዙሮኖ፣ በመረ መረቦኖ በኤሌክፔሮቲክስ መሣሪቨዎኖ በተቨዙ መረ ዎኖ ላቨ ሕ ወኅ ኅ ቃፔ መሠትዘር ማስወራራፔ፣ ጸዎተቾ ዎራኖ ሽብር ት ረርስ በዚህም ሳቢቨ አሠራሩ ተስተጇሎ ፡ ፔ ላቨ ት ረወታቅ ማታረ ችው።

- ቨ ር ውስኅ ሽብርተ ፖሼ በዋቾቾሼ በአትታ አ ር ባ ዛፔ ክልል ውስኅ ባ ሩ መት ሥፔ ወቨም ዜ ፦ኖ ላቨኅ ቃፔ ዛኖ በመወ ም ባሚካሄታ ችው።

- ዓለም አቀዎ ሽብርተ ፖሼ በአ ር ውስኅ ጸሚካሄታ ሽብረተ ፖሼ ባሚለባው፡-

    - ካ ር ዛፔ ው ባሚካሂታ በመሆት፣
    - ታትበር ተሻ ሪ በመሆት፣
    - በሚኅ ቀምበፔ ዘቲ መሣሪቨ ባሚለቨ በመሆት፣
    - በሚቨስወራራ ው ወቨም ኢላማ በሚቨተር ው ሕዝቦኖ ስዌፔ
    - ወት ል ወክሚዎኖ ሕ ወኅ ተ ባራ ውት በሚቨጸ ውትባፔ ቦ ስዌፔ ኅ ፖሼ በሚኅ ቨቁባ ው ቦ ዎኖ ስዌፔ ችው።

- ክሊቨ ዎጸር ባተባሉ ሰው (the prevention of terrorizm in Biritsh low) በሚለው መኮሀዌ ው ውስኅ ሽብርተ ፖሼ ማለፔ ለዝለቲካ ብ ሲባል ሀቨል መነ ቀም ሲሆት ሕብረተሰቡት ወቨም ማትቾውትም ባሕብረተሰብ ክዎል ለማስወራራፔ ሀቨል መነ ቀምት ቨካፔ ል በሚል ል ው ል።

- ጸላቨ ጸቀረቡፔ ፔርጇሜዎኖ ለመረ ፔ ትተሚኖሰው ሽብርተ ፖሼ፡-

    - በመሣሪቨ በ ቨል ባሚኅ ቀም መሆት፣
    - በትካሐት ሰዎኖ ቡታ ኖ ላቨ አተ ባሚቨተርስ፣ ወቨም ትተሚቨተርስ በዛኖ በማስወራራፔ ባሚኅ ቀም መሆት፣
    - በአ ር ሰላም መረ ፔ፣ ኢኮ ሚ ላቨ ጸዎተቾ ፡ ፔ ባሚቨተርስ ወቨም ትተሚቨተርስ በ ቨል ባሚቨስወራራ መሆት፣

በ ዝህ ጸላቨ ጸተ ለካ ፔ ማስወራሪቨዎኖ በ ቨል በመነ ቀም ባመ ረሻ ዎላ ፦ቱ ባሆችውት ባዝለቲካ ብ ለመ በኅ ባሚኅ ር መሆትት ት ዝባለት።

1.2 <u>በኤ.ዉ ፈሪ ባወት ል ህ ውስኅ ባተካተቱ ታት ጋዎኖ</u>

ባወት ል ህ ኖት ሽብርተ ፖሼ ባሚለውት ቃል አልተኅ ቀመም። ጸላቨ በመዝ በ ቃላፔ በተለቨብ ኮሀዐ ኖ ጸተሰኅ ፔ ፔር ፦ኖ በመችላፔ ማለፔም፡-

- በሀብል በመሣሪያ በመነቀም ጎ ቃፔ በመወ ም ወብም ትተሚወኩ ም በመዛፔ ባመ ረሻ ቡ (ultimate goal) ባሆችውት ባዝፖለቲካ ብት ለማሳካፔ ህ ወጎ በሆት መት ታ ባሚትቀሳቀስ መሆት፣
- ብህትት ቡት ለማሳካፔ በ ብል በዛኖ ባሚወኩማ ው ጎ ቃ ኖ በሕ መት ሥቱ መሠረፔ በተቋቋመው መት ሥፔ፣ ባመት ሥፔ አካላፔ ባኢኮ ሚ ተቋማፔ ት ፡ሁም በሕዝቡ ላብ ባሚሰሕዘር በመሆት፣
- ሕዚህ ክስተ ኖ ተ ሞ ባሸብርተ፫ኜ መ ለ ዎኖ በመሆ ው ጸዚህ በመቅሳፔ በወት ል ሕ ኖት ውስጎ በሕ መት ሥ ዊ ሥርአቱ ላብ በሀብል ባሚወ ሙ ጎ ቃ ኖ ዛኖዎኖ ትተአሸባሪኜ ወት ል ተወስተዋል።
- በኢዉ ሪ ባወት ል ሕ አትቀኮ 238 በሕ መት ሥፔ በሕ መት ሥፔ ሥርአፔ ላብ ባሚተረ ወት ል ተተት ቿል። በዚህም ባወቲራሉት ወብም ባክልልት ሕ መት ሥፔ ማዎረስ፣ መለወጎ፣ ማ ታ፣ በዉቲራል ወብም በክልል ሕ መት ሥፔ ባተቋቋመውት ሥርአፔ ማዎረስ ወብም መለወጎ ትተሚቨስቀኃ ተተት ቿል። ወት ሉ በ ብል፣ በዛኖ፣ በአታማ ወብም ሕ ወጎ በሆት በማ ውም መት ታ ባሚወ ም፣ አወክ ሙም ሆት ብሎ ስቦበፔ መሆት ባተ ለ ሲሆት ብህም ጸላብ ጸተ ለ ው ባሸብረተ፫ኜ መመዘቾ ር ብኃኃማል።
- በተመሳሳብ ሁቴ በአትቀኮ 239 በ ብል ሥራ፣ በዛኖ ወብም ሕ ወጎ በሆት በሌላ በማ ውም መት ታ በወቲራል ወብም በክልል ሕ መት ሥፔ ሥልኃት ባተሰጎ ው አካል ወብም ባለሥልኃት ተ ባሩት ት ቨጸ ውት ማተ ቀዎ፣ መጸልጸል ወብም አስ ታ ውሳቴ ት ፡ሰጎ ማታረ ትተሚቨስቀኃ ተተት ቿል።
- አትቀኮ 240 ባ ር መሣሪያ ብዞ በማመኮ፣ ወብም ባ ርስ በርስ ርቴፔ በማስቅሳፔ በመት ሥፔ ላብ ባሚተረ ወት ልት ባሚመለጸፔ ሲሆት ብህም፦
  - በሕ መት ሥፔ በተቋቋሙፔ አካላፔ ወብም ባለሥልኃ ኖ ላብ ሕዝብ፣ ወ ተሮኖ ወብም ሽዎ ኖ ባፔጎቅ አመኮ ት ፡ቨቅሱ ማተራ ፔት፣ መምራፔት፣
  - ዜ ጐኖት ወብም በአ ር ቅዋሪ ባሆቾፔት በማስ ጎቅ ወብም አትታ ወ ት በሌላው ላብ ባ ር መሣሪያ ት ፡ያቅሳ በማቅሳፔ ባ ርስ በርስ ርቴፔ ት ፡ቅሳ ማታረ ት፣
  - ታር ፡ቱ በሕዝብ ተህትቴፔ ወብም ቅሮ ላብ ጸምተቾ ቀውስ ሲቨስጸፔል ቅኃቱ ትተሚጸብታ ተተት ቿል።
  - በተመሳሳብ ሁቴ በአትቀኮ 241 ባአ ሪ ት ባዝፖለቲካ ባ ዛፔ አትታቴፔ በመቅዛፔ ባሚተረ ወት ል ባተተት ሲሆት ብህም በ ብል ወብም በሌላ

ማ ውም ሕ መት ሥፔት በሚክረር መት ታ፣ በቀጎ ወቭም በ አዙር፣ ቨ ሪቱ ሕዝቦኖ አትታትፔ ት ፈወርስ፣ ወቭም ወቲሬሽት ት ፈጸዊወል፣ ወቭም ጸወቲሬሽት ዛፔ ወቭም ሕዝብ ጸዋሉ ት ፈ ትነ ል ባሚቨተር ተ ባር መወ ም ትተሚቨስቀኃ ተተት ቻል።

1.3 <u>ባሸብርተፖቴ ወት ልት ክስ ባማባፔ ሥልኃ ት ስላለው ምርታ ቤፔ</u>

በአዋ ቁጎር 25/88 ባወቲራል ም/ቤ ኖ አዋ አትቀኮ 4(1) መሠረፔ በሕ መት ሥ ዊ ሥርአቱ በመት ሥፔ ባሀ ር ውስጎ ኹነ ላቭ ባሚወ ሙ ወት ሎኖት ባማባፔ ሥልኃ ት ባወቲራል ም/ቤፔ ሥልኃ ት ነው። ተጎ ርኃ ሪዎኖ ለ ፈዜ ቀጎ ሮ ሲባል በባአቅራቢቨው በሚ ገዙ ም/ቤ ኖ ባሚቀርቡ ቢሆትም ክሱ ባሚ ባው በወቲራል ጸሥተኞ ም/ቤፔ ነው። ቭህም ባሆነፔ ዋ ው ምክትቨፔ ባሸብርተፖቴ ታር ፈፔ ፡ ፔ ባሚቨተርሰው ባትታ ክልል ላቭ ብኖ ሳቭሆት ባ ሪቱ ባዠለቲካ፣ ባኢኮ ሚ ማህበራዊ ሥርአፔ በአጎ ቃላቭ በመሆት ታር ፈቱም ጸአ ር ወቭም ው ካሉ ሸብርተኞ ታር ኖ ር ሊቨቨዝ ባውስብስብቴ ባህሪቭ ሊ ረው ስለሚኖል ነው። ጸዚሁ ር በተቨቨዘ ምርመራውት ባማካሄታ ሥልኃ ትስ ባባፔኞው አካል ነው? ባሚል ጎ ቨቁ ሊነሳ ቭኖሳል። ጸ ፡ ብ ውስብስብቴ፣ ባክልልት ባአ ር ታነበርት ሊሻ ር ባሚኖል በመሆት በአዋ ቁጎር 25/88 መሠረፔ ትዘዚህ አቨቴ ወት ሎኖ ባወቲራል ፡ ቮኖ በመሆ ው ምርመራውም በወቲራል ዠሊስ ባሚካሄታ ሆ ባክልል ዠሊሶኖም ባሚተባበሩበፔ ቭሆ ል።

<u>ባመወቨቨ ጎ ቨቁዎኖ</u>

1. ባተባበሩፔ መት ሥ ፔ አባል ሀ ሮኖ በአሸባሪቴ ፔር ፡ም ላቭ ቨትሏ ው ጎ ቨቁዎኖ አ ባብ ው ብሎ ቨም ሉ? ለምት?

2. በኽሐዋዎኖ በመዝ በ ቃላፔ ለአሸባሪቴ ጸተሰጎ ው ፔር ፡ም አትኞ ኦት ኦብት ሕ መት ሥ ዊውት ሥርዓፔ በ ቭል ለመ ታ ባሚቨካሂቱፔት ትቅስቃሴ ትቲፔ ቨብ ል? ባሚቨካሂቱፔት ባወት ል ተ ባር ባሚወኮሙፔት ዛኖ ጸተ ባ ታር ፈ ው ር አ ዝበው ቨብራሩ። ጸው አሸባሪዎኖ ር ቨላ ውት ቁርፖፔ ትቲፔ ቨብ ል?

3. ምር 97 ፔት ተጸፔሎ ሕ መት ሥ ዊውት ሥርዓፔ በ ቭል ለመ ታ ሆት ብሎ ባተተረ ውት ትቅስቃሴ ለአሸባሪቴ ጸተሰጎፔ መሥወር ኖ አትኞ ቭ ም ሙፔ።

4. ባወት ል ሕ ኖት አሸባሪቴ ባሚለውት ቃል በ ልኮ ቨልተነቀመው ለምት ቭመስሎ ል?

2. ባሙስ ወት ል

ፔር ሩም

2.1.1 በመዝ በ ቃላፔ በተለቨብ ኮሁዐ ኖ ባተሰጎ ፔር ሩሞኖ

ስጸ ዛሬ ታረስ ሙስ ለሚለው ቃል በሕ ምሁራት ተራሲቨት አትታ ወጎ ፔር ሩም አልተ ዠ ም። ቨሁት ለቃሉ በተለቨብ ኮሁዐ ኖ መዝ በ ቃላፔ ባሚጸተሉፔ ፔር ሩሞኖ ተሰጎ ተዋል፣

- ሥልኃትት ለ ል ጎቅም ማ ቾ ተ ቢ ባልሆት መት ታ መጎ ቀም፣
- ለራስ ወቨም ለቡታት ተ ቢ ቨልሆት ጎ ቅም ለማ ገቼ ሲባል በ ልኮ ባተተት ሩ ሕ ሩኖት ወቨም በአጎ ቃላቨ ተቀባቨትፔ ቨላ ውት ልም ኖ (norms) መመሪቨዎኖ፣ ሥነሥርአ ኖ መርሆዎኖት ባሚቃረት በማትቾውም ባመት ሥፔ ባለሥልኃት ወቨም ሠራተቾ ወቨም ለሰብ (Private individual) ወቨም ቡታት ባሚወ ም ታር ፔ ሲሆት ተ ባሩም በማታረ (by commission) ወቨም ባለማታረ (by omission) ሊወ ም ቨኖሳል ፣
- ብላክ ባሕ መዝ ብ ቃላፔ ሙስ ት ፡-

  ጎ ቅም በመወለ ጸሥልኃት ላዋትፔ ው በሆት ሁቴ አትቱት ለመጎ ቀም ባሌላውት መብፔ ለመ ሩ ፔ ባሚተረ ተ ባር፣ ለራስ ወቨም ለሌላ ሰው ጎ ቅም ለማስ ገቼ ሲባል ቨለውት ሥልኃት ሃላዋትፔ ሕ ወጎ ተ ቢ ባልሆት ሁቴ ባመጎ ቀም ወቨም ጸሥራ ሃላዋትፔ ው በመሥራፔ ባሌሎኖ ሰዎኖት መብፔ መትካፔ በሚል ቨተረ ሩመዋል። ባሙሰፆትፔ (Corrupt) ባሕርቨትም ባተበላሸ፣ ባተበጸለ፣ ባተመረዘ፣ ዋ ቢስ ባሆት፣ ችውረቾ፣ ባተዋረተ፣ አ በርባሪ፣ ብረ ብትፔ ባ ሩተለው፣ መትወሰ ተካማ፣ ባጎ ሩ ብረ ብትፔ ወተመጎ ዐ መለወጎ ትተሆት ሲ ልኮ ቨህም አለቃ ጺ ችወልታ ክሥሌ መኮ ሐወ ሰዋሰው ወ ስ መዝ በ ቃላፔ በሚለው መዝ በ ቃላፔ ውስጎ ሙስ ት ጎ ዊትፔ፣ ጎ ዌፔ፣ መምረስ፣ መበስበስ በማለፔ ጸ ለካ ፔ ር ባሚመሳሰል ችው።
- ጸሁሉም ፔር ሩሞኖ ለራስ ወቨም ለሌላ ሰው ሕ ወጎ ሀብፔ ወቨም ጎ ቅም ለማ ዠ ፔ ወቨም ለማስ ገቼ ሲባል ጸተ ቢው ሁቴ ው ባሚወ ም ባ ላዊትፔ ባህርቨ ሩል ባሚ ቨበፔ ፔር ሩም በሰዋው ተቀባቨትፔ አ ፖ ል።

2.1.2 <u>ሙስ ት ባሚመለጸቱ ባወት ል ታት ጐሥኖ</u>

ኢፕቮእቨ ባተባበሩፔ መት ሥ ፔ ባሺረ-ሙስ ኮትቬትሽት ባአዎሪካ ሕብረፔ ባሙስ መጸላጸቨ መዋ ቨ ኮትቬትሽ ኖት አኮ ታቃለኖ። ዝኪህም በኢ.ዉ ጨሪ ሕ መት ሥፔ አትቀኮ 9(4) መሠረፔ ቨ ራኖት ሕ ሦኖ አካል ው፡-

- በተባበሩፔ መት ሥ ፔ ባሺረ-ሙስ ኮትቬትሽት ውስጎ ባሙስ ፔር ጐም ባቭስጎ ም በምዕራዎ ሶስፔ ሥር አባል መት ሥ ፔ ትተ ወት ል አታር ው መተት ቨለባ ው ታር ፈ ኖ ሕ ማስወ ምት ባሚመለጸቱ ታት ጐሥኖ ተዘርዝረዋል።

- ባአዎሪካ ሕብረፔ ባሙስ መጸላጸቨ መዋ ቨ ኮትቬትሽት «ባሙስ ወት ሎኖ በዚህ ኮትቬትሽት ውስጎ ባተ ለካ ፔ ው» በሚል ተር ጐሞ ል።

- በወት ል ሕ ኖት ውስጎ ሙስ ባሚለው ቃል ባተተረ ሦመው በተሻረው ባሺረ ሙስ ልብ ባሥነሥርአፔ ባማስረ ሕ አዋ ቁጎር 236/93 ሲሆት አዋ ታር ፈቱት ጸመት ሥፔ ወቭም ጸሕዝብ አ ል ሎፔ ወቭም ጸሕዝብ ጎ ቅም ር በማቨቨዝ ወት ሎቷት ቭዘረዝራል። ቭህ ፔር ጐም በአሠራር ላቭ ኖ ር አስጾፔሏል። ባክርክሩ ሂተፔ ታር ፈቱ ወቭም ወት ሉ ጸመት ሥፔ ወቭም ጸሕዝብ አ ል ሎፔ ወቭም ጸሕዝብ ጎ ቅም ር ባተቨቨዘ መሆትት ማስረ ፔ ባሚጎ ቭቅ በመሆት ጸሙስ ባህርቭ አነክር ቭህትት በቋሚትፔ ማጸ ወት አስ ሪ በመሆት አዋ ቁጎር 434/97 ሌሎኖ አለምአቀዎ ኮትቬትሽ ኖ ለምሳሌ ባአዎሪካ ሕብረፔ ባሙስ መጸላጸቨ መዋ ቨ ኮትቬትሽት ት ተረ ው በማኃ ቀስ ዘቲ በመጎ ቀም በአትቀኮ 2(1) ላቭ « ባሙስ ወት ል» ማለፔ በኢዉ ጨሪ ባወት ል ሕ ባተመለጸቱፔ ባሙስ ወት ሎኖ ው ባሚል ፔር ጐም ስለሰጎ ው ታር ፈቱ ባሙስ ወት ል ነው ወቭስ አቭተለም በሚል ለሚነላው ጎ ቨቁ መዎፔሄ ሰጎ ል።

- ባተሻሻለው ልብ ባሥነሥርአፔ ባማስረ ሕ ለአሠራር ት ቨመኖ ባሙስ ወት ልት ጸባታ ጸባታ ቨልሆት ባሙስ ወት ሎኖ ብሎ ቭለቨ ዋል። ቭህም ፔጾረፔ ባሚሹ ወት ሎኖት ለመለባፔ ባሙስ ወት ል ምርመራ ክስ ውክል አ ባብ ላላ ው አካላፔ ለመስጎ ፔ ት ቨስኖል ነው።

- ባኢ.ዉ ጨሪ ባወት ል ሕ ባሙስ ወት ል ፔር ጐም አልቨዘም። በልብ ባሥነሥርአፔ ማስረ ሕ ጐ በተመለጸተው መሠረፔ ባሙስ ወት ሎኖ በአትታ አካባቢ ተሰባስበው ተተት ዋል። ቭህም ቀተም ሲል በ1949ዙ ባወት ል ሕ

ውስጎ በልብ ባወት ለቾ መቅ ሕ ውስጎ በተበ ተት ሁቴ ባተተት ውት አትቲ ባወት ለቾ መቅ ሕ ጉት ሌላ ጊዜ ልብ ባወት ለቾ መቅ ሕ ጉት በመጎ ቀስ ባተለቨብ ቅን ኖ ባሚኃ ልበፔት ሁቴ ቨስወ ተ ለአጎ ቃቀምም አመፕ ሁቴ ባወጎ ረ ኀው።

- ባሙስ ወት ሎኖ በወት ል ህ ጉ በአትቀኮ 404 (4) ሥር ባተተት ጉፔ ው። ኽዚህም፦

  በአራተቾ መኮ ሀም፣ በርዕስ ሶስፔ፣ በምዕራም ሁለፔ በክምል አትታ በምዕራም ሶስፔ በክምል አትታ ሥር ጸተመለጸቱፔ ወት ሎኖ በተ ማሪ በምር ላብ ባሚሰጎ መተለቨት (አትቀኮ 468)፣ መት ሥ ዊ ወብም ወ ተራዊ ሰት ኖት አስመስሎ ማዘ ፔት ወብም ወተህሰፔ መለወጎ ት (አትቀኮ 379)፣ ጸባታ ባዕምትፔ ማ ጎተልት (አትቀኮ 676 (1))፣ በሙስ ወት ል ባተ ገኽ ትዘብ ወብም ትብረፔ ሕ ዊ አስመስሎ ማቅረብት በወት ሉ መር ፔት (አትቀኮ 684)፣ በመት ሥፔ ሠራተቾ ባሚወ ም ጸባታ አ ላብትፔት (አትቀኮ 696 (1) (ሀ))ት ቨጎ ቃልላል።

- በወት ል ሕ ጉ አትቀኮ 402 (1) (2) (3) «ለመት ሥፔ ሠራተቾ » « ለመት ሥፔ መ/ቤፔ» « ለመት ሥፔ ባልማፔ ታር ፔ» ጸተሰጎጉፔ ታት ኃዎኖ ለመረ ፔ ትተሚኖለው በወት ል ሕ ጉ ውስጎ ባተተት ጉፔ ባሙስ ወት ል ሕ ጎኖ በመት ሥፔ መ/ቤፔ፣ በመት ሥፔ ባልማፔ ታር ፔ ውስጎ በመት ሥፔ ሠራተቾትፔ (ተቀጎ ሮ፣ ተሹሞ፣ ተመታብ፣ ወብም በሕዝብ ተመር ፣ በቋሚትፔ ወብም በ ጊዜቨዊትፔ ሥራት ባሚቨጸ ውት ማትቾውም ሰው) ላብ ተወክሚትፔ ብ ራ ዋል።

- በወት ል ሕ ጉ ባተተት ጉፔ ባሙስ ወት ሎኖ ባመት ሥፔ ሠራተኣኖት ጸመት ሥፔ ሠራተኣኖ ር በተቨቨዘ ባሚወ ሙ ባሙስ ወት ሎኖ በሌሎኖ ሰዎኖም ላብ ተወክሚትፔ ሲ ራ ው ለብኖ ው ወት ሉት በሚወኮ ሙ ሌሎኖ ሰዎኖ ባ ል ታር ኖ ላብ ተወቖሚትፔ ባለውም። ብህም ተመሳሳብ ባወት ል ታር ጉፔ ባወ ሙ ሰዎኖ በሙስ ወት ል በሙስ ወት ል ሥር ባልተተት ጉ አትቀኴኖ ት ጊጸሰሱ በር ብጸዎ ል። ብህም በዎፔህ አሰኃጎ ላብ ልብትፔ ሊወጎ ር ብናላል።

- በአትቀኮ 402 (4) ሥር ባሙስ ወት ል መለቨ መ ለ ባሆቸው «ጎ ቅም» ባሚለው ቃል ብዘፔ ተ ልኪል ብህም፦

  - በ ትዘብ ወብም በማ ውም ዋ ባለው መቨቆ ወብም በሌላ ትብረፔ ወብም በትብረፔ ላብ ባለ ጎ ቅም (መብፔ) ባሚተመት ማ ውም ስ ፣ ብታር፣ ክምቨ፣ ወሮ ወብም ኮሚሽት፣

- ማ ውም ሹመፔ፣ ቅጎር፣ ወቭም ውል፣
- ብታርት፣ ቲ ት ወቭም ማ ውትም ዕ በሙሉም ሆት በጸዋል መክወል፣ ማስቀረፔ፣ ማወራረታ ወቭም ጸሕፒህ ትሮኖ ችካማታረ ፣
- ጸአስተ ተር፣ ጸምፔሐብሄር ወቭም ወት ል ክስ ወቭም ቅኃፔ ችካ ማታረ ወቭም ውለ መዋል፣
- ማ ውትም መብፔ፣ ተ ባር፣ ወቭም ቲ መወ ም ወቭም ጸመወ ም መ ቀብ፣
- ጸ ሕፒህ ሁቴ ም ኖ ው በ ትዘብ ባማቭተመት ማ ውትም ሌላ ጎ ቅም ወቭም አ ል ሎፔ (ለምሳሌ ለወሲብ መጎ ባቅ) ትተሚቨካፔፔ ተ ልኪል።

- በአትቀኮ 404 ባተ ለ ው መርህ፡-
  - ማትቾውም ባመት ሥፔ ሠራተቾ ለሚወኮማ ው ወት ሎኖ በመበተቾ ሕ ባሚጎ ባቅ ቢሆትም ጸተኃ ለበፔ ሃላዋትፔ አትክር በመት ሥፔ ሥራ ላቭ ሆ ለሚወኮማ ው ወት ሎኖ ሙስ ት በሚመለጸተው ባወት ል ሕ ፡ ክም ል ትተሚጎ ባቅ፣
  - ማትቾውም ባመት ሥፔ ሠራተቾ በቀጎ ም ሆት በተዘዋዋሪ ለራሱ ወቭም ለሌላ ሰው ባማቭ ባ ጎ ቅም ለማ ገፔ ወቭም ለማስ ገፔ ሲ ል በሌላ ሰው መብፔ ላቭ ፡ ፔ ለማታረስ በማሰብ በተሰጎ ው ሃላዋትፔ ማታረ ባሚ ባውት ት ቨተር ፣ ወቭም ማታረ ባማቭ ባውት ት ቨተር ጎ ቅም ባተቀበለ፣ ባጎ ባቀ ባተሰጎ ውት ሥል ኃት ወቭም ባሕዝብ አተራ ቨለአ ባብ ባተ ለ ለበፔ ትተሆት ሙስ ት በሚመለጸተው ባወት ል ሕ ፡ ክም ል ትተሚጎ ባቅ፣
    - ለራሱ ወቭም ለሌላ ሰው ጎ ቅም ለማ ገፔ ወቭም ለማስ ገፔ በማሰብ ለመት ሥፔ ሠራተቾ ባማቭ ባ ጎ ቅም ለመስጎ ፔ ቃል ባ ባ፣ ቨቀረበ፣ ባሰጎ ወቭም ለማቅረብ ባተስማማ ማትቾውም ሰው ሙስ ት በሚመለጸተው ባወት ል ሕ ፡ ክም ል ትተሚጎ ባቅ፣
    - ማትቾውም ሰው በአ ባቡ (ጸመት ሥፔ ሠራተቾ ው) ለተወ መ ወቭም ለወተዋቱ ለሚወ ም ባመት ሥፔ ሥራ ባማቭ ባ ጎ ቅም ባሰጎ ጸሆት ባመት ሥፔ ሠራተቾውም በአ ባቡ ለወ መው ወቭም ለሚወኮመው (መት ሥፔ ተመወዝ ለሚጸምልለፔ ሥራ) ባማቭ ባ ጎ ቅም ባተቀበለ ጸሆት ሙስ ት በሚመለጸተው ባወት ል ሕ ፡ ክም ል ትተሚጎ ባቅ፣

- ባመት ሥፔ ሠራተኞው ጸቅኃፔ በተ ማሪ በሕ ወኅ መት ታ ቨ ገፀው ኅ ቅም፣ ትዘብ ወቨም ትብረፔ ትተሚወረስ ቨህ ካልተናሸ ተመኃ ኃ ገፑት ት ፁዖል ትተሚተረ ቨ ልክል።

<u>ባመት ሥፔ ሠራተኣ ኖ በመት ሥፔ ሥራ ላቨ ባሚወኮ ሚ ው ወት ሎ ኖ</u>

☞ ጸላቨ ትተተ ለ ው በምዕራዎ ሁለፔ ክዎል አትታ ባተኅ ቀሱፔ ባሙስ ወት ሎ ኖ ባመት ሥፔ ሠራተኣ ኖ በመት ሥፔ ሥራ ላቨ ባሚወኮ ሚአ ው ወት ሎ ኖ ሲሆት ዝኪህም፡-

- በሥልኃ ት አለአ ባብ መ ል ል (አትቀኮ 407)፣
- ኅቦ መቀበል (አትቀኮ 408)፣
- ባማቨ ባ ኅ ቅም መቀበል (አትቀኮ 409) በመት ሥፔ ለቦ ው ለሥራው ጸሚጸወለው በተ ማሪ ሌላ ኅ ቅም መኅ ባቅ፣
- አስ ራቂ ሽማ ሌዎኖ ሌሎኖ ሰዎኖ ባሚወካ ሙፔ ባ ኅቦ መቀበል ወት ል ጸዎፔህ ር ባተቨቨዘ ሥራ ሰለሚሠሩ በሕብረተሰቡ ሕቨወፔ ውስኅ ጸሚ ራ ው ሚ አትክር ት ፁሁም በዎ/ቤፔ ባሚሾሙ ወቨም በተጸራካሪ ወ ኖ ባ ፖትፔ ሥራ ት ፁሰሩ በ ምትፔ ባሚመረኅ፡ ስለሆት ኅቦ መቀበላ ው ዎፔህት ባሚቨዛባ በመሆት ባመት ሥፔ ሠራተኣ ኖ ባመት ሥፔ ሥራ ላቨ በሚወኮ ሙፔ ባሙስ ወት ል ተወር ፁል (አትቀኮ 410)
- ባመት ሥፔ ሥራት በማቨመኖ አኳኋት መምራፔ (አትቀኮ 411)
- አተራ በተሰኅ ው ዕቃ ቨለአ ባብ ማዘዝ (አትቀኮ 412)
- በሥራ ተ ባር ላቨ ባሚወ ም ባመውሰታ ባመሰወር ወት ል (አትቀኮ 413)
- በሥልኃ ት መት ታ -- ባለው ወቨም አስመስሎ ባቀረበው ተሰሚትፔ አትታት ፡ ብ አስወኮ ምልሃለሁ በማለፔ ስ ወቨም ሌላ ኅ ቅም መቀበል (አትቀኮ 414)፣
- በሕ ወኅ መት ታ መሰብሰብ ወቨም ማስረጸብ (አትቀኮ 415)
- ቨለአ ባብ ፡ ቨት ማቿትፔ(አትቀኮ 416)

- ዋ ቨለውት ትር ቨለክምቨ ወቨም ባለበቂ ክምቨ ማ ገቼ ---ለምሳሌ አ ል ሎፔ ጸሚሰነው ተ ል ቭ ችካ ምሳ ወቨም ባሆ ል መፖ አ ል ሎፔ ማ ገቼ (አትቀኮ 417)፣
- ቨለአ ባብ ወቃታ መስነ ፔ ማኽዘቅ (አትቀኮ 418)
- ምት ቨል ወቀ ትብረፔ ትዘብ (አትቀኮ 419)

ሌሎኖ ሰዎኖ ጸመት ሥፔ ሥራ ር በተቨቨዘ መት ታ ባሚወኮሚ ው ባሙስ ወት ሎኖ

በምዕራዎ ሶስፔ ክምል አትታ ባተተት ፔ ሌሎኖ ሰዎኖ (ጸመት ሥፔ ሠራተኞ ው ቨሉ ሰዎኖ) ጸመት ሥፔ ሥራ ር በተቨቨዘ መት ታ ባሚወኮሚአ ው ባሙስ ወት ሎኖ ሲሆት ዝኪህም፡-

- ፡ቦ መስነ ፔ (አትቀኮ 427)
- ዋ ቨለውት ትር ቨለክምቨ ወቨም ቨለበቂ ክምቨ መስነ ፔ--- ባለ ፡ ቭ በሆዝፔ ባመት ሥፔ መ/ቤፔ ለሚሠራ ሠራተኞ ጎ ቅም ለማ ገቼ በመወለ ባሚጸወልበፔት አ ል ሎፔ በችካ መስነ ፔ (አትቀኮ 428)፣
- ማቀባበል (አትቀኮ 429)
- በሌለው ሥልኃ ት መነ ቀም (አትቀኮ 430)
  - ጸተሻረ፣ ጸ ተ፣ ጸተዛወረ በኋላ በሥራው ላቭ ቨለ በማስመሰል፣
  - ለወተዋቱ ባመት ሥፔ ሠራተኞ ሆ ለሁ በሚል፣
  - ባመት ሥፔ ሠራተኞ ሳቨሆት ትተሆት አታር ፡ በማቅረብ ጎ ቅም መበቀል (ዝኪህ ባወት ል ታር ፂ ኖ በመት ሥፔ መ/ቤፔ በአ ል ሎፔ አሰኃ ነ፡ ላቭ ባ ለሙ መሆ ው ትተሙስ ወት ል ተወስተዋል)።
- በ ል ተሰሚትፔ መት ታ --- ባመት ሥፔ ሠራተኞ ሳቨሆት በተሰሚትቱ ብኖ በመነ ቀም በመት ሥፔ ሠራተኞ ብኖ ሊሰኅ ባሚ፡ኖለውት ልብ መብፔ ወቨም ጎ ቅም ለሌላ ሰው ለማስ ገቼ ሲል ጎ ቅም ወቨም ስ መቀበልት ቨካፔ ል (ባመት ሥፔ ሠራተኞ ባቨሆትም ባሚወኮመው ወት ል ባመት ሥፔ መሥሪቨ ቤቱ ለሕዝብ ባሚሰነውት አ ል ሎፔ ባሚቨዛባ ተ ባሩም ቨ ል ሎፔ አሰኃ ነ፡ም ባሚቨተ ቅም በመሆት ትተሙስ ወት ል ተቆጎሯል (አትቀኮ 431)፣

- በአትቀኮ 684 ባተተት ው በወት ል ታር ቱ ባተ ገኞ ትዘብ ወቨም ትብረፔ ሕ ዊ አስመስሎ ማቅረብ በወት ሉ መረ ፔ፡-

  - በማትም ሰው ሊወ ም ባሚኖል ሲሆት ጸሙስ ፣ ጸአተትዛቋ ዕኽ ወቨም ጸመታህቲፔ ዝውውር፣ ጸሕ ወጎ ባ ር መሣሪቨ ት ታ ባሚ ፖ ትዘብት ባሚመለጸፔ ሆ ባሚጸተሉፔት ቨኃ ቅሳል (refer) ቨብር ል፣

    - በአትቀኮ 243 (2) (3) ጎ ቅም ለማ ገኞ በማሰብ በኢፔቮእቨ ውስጎ ቋሚ ሯሪ ቨልሆኻውት ሰው ወተሌላ አ ር አት ሏ ባ ማታረ ፣ ወቨም በተ በረበረ ሰትታ ወተኢፔቮእቨ ት ሏ ባ ባ ዞ ሰትታ ወቨም መ ወቂቨ ት ሏዘ በማታረ ባስተተቾውት ሕቨወፔ አተ ላቨ መኃ ል፣

    - አትቀኮ 262 (1) (2) ጎ ቅም ለመቀበል ወቨም ለማ ገኞ ሲባል በኢፔቮእቨ መት ሥፔ ዛፔ ውስጎ በአትታ አ ር መት ሥፔ ርዕሰ ብሄር፣ ባመት ሥፔ መሪ፣ ባው ጎ ብ ሚኚስ ር፣ መልዕክተቾ ወቨም ቤተሰቡ ወቨም ተጸ ብ ወቨም በአለም አቀዎ ታር ፔ ተወካቨ ወቨም በአለም አቀዎ ጎ በቃ ባ ገፑሌላ ሰው አካል፣ ትኞፔ ወቨም ተህትትፔ ወቨም ሕቨወፔ ጎ ፔ ማታረስ ወቨም በሚሠራበፔ ተቋም፣ ባ ል ቤቱ ወቨም ተሽጸርካሪው ላቨ ጎ ፔ ማታረስ፣

      - አትቀኮ 455(2) ባ ቨል ሥራ በመሥራፔ ባዛኖ ወቨም ባማስወራራፔ ተ ባር በመወ ም ወቨም ባማቨ ባ ጎ ቅም በመስጎ ፔ ጸሁለፔ አመፔ በላቨ ኮት ሥራፔ በሚቨስቀኃ ወት ል ባሀሰፔ ክስ ት ሏቀርብ ወቨም ሀሰተቾ ምስክርትፔ ት ሏሰጎ ማታረ ፣

        - አትቀኮ 506 (3) (4) ጎ ቅም ለማ ገኞ ወቨም ለመቀበል ሲባል መ ቾዎኖት ማቿቿቅ ዎኖት በጸባታ አተ ላቨ መኃ ል ማበላሸፔ፣
        - ጎ ቅም ለማ ገኞ ወቨም ለሌላ ሰው ለማስ ገኞ ሲባል ጸአትቀኮ 507 ስጸ 509 ቨሉፔት ወት ሎኖ ማለፔም፡-
          - በኮትፔቴ ል ሸልዎ ባሚ ፖት ቋሚ ባተተጸለ ሥዎራት አቨሮገኞት ወቨም መርጸብት ቨለአ ባብ መቨዝ፣
          - በኮትፔቴ ል ሸልዎ ባሚ ፖ ቋሚ ባተተጸለ ሥዎራት፣ አቨሮገፑ ላት ወቨም መርጸብት፣ አስ ሏ ሁቴ ላቨ መኃ ል፣
          - በኮትፔቴ ል ሸልዎ በሚ ፖ ቋሚ በተተጸለ ሥዎራ አቨሮገኞት ወቨም መርጸብ ላቨ አተ ማታረስ፣

- አንቀጽ 510 (2) ለራስ ጎቅም ለማ ገፔ ወቭም ለሌላ ለማስ ገፑ ፔ ሲባል በበረራ ላብ ቭለ አውሮገፔትት ወቭም በ ዙ ላብ ቭለ መርጸብት ለአተ ባሚቭ ልጎ ሀሰተኞ ማስረ ት ማስተላለዎ፣
- አንቀጽ 511 (2) (3) (5) ጎቅም ለማ ገፔ ተብሎ አተ ኞ ባሆት ት ሮኖት ወቭም መሣሪቭዎኖት በሕ ወጎ መት ታ በአውሮገፔት ወቭም መርጸብ ላብ ማስቀመጎ ፣ ወቭም ለ ዙ ብቁ ት ቭሆት ማታረ ፣
- አንቀጽ 512 ጸላብ ባተ ለካ ፔ ተ ባራፔ ስበው ሲወ ሙ በሰው ሀብወፔ አካል ጎ ትኞ ላብ ፑ ፔ ሲተርስ በጸባታ ሁት ትተሚቭስቀኃ ተተት ቿል።

2.2 አስወኞሚ አካል

ባኞረ ሙስ ህ አስወክሚ አካላፔ በዋትኞፔ ባወቲራል ባክልል ባሥትም ባር ባኞረ ሙስ ኮሚሽ ኖ ሲሆት ውክል ሲሰጎ ወቭም አቤቱ ሲቀርብላ ው ባምርመራ ሥራው በወቲራል ዠርሊስ (ባአ ቷስ አበባት ባታሬ ዋት ዠርሊስ ኮሚሽ ኖት ምሮ) ወቭም በክልል ዠርሊስ ኮሚሽ ኖ ሊጸ ወት ብኖላል።

2.3 ክሱ ባሚሰማፔ ፆ/ቤፔ

በኞረ ሙስ ልብ ባሥትሥርአፔ ባማስረ ህ አንቀጽ 7 ትተተተት ወ፦

1. አ ባብ ባለው ህ መሠረፔ በወቲራል ጎ/ፆ/ቤፔ ባመ መሪቭ ተረ ባ ፖኞፔ ሥልኃ ት ት ቷ ብ ባተተት ፑፔ ክሶኖ ትተተጎበቁ ሆትው ሌሎኖ በወቲራል መት ሥፔ ሥር ባሚወታቁ ባሙስ ወት ሎኖት በሚመለጸፔ ባወቲራል ጸምተኞ ፆ/ቤፔ ባመ መሪቭ ተረ ባ ፖኞፔ ሥልኃ ት አለው።
2. አ ባብ ባለው ሕ መሠረፔ በክልል ጎ/ፆ/ቤፔ ባመ መሪቭ ተረ ባ ፖኞፔ ሥልኃ ት ት ቷ ብ ባተተት ፑፔ ክሶኖ ትተተጎበቁ ሆትው ሌሎኖ በክልል መት ሥፔ ሥር ባሚወታቁ ባሙስ ወት ሎኖት በሚመለጸፔ ባክልል ጸምተኞ ፆ/ቤፔ ባመ ሪቭ ተረ ፖኞፔ ሥልኃ ት አለው።
3. ጸአ ቷስ አበባ ጸታሬ ዋ አስተ ተሮኖ ር በተቭቭዘ ባሚወ ሙ ባሙስ ወት ሎኖት በመ መሪቭ ተረ ባማባፔ ሥልኃ ት ትተሁት ው አ ባብ ባለው ባወቲራል ፆ/ቤፔ ባሚካሄታ ቭሆ ል።
3 ጸሙስ ወት ል ር በተቭቭዘ ባሚችሉ ባመቭዝ፣ ባብርበራ፣ ባቀትቀጎሮ፣ በማረዋቭ ቤፔ ባማቆባፔ፣ ባዋስፔ ፣ ባዕ ታ ት ቷሁም ጸምርመራ ር ባተቭቭዙ ሌሎኖ ተመሳሳብ ፑ ቮኖ ባሚ ብፔ ባሙስ ወት ሉት ክስ ለማባፔ ሥልኃ ት በተሰጎው ምርታ ቤፔ ቭሆ ል።

ባመወቨቨ ጎ ቨቄዎኖ

1. ለሙስ ወት ል አትታ ወጎ ሁሉም ባሚስማማበፔ ፔር ጐም ባለም። ርሶ ፔር ጐም ስጎ ቢባሉ ምት አቨትፔ ፔር ጐም ቨሰኃሉ?

2. ባሙስ ወት ል ጸባታ ቀላል ተብሎ በሁለፔ ተጸምኗል። በአዋ ቁጎር 433/97 አትቀኮ 9 « ጸባታ ባሙስ ወት ል» ጸዎተቾ ስፔራ ፲ቨዊ ጎ ቀሜ ባላ ው ባመት ሥፔ መ/ቤ ኖ ባመት ሥፔ ባልማፔ ታር ኖ ላቨ ባሚወኸሙ ጸዎተቾ ባ ትዘብ መጎ ትት ቨካተቱ ወቨም ባመት ሥፔ ባለሥልኃ ትት ባሚመለጸቱ ወቨም በአ ር ሉዓላዊትፔ፣ ኢኮ ሚ፣ ኸጎ ት፲ሁም በሕብረተሰቡ ትሮ ላቨ ጸዎተቾ ጐ ፔ ባሚቨተርሱ ወቨም ሊቨተርሱ ባሚኖሉ ባሙስ ወት ሎኖ ትተሆት ተተር ሠ ተተር ጐሚል። ጸዚህ ፔር ጐም አትኸር ጸዎተቾ ስፔራ ፲ካዊ ጎ ቀሜ ቨላ ው ባመት ሥፔ መ/ቤ ኖ ባመት ሥፔ ባልማፔ ታር ኖ ባፔኣኃ ው? ለመሆት ጸዎተቾ ባ ትዘብ መጎ ት ማለፔ ስጸ ስትፔ ታረስ ቨለ ትው?

3. አት ትታ ሐዎፔ ሙስ ባአ ርት ኢኮ ሚቨዊ ትቅስቃሴ ቨዌጎ ል አዝ ሚ ፲ሞክራሲት ቨትቃቃል ቨላሉ በሌላ በጾል ተ ሞ ስለሙስ ሠ ፲ኸፔ ተኮዓል። ጸሁለቱ አስተሳሰቦኖ ባቱት ቨተ ዌሉ? ለምት?

4. ባሙስ ወት ል ባአተትዛቋ ዕኽ ዝውውር ወት ል በወት ል ታር ፲ፔ ባተ ገቑ ትዘብ ወቨም ትብረፔ ሕ ዊ አስመስለሠ ማቅረብ በወት ሉ መር ፔ (money laundering) ር በቅርብ ባተ ገቑ ው። ለምት?

5. ሙስ ባአተትዛቋ ዕኽ ዝውውር ወት ሎኖ ለሌሎኖ ወት ሎኖ መስዌዌፔ በር ቨጸዎ ሉ ባሚባለው ለምት ቨመስለሠ ል?

6. በ ሉ ሴክተር ላቨ በራሱ ሠራተቾ ባሚወ መው ወት ል ጸሙስ ወት ሎኖ ው ባለው ባወት ል ህ ጐ ክዎል ተተት ቿል። በመት ሥፔ መ/ቤፔ ባልማፔ ታር ፔ ላቨ ባሚመ መው ባሙስ ወት ል ክስ በኸረ-ሙስ ኮሚሽ ኖ ሲቀርብ በ ሉ ሴክተር ላቨ ባሚወ መው ወት ል በዎፔህ ሚችስ ር በዎፔህ ቢሮዎኖ ዐቃቢቨት ህ ቨቀርባል። ቨህ አ ባብ ትው ብሎ ቨ ም ሉ? ለምት? በሕ ዋፔ ሁሉም ሰዎኖ ጾል ው ጸሚለው መርህ አትኸር ትቲፔ ቨብ ል?

3. ባአተትዛቋ ዕኽ ዝውውር

3.1 ባወት ል ታት ጐው

በዓለም አቀፎ ተረ ባአተትዛቋ ዕኽ ዝውውርት በሚመለጸፔ ታቆ ሥራ ላቭ ባዋለ ኮትቬትሸት አለ። በአ ራኖት ባአተትዛቋ ዕኽ ዝውውርት ባሚመለጸፔ ወት ል ባሚ ገፀው በኢ.ዉ ..ሪ ባወት ል ሕ መሠረፔ ነው።

በወት ል ሕ ፦ አነቀኮ 525(1) መሠረፔ መርዛማ ትሮኖት ወቭም ርኮቲክ ወቭም ሳቭኮፔሮዘ ክ መታሣቲ ኖት ወቭም ዕኴኖት ልብ ወቃታ ሳቭ ር፦

- ማብቀል፣ ማምረፔ፣ መሥራፔ፣ መለዋወጎ ወቭም መውበረክ፣
- ቭዞ መ ገፔ፣ ወተአ ር ማስ ባፔ፣ ወተ ው አ ር መላክ፣ ማቿቿዝ፣ ማጸማ ፔ፣ መተለል፣ መ ዛፔ፣ ለሺቭ ማቅረብ፣ ማሠራ ፔ ማዛዋወር፣ አሳልዐ መስጎ ፔ ወቭም ለሌላ ማስ ገፔ፣
- ለማምረፔ፣ ለማቀላበር ወቭም ለመውበረክ ባሚቭ ለ ሉ መሥሪቭዎኖት መሥራፔ፣ ቭዞ መ ገፔ፣ ወተአ ር ውስጎ ማስ ባፔ ወቭም ወተው አ ር መላክ፣
- ባለቤፔ ወቭም ባለቭዞ ባሆትውት ቤቱት ቢ ወቭም ቦ ው ት ለዝህ ትሮኖ መሥሪቭትፔ፣ ማቀላበሪቭትፔ፣ ማምረኖትፔ፣ መሸ ትፔ ወቭም ማጸዋወቭትፔ መስጎ ፔ፣ ማጸራባፔ ወቭም መምቀታ ትዛሚቭስቀኃ ተተት ቿል።

ቅኃ ቱ በ525 (2) መሠረፔ ቅኃ ቱ ባሚጸብተው ፦

- ወት ሉ በአለም አቀፎም ሆት በአ ር ተረ በተተራ ቡታት ወቭም ማህበር ሲወ ም፣
- ታር ..ቱት ሙቭው አታር ፦ በቭዘ ሰው ሲወ ም፣
- ቦ ው ት በአምቅሮተ ትዋቭ፣ በወራ ትፔ ወቭም አ ባብ በሌለው አላማ ቭወቀ መስጎ ፔ፣
- ተጎ ቃሚው ሕኻት፣ ለአካላመጎ ት ቭልተረሰ ወኃ ፔ ወቭም አዕምሮው ቭልተስተካጸለ ወቭም ባዕኽ ሱስ ቭለበፔ ሲሆት፣
- ሕክ ፔት ወቭም አዕምሮው ቭልተስተካጸለ ሰውት ለወት ል ታር ..ቱ አወክ ም መጎ ቀሚቭ ማታረ ፣
- ወት ሉ በማረማቭ ቤፔ፣ በፔ/ቤፔ ወቭም በሌላ ማህበራዊ አ ል ሎፔ ተቋም ቅጎ ር ቢ ውስጎ ሲወ ም፣
- ወት ሉ ሕኻ ፔ ወቭም ወኃ ፔ ተማሪዎኖ ለፔምህርፔ፣ ለስዠርፔ ወቭም ለሌሎኖ ማህበራዊ ትቅስቃሴዎኖ በሚጎ ቀሙበፔ ቦ ሲሆት፣
- በወት ለቾው ላቭ ጸዚህ ቀተም ተመሳሳቭ ወት ል በመወ ሙ ምክትቭፔ ባጎ ዌተፖትፔ ውሳቴ ተላልዐ በፔ ጸሆት ትው።

በወት ል ሕ ፦ አነቀኮ 140 መሠረፔ ባወት ል መወ ሚቭ አተ ቾ ባሆት ትሮኖት መውረስ በዚህም ወት ል ላቭ ተወኻሚትፔ ቭለው ሲሆት በወት ሉ ታር ..ፔ ባተ ገፀውት ትዘብ ወቭም

ትብረፔ ሕ ዊ አስመስለ ማቅረብ በወት ሉ መር ፔ በአትቀኮ 684 መሠረፔ ትተሚቨስቀኃ በአትቀኮ 525(6) ተተት ቻል።

3.2 ክሱ ባሚሰማበፔ ፆ/ቤፔ

በአዋ ቁጎር 25/88 ባወቲራል ፆ/በ ኖ አዋ አትቀኮ 4(10) መሠረፔ ባአተ ቾ አተትዛቋ ዕኳኖ ሕ ወጎ ዝውውር ባወቲራል ፆ/ቤ ኖ ሥልኃት ሲሆት በዚሁ አዋ አትቀኮ 12 (1) መሠረፔ ክሱ ባሚቀርበው ለወቲራል ጸሞቶቾ ምርታ ቤፔ ትው።

ባመወቨቨ ጎ ቨቄዎኖ

1. ባአተትዛቋ ዕኽ ዝውውር በአትታ ሀ ር ኢኮ ሚ ማሕበራዊ ሕቨወፔ ላቨ ባሚቨስጸፔሏ ው ፡ ኖ ምት ምት ው?

2. « ጸሀ ኖት መላላፔ ባተትሳ ባአተትዛቋ ዕኽ አዘዋዋሪዎኖ አ ራኖትት ትተመተላለዋቨ ሲጎ ቀመብፔ ትክር» ባሚለውት አባባል በተሻሻለው ባወት ል ሀ ኖት ጸተ መረው ቅኃፔ መጎት ር ትቲፔ ቨብ ል?

ክዎል ሁለፔ

4. ባወት ል ዎፔህ ሥርአቱ መሠረ ዊ ኖ ሮኖ ባመዎፔሔ ሒሳቦኖ ዓላማ

ባክዎል ሁለፔ ሥልጎ ዓላማ ባወት ል ዎፔህ ሥርአቱ ዋ ዋ ኖ ሮኖ ምትታ ው? ባ ዝህ ኖ ሮኖ መዎፔሄስ ምትታትው? ባሚሉፔት በአ ሩ ለማመላጸፔ ሲሆት በሥልጎ ው ማብቂቨ ላቨ ባሰልኃኣኖት ትዛቤ በማ በር ኖ ሮቷት ለመዎ ፔ ባባበጹላ ውት ታርሻ ት ፣ወጎ፡ ለማስኖል ትው።

4.1 ባወት ል ዎፔህ ሥርአቱ መሠረ ዊ ኖ ሮኖ

መት ሥፔ ባወት ል ዎፔህ ሥርአቱት ለማሻሻል ባተለቨብ ርም ዎኖት ባወሰተ በመውሰታ ላቨ ባሚ ፖ ቢሆትም ባሚጸተሉፔ ትተወት ል ዎፔህ ሥርአቱ ዋ ዋ ኖ ሮኖ ሆቱው ሊነ ቀሱ ቨናላሉ፡፡

4.1.1 <u>አነ ቃላቨ ኖ ሮኖ</u>

- ባወት ል ሕ ፡ ዓላማ ቡት መፔ ል ብሎ መ ር አቨናልም፡፡ ባዓላማው ብ መም ፔ መለጺቨ ባሕዝቡ ርካ ማ ገቼ ሲሆት ቨህ ት ስካሁት አልተሟላም፡፡ ባወት ል ዎፔህ ሥርአቱ ሕዝቡት ጸወት ለኣ ኖ መ ተ አልኖለም፡፡ ወት ለኣ ኖት ለምርታ አቅርቦ ለማስቀኃፔ ወቨም ፔምህርፔ ት ቨ ገቹ በማታረ ጸታር ፡ ው ት ቆነ ቡ ለማታረ በቂ አመርቂ ሚ አልተ ወተም፡፡ ቨሕ ፡ ውነ፣ ማትቼ (effectiveness) ብቃፔ (efficiency) በሚወለ ው መሠረፔ አልተረ ጎ ም፡፡
- ባፔምህርፔ ሥርአቱ ባሕ ባለሙቨዎኖት በበቂ ውቀፔ፣ ክህሎፔ አመለካጸፔ ቀርኌ ባሚቨዘ አቨተለም፡፡ በትታወ ሀሳብ ላቨ ብኖ ቨተኮረ፣ ባሕብረተሰቡት ባዎፔህ ጎ ማፔ በሚቨረካ ለወቅቱ ባወት ል ዎፔህ ሥርአፔ አት ብ ቢ ኖ ሮኖ መዎፔሄ ሊሰነ ፡ በሚኖሉበፔ ሁት ባሚቨዘ አቨተለም፡፡
  - ባፔምህርፔ ሥርአቱ በህ መት ሥቱ በወት ል ዎፔህ ሥርአቱ ላቨ አመለካጸፔ ባሚውነ ር አቨተለም፡፡
  - በሙቨ ሥቱም ባር (professionalism) ባሚቨትኽ አቨተለም፡፡ ኣ ኖ መጸበር ቨሻሉ ቨህም በህብረተሰቡ ላቨ ዎራኖት ቨስጸፔላል፡፡ ቨህ ጸልማታ ተቨብቨዞ ባመኃ ስለሆት በሥቱም ባር ፔምህርፔ መወ ታ ቨለበፔ ቱው፡፡
- ባዎፔህ ተቋማፔ በአስወላ ፡ መ ል ቨ መሣሪቨዎኖ ባተተራ አለመሆት፣
- ባዎፔህ ተቋማፔ ባሚጸተሏ ው ባአሠራር ዘቲዎኖ ሥቱሥርአ ኖ ላቀር ፡ዜ ቨለወባ ው መሆት፣
- በሥራ ላቨ ቨሉፔ ባቆብ ሕ ፦ኖ ጸሕ መት ሥቱ አ ሪቱ ጸምፔ ፖፐፔ ማህበራዊ ዢለቲካዊ ሁት ዎኖ ር ባተኃኃሙ አለመሆት
- ባዎፔህ መረ ሥርአፔ በአ ባቡ ተተራ አለመ ገቼ፣
- ባወት ል ባዎፔህ ሥርአቱ ቀልኃዊ አለመሆት ባ ፡ ቮኖ መቿፔ ፣
- ባሰብአዊ ፡ሞክራሲቨዊ መብ ኖት በሚወለ ው መነ ት ለማስጸበር አለመኖል፣
- ባአ ል ሎፔ አሰኃኅ ት መልካም አስተ ተርት በሚወለ ው መነ ት ማስጸበር አለመኖል ባወት ል ዎፔህ ሥርዓቱ ዋ ዋ ሽ ሮኖ ው፡፡

4.1.2 <u>በምርታ ቤ ኖ በምርታ ሂተፔ ባሚጸሰቱ ኖ ሮኖ</u>

- ባምርታ ቤ ኖ ባ ኣ ኖ በወት ል ሥቱሥርአፔ ሕ ፡ ባተቀመነ ፔት አስ ታት ፣ዎኖ ወተ ፦ት በመተው ኋላ ቀር ልማ ዊ አሠራሮኖት መጸተል፣

- ባ/ርታ ሂተቱ ዘ ምተቾ፣ ልኮትፔ ተጎ ቨቂትፔ ባ ሠተለው መሆት፣
- ፆ/ቤ ኖ በዐቃቤ ሕ ባሚቀርቡ ክሶኖት መሠረፔ አታር ው ወተዋ ው ፡ ቭ ጸመ ባ ው በዋፔ በመቃወሚቨ መልክ በሚቀርቡ ፡ ቮኖ ላቭ ቨተጹራሉ። ረ ም ባኮሁፆ መቃወሚቨፆኖ መልሶኖ ባ/ርታ ቤቱት ፲ዜ በመሻማፔ ባ/ርታ ሂተቱት ቨቿፔ ሉ።
- በማስረ ባሚትሩ ፡ ቮኖ ሲ ሩ ባዐቃቤ ሕ ትም ሆት ባተጸሳሸት ምስክር ለመስማፔ ተተ ሚ ቀጎሮ ቭስኃል። በዚህ ሂተፔ መህል ምስክር ቭሞ ል፣ ቭጎዌል፣ ወቭም አታራሻውት ቭቀቭራል፣ በዚህ መህል ትኽህ ሰው ቭቀኃል ወቭም ቭ ሳላል።
- ባዐቃቤ ሕ ባተጸሳሸ ምስክሮኖ ባትታ ቀት አቨሰሙም። በሁለፔ በተትኃጎለ ተረ መሰማ ው በወት ለቾ መቅ ሥ፱ሥርአፔ ሕ በአትቀኮ 123 124 ትሩ በሚሰማበፔ ቀት ማስረ ፆኖ ውት ማቅረብ ቨለባ ው መሆትት ጸሚተት ው ር ቭቃረ ል። በሁለቱም ወ ት ምስክር አትታ ላቭ ባለመስማቱ ባ/ርታ ሚዛ ዊትፔ ቭዛባል፣
- ማስረ ው በተለቨባ ፲ዜ ባሚሰማ ጸሆት ፡ ብት ባሚጸ ተለው ሕዝብ ሙሉ ቭ አቭ ረውም፣ ቭህም ባ/ርቱት ልኮትፔ ተጎ ቨቂትፔ ቭወ ተ ል። ባማስረ ው በተለቨባ ፲ዜ መሰማፔ በዐቃቤ ሕ በቂ ማስረ ባቀረበበፔ ተጸሳሸ ፡ ብት ለማዘ ባፔ መጸላጸቨውት በሚወለ ው ፲ዜ ት ቨቀርብ በር ቭጸፆ ል፣ ተጸሳሸ ባዐቃቤ ሕ ት ምስክርትፔ አቭ ባራሱት ምስክሮኖ ት ፲ቨስጎ በር ቭጸፆ ል።
- ፆ/ርታ ቤ ኖ ተጸላጸል አፔጸላጸል ለማለፔ (no case motion) ረ ም ፆ/ርታ መሰል ት/ር ቭኮዌሉ፤ ቭህም ለፆ/ርታ መቿትፔ ምክንቨፔ ቭሆ ል። ጸሌሎኖ ሀ ሮኖ ልምታ ተጸላጸል አፔጸላጸል ብሎ ለመበባት ረ ም ኮሁፆ አቭኻፆም። ባመጸላጸቨ ምስክሮኖት ት ፲ቨቀርብ ብኖ ቭ ዘዛል።
- ባተትብ መተላለፆ ሕ ፡ ባለ ፡ ብ በቀጎ ባወት ል ክስ ትተሚመሠርፔ፣ መመዝ ብ ትተማቨስወል ፣ ሂተቱ በቃል ትተሚሆት፣ ባቃል ፆ/ርታ መስጎፔ ትተሚኖል ቭተት ል። በተ ባር ት ክሱ በአቃቤ ሕ ብኖ ቭቀርባል፣ ባምስክርትፔ ቃል በዝርዝር ቭመዘ ባል፣ ሂተቱ ፆ/ርቱ በኮሁፆ ቭጸ ወ ል። ሕ ፡ ልክ ትተ ፆ፱ሐብሔር ሥ፱ሥርአፔ ሕ ባተቀላጎወ ሥ፱ሥርአፔ(Summary procedure) ትተሚ ር ትዛቤ ውስጎ ብ ባወኃ ቢሆትም በተ ባር ት ቭህ ሲወ ም አቭ ቭም።
- በቭ ባፖ ተረ ም ፡ ቭት ለመመርመር ባተባለ ባሚሰጎው ተ ማሪ ቀጎሮ ሂተቱት ቨቿፔ ል። ቭ ባፖ ባብ ሌላው ወ ት ፡ ቨ ውት ቀርበው በ ልኮ ኖሎፔ በቃል ት ፲ቨሰሙ አቭተረ ም። መልሱ በኮሁፆ ስለሚሆት ፦ ኖ ኻው። አብዛቾውት ፲ዜ በአካል ቀርበው ት ፲ጸራጸሩ ስለማብ ዘዝ ልኮትፔ ተጎ ቨቂትፔ ባለም።
- ባማስረ አሰባሰብ፣ አቀራረብ ምዘ ት በተመለጸተ ህ ፡ ቀ ሚ ምርመራ በጸባታ ባ ፆ አ ተል በጸባታ ባወንበቲትፔ ተ ባር ላቭ ባቀ ሚ ምርመራ ት ፲ካሄታ ባሚቨዝ ቢሆትም

ቭህ ሙሉ በመሉ ተ ባራዊ አልሆነም። በሌሎኖ ሀ ሮኖ በቀ ሚ ምርመራ ለመክሰስ ምክንቨፔ መ ሩ Cause of action) መ ሩት ለማረ ጎ ፣ ማስረ ለመሰብሰብ፣ በቂ ማስረ ጸሌለም በቸካ ለማሰ በፔ ቭረ ል። በቾ ሁቴ ም ቀ ሚ ምርመራ ለዚህ ስቦ ባተተት ቢሆንም ቡት አልመ ም። ለጸባታ ባ ዎ አ ተልም ምስክሮኖ ቋሚ አታራሻ ሳቭ ራ ው ሲቀር ወቭም ጸሀ ር ባሚወን፡ ሲሆት በአቅራቢቨ ው ባለው ባመ መሪቨ ተረ ዎ/ቤፔ ባሚካሄታ ቢሆንም ለዚህ ባተመተብ ባተለባ ዎ/ቤፔ ባለም። ማስረ ውም ወት ሉ አትተተወ መ ሳቭሆት በዝሊስ ጎ ቨቂትፔ ዘ ቭ ቭቀርባል። ቭህም ለክሱ መ ጸም ለማስረ መጎ ዌፔ አስተዋኮ አ ቨተር ል።

- ባኢ ዝቢፔ አቨቨዝት በመለጸተ ጸ ፡ ብ ር ትባቮፔ ባሌለው ትብረፔ ቭቨዛል፣ ባሚቀመን ው በወ/ሥ/ሥ/ሕ ፡ አትቀኮ 97 124 (2) መሠረፔ በዎ/ቤፔ ሬ ስፔራር ዘትታ ሳቭሆት በዝሊስ ዕ ቭው።
- ባምስክር አቀራረብት በተመለጸተ ፡ ብት ባማስረ ፔ ሸክም ባዐ/ሕ ሲሆት ምስክር ማቅረብ ቨለበፔም ሱ ቭው። በተ ባር ት ምስክርት ዝሊስ ቨቅርብ ወቭትስ ዐቃቤ ሕ ቨቅርብ ባሚለው ቨ ቃ ቀ ለ ፡ ቮኖ መቿፔ ምክንቨፔ ሆ ል።
- ባሰሚ ሰሚ ማስረ ተቀባብቾፔ ባቭ ረውም ዎ/ቤ ኖ ባዐቃቤ ሕ ት ተቃውሞ ውታቅ በማታረ ባሰሚ ሰሚ ማስረ ት ሰማ ባሚወቅቱበፔ ሁቴ አለ።

4.2 <u>ኖ ሮቷት ለማስወ ታ ባተወሰቱ ባመዎፔሄ ርም ዎኖ</u>

- ለ ኣኖ ለዐቃቢቨት ሕ ሥልን ባሙቨ ማሻሻቨ ፔምህርፔ ባመስን ፔ ተ ባሮኖ ተጸ ውንዋል። ባዚህ ተቋም መቋቋም ቭህ ባሚሰን ው ሥልን ም ባዚሁ አካል ቭው።
- መተብቾ ባህ ፔምህርፔ በታ ሪ፣ በ ገቧማ በሰርቲዋጼፔ ተረ በአ ስ አበባ ብቪቨርሲቲ፣ በሲቪል ሰርቪስ ኮሌ አ ስ በተቋቋሙ ብቪቨርሲቲዎኖ በመሰን ፔ ላቭ ቭው። በአ ስ አበባ ብቪቨርሲቲ ባሕ ዌካልቲም ባኤል ኢል ኤም ገፎ ራም ተ ምሮ ተ ባራዊ ሆ ል።
- በሥራ ላቭ ቨሉፔት ሕ ኖኖ ጸሕ መት ሥቱ ር ለማኃ ኃ ም ባአ ሪ ት ኢኮ ሚቨዊ ማህበራዊ ዕታ ፔ፣ ቲሞክራሲ ትባ ሊቨ ዙ በሚኖሉበፔ ሁቴ ባማሻሻል ተ ባሮኖ ተጸ ውንዋል፣ ባተጸ ወትም ቭው። ባወት ል ሕ ፡ መሻሻልም ባዚሁ ተጸ ቭ ሂተፔ አካል ቭው።።።
- ሙስ ት በአህ ፡ር በአለምአቀዎ ተረ ተባብሮ ለመዋ ፔ ት ኗል ባተባበሩፔ መት ሥ ፔ ባኺ- ሙስ ኮንቬንሽ ባአሥሪካ ሕብረፔ ባሙስ መጸላጸቨ መዋ ቨ ኮንቬንሽት ኼቃቀዋል።
- ባወት ል ዎፔህ ሥርአቱት ባሥራ ለማቃለል አማራ ባክርክር መዎኖ መታረኮኖት ለማዘ ፔ ጎ ኖ ተካሂተዋል።
- ባወት ል ዎፔህ ሥርአቱት ባመረ አቨቨዝ ባውሳት አሰኃ ጎ ለማቀላን ዎ፣

- ባሥርዓቱ አካላቱ በተለይም ሥ/ቤ ጭ በዘመ ዊ ባመረ አቨቨዝ ዘቲ ት ጎነቀሙ ጎረቤ ተተርጓል፣ ባተተረ ም ትው።
- በወቲራል ጎ/ሥ/ቤቱ ተረ ጭስ ጭ በቪ ጎቮ ኦትወረትስ አማካሪቶቼ ባሚቨስጭስበቱ ሁኔ ተመጭኖ ል።
- ተ ል ቮኖ በሥ/ቤ ጭ ቨለውት ጎ ቨ ውት ካለበቱ ቦ ሆነው ባሚጸ ተለበቱ ሁኔ ባተመኖ ትው።

➢ ባሥርታ ሂተቱት ለማቀላጎሥ ሕክ ቱት፣ አስ ታ መታወርት፣ ባ ጸሥት ወት ልት ባሚመለጸቱ ጭስ ጭ ተቋቁመዋል።

➢ ልማ ዊ አሠራሮጭት በማስቀረቱ በሕ ጎ መሠረቱ ለመሥራቱ ት ጎጭል በተለቨብ ጎዜቨቱ በተሰጎ ሥልጎ ሥኖ አማካሪቶቼ አበረ ጭ ውጎ ጭ ማባቱ ተ ምሯል።

➢ ለ ጸሥት ወት ሎጭ ል ብ ጭስቱ በመመተብ ወ ጎቨውት ውሳኔ ት ጎቨ ገፎ ተተርጓል።

➢ ባወት ል ሥነሥርአቱ ሕ ጭት ባ ት ሊዝ ባአሜሪካ ሥርአቱት (common law legal system) ተጸፔሎ ባተዘ ሲሆት በሥርታ ሂተቱ ባወት ል ክርክር አካሄ ጭት ት (Civel law) (coninental legal system) ር ባሚመሳሰል ትው።

- በኮመት ሎው አ ሮኖ ሥ/ቤ ጭ (Adversary system (accusatorial system) ባሚጎቀሙ ሲሆት ኣጭ ባክርክር ሂተቱት ጸመምራቱ ባሻ ር ትቁ ተሳቱዐ ባላ ወም።
- ባ civel law ሥርዓቱ በሚጸተሉ ሀ ሮኖ inquisitorial system ባሚጎቀሙ ሲሆት ኣጭ ሀቁት ለማውኃኃቱ በሥርታ ሂተቱ በትቃቱ ቨሳተዊሉ። ባቾ ኣጭም ሀቁት ለማወኃቱ ባማኃሪቨ ጎቨቁት ምሮ በሂተቱ በትቃቱ ቨሳተዊሉ። ባዚህ አቨትቱ ባአሠራር ሥርአቱ ሀቅ በማወላለ ወት ለኣጭ ጸቅኃቱ ት ቨመልጎ፣ ዋ ሰሥኖ ለቅኃቱ ት ቨ ለጎ ለማታረ ባሚረ ስለሆት ቨበልጎ ተጎ ክሮ መቀጎል ቨ ርበ ል። ባወት ል ሥነሥርዓቱ ሕ ጭም ጸዚሀ አትቹ ተቃፖ ቢሻሻል ባበለጎ ጎቀሜ ቨ ረዋል።

አቅምት ትብ ፣ ባቆብ አላስወላ ጎ ልማ ጭት አስወ ፣ ባሕ ጭኖ ማሻሻልት አጎ ቆ ባወት ል ሥርዓቱት ወቅቱ ጸሚጎ ቨቀው ተረ ላቨ ለማታረስ ጸሥተቾ ጎረቤ ባሚጎ ቨቅ ትው። በተለቨም ጸዚህ አትቹ ጸሰልኃኣጭ ብዙ ቨጎበቃል።

ባመወሰቨ ጎ ቨቄሥኖ

1. ባወት ል ሥርዓቱ ባሚለውት ኽክሰ ሀሳብ ትቲቱ ቨረቱ ል?
2. በሥልጎ ው ላቨ ጸተ ለኽቱ ባወት ል ሥርዓቱ ኖ ሮኖ ው አሉ ባሚሏ ው ኖ ሮኖ ካሉ ቨ ለኽ?

3. «ልማ ዊ አሠራር ሁሌም ሞ ሩ ሳቨሆት ጎ ቃማ ባሚሆትበፔ ዟዜ አለ» ቭህትት አባባል ጸወት ል ምፔህ ሥርዓቱ አትሻር ትቲፔ ቨብ ል?

4. ባ ኣ ኖ፣ ባዐቃብቨት ህ ባዝሊስ ተቀ መሥራፔ አለመኖል ባወት ል ምፔህ ሥርዓቱ ኖ ር መሆትት ትቲፔ ቨብ ል?

ዋቢ መክሕምፔ /ኮ ሁዐ ኖ/

1. ባኢፔቮእቨ ዉቲራላዊ ዟሞክራሲቨዊ ሪዕ ብሊክ ባወት ል ሕ

2. ባወት ለቾ መቅ ሥትሥርአፔ ሕ

3. ባምፔህ ሥርአፔ ማሻሻቨ ገፎ ም በኢፔቮእቨ በዐቅም ትባ ሚቿስ ር ባተዘ

4. ባሙስ ሕ ሞኖ በኢፔቮእቨ ሳህሉ ብረባስ ምፔህ ሚቿስ ር

5. ባኢፔቮእቨ ሕ ምፔህ ኮ ምኖ መትበረ ኼሐቨ ተሰ

6. Black law's dictionary

7. United Nations convention against corruption

8. Africa Union convention on preventing and combating corruption

9. ባኼረ ሙስ ልብ ባሥትሥርአፔ ባማስረ ሕ

10. ባኢፔቮእቨ ዉቲራላዊ ዟሞክራሲቨዊ ሪየ ብሊክ ሕ መት ሥፔ

11. The prevention of terrorism in British law by CLIVE WALKER

1. ባወት ል መጸላጸል አቅም ኖሎ ፡-

1.1. **<u>አጎ ቃላቭ ባመቸሻ ሃሣብ</u>**፡- በመሠረቱ ባአትታ ሃ ር ባወት ል መጸላጸል አቅም ኖሎ ባሚወሰችው ሃ ሪቱ በሚ ራፔ ባሕ ማዕቀዎ ሥርዓፔ፣ በወት ል መጸላጸል ሥራ ሚ ባላ ው ተቋማፔ ጎ ትካሬ በጎብረተሰቡ አመለካጸፔ ተሳፔዐ ምር መሆችት አጎ ቃላቭ ትዛቤ ባሚወስታብፔ ትር ችው። ባወት ል ሕ መሠረ ዊ ዓላማውም አጎ ዋዎኖት/ወት ል ወቖሚዎኖት ወት ሉ ጸተወ መ በኂላ ማስቀኃፔ ሳቭሆት ቡ ወት ል ት ቭወ ም መጸላጸል መሆችት በወ.መ.ሕ.ቁ. 1 ተተት ፷፭።

ባወት ል መጸላጸል ሥራ ዋቖ ዓላማ ባወት ል ተ ባር ተወኮ ሞ በመት ሥፔ፣ በጎብረተሰቡ በ ለሰቦኖ ሰላም፣ ተህትቼ፣ ሥርዓፔ፣ መብፔ ጎ ቅም ላቭ ጎ ፔ ጸመታረሱ በዋፔ ጸወ ፲ሁ ባወት ል መቖ መትስኤዎታት በማጎ ፔ በመለባፔ አ ባብትቼ ቨላ ውት ዘቲዎኖ ተ ባራፔ ተጎ ቅሞ ባወት ል ተ ባር ት ቭወ ም ማታረ ችው። ባወት ል ባዎፔሕ ሥርዓቱ ወት ል ት ቭወ ም መጸላጸል ባሚኖልባ ው ሥርዓ ኖ ስለ ወት ሎኖ ስለቅኃ ው በቅታሚቨ ማስጎ ትቀቲቨ በመስጎ ፔ ማስጎ ትቀቲቨትቱ በቲ ባልሆቭፔ ፲ዜ ወት ል አታራ ፲ዎታ ተቀጎ ተው ሌላ ወት ል ጸመወ ም ት ፲ቆጎ ቡ ለሌሎኖ ማስተማሪቨ ት ፲ሆት ውቨም ት ፲ ረሙ በማታረ ውቨም ተ ማሪ ወት ሎኖ ት ቭወ ሙ ርም ዎኖ ት ፲ወሰታላ ው በማታረ መሆችት ጸወት ል ሕ ጎ ቀ ሚ አትቀኮ ለመረ ፔ ቭኖላል። ለ ችዚህ ተ ባራፔ ውጎ ማትቼም ባሕ አው ው ወት ል ችክ ሕ ሎኖት በማውኃፔ ተቋማፔት በማቋቋም ባሕ አስወቖሚው አካላፔ ሕ ሎኖት በማስወ ም፣ ባሕ ተርጀሚ አካላፔም ባወት ል ሕ ሎኖት በመተር ሞም ባወት ል ጎ ዌተኣ ኖት በመቅኃ ፔ፣ ት ፲ሁም ጎብረተሰቡ ለሰቦኖም ባወት ል ተ ባር ወቖሚዎኖት ወት ል መወ ሙት በመጎ ቆም፣ ማስረ በመስጎ ፔ አቤቱ ዎኖት በማቅረብ ሌሎኖም አካላፔ ትተ መ ቖ ብዙሃት ፔምህርፔ ቤ ኖ ባመሳሰሉፔ ባባበጸላ ው ታርሻ ላዋችቼ አላ ው። በተለቭ ተ ሞ ባወት ል መጸላጸልት አቅም ኖሎ ለመመዘት ባዠሊስ ባዎፔሕ ባለሙቨዎኖ ሕ ጎት ባማስወ ም ብቃፔ ኖሎ ጸምተቖውት ታርሻ ባሚቭዝ ችው። ባዚህ ክምል ለኻ

መሠረ ዊ ቡም ስለወት ል መጸላጸል ብ ኖ ለምፔህ ባለሙቭ ሠልኃኣ ኟ አነ ቃላቭ ትዛቤ ማስ በኅ ኻው።

1.2. ባወት ል መጸላጸል ዓላማ ቡ፡-

ባወት ል መጸላጸል ዓላማ ወት ል ት ቭወ ም አስቀታሞ ለመጸላል ባወት ል ምፔህ ሥርዓቱ ወኃት፣ ቀልኃ ዊ፣ ወ ቆኃ ቢ ኅራፔት ሚዛ ዊቸፔት ባተላበሰ ት ሂት በማታረ ጎብረተሰቡት፣ መት ሥፔት ዜ ሥናት ጸወት ል ኅ ቃፔ መጎ በቅ ተህትት ውት ሰላማ ውት ማረ ኅ ስለመሆት በምፔሕ ሚቺስ ር ባተዘ ው ባወት ል ዝፖሊሲ ረቂቅ ቨስረ ል። ቭህም በመሆት ባወት ል መጸላጸል ዓላማ ብ ባወት ል ሕ ዓላማ ብ ኻው በማለፔ መረ ፔ ቭናል። ባወት ል ሕ ዓላማ ቡ ወት ል ወክሚሥናት በተለቨብ መት ኖ በሕ ፦ መሠረፔ መቅኃፔ/ማስቀኃፔ አቭተለም። በዝፖሊስ ተጎርኃራት ባመለባቱ ምርመራ ባማጸ ወት፣ በዓቃቤ ሕ ባወት ል ክስ ባማዘ ቱ ባመጸራጸሩ ት ሂም በሥ/ቤ ኖ/ በ ኣ ኖ ባወት ል ክስ መስማፔ ባጎ ዊተቾቸፔ ቅኃፔ ምርታ ባመስጎ ቱ ሂተ ኖ ሁሉ ባመ ረሻ ዓላማ ባ ው ማስቀኃፔ ሳቭሆት ወት ልት መጸላጸል መሆትት ሊሠመርበፔ ባሚ ባ ትኅ ብ ኻው። በመሆትም በዚህ ክምል ባሚዝሉፔ ትኅቦኖ በሥልጎ ኮ ሐሁ ጸዚህ ክምል በዋፔም ሆት በኋላ በተለቨብ ርዕሶኖ ለቀረቡፔ/ለሚቀርቡፔ ለኾሥኖ መሠረፔ መሆ ውት ማስ ወሱ ተ ቢ ቭሆ ል።

<u>1.3. ባወት ል መጸላጸል ዓቅም ኖሎ ጸሕ ማዕቀም አተኟ</u>፡- ወት ልት ለመጸላጸል ስለ ወት ሎኖ ቅኃ ው በቅታሚቨ ማስጎ ትቀቅም ሆት መቅኃፔ ማረም ባሚናህው ሕ ት ብኖ መሠረፔ አታር ፦ ባዜ ኖነም/ባአኅ ዋሥኖ/ ሕ መት ሥ ዊ መብፔ አክብሮ መሆትት ባሚ ወቅ ፦ ቭ ኻው። በመሆትም በወት ል ምፔሕ ሥርዓቱ ባዜ ኖት ሕ መት ሥ ዊ መብፔ በማክበር ወት ልት ለመጸላጸል ባሚቨስኖለት ምት ዓቨቾፔ ባሕ ማዕቀም (Legal frame work) አለት ባሚለውት መረ ቱ ባሚረ ት ቭሆ ል። ቭህተት መሠረፔ በማታረ በወት ል መጸላጸል ዙሪቨ ባሃ ራኖት ባሕ ሥርዓፔ ማዕቀዐ ኖ በአ ሩ ትተሚጸተለው ቭቀርባሉ።

1. ባወቲራሉ ባክልሎኖ ሕ ተ መት ሥፔ ወት ልት ለመጸላጸል ቨላ ው ሚ ፡-
   በሕ ተ መት ሥቱ ጎበቃ ባተተረ ላ ውት ባዜ ኖነ/ ጎብረተሰቡት መብ ኖ ቾቜ ኖት ማስጸበር ማስወ ም ባወት ል መጸላጸል መቾ መርሕ ሲሆት ቭህተት ብ ለማሚላፔ በወቲራሉ ሕ መት ሥፔ አትቀኮ 55/5/ መሠረፔ ባወቲራሉ መት ሥፔ ሕ አው አካል ባወት ለቾ መቅ ሕ ባማውኃፔ ሥልኃት ተ ባር ተሰጎ ል። ቭህ ሥልኃት ትተተጎበቀ ሆ ባክልል ሕ አው አካላፔምበ ወቲራሉ መት ሥፔ ባወት ለቾ መቅ ሕ በ ልኮ ባልተሸወት ፦ ቮኖ ላቭ ሕ ባማውኃፔ ሥልኃት ት ሩ ው ተወቀ ል። በተመሣሣቭ ሁት በክልሎኖ ሕ ተ መት ሥፔም ወት ልት ለመጸላጸል መሠረፔ ባሚሆት ባሚረቱ ታት ኦኖ ተካፔተዋል። ቭህ በሕ ተ መት ሥቱ ለወቲራሉ ለክልሎኖ ሕ አው አካላፔ ባተሰጎው ሥልኃት ተ ባር ወት ልት ለጸመላጸል ሃ ራቱ ቨላፔት ዕታል (Opportunity) አቅም ኖሎ ባሚቨሰዊው መሆትት ለመ ትዘብ ቭናላል።

2. ባኢፔቮእቨ ወቲራላዊ ፈሞክራሲቨዊ ሪዕብሊክ ባወት ል ሕ በአዋ ቁጎር 414/1996 ዓ.ም ባወኃው አ ፈሱ ባወት ል ሕ በቀታሞው ባወት ል ሕ ቨልተካተቱ ባ ክ ሎ ፈ ዕታ ፔ ባዘመ ዊ ትሮ ውስብስብትፔ ባወለ ውት ወት ሎኖ በተ ቢው ሁቴ በማካተፔ፣ ትተ አውሮገቹ ላት ጎለዋ፣ ባኮምዘ ውተር ወት ሎኖ ባመሳሰሉፔት ወት ሎኖ፣ ሠ ፈ ልማ ዊ ታር ፈ ኖ በሕኻፔ በሴ ኖ ላቭ ባሚቨስጸፔሉፔት ጎ ፔ ሥቃቭ ባ ዘበ ሁቴ መውኃቱ፣ ልብ ሕ ሠኖትም በአትታ ላቭ አካፔ መውኃቱ ፣ በቅኃፔ አወሳሰት ላቭም ማሻሻቨ አታር መውኃቱ በሥራ ላቭ መዋሉ ወዘተ ወት ልት ባመጸላጸልት አቅም ኖሎ ትተሚቨሳታ ባራሱ ሚ ት ለው ጸወት ል ሕ ጎ መ ቢቨ ዝርዝር ሃተ ለመረ ፔ ቭኖላል።

3. ባተሻሻለው ባወቲራል ባሥት ም ባር ባኺ ሙስ ኮሚሽት ማቋቋሚቨ አዋ ቁጎር 433/97 ባተሻሻለው ባሥት ም ባር ኺ ሙስ ልብ ባሥት ሥርዓፔ ባማስረ ሕ አዋ ቁጎር 434/97 መውኃ ው ባሙስ ት ወት ል ለመጸላጸል ባሕ ማዕቀዎ መጎ ጸሩም በወት ል፣ ሥፔሕ ስርዓቱ አትተቾው ተጎ ቃሽ ወት ልት ባመጸላጸል አቅም ኖሎ መለጸቨ ችው።

4. አተ ቾ ቦዘትትፔት ለመጸላጸል ባወኃው አዋ ቁጎር ------ በተመሣሣቭ ሁቴ ባወት ልት ታር ፈፔ ለመጸላጸል ባራሱ ሚ አለው።

5. በሥፔሐብሔር ችክ ሕ ሠኖ ለምሳሌ በ ቢ ብር አዋ ቁጎር 286/94 አትቀኮ 94-103 ስለወት ል ጎዌ ኖ ባተተት ው፣ በቅ ተዛማ መብ ኖ ጎበቃ ለማታረ ባወኃው አዋ ቁጎር 410/96 ስለወት ል ቅኃፔ በአትቀኮ 36 ባተተት ው፣ በተሻሻለው ባቤተሰብ ሕ አዋ ቁጎር 213/92 በ ብኖ ላቭ ብኖ መወ ም ባተጸለጸለ መሆትት ባተተት ው፣ በት ታ ምልክፔ ምዝ ባ አዋ ቁጎር 501/98 አትቀኮ 41 ስለወት ል ቅኃፔ ባተተት ው በሌሎኖም ሕ ሠኖ ባወት ል ጎ ቮኖት ባሚመለጸቱ ታት ፣ዎኖት ባማካተቱ ባሕ አው ው ሥርዓፔ ተ ባር ወት ልት ለመጸላጸል አቅም ኖሎ ጸዎተቾ አስተዋኮኦ ቭ ረዋል። በመሆትም ለወት ል መጸላጸል ተ ባር ባወት ል ሕ ኖት ብኖ ሳቭሆት በሌሎኖ ሕ ሠኖም ቨሎፔት ዕታሎኖ መመልጸቱ ባመጸላጸል አቅም ኖሎ ት ውን፣ ማ ትተሚቨተር ው ትዛቤ ሊወሰታብፔ ባሚ ባ ጎ ቭ ችው።

1.4. <u>ባወት ል መጸላጸል አቅም ኖሎ ጸዎፔሕ ተቋማፔ አተቿ</u>:- ትተ ዋ ተ ባር ላዋትፔ ባወት ል መጸላጸል ሥራ በሕ ጸተሰኃ ው ዠሊስ፣ዓቃቤ ሕ ዎርታ ቤ ኖ ባሻ ር ትተ አን ቃላቭ መሠረ ዊ ቲ መት ሥ ዊም ሆት መት ሥ ዊ ቨልሆት ተቋማፔ በተለቭም በሕ መት ሥቱ መሠረፔ ሥልኃት ላዋት ው በዝርዝር ባተመለጸተው ባሕ አው ባሕ አስወኛሚ ባሕ ተርጀሚ አካላፔ በወት ል መጸላጸሉ ተ ባር ባባራሳ ው ሚ አላ ው በወት ል ሥፔሕ አስተ ተሩ ወት ል ለመጸላጸል ዋ ዋ ሚ ቨላ ውት ተቋማፔ ትተሚጸተለው ቭንቀሳሉ።

1. <u>ባሕ አው አካላፔ</u>:- ባወቲራሉም ሆት ባክልሎኖ ሕ አው አካላፔ ባወት ል ሕ ሠኖት በማውኃፔ ት ፈሁም ባሥፔሐብሔር ችክ ሕ ሠኖ ሲወን፣ ባወት ል ቅኃ ኖት ቨካተቱ

ታት ኃዎኖት ት ረቫዙ በማታረ ተቋሚፔት በማቋቋም በወት ል መጸላጸሉ ተ ባር ጸምተቾውት መሠረ ዊ ተ ባሩት ቨጸ ው ሉ።

2. በሕ መት ሥቱ አትቀኮ 78 በተተት ው መሠረፔ ባ ፖቾፔ ሥልኃ ት ባተሰኃ ው መብቾ ባወቲራል፣ባክልሎኖ ባጸተማ ምርታ ቤ ኖ፣ መብቾውት ሥት ሥርዓፔ ባሚጸተሉ ልብ ምርታ ቤ ኖ፣ ባ ቨማ ኖ ባባሕል ምርታ ቤ ኖ፣ ት ሁም ሌሎኖ ፖቾፔ ባመስጎፔ ሥልኃ ት ባተሰኃ ው ተቋማፔ በሕ መት ሥቱ በዝርዝር ሥልኃ ት ተ ባራ ውት ላዋት ውት በማጸ ወት ለወት ል መጸላጸል ባባታርሻ ውት አስተዋኮ አ ቨወኮ ማሉ።

3. በኢዉ ረ አስወቾሚ አካላፔት ሥልኃ ት ተ ባር ለመወሰት በወኃ ው አዋ ቁጎ ር 47/98 አትቀኮ 23 መሠረፔ ለምፔሕ ሚቺስ ር ጸተሰጎፔ ሥልኃ ት ተ ባሮኖ መካጸል በወቲራል ምርታ ቤ ኖ ሥልኃ ት ሥር በሚወታቁ ወት ሎኖ ወቲራል መት ሥቱት በመወጸል ለመጸራጸር፣ ወት ል ተወኮሚል ብሎ ሲምቨት ምርመራ ት ረረ ለማዘዝ፣ ባተ መረ ምርመራ ት ቆም ውቨም ተ ማሪ ምርመራ ት ጸ ወት ለማታረ ፣ ባወት ል ክስት በሕ መሠረፔ ለማትሳፔ ት ሁም ባወት ል መቾዎኖት ባመጸላጸቨ ዘቲዎኖት ለማጎ ፔ፣ወት ል ባሚቀቅበፔት ስልፔ ለመቀቅል፣ በወት ል መጸላጸል ረ ታ ባሚመለጸ ውት መት ሥ ዊ አካላፔ ለማስተባበር፣ ባሕዝብት ትቃተ ሕ ለማ በር በተለቨብ ዘቲዎኖ ባሕ ፔምህርፔ ለመስጎፔ . . . ወዘተ ት ናል ባተሰጎ ው ሥልኃ ት ተ ባር ለወት ል መጸላጸሉ ተ ባር ጸምተቾውት ሚ ት ወኃ ባሚቨተር ኋው። ለምፔሕ ሚቺስ ር ጸተሰጎ ው ሥልኃ ት ተ ባር በተመሳሳቨ ሁት ለክልል ዎፔሕ ቢሮዎኖ በወቲራል መት ሥፔ ውክል ም ሆት በባክልሎታ ሕ ኖኖ መሠረፔ ባወት ል መጸላጸል ሥራ ት ቨጸ ውትም ባተሰኃ ው ሥልኃ ት ተ ባር በሃ ራኖት ባወት ል ዎፔሕ ሥርዓፔ ወት ል ባመጸላጸቨ አቅም ኖሎ ባሚቨ በር ውጎ ማ ቀልኃ ዌ ወ ቆኃ ቢ ባሚቨተር ኋው።

4. ባዠሊስ አካላፔ በወቲራል በክልሎኖ በጸተሞኖ ተረ መቋቋማ ው ሁሉም በተቋቋሙበፔ አ ባብቾፔ ቨላ ው አዋ ኖ / ለምሳሌ ባወቲራል ዠሊስ ኮሚሽት በማቋቋሚቨ አዋ ቁጎ ር 313/95/፣ በሕ ተ መት ሥፔ በወት ል ሕ ኖ በተሰኃ ው ሥልኃ ት ተ ባር መሠረፔ ወት ልት ለመጸላል ጸ ምሩ ተጎ ርኃ ሪውት በመለባፔ፣ ምርመራ በማታረ ፣ ማስረ በማሰባሰብ፣ አቤቱ ት በመቀበል በመቨዝ በመሳሰሉፔ ተ ባራፔ ቀላል ባማቨባል መሠረ ዊ ሚ ቨ ወ ሉ።

5. ባዓቃቤ ሕ መሥሪቨ ቤ ኖ በወቲራል በክልል መት ሥ ፔ ተረ ፣ በሥት ም ባር ኘረ-ሙስ ኮሚሽት ማቋቋሚቨ አዋ ፣ ባ ምሩክ ዓቃቤ ሕ ማቋቋሚቨ በልብ ዓቃቤ ሕ መቋቋሚቨ አዋ መቋቋማ ው በተቀ መልጹ መሥራፔ ጸተናሽ ባወት ል መጸላጸሉት ተ ባር አቅም ኖሎ ባሚቨ ብር ኋው። ት ሁም ባማረሚቨ ቤ ኖ በተጎ ጸረ ሁት በወቲራል በክልል ተረ መቋቋሙ ለወት ል መጸላጸሉ አስተዋኽ ቨተር ል።

6. ጸላቭ ጸተኀቀሱፔ ዋ ዋ ቀኀተቾ ባሆት ባዖፔህ ተቋማፔ ሥልኃት ተ ባር በተ ማሪ፣ ሌሎኖ መት ሥ ዊ ተቋማፔም ትተ ባሰብአዊ መብ ኖ ኮሚሽት፣ ባ ትባ ኀባቂ ተቋም፣ ባአ ር ውስኀ ተህትቼ ተቋም፣ ባተጸላካቭ ኀበቆኖ ባመጸላጸቨ ቭሉ መት ሥ ዊ ተቋሞኖ ባተሰኃ ውት ሥልኃት ተ ባር በማጸ ወት በቀኀ ም ቭሁት በተዘዋዋሪ ወት ል ለመጸላጸል አስተዋኮአ ቨተር ሉ። ት ሁም መት ሥ ዊ ቨልሆት ተቋማፔም ትተ ባኀበቆኖ ባለሙቨ ማህበር፣ ባኢፔቮእቨ ሴ ኖ ባሕ ባለሙቨ ማህበር፣ አክሽት ለሕዝብ ባባለሙቨዎኖ ማህበር፣ ገፎዝት ወሎውሽዥኑ ኢፔቮእቨ ዓለም አቀዎ ታር ኖት ምሮ ወት ልት ለመጸላጸል ኀ ፔ በማታረ ፣ ፔምህርፔ በመስኀፔ፣ አውተ ኀ ኖት በማዘ ፔ፣ ባሕ ምክር ር /ታ ዎ በመስኀፔ . . . ወዘተ አስተዋኮአ ቨተር ሉ።

7. <u>ሌሎኖ ወት ልት ለመጸላጸል ሚ ቨላ ው አካላፔ</u>፡- ጸላቭ ጸቁኀር "1-6" ጸተኀቀሱፔ ተቋማፔ በተ ማሪ ሌሎኖ አካላፔ ለምሳሌ ባመ ቾ ብዙሃት ትተ ዝሊስ ባ ሌቪቋ ት መርሃ ብር፣ ባፔራዋክ አተ መጸላጸል ባመ ቾ ብዙሃት መርሐ ብር፣ በፔህርፔ ተቋማፔ ትተሲቭክ፣ ባወት ል ሕ ት ፔምህርፔ መስኀፔ ባህብረተሰቡ ወት ልት ወክሚውት በመኀቆም፣ ማስረ በመስኀፔ በመጸላጸል ... ወዘተ ቨለው ተሳፔዐ ወት ልት ለመጸላጸል ትተ አ ቋ ቭል ሊ ብ ባሚኖሉ ው።

1.5. ባማኀ ቃለቨ ሃሣብ

ባወት ል ባዖፔህ ሥርዓቱ ጸህ መት ሥቱ መርሕዎኖ ር ተኃኀሞ ውኀ ማ ቭሆት ዘትታ ወት ል ባመጸላጸልት ተ ባር ውኀ ማ ማታረ ወሳፖቼ ቨለው ፡ ቭ ኋው። ባወት ል ሕ አላማ ቡ ወት ልት መጸላጸል በመሆት በመጸላጸል ሂተቱ ሁሉ ሚ ቨላ ው አካላፔ ባዖፔሕ ባለሙቨዎኖ ፔጹረፔ ሊሰኀበፔ ባሚ ባ ፡ ቭ ኋው። ወት ልት ባመጸላጸል ተ ባር ሥልኃት ላዋትቱ ባተሰኃ ው አካላፔም ሆት በተዘዋዋሪ ባሚመለጸ ው አካላፔ በሕ ቱ ባ ለመው ብ ተ ባራዊ ቭሆት ዘትታ ባተቀ ኀረፔ ማታረ ባሚኀበቅባ ው ሲሆት በዖፔሕ ሚኒስ ር ባተዘ ቨለው ባወት ል ዝሊሲ መወኃቱም ውኀ ማትቼት ቅልኀዎ ፣ ኀራፔት ሚዛ ዊትቼት ለማስወት ኀቀሚ ው ባ ላ ኋው። ቭሁት ት በዚህ ክዎል ለክ ባተተረ ባ ው ባሕ ማዕቀዎ፣ ባዖፔሕ ተቋማፔ ሌሎኖ አካላፔ መ ራ ው ብኖውት ባወት ል መጸላጸሉ አቅም ኖሎ አለው ለማለፔ ባሚቨስኖሉ አቭሆትም። ችሉ መ ራ ው ት ለ ሆ በወት ል መጸላጸሉ ሂተፔ ኖ ሮኖ ስለመ ራ ው ጸሕ ፡ አወዥሄም አተ ባበር ባሚ ቭ ፡ ቭ ኋው። ባኖ ሮቷም ዋ ው ምክክቨፔ ባአስወዥሚዎቷ ባሕ ተርጀሚዎቷት ባሰው ቭል /ባለሙቨ/ ዕውቀፔ ክህሎፔት ባሚመለጸቱ ው። በመሆትም ባዖፔሕ ባለሙቨዎኖ ለወት ል መጸላጸሉ ተ ባር ቁልዎ ተ ባር ባመ ዎፔ ሚ ቨላ ው አትቀሳቃሽ ሞተሮኖ በመሆ ው ለወት ል ባዖፔሕ ሥርዓቱ ስጼፔ ባመ ረሻ ባሚባለውት ዕውቀፔ፣ ኖሎ ፣ ሥችም ባር ኀረፔ ቭዘው መ ዥ ው አማራ ባሌለው መዖፔሔ ኋው። ቭህ ሲሆት ሃ ራኖት ቨኂፔት ባሕ

ማዕቀዐ ኖ፣ ባዎፔሕ ተቋማፔ ሌለ ኖ አቅሞ ኖ አሚ በመነ ቀም ወት ልት ለመጸላጸል ሙሉ አቅም ኖሎ ት ፣ ራፔ ቨስ ኖላል።

2. ተነ ርኃ ሪዎ ኖት ባመለባፔ ማስረ ባማሰባሰብ ባመቨዝ ባመመርመር አቅም ኖሎ :-

2.1. አነ ቃላ ቨ ባመቸ ሄሣብ፣

ቨህ ክምለ - ፔምህርፔ ባወት ል ባዎፔሕ ሥርዓፔ ሂተፔ ባሚ መርበፔት ተ ባራፔ ባቨዘ ጸክስ መሰማፔ በዋፔ ቨሉፔትም ሂተ ኖ (Pretrial Processes) ቨጸተተ ትው። ባወት ል ባዎፔሕ ሥርዓፔ ባሚ ምረው ወት ል ወኮሚል ተብሎ ባተነ ረነ ረውት ሰው በመለባፔ ሲሆት፣ ቨህም ማስረ ት ባማሰባሰብ በማስረ ው መሠረፔም ተነ ርኃ ሪዎ ኖት ባመቨዝ ባመመርመርት ሂተፔ ቨካፔ ል። በሂተቱ ባትኽሐት ዜ ኖ ሕ መት ሥ ዊ መብፔ ት ቨኃ ስ ጸዎተቾ ኅ ትቀቂት ባሚነ ቨቅ በመሆት በክነውት ሚ ቨላ ው አካላፔ አቅም ኖሎ ት ቨነ ቨቃል። በዚህ ሂተፔ ተሳፔዐ ቨላ ው ባዎፔሕ አካላፔ ዝሊስ፣ ዓቃቤ ሕ ዎርታ ቤ ኖ ው። ዋ ው ቀ ሚው ተ ባር ባሚጸ ወቪው ት በዝሊስ በዓቃቤ ሕ ሲሆት ዎ/ቤ ኖም ለሂተቱ አ ቋ ባሆት ፔዕዛዙኖት ለምሳሌ ባመበርበሪቨ ባመቨቆ ፔዕዛዙኖት በመስነ ፔ ት ፣ሁም በዋስፔ በቀ ሚ ምርመራ ተ ባራፔ በመሳተዎ ባራሳ ውት ሚ ቨጸ ው ሉ። ቨህ ሂተፔ ባወት ል ባዎፔህ ሥርዓፔ ባሚ መርበፔ በመሆት ለዘርዊ ባዎፔሕ ሥርዓፔ ውነ ማትፔ ወሣፖትፔ ቨለው ትው።

በመሆትም በሥራው ታርሻ ቨላ ው ባዎፔሕ ባለሙቨዎኖ ሁሉ ስለሂተቱ ባተሻለ ዕውቀፔ ክህሎፔ ቨላ ው ሆቪው መ ዣ ው አቅም ኖሎ ውት ለማሳተ በ ፦ ቨነ ቅማ ዋል። በኢዉ ፣ሪ ሕ - መት ሥፔ መሠረ ዊ መብ ኖ ትኞ ኖ ታት ኃዎኖ መካጸል በወት ል ባተነ ርኃ ሪዎ ኖት መብፔ ባሚመለጸቱ ታት ኃዎኖ ተካፔተዋል። በአትቀኮ 17 በሕ ጸተተት ው ሥርዓፔ ው ማትቾውም ሰው ወትታም ሆት ሴፔ ትኞቱት/ ት ትተማቨኃ/ ትተማ ኃ በሕ ጸተተት ው ሥርዓፔ ው ሊቨዝ ክስ ሳቨቀርብበፔ ወቨም ሳቨወረታብፔ ሊ ሰር ትተማብኖል ተተት ቿል። ሕ - መት ሥቱ በአትቀኮ 19 20 ታት ኃዎታም ለተቨዙ ሰዎኖ ለተጸሰሱ ሰዎኖ መብፔ ባሕ ኅ በቃ ባሚቨተር ለመሆት ቨ ራል።

በሌላ በጾል ተ ሞ ማትቾውም ሰው ባሕብወፔ፣ ባአካል ተህትኬ ባትኞኬ መብፔ፣ ባክብር ባመልካም ሥም መብፔ፣ ባ ል ህቨወፔ ባመጸበር ባመነ በቅ መብፔ፣ ዎፔሕ ባማ ዣኬ፣

ባትብረፔ መብፔ ወዘተ ቨለው ስለመሆት ሕ መት ሥቱ ዋስፔ ቭሰኃል። በወት ል ተጎርኃሪዎኖ ተ ሞ ቭህትት በህ - መት ሥቱ ዋስፔ ባተሰጎውት ባዜ ኖት መብፔ ባሚ ዊ ባሕዝብት ሰላም ተህትቼ ሥርዓፔ መብፔ ጎቅም ባሚጎሱ ው። ባወት ል ሕ ዓላማ ጎቅሙም ቸዚህት ሕ መት ሥ ዊ መብ ኖ ጎቅሞኖ መጎበቅ ማረ ጎ ስለመሆት በወት ል ሕ ፦ አትቀኮ 1 ተመልክ ል። በመሆትም ባወት ል ዎፔህ ሥርዓፔ ባማስወኘም ሂተቱ በባህርቭው ባሚ ባሚመስሉ መብ ኖት በአትታ ወ ት ባሕዝቦኖት በሌላ በጾል ተ ሞ ባተጎርኃሪዎኖት መብ ኖ ባቨዘ በመሆት ባአስወኞሚዎታት ባሕ ፦ት ተርጂሚዎኖ አቅም ኖሎ ባሚጎቭቅ ንው። ባዚህ ክምል ለኻ ዓላማ ብም በተቨዘው ርዕስ ዙሪቨ ባዎፔህ ባለመቨዎኖት አቅም ኖሎ ማ በር ኖ ር ወፕ ማታረ ንው። በዚሁ መሠረፔ በቅብም ተጾተላ ው ተጎርኃሪዎኖት ስለመለባፔ ማስረ ስለማሰባሰብ ባብርበራ፣ ባመቨቆ ፣ ባዋስፔ ፔ ዛዝ ስለሚሰጎበፔ ሁት ስለምርመራ ለኻባሚተረ ባ ው ቭሆ ል።

2.3. መረ /ሪዠርፔ/ ባቀረበባ ውት ወት ል ወኞሚዎኖት መለባፔ፡

2.4. ክስ አቤቱ ስለማቅረብ፡-

በወት ለኞ መቅ ሕ ሥት - ሥርዓፔ ሁለተኞ መኮ ሐዎ ምዕራዎ አትታ ሥር ባሉፔ ታት ኈዎኖ ስለ ባወት ል ክስ ምርመራ ሥራ አ ማመር ሥት - ሥርዓፔ በዝርዝር ትተተተት ው ማትም ሰው ማትቾውትም ወት ል ሲሰራ ቨባ ወቭም ቨላባም ቢሆት ባወት ል ክስ ት ቋርብ ወት ሉት ለማስ ወቅ መብፔ ቨለው ስለመሆት በሕ ፦ መሠረፔ ባተሠራውት ወት ል ባማስ ወቅ ቲ ም ት ለበፔ በአትቀኮ 11 ተተት ቿል። ጎቋሚው ሣቭ ወቅ በሚቀርብ ባወት ል ክስም/አቤቱ በዠሊስ ሊመረመር ትተሚኖል በአትቀኮ 12 ተተት ቿል። ባወት ል ክስ/አቤቱ ወቭም መረ ለዠሊስ ወቭም ለአቃቤ ህ ባሚቀርብ ስለመሆትም በአትቀኮ 16 ተመልክ ል። አቤቱ ውት ወቭም መረ ውት ባመቀበል ሥልኃት ለሌለው አካል ባሚቀርብ ቢሆት ባቀረበለፔ ሰው ወቭም አካል ወ ቨውት ፦ ብት ስልኃት ላለው ዠሊስ ወቭም ዓቃቤ ህ ባመላክ ቲ ም ቨለበፔ ለመሆት በአትቀኮ 17 ተተትቿል። በሌላ መልጾ ተ ሞ ወት ል ወኞሚዎኖ አ ጾዎት ሊቨዙም ትተሚኖሉ በሥት - ሥርዓፔ ሕ ፦ አትቀኮ 19-21 ተተትቿል።

ቸዚህ በወት ለኞ መቅ ሕ ሥት - ሥርዓቱ ባተተት ፦ በወት ል ወኞሚዎኖ ላቭ መረ /ሪዠርፔ ባሚቀርብባ ው ወት ል ወኞሚዎኖት ለመለባፔ ባሚቨስኖሉ ወቭም ባብርበራ፣ ባመቨቆ ባዎርመራ ሂተፔት ለመ መር ባሚቨስኖሉ ሁት ዎኖ ው። መረ /ሪዠርፔ/ ባቀረበባ ው ተጎርኃሪዎኖ በተጾሰሱበፔ ወት ል ጾዎርታ በዋፔ ትተ ጎዊተኞ ቨለመቆጎር (Presumption of Innocence) ሕ - መት ሥ ዊ መብፔ ቨላ ው በመሆት ለዠሊስ ወቭም ለዓቃቤ ሕ ባሚቀርበውት መረ መኞሻ በማታረ ተጎርኃሪውት ባመቨዝ ተ ባር ጾመ መሩ / ጾመ ሰቡ በዋፔ ባተጎርኃሪውት/ አቤቱ ባቀረበበፔት ሰው ማትቼ ለመለባፔ ተ ቢውት ባዎርመራ ሥራ መሠራፔ ቭ ርበ ል። ለዚህም ሙሉ ሥሙ አታራሻውት፣ ሥራውት

ት ፡ሁም ሌሎ◌ኖ መለቨ ዘቲ ዎኖት በመጎ ቀም ካስወለ ም ተጎ ርኃ ሪውትም ጎ ር በመመርመር መለባቱ አስወላ ፡ ቨሆ ል።

2.2.2. <u>ስለ ዠሊስ ምርመራ፡-</u>

ወት ል ስለመሠራቱ ለዠሊስ መረ / ሪዠርፔ በሚቀርብለፔ በሚቨውቅበፔ ወቨም በጎ ርኃ ሬ በሚረ በፔ ፡ዜ ሁሉ ዠሊስ በወት ለቾ መቅ ሕ ሥት - ሥርዓፔ ሕ ፡ ምዕራዎ 2 አትቀኮ 22-39 ታት ፡ዎኖ መሠረፔ ምርመራ ቨተር ል። አቤቱ ው ወቨም መረ ዎቷ ባሚቨጎ ራጎ ር ችው ተብሎ ቢ ሰብም ችኳ ዠሊስ ባምርመራውት ተ ባር ዠሊስ ለመወ ም ትተሚ ተታ በአትቀኮ 23 ተተት ቻል። ዠሊስ አቤቱ /መረ ጸቀረበበፔ ምሮ በምርመራው ተ ባር መረ ዎቷት በአ ባቡ መመዝ ብ ቨ ሩበ ል። መርማሪው ዠሊስ ባተጸሰሰውት ወቨም ባተጎ ረጎ ረውት ሰው አስወላ ፡ ሆ ሲቨ ገፀው ለምርመራ ተ ባሩ በኮ ሑዎ ፔዕዛዝ ለመጎ ራፔም ት ፡ኖል ስልኃ ት ተሰጎ ል።

2.2.2. <u>ባብርበራ ማዘቆ (Search Warrant) ስለሚሰጎ በፔ ሁት ፡-</u>

በወት ለቾ መቅ ሕ ሥት - ሥርዓፔ አትቀኮ 33 መሠረፔ ባብርበራ ማዘቆ ማትቾውም ምርታ ቤፔ ሊሰጎ ቨጎኳል። ባብርበራ ፔዕዛዝ በሕ - መት ሥቱ አትቀኮ 26 ጸተረ ጎው ባሰዎኖ ባ ል ሕቨወፔ መጸበር መጎ በቅ መብፔ (Right to Privacy) ር በቀጎ ባተቨቨዘ ቨህት መብፔ ባሚ ተብ በመሆት ፔዕዛዙ መሰጎ ፔ ቨለበፔ ጎ ቨቁው ስለቀረበ ብኖ ሣቨሆት ሕ ት ተጸፔሎ በጎ ትቃቂ ቨ መሆት አለበፔ። ባብርበራ ፔ ዛዝ መሰጎ ፔ ቨለበፔ ማዘቆ ው ለዎፔሕ ዓላማ ወቨም ለምርመራ ወቨም ለክስ መሰማፔ ወቨም ለሌላ ሥት - ሥርዓፔ መጸ ወት ባሚጎ ቅም ሲሆት ብኖ ችው/ አትቀኮ 33/1/ / በመሆትም ምርታ ቤቱ ፔዕዛዙት ጸመስጎ ቱ በዋፔ ባሚጸተሉፔት ትጎ ቦኖ ማኃ ራፔ አለበፔ።

ሀ. ወት ል መወ ሙት፣
ለ. ወት ል ተወኮ ሚል ለማለፔ ባሚቨስኖል በቂ ጎ ርኃ ሬ መ ሩት፣
ሐ. ወት ሉት ለመመርመር ወቨም ሌላ ሥት - ሥርዓፔ ለማጸ ወት አስወላ ፡
ባሆት ወቨም ጸወት ሉ ር ባተቨቨዘ ዕቃ መ ሩት ቨለበፔት ፔክክለቾ ቦ ፣
መ. ዕቃው በሕ መቨዝ ባሚኖል መሆትት ው።

ምርታ ቤቱ ችዚህት ትጎ ቦኖ ለማኃ ራፔ ፔዕዛዙ ት ፡ሰጎ ባጎ ባቀውት ዠሊስ በቃል መመርመር አለበፔ ምርመራው ባተ መረ ጸሆት አስወላ ፡ ጸሆት ባዠሊስ ምርመራ መዝ ቡት አስቀርቦ ባብርበራውት አ ባብትፔ ለመወሰት ለመመርመር ቨጎኳል። ቨህም በብርበራ ፔዕዛዙ ምክንቨፔ ሕ - መት ሥ ዊ ጎ በቃ ባተሰጎ ው ባ ል ህቨወፔ ባመጸበር ባመጎ በቅት መብፔ ለማረ ጎ ባሚጎ ቅም ችው።

በብርበራ ማዘቆ መቨዝ ባሚናሉ መቨዝ ባማቭናሉ ዕቃዎናነም መለባፔ መናል አትተቾው አስወላ ው ተ ባር ነው። በዚህም መሠረፔ መቨዝ ባሚናሉፔ ዕቃዎና፦

- ባተሰረቀ፣ ባተዘረወ ወቭም በሕ - ወጎ መት ታ ባተወሰተ ትብረፔ፣
- ወት ሉት በመወ ም በጎ ቅም ላቭ ባዋለ ዕቃ ወቭም ትብረፔ፣
- በ ለሰቦኖ ት ቭቨዙ በሕ ባተጸለጸሉ ትብረ ኖ፣
- ወት ል ለመወ መ ባወቫሚውት ማትትፔ ለማኃራፔ ትተ ማስረ ሊጎ ቅመ ባሚናሉ ዕቃዎኖ ወቭም ጸአቪህ ዕቃዎኖ ው በተለቭም ትብረ ኖ ሲሆት፣
- መቨዝ ትተሚናሉ ባሚተት ልኮ ሕ ጸሌለ በቀር ማትቾውም ሰው በ ል ባሚኮዌ ው፣ ባሚኾቯ ው፣ በገቦስ ፣ ባሚልካ ው ተብ ቤዎኖ ት ፒሁም በ ለዐ ት፣ በ ሌኮሙኒጼሽት በኤሌክፔሮኒክስ መሣሪቨዎኖ ባሚቨተር ው ትባቦት ኖ ባሚቭተወሩ ስለሆት /ሕ - መት ሥቱት አትቀኮ 26/2/ /3/ ቭመለጸ ል/ ምርታ ቤቱ ቪህ ት ፒቨዙ ጸማዘዙ በዋፔ ቭህት ባሚወቅታ ሕ መ ሩት ማረ ጎ አለበፔ።

ምርታ ቤፔ አስወላ ውት ማኃሪቨ ካተረ በኂላ ት ፒቨዙ ባተጎ ባቁፔ ዕቃዎኖ ሊቨዙ ባሚናሉ መሆ ውት ባዕቃዎቷም መቨዝ ምርመራውት ወቭም ሌላ ሥርዓፔ ለመወ ም አስወላ ፒ መሆትት በሚ ባ ካመቭፔ በወ/መ/ሥ/ሥ/ሕ ፦ ሦስተቾ ሠትጎ ረቋ በተመለጸተው ዐ ርም መሠረፔ ባብርበራ ፔዕላዙት ቭሰኃል። በምርታ ቤቱ ባሚሰጎ ው ባብርበራ ፔዕላዝም ባሚጸተሉፔት ትጎ ቦኖ መቨዝ አለበፔ።

ሀ. ወት ል መወ መ ት ባብርበራ ማዘቆ ት ፒሰጎ ለምርታ ቤቱ ማመልጸኖ መቅረቡት፣
ለ. ት ፒቨዙ ባተጎ ቀሱፔ ዕቃዎኖ ተቭዘው መቅረባ ው ባተ መረውት ወቭም ለመ መር ባ ቀተውት ምርመራ ለማጸ ወት አስወላ ፒ መሆትት ምርታ ቤቱ ቨመቭፔ መሆትት፣
ሐ. ፔዕላዙ ት ባሚቆቭበፔት ፒዜ፣
መ. ፔዕላዙ ተወቾሚ ሊሆት ባሚናልበፔት ሰዓፔ/ ብርበራውት ለማታረ ባተወቀተበፔት ሰዓፔ/፣
ሠ. ባሚወተሸው ሕተኞ፣ ቤፔ ወቭም ቦ / ት ር ፔክክለቾ መ ለ ፣
ረ. ፔዕላዙት ባሰጎ ው ቾ ሥም ዋርማ፣
ሰ. ጸፔዕላዙ ር ባሚቨዙፔ ዕቃዎኖ ዓቭትፔ ፔክክለቾ መ ለ አባሪ ሆ መቨቨዝ አለበፔ።

ት ፒሁም በብርበራው ባተ ገፀው ዕቃ ወቭም ዕቃዎኖ ባብርበራውት ፔዕላዝ ለሰጎ ው ምርታ ቤፔ መቅረብ አለበፔ ቭህም አትተቾው ባብርበራውት ፔዕላዝ በአ ባቡ መወ ም ባተጎ ርኃሪውት መብፔ ጸፔዕላዙ ው ቨልኃሰ መሆትት ባመቆኃጎ ሪቨ መት ታ ነው። ባዚህ ባብርበራ ሥት - ሥርዓፔ ተ ባር በወት ል ተጎ ርኃሪዎኖት ለመለባፔ፣ ማስረ ለማሰባሰብ፣ ለመቨዝ ለመመርመር ባሚረ ባወት ል ባምፔሕ ሥርዓቱ ጸአ ማመሩ ውጎ ማ ት ፒሆት ባተጎ ርኃሪዎኖነም ሕ - መት ሥ ዊ መብፔ ባ ዘበ ሁት መጸ ወት ት ለበፔ ባሚቨስ ታታ ጸመሆት አትኞ፣ ዝሊሶኖ ባዎፔሕ ባለሙቭዎኖ ፔጹረፔ ሊሰጎ ብፔ በሕ ፦ መሠረፔ ለመወ ም ጎ ረፔ ሊቨተር ብፔ ባሚ ባ ፦ ቭ መሆትት ለመ ትዘብ ቭኖሳል።

2.3. ተጎ ርኃ ሪዎ ት ባመቨዝ ባመመርመር ሥት- ሥርዓፔ

በወት ል ባዎፔሕ ሥርዓፔ ሂተፔ ተጎ ርኃ ሪዎ ት ለመለባፔ ማስረ ለማሰባሰብ አትተቾው በሕ ባተወቀተው ሕ - መት ሥ ዊ መብፔት ባ ዘበ ሁት በሕ መሠረፔ መጸ ወት ባሚ ናሰው ሥት - ሥርዓፔ ተጎ ርኃ ሪዎ ት ባመቨዝ ባመመርመር ተ ባር ነው። ቨሁት ባመቨዝ ፔ ዛዝ በሕ - መት ሥቱ አትቀኮ 17 ባተረ ጎ ውት ባቾቿፔ መብፔ ባሚ ታብ ስለሆት ጎ ቨቁው ስለቀረበ ብኖ ወ ቨው ባሚሰጎ ሳቨሆት ትተ ባብርበራ ፔዕዛዝ አሰኃጎ ሕ ት ተጸፔሎ በጎ ትቃቁ ቨ መሰጎ ፔ ቨለበፔ ጎ ቨ ነው።

2.3.1. ባመቨዝ ፔዕዛዝ (Arrest Warrant) ስለሚሠጎ በፔ ሁት

በመሠረቱ አትታ ሰው ባወት ል ሥራ መወ መት ለማመት መርማሪው ዠሊስ ምክትቨፔ ቨለው ሆ በሚ ፖባ ው ሁት ዎኖ ሁሉ ባተባለው ሰው ቀርቦ ት ጎ ባቅ ዠሊሱ ትታፔቀርብ በሚል በኮ ሑዎ ፔ ዛዝ ሊ ጎ ራው ት ጎ ናል በሥት - ሥርዓፔ ሕ ጎ አትቀኮ 25 ሥል ኃ ት ተሰጎ ል። ቨሁት ተጎ ርኃ ሪው በዠሊሱ ባኮ ሑዎ ጎ ሪ መሠረፔ ለምርመራው ለመቅረብ ወቃተቾ ሳቨሆት ቨናል ት ጎ ሁም ዠሊሱ በራሱ ጸመጎ ራፔ ቨልቅ ተጎ ርኃ ሪውት መቨዙት ባተሻለ አማራ ነው ብሎ ሊቨምት ቨናል። በ ዝህ ሁት ዎኖ ምክትቨፔ ተጎ ርኃ ሪውት መቨዙ ለወት ል ባዎፔሕ ሥርዓቱ መጎ በቅ ማረ ጎ ሲባል አማራ ባማቨ ፖሸፔ ተ ባር ቨሆ ል። ቨህትት ብ ለማሳካፔ ባተጎ ርኃ ሪው ሰው ወት ሉ በሕ ጎ መሠረፔ ባሚቨሲዘው ሆ ባተ ዠ ትተሆት ወቨም ለምርመራ በዠሊስ ተጎ ር ቨልቀረበ ትተሆት ት ጎ ቨዝ መርማሪው ዠሊስ አስወላ ጎ ባሆትፔት ጎ ትቃቁዎኖ ሁሉ ማታረ አለበፔ/ ባወ.ሥ.ሥ.ሕ አትቀኮ 26/። ጸዎርታ ቤፔ ባመቨቆ ፔዕዛዝ ሳቨሰጎ ሰውቫውት ለመቨዝ ባማቨናል ጸሆት መርማሪው ዠሊስ በሕ ጎ በተመለጸተው መሠረፔ ባመቨዝ ፔ ዛዝ ት ጎ ሰጎ ው ዎርታ ቤቱት መጎ ባቅ ቨ ርበ ል።

ማ ውም መርማሪ ዠሊስ በሚቨቀርበው ጎ ቨቁ መሠረፔ ማትቾውም ዎርታ ቤፔ ባመቨዝ ፔ ዛዝ መሰጎ ፔ ትተሚናል በወ.መ.ሥ.ሥ.ሕ.አትቀኮ 53/1/ ተተትቿል። ፔ ዛዙ በማትቾውም ቀት ሰዓፔ /ባበዓላፔ ቀ ፔት ምሮ/ ሊሰጎ ቨናል። ባመቨዝ ፔ ዛዙም በማትቾውም ባኢፔቮእቨ ዛፔ ውስጎ በማትቾውም ዠሊስ ተወቾሚ ሊሆት ቨናል። /አትቀኮ 53/3/። ቨኸም በአሁት ባሀ ራናት ባወቲራል ሥርዓተ መት ሥፔ በወቲራሉም ሆት በክልል ዎርታ ቤ ኖ ባተሰጎ ባመቨዝ ፔ ዛዝ በማትቾውም ክልል ዠሊስ ተወቾሚ ሊሆት ትተሚናል ባሕ ሥርዓቱ መዎቀቱት ቨመላክ ል። ቨህም ሁት ባወት ል ባዎፔህ ሥርዓቱ ወት ልት ለመጸላጸል ቨለውት አቅም ባሚቨሰዌለፔ አትተቾው ታል ነው ለማለፔ ቨናል።

ባመቨዝ ፔ ዛዝ መሰጎ ፔ ቨለበፔ ስለተጎ ባቀ ብኖ ሣቨሆት ት ጎ ቨዝ ባተጎ ባቀውት ሰው በሌላ መት ታ ወተ ዎርታ ቤፔ ለማቅረብ ባማቨናል በሚሆትበፔ ጊዜ መቅረቡም ዎኽም አስወላ ጎ ሲሆት ብኖ ስለመሆትም በሥት - ሥርዓፔ ሕ ጎ አትቀኮ 54 ተተት ቿል። በመሆትም ዎርታ ቤቱ ባመቨዝ ፔዕዛዙት ጸመስጎ ቱ በዋፔ ባሚጸተሉፔት ትጎ ቦኖ ማኃ ራፔ አለበፔ።

ሀ. ወት ል መወ ሙት፣

ለ. ባወት ሉ ክስ (Accusation) ወቭም ባክስ አቤቱ (Complaint) ቀርቦ ጸሆት ቭዘቱት ባአቅራቢውት ማትሾፔ/ባሚ ወቅ ጸሆት/

ሐ. ተወኸመ ባተባለው ወት ል ለመወ ሙ ወኞሚውም ት ቭዝ ባተወለ ው ሰው ለመሆት በቂ ጎ ርኃ ሬ መ ሩት፣

መ. ባተጎ ርኃ ሪው መቭዝ ለወት ል ምርመራው ባ ታ አስወላ ፈ መሆችት /ተጎ ርኃ ሪው ካልተቭዘ በቀር ምርመራውት ማታረ ባማቭኖል ወቭም አስ ሪ መሆችት፣

ሠ. ተጎ ርኃ ሪው በሌላ መት ታ/ለምሳሌ በመጎ ሪቭ ብኖ/ ምርታ ቤፔ ት ፈቀርብ ለማታረ ባማቭኖል መሆችት ው።

ምርታ ቤቱ ትዚህት ባተዘረዘሩፔት ትኳ ቦኖ ለማኃ ራፔ ባመቭዝ ፔ ዛዙ ት ፈሰጎ ው ባጎ ቀውት ዝሊስ በቃል መመርመር አለበፔ አስወላ ፈ ጸሆችም ባምርመራ መዝ ቡት አስቀርቦ መመርመር ቭናላል። ባ ችዚህ ተ ባራፔ መወ ም ባተጎ ርኃ ሪውት ሕ - መት ሥ ዊ ባችኞፔ መብፔ በሕ ፦ መሠረፔ ተ ቢውት ጎ ትቃቂ ሳቭተረ ት ቭ ተብ ለመጎ በቅ ባሚረ ችው። ባመቭዝ ፔ ዛዙ በምርታ ቤፔ ት ፈሰጎ ባተወለ በፔም ባሕ ፦ ዓላማ ቭኸው ችው ለማለፔ ቭናላል። ሕ አስወኞሚውም ሆት ባ ፖኞፔ አካሎኖ በሕ - መት ሥቱ ባተካተቱፔት ባመሠረ ዊ መብ ኖ ችኞ ኖ ታት ኈኖ ባማክበር ባማስጸበር ላዋኞፔ ቲ ውት ባሚወጎ ብፔ አትተቾው ሥርዓፔም በወት ል ባምፔሕ ሥርዓቱ ሂተፔ ባተጎ ርኃ ሪምኖት /ባተጸሣሾኖት ሕ - መት ሥ ዊ መብፔት በማክበር ማስጸበር ችው። በመሆችም ባመቭዝ ፔ ዛዝ አሰኃ ጎ ጸምተቾ ባሆትባ ቾት ጎ ትቃቂ ኖሎ ባሚጎ ቭቅ ብጎ መሆችት ሊሠመርበፔ ባሚ ባ ችው።

ምርታ ቤቱ አስወላ ፈውት ማኃ ሪቭ ካተረ በኂላ ፔ ዛዙት መስጎ ፔ አስወላ ፈ መሆችት በሚ ባ ካመኞፔ በወ.መ.ሥ.ሥ.ሕ ፦ ሦስተቾ ሠትጎ ረቋ በተመለጸተው ዐርም መሠረፔ ባመቭዝ ፔ ዛዙት ቭሰኃ ል/አትቀኮ 52/2/ ባመቭዝ ፔዕዛዙ ት ቭዝ ባ ዘዘው ሰው ባተጎ ረጎ ረበፔት ወት ል ባወት ሉት ዝርዝር /ለምሣሌ በታምት ሰው መ ተል ወቭም ስርቆፔ ወቭም መታወር ወቭም ሙስ ባሚል ሳቭሆት ባወት ሉት ዝርዝር ወት ሉ መገ ባፔ ትቲፔ ትተተወ መ ተ ም ካለ ባተ ውት ስም ባሚቭዘውት ሰው ስም፣ ስሙ ባማቭ ወቅ ጸሆት ተ ሞ ተጎ ርኃ ሪውት ለመለባፔ ባሚቭስኖሉ ዝርዝር መ ለ ዎኖ ባ ቾውት ዋርማ መቭዝ አለበፔ።

ምርታ ቤቱ ተ ቢ መስሎ ጸ ባው ባመቭዝ ፔ ዛዙት ሲሰጎ በፔ ዛዙ ላቭ በተ ለ ው መሠረፔ ባሚቭዘው ሰው ዋስፔ ወቭም መቭቆ ጸሰጎ ት ፈቭዘው ባ ዘዘው ዝሊስ ተጎ ርኃ ሪውት ት ቭዘው ቭዞፔ ጸሆችም ት ፈለቀው በመቭዝ ፔ ዛዙ ላቭ ተ ማሪ ፔ ዘዝ መስጎ ፔ ቭናላል /አትቀኮ 65/ ባመቭዝ ፔ ዛዙ ስጸወ ም ወቭም ፔ ዛዙት በሰጎ ው ምርታ ቤፔ ስጸሻር ታረስ ት ባሚቆቭ በመሆት ፔ ዛዙ ት ባሚቆቭበፔት ፈዜ በፔ ዛዙ ላቭ መ ለኮ አስወላ ፈ አቭተለም /አትቀኮ 52/3/ ት ፈሁም ባመቭዝ ፔ ዛዙ በማትቾውም ሰዓፔ ተወኞሚ ሊሆት

ስለሚኖል ፔ ዛዙ ሊወ ም ባሚኖልበፔት ባሰዓፔ ተብ በፔ ዛዙ ላቭ መ ለኮ አስወላ፡ አቭተለም።

ስለ መቨዝ ፔ ዛዝ መነባቂቨ ዐርም በተመለጸተ በመተብቾው አሠራር በዠሊሱ በኮሐሥ ባሚነባቅ ሲሆት አስ ኪቭ ሁት ሲቨ ኅም ት መርማሪው ዠሊስ በ ሌዐት ወቭም በ ሌ ራም ባመቨዝ ፔ ዛዝ ት ፡ሰኅ ለመነባቅ ትተሚኖል በሥ.ሥ.ሕ ፡ አትቀኮ 55/1/ ተተት ቻል ባመቨዝ ፔ ዛዙ ባሚሰነው ት ትተማትቾውም ፡ዜ ዐርሙት ተጸፔሎ በኮሁሥ መሆት አለበፔ ፔ ዛዙ ጸመሰነቱ በዋፔም መኃራፔ ቨለባ ውም ትኅቦኖ መኃራፔ አለባ ው . . . ዠሊሱም በ ለዐት ወቭም በ ሌ ራም ቨቀረበውት ኅቨቂ በ24 ሰዓፔ ውስኅ በኮሐሥ ባማረ ኅ ቲ አለበፔ /አትቀኮ 55/2/። ዝህ ተ ባራፔም ጸላቭ ትተተ ለ ው በተመሣሣቭ ሁት ባተነርኃሪውት ሕ መት ሥ ዊ ባቸቫፔ መብፔ ሕ ጸሚነቭቀው ኅ ትቃቂ ው ላለመ ተብ በሕ ፡ ባተቀመነ፡ ባነ ትቃቂ ተነቦኖ ው።

2.3.2. <u>ባተቨዘ ሰው ለመ መሪቨ ቀት ምርታ ቤፔ ሲቀርብ ባሚወቫም ሥት ሥርዓፔ</u>

ተ3 ር4 ሪ□ ሶ በመያ□ ት□ □ □ □ ፤ም ያ◙◙ያ◙ ◙ሱ/በቫ፡ ሰቫርብ ሩ/በቫ፡ ተ3 ር◙◙ሪ□ ፤□ □ መ4□ ◙□ ስ ለቫ ለመ3 □ ቀ ◙◙◙◙. ◙መረ) ቆ. ቼ በሴ ተ3 ር4 ሪ □ ተያ□ በት□ ም□ □ ያት ኖ ወኮ ሚል □ ተ◙◙ው□ □ ◙◙ ◙□ ር□ ር ለተ3 ር4 ሪ□ ሶ ማስረ። ት ኗለበት። □ □ ዟም □ ስ ለቫሶባ. ቼ□ ሶመረ) ላ፤ በመመስረት ኖ□ ቸሀለቫት□ ሶ ተ3 ር4 ሪ□ ሶ በማረሥያ በቫ ፡ቼ◙ □ ፤ም በ□ፔስ ኖ□ ። ኟ፤ ሚ□ ኗለበት ሥኗ□ ቀሞ 59/1/ተወቫመ □ ተ◙◙ው □ □ (ል □ ስ◙ ማ፤□ ለ□ ል □ ሆቀ ተ3 ር4 ሪ□ ሶ በቃል □ ፤ም በሞሀሉ □ ስት5 ያቂ ሰዟቀርብ □ ፤ም 5 ያቂባያቀርብም ሩ/በቫ፡ □ ስትው□ በራሰሶ . ◙ ሾ መሩቀታ ፤ቭላል። ሩ/በቫ፡ □ ስትው□ ለመሩቓ □ ፤ም ላለመሩቀ& ኖ◙ሁም □ □ ስ◙ው□ □ ፤ቀት መ3 □ ◙ሙ□ ሰ□ □ □ .መ.ሥ.ሥ.ሕ.ቂ 63 ኖስ□ 75 በተቸቂ . □ ሶመሠረት ፤መራል።

□ □ □ (ለሶ □ ር□ ር ◙ የ◙◙ቀ& □ ፤ም □ ማ◙ ለ□ ል በዟ□ ም ምርሰ◙◙◙◙◙ . ◙ ሾ ት ፡ሰነው መርማሪ□ ሶዠሊስ ባቀረበውት ኅ ያቂ ሩ/በቫ፡ ካመቁበት ተ7 ማሪ □ ምርመራ . ◙ ሾ ለመሩቀ& ፤ቭላል። . ◙ ◙ ሶ□ ማ◙◙3ክ ለቫ ስለ3 □ ቀ ብቂ ◙ሆ□ ኗለሠላ. ◙መሆቁ◙ ሩ/በቫ፡ ሰዟም□ በት ብቂ ቁ◙ ቴ ስለ□ ◙ ሩ/በቫ፡ ተ7 ማሪ ወ◙◙ተ◙◙መዎቀቱ በሥት □ ማ◙ ተ◙◙◙5 ቦብ ማ4 ራት ኗለበት።

ሀ ስ ለቫሶ ተ7 ማሪ . ◙ ◙ ◙ ለም□ ኖ□ ◙◙◙◙መራ□ ሶበም□ ቸረ) ላ፤ ኖ□ ። ለ□ ማ◙ ሩ ◙ቦብ ም□ ም□ ◙◙◙◙ ተ□ ማ◙ሶበናስር በቫ ቆልቆ□ □◙◙◙ ምርመራ ማቆ◙◙ □ ማ፤ብል □ ፤ም ኗስቸሀሪ መሆቁ◙ ያልተ4 ራው□ 5ቅብ ለማኃራፔ □ ማ◙ስሠልው□ □ ተ7 ማሪ . ◙◙ ◙መ፣ ስ ለቫ◙ በቃል በመነባቅ በመመርመር ኗስሠላ. ሽ □ ሆ◙ም □ ምርመራ □◙◙◙◙ ◙ቀርቦ በመመርመር ማ4 ራት ኗለበት።

ለ □ ተ3 ር4 ◙ው□ ሐሳብም መስማት ኗለበት

ኗስሠላ. ◙ ◙ማኃሪያ □ ተቸረ. በኋላ ተ7 ማሪ □ ምርመራ . ◙ ◙ነ◙◙ኗስ ኗስሠላ ◙ መሆቁሶ □ ታመቁበት □ . ቴ□ ◙ውስብስብቀት □ 0 ምትውስኅ በማስ. ባት ለምርመራው በቂ □ ሆቀ ተ7 ማሪ. ◙ ◙ ፤ስ4 ል። ለኗ□ & . ◙ ◙□ ማ◙◙3□ . ◙ ◙ር□ መ◙◙◙ኗ፡ቴ□ ውስብስብቀት □ 1 ኖስ□ 14 ቀ□ ለዟ□ ኖ□ ቸማ◙◙ል

በሥ.ሥ. ሕ.ሶ ሄ□ ቀሞ 59/3/ ተቸ□ 02ልደ መሪቨ □ ተሰ3ው ተ7 ማሪ .ሺ ሼላ ባምርመራ .ሺ ሾ ና□ ፈሰ3 □ ሶ መርማሪ□ ሶ ስ ለሻ □ 3 □ ቀተሩ/ሺሾ ሺ ሴ □ መሩቀ። ሶ በሥት □ ላ፤ በ ለሀ ዞር □ ተ□ ረ□ ሩት□ ቁ5 ቦቭ በ&ማቃሸፔ መርማሪ□ ሶ ስ ለሻለመ መሪያ □ተሰን□ ሶምርመራ .ሺ ሾ በሄ0 ባበሶ ለመ3 ቀም ያቸረ ው□ ትሀት ለማረሀን ስ ለሻሴ በቃል መመርመር፣ ባምርመራ መዝ ቡት አስቀርቦ መመርመር ዝርሊሱ ሄስሠላ.ሙ□ ትሀት ያላቸረ. □ ሆቀ 5 ያቂሺለመቀበል □ ፤ም ትተት ሩ ሀሎሸት ተ7 ማሪ ቀቂሴ መቀቂስ ኖ ሄስሠላ ፈው ማ4 ሪያ ተቸር1 ለሻ □ ምርመራ .ሺ ሾ መሰን ፔ ሄስሠላ.ሸ መሆቂሶ □ ታመቂበት ና□ ቸ.ቴ□ውስብሰብቂት ለሻ □ምርመራ .ሺ ሾ መስ3 ት ፤ ርበታል።

ተ7 ማሪ □ ምርመራ .ሺ ሾ□ ማሸ3ሽሺ□ ሶት □ ሰር ና□ ቸሆቀበሕ0 ያልተቸቂሆችም ሩ/በሎ ተ7 ማሪ .ሺ ሾ መሰ3 ቱ በሄ□ & በ□ ሴል ፃሸረው□ ለማጸ ወት በሄ3 ቃላ፤ም ለፔክክለቾ ሩትሀ ሄስ4 5 ም □ ማሸረ□ ሴ 3 ቀማሸ□ □ ሺ□(□ ፤ቀት □ ብቸት በለሻ በ□ ሴል ቸ0 ሞ □ ቂ፱□4 ፊሕመ□ 0ስቱ □ ተቸቂው□ ቃ□ ሩትሀ ሟ ቄት መብቱ□ በማመ□ □□ተ7 ማሪ .ሺ ሾ ሶ.ቸብ መ□አለሸፔ። መርማሪው ዝርሊስ ምርመራውት ጸአነ ቀቀ ወቭም ምርታ ቤቱ ለላ ተ ማሪ ባምርመራ ፈዜ መስን ፔ ባለበፔም በማለፔ ጸወሰት □ ሰሶ ስ□ ሻማ &ረስ ተ3 ር4 ው ታስሮ ና□ ።ቄ፤ □ ፤ም በ□ ስት ኖት ፈ□ 4 መ□ ሰ□ ሄለበት።

2.2.3. ጸ□ ስ መስማት በሥት □ ተ3 ር፴ወ፩□ ቃል □ ፤ም □ ኖምቂት ቃለ መመ□ .ትቂሞ35/

ባቀ ሚ ምርመራ □ መቆሃቋሶ □ም፤ □ ሰሶ □ መስማቱዋቡ በማ□ ባ□ ሎም .ሺ ሾ ማ□ ባ□ ሎሜ ሩ/በሾ □ ተ3 ር4 ሪ□ ሴ ቃል □ ፤ም ቀት ቄል ለመመ□ .ብ ፤ቭላል።ተነ ርኃሪው ቃሉት ት ፈሰነ ጸዝርሊስ ኅ ቨቂ ባቭቀርብም ተነ ርኃሪው መ መሪቨ ባቀረበለፔ ምርታ ቤፔ ተነ ርኃሪው በሙሉ ወቃታ ቃሉት ለመስን ፔ ትተሚወል ጸ ለ ባዝርሊስ ኅ ቨቂ ሳቭነ ብቅ ቃሉት መመዝ ብ ቭናላል። ምርታ ቤቱ ቃሉት ባሚሰነ ውት ሰው በመመርመር ቃሉት ወቭም ባ ምትፔ ቃሉት ባሚሰነ ው በቸካ ወቃቱ መሆችት ካላረ ኅ በስተቀር ባሚሰነ ውት ማትቾውትም ቃል መመዝ ብ ትተሌለበፔ በሥ.ሥ.ሕ ፦ አትቀኮ 35/2/ ተተት ቻል።

ቃሉት ባሚሰነ ው ተነ ርኃሪ ቃሌት ለመስን ፔ ወቃተቾ ትፆ ማለቱ ብኖ በቸካ ወቃቱ ቃሉት ለመስን ፔ መወለ ጉት አቨረ ኅ ም። ስለዚህም ምርታ ቤቱ ቭህትት ለማረ ኅ ፣

ሀ □መ .ር መብት ኖ ፈ 0% ታ ና□ ቸሸበት መ□ .ር፣

ለ በሠለ.በት .ሺ ሾቃለሴ መስ3ሟቆም ና□ ቸማሸል መ□ .ር፣

ሐ በቂኪሠቃ። ሶ□ሚሰ3 □ ሶ□ ኖምቂት ቃል ና□ ቸማስረ) ለቾርብበት ና□ ቸማሸል ማስረ። ት፣

መ ቃሉ□ ና□ሰነ ማ□ ም ው □ ፤ም ኳል ኗስ ታ ት □ ፤ም ኗስሠራርቶት ና□ ።፤ሆ□ 3 ፤ቆ ማ4 ራት ያለ ሠቃቱ ቃለሴ ት ፈሰነ ማትም ሊቨስ ታተው ትተማቭኖል ማስረ ፔ፣

ሠ ቭዚህት ሁት ሥኖ ጸተረ በኋላ ተነ ርኃሪው ቃሉት ወቭም ባ ምትፔ ቃሉት ለመስን ፔ ሙሉ ወቃተቾ መሆችት መነ ባቅ አለበፔ።

ምርታ ቤቱ ጸላብ ባተዘረዘሩፔት ማኃራፔ ካተረ በኋላ ተነርኃሪው በችካቃሉት ለመስነፔ ሙሉ ወቃተቾ መሆትት ካረ ነ ብህትት ጸመዘ በ በኋላ ቃሉት መመዝ ብ ብቀነላል። ተነርኃሪው ባቀረበው በዠሊስ ቦ ጸሆት ቃሉት ሲሰነ ዠሊሱ ት ቭተምነ ሊወቀታለፔ አብ ባም። ምርታ ቤቱ ባተሰነውት ቃል ሳቭቿታል በኮሉም ጸመዘ በ በኋላ ባተክወው ቃል ወብም ባ ምትፔ ቃል ጸተክበለፔ በኋላ ቃሉት ባሰነው ሰው በኮሉዊ ላብ መወረም አለበፔ /አትቀኮ 35/1/ /3/ ክሱት ባሚሰማው ወብም ባሚመረምረው ቀ ሚ ምርመራ ባሚቭካሄተው ቃሉት ባመዘ በው ምርታ ቤፔ ሳብሆት ሌላ ምርታ ቤፔ ጸሆትባመዝ ቡ ልባ ክሱት ለሚመረምረው ወብም ለሚሰማው ምርታ ቤፔ ዓቃቤ ሕ ነመላክ አለበፔ።

2.3.4. ዋስፔ

በወት ል ባምፔሕ ሥርዓፔ ሂተፔ ዋስፔ አትተቾው ባተጸሣሹ ሕ - መት ሥ ዊ መብፔት ባሚመለጸተው ነ ብ ነው። በሕ መት ሥቱ አትቀኮ 19/6/ በወት ል ተነርኅረው ባተቭዙ ሰዎኖ ትተ አነቃላብ ሕ መት ሥ ዊ መርሕ በዋስ ባመወ ፔ መብ ው ተነብቆላ ዋል። ኢፔቮእቭ ባኸዘቀኖ ው ዓለም አቀዎ ባሰብአዊ መብፔ ሰት ኖም ተመሳሳብ ታት ኌዎኖ ብንዘባሉ። ሆ ም በዋስፔ መወ ፔ ሕ - መት ሥ ዊ መብፔ ቢሆነም በሕ በተተት ነ ልብ ሁቴ ዎኖ ምርታ ቤፔ ዋስፔ ላለመቀበል ወብም በ ተብ መዎ ፔት ምሮ በቂ ባሆት ዋስፔ ማረ ት ቀርብ ለማዘዝ ትተሚኖልም በተመሣሣብ ባሕ - መት ሥቱ አትቀኮ ተተት ቻል። ብኸውም ባወት ል መሠረ ዊ ሕ ፔት ባሥት - ሥርዓፔ ሕ ት ተጸሣሹ ጸተነረነረበፔ ባወት ል ዓብትፔ ሌሎኖ ሁቴ ዎኖ ር በማ ዘብ ባሚተ በር በመሆት አወኸሙ ባምፔሕ ባለሙብዎኖት ኅ ትቃቂ ኖሎ አቅም ባሚነ ብቅ ነው።

ባዋስፔ ማመልጸኖ ስለሚቀርብበፔ ሁቴ ፣ ስለሚጸለክልባ ው ሁቴ ዎኖ፣ ስለዋስፔ ዓብትፔ መነ ት አወሳሰት፣ ተጸሣሹ በራሱ ዋስፔ ት ቀለቀቅ ስለሚወቀታብፔ ሁቴ ፣ ባዋስፔ ወረቀፔ ስለሚወረምበፔ ሁቴ ስለብ ባፖበወ.መ.ሥ.ሥ.ሕ. አትቀኮ 63-79 በዝርዝር ተተት ሥ ብ ቾል።

ባተቭዘ ሰው በማትቾውም ጊዜ በዋስፔ ት ቀለቀቅ ለማመልጸፔ ብኖኻል። ማመልጸኖው ሲቀርብ ምርታ ቤቱ ዓ/ሕ ወብም ዓ/ሕ ጸሌለ መርማሪ ዠሊሱት ሃሳብ ት ሰነ ጸነባቀ በኋላ በ48 ሰዓፔ ውስነ ውሣቴ መስነፔ ቭለበፔ ስለመሆትም በአትቀኮ 68 ተተት ቻል። ዋስፔ በህ መሠረፔ ሁሌም ባተጸለጸለባ ው ወብም አነቃላብ ባሕ ክልጸላ ቭለባ ው ሁቴ ዎኖ ቭሉ ሲሆት በ ክህ ሁቴ ዎኖ ዓ/ህ ወብም ዠሊስ ሃሣብ ባብሰነም ምርታ ቤቱ በራሱ መጸልጸል ብ ርበ ል። ብኸውም ሁቴ በአትቀኮ 63 ተመልክ ል። በአነቃላብ መርህቾፔ ጸተመለጸተው ው ዋስፔ ባሚጸለጸልባ ው ሌሎኖ ሁቴ ዎኖ በአትቀኮ 67 ሀ - ሐ በዝርዝር ባተመለጸቱፔ ው ክህም በዋስፔ ወረቀፔ ባተመለጸቱፔት ቲ ዎኖ አመልካቷ መወኸም መኖል አለመኖሹ በዋስፔ ቢለቀቅ ሌላ ወት ል ብወኮም ብሆ ል ተብሎ ሲ መፔ ት ሁም ጸማስረ ር በተቭቭዘ ሁቴ አመልካቷ ምስክሮኖት ቭባብላል ወብም ማስረ ለማኅዊፔ ብኖኻል ተብሎ

ባሚ መፔ ሲሆት ው። /በኸረ ሙስ ሕ መሠረፔም ዋስፔ ባሚጸለጸልበፔ ሁት በዝርዝር መተት ፡ ብ ወሣል/።

ክዚህት ሁት ዎኖ ለማኃራፔ/ለመ መፔ ዎርታ ቤቱ ባወት ሉት ዓብኸፔ ጸባታኸፔ፣ አመልካቷ ላብ ባቀረበውት ባማስረ ክብተፔ ባቤተሰብ ባስራ ሁት ውት ማህበራዊ ትባዮችቱት ፣ ባቀታሞ ሪክ ኸብክት፣ ባለበፔ አታራሻ ቨለውት ቆብ ሌሎኖ አስወላ ክኅ ቦኖት መሠረፔ በማታረ ተጸሣሹት በመነ ባቅ፣ ዓ/ህ ፡ት ወብም ዝርሊስትም በመነ ባቅ ወብም ባምርመራ መዝ ቡትም አስቀርቦ በማባፔ ት ሁም አስወላ ሲሆት ሌላ ማስረ ት ቀርብ በማዘዝ ዎፔሐዊ ፔ ዛዝ መስነ ፔ ብነ በቅበ ል። /ለበለነ ማብራሪቨ ስለ ሂተቱ ለመረ ፔ ባወት ል ክርክር ሥርዓፔ ኖሎፔ ኮ 12 - 20 ስለዋስፔ ባተኸወውት ብመልጸቱ/።

ጸላብ ባተዘረዘሩፔ ዎርታ ቤቱ ጸ ምፔ ባሚቨስ ባ ው ሁት ዎኖ ዋስፔ ጸተወቀተ በኋላ ባዋስፔ ውት ዓብኸፔ መነ ትም ለመወሠት ባሚብ ለ ሉ መለጸቨዎኖ ው። ተጸሣሹ ትተ ሁት ው በራሱ ዋስፔ ወብም በሌሎኖ ዋስፔ ት ለቀቅ ሊወቀታ ብኖሣል። ተጸሣሹ በማ ውም ባዋስፔ ዓብኸፔ ቢሆት ጸመለቀቁ በዋፔ ባዋስፔ ወረቀፔ መወረም አለበፔ። /አትቀኮ 63/2/ ባዋስፔ ት መጸልጸል አስመልክ አመልካቷ ብ ባፖ ባማለፔ መብፔ ቨለው ሲሆት ባዋስፔ ትዘብ በዝ ል በማለፔ ት ብ ባፖ ለመነ ባቅ ትተማብኖል በአትቀኮ 75 ተተት ቿል።

2.3.4. ቀ ሚ ምርመራ

በጸባታ ወት ል ባተጸሰሰት ተጸሣሽ በተመለጸተ መብዘኞ ክርክር ጸመ መሩ በዋፔ ባቀ ሚ ምርመራ ሥርዓፔ መወ ም ት ለበፔ በአትቀኮ 80 ተተት ቿል። በኸረ ሙስ ባወት ል ሕ ም መሠረፔ ቀ ሚ ምርመራ ቲ መሆትት ተመልክ ል። በሕ ፡ መሠረፔ ባቀ ሚ ምርመራ ዋ ዓላማም ማስረ ት ብነ ዌ መዝ ቦ ለማቆባፔ ባማስረ ውት አ ባብኸፔም ለመለባፔ ችው ቀ ሚ ምርመራ ማታረ ቲ በሆትላ ው ወት ሎኖ ምርመራው መተረ አለበፔ ሆ ም ዎርታ ቤፔ ባዓ/ሕ ፡ት አቤቱ ተቀብሎ አስወላ አብተለም ብሎ ለመወሰት ሥልኃት ተሰጎ ል በመ መሪቨ ተረ ውብም በወረ ዎርታ ቤ ኖ በሚ ብ ወት ሎኖ ቀ ሚ ምርመራ ማታረ አቨስወል ም። ቀ ሚ ምርመራ ስለሚጸ ወትበፔ ሥት/ሥርዓፔ በወ.መ.ሥ.ሥ.ሕ ፡ አትቀኮ 80-93 በዝርዝር ተመልክ ል።

2.3.5. ባማጎ ቃላቨ ሃሣብ

ጸዚህ ክዎል ጸቀረበው ለኻ ለማጎ ቃለል ትተሚኖለው በወት ል ባዎፔሕ ሥርዓፔ ሂተፔ ተጎርኃሪዎኖት ባመለባፔ፣ ማስረ ባማሰባሰብ፣ ባመቨዝ ባመመርመር ሂተ ኖ ባወት ል ሕ ዓላማ ብ ውጎ ማ ባሚሆትበፔ ባማስቀኃፔ አቅም ባሚለካበፔ ቀ ሚው ተ ባር ችው። በዚህ ተ ባር ባዎፔህ ባለሙቨዎቷ ወብም አስወኸሚዎቷ አቅም ኖሎ ቨላ ው ሆችው መ ዠፔ ለቀኃቮቷ ሂተ ኖ ማለፔም ባወት ል ክስ ለሚሰማበፔ ሂተፔ ለዎርታ አሰኃጎ ቅኃፔ አወሳሰትም ቀጎተኞ ባሆት አስተዋኮኦ ትተሚ ረው ብ መ ል። ት ሁም ሥራው

ባተኀርኃሪዎኖት ሕ መት ሥ ዊ መብ ኖት ባማክበር/ማስጸበር ወት ልት በመጸላጸል ባሕዝብት መብፔ ማስጸበር ባወት ልት ሕ ዓላማ ብ ባመኀበቅት ተ ባር ባማቭ ረቁ ባሚመስሉ ተ ባራፔት ቨካተተ በመሆት ሂተቱ ባዠሊስት ባዓ/ሕ ት ባዎርታ ቤፔት /ባ ኣኖት/ በሕ ኀ መሠረፔ ባተ በበ ቅት ዊ አሠራርት ኀረፔት ባሚወል ችው። በመሆትም ለ ኀ ብ አሠራር ውኀ ማትፔ ባዎፔሕ ባለሙቨዎታ ዕውቀቱ ክህሎቱ /ኖሎ ው/ ቨላ ው ሆችው መ ገፔ ወሳፖትፔ ቨለው መሆትት ባሚሠመርበፔ ችው።

3. <u>ባወት ል ክስ ባሚስማበፔ ሂተፔ</u>

3.1 <u>አኀ ቃላቭ ባመቾሻ ሃሳብ</u>

ለወት ል ባዎፔሕ ሥርዓፔ ክትውት በሦስፔ ሊመተብ ባሚኖሉ ዋ ዋ ሂተ ኖ አሉ ችዚህም ጸላቭ በቁኀር "2" ለኻ ባተተረ በፔ ቅታመ ክስ ሂተፔ፣ በዚህ ክዎል ባሚ ባው ባወት ል ክስ ባሚስማበፔ ሂተፔ በቀኃብ ክዎል "4" ለኻ ባሚተረ በፔ ባዎርታ አሰኃኀ ባቅኃፔ አወሳሰት ሂተ ኖ ው። ችዚህ ሂተ ኖ በአት ሊዝቾው Pretrial, trial and post trial ተብለው ባሚ ወቁ በባራሳ ው ባሚመሩበፔ ሥት- ሥርዓፔ ባተሠራላ ው ው።

ባወት ል ክስ ባሚሰማበፔ ሂተፔ ጸላቭ በክዎል 7 ትተተ ለኾው ሁሉ ባተጸሃሹት ሕ መት ስ ዊ መብፔ በማክበር /በማስጸበር ባወት ል ሕ ኀ ዓላማ ብ ባሚኀበቅበፔ ት ረሆት ማታረ ባዎፔሕ ባለሙቨኖ ባዎፔሕ ተቋማፔ ቲ አለባ ው። ባተጸሰሱ ሰዎኖ በወቲራሉም ሆት በክልሎኖ ሕ ተ መት ስፔ ኀበቃ ጸተተረ ላ ው መሠረ ዊ መብ ኖ አትቱ መሆትት ጸዎቲራሉ ሕ - መት ስፔ አትቀኮ 20 ጸተዛማ ባክልሎኖ ሕ ተ መት ሥፔ አትቀኾኖ ለመረ ፔ ቭናላል፡ ጸ ችዚህም መብ ኖ መካጸል ዋ ዋ ዎታ በአ ር ዜ ውስኀ በመተብቾ ዎ/ቤፔ በ ልኮ ኖሎፔ ባመሰማፔ መብፔ፣ ክሱት በቂ በሆት ዝርዝር ባመ ር በኮ ሁዎ ባማ ገፑ ፔ መብፔ፣ ትተነ ዊተቾ ቨለመቆታ ነ ር መብፔ፣ በምስክርትፔ ት ቀርቡም ቨለመ ተታ መብፔ፣ ማስረ ት ባሚመለጸቱ መብ ኖ፣ በነ በቃ ባመወጸል መብፔ፣ ቭ ባፖ ባማቅረብ መብፔ ባቋትቋት ፔር ኖም ባሚመለጸቱ መብ ኖ /ዝርዝሩት በሕ - መት ሥቱ አትቀኮ 20/1/ ቭመልጸቱ/ ው። ችዚህ መብ ኖ በዓለም ዓቀዎ ሰብአዊ መብ ኖ ሰት ኖም ተመሳሰቭ ኀበቃ ተተር ላ ዋል።

ባወት ል ባሥፔሕ ሥርዓቱ በክሥል /5/ በዝርዝር አትተቀረበው ባተጸሣሾኖት ሕ -መት ሥ ዊ መብፔ ባረ ጎ ሁት ባወት ል ህ ት ዓላማ ብ ባሚቨስጎ ብቅበፔ ሂተፔ አትተቾው ክሱ ባሚሰማበፔ ሂተፔ ጸመሆት አትቿ ሂተቱ ላዋትፔት በብቃፔ መወኃ ፔት ባሚጎ ቨቅ ነው። ባዚህ ክሥል ለክ ዓላማም በዚህ ሂተፔ ዙሪቨ ባሥፔህ ባለሙቨሥኖት ዓቅም ኖሎ መ ትባፔ ብቁ ሆነው ት ፣ ዥ መር ፔ ነው። ባወት ል ክስ ባሚሰማበፔ ሄተፔ በዓቃቤ ህ ክስ ማቅረብ ባሚ ምር ሲሆት በተጸሳሹ መቃወሚቨ ባማቅረብት ምትፔ ክህተፔ ባመጎ ባቅ ማስረ ባመስማፔት ባሚቨዝ ሂተፔ ነው።

3.2. <u>ክስ ስለማቅረብ ስለ ክሱ መስማፔ አ ማመር</u>

በመሰረቱ ጸተትብ መተላለፆ ወት ል በስተቀር ማትቾውም ሰው በሕ ፦ መሠረፔ ባወት ል ክስ በኮ ሑፆ ተዘ ሳቨቀርብበፔ ጸፆ/ቤፔ ሊቀርብ ሊወረታብፔ ትተማቨኖል በወ.ሥ.ሥ.ሕ. አትቀኮ 108 በመርህትፔ ተተት ቿል። ዓቃቤ ህ ባዥሊስት ባምርመራ መረ ትተተቀበለ ወቨም ቀ ሚ ምርመራ ጸተጸ ወት ምርመራው በተጎ ቀቀ 15 ቀት ውስጎ ክሱት ማዘ ፔ ለፆ/ቤፔ ማቅረብ ት ለበፔም በአስ ትፔ ተተት ቿል። /አትቀኮ 109 ቨመልጸቱ/

ማትቾውም ባወት ል ክስ ባሚጸተሉፔት ትኳ ቦኖ መቨዝ አለበፔ።

ሀ ባተጸሳሽ ሙሉ ስም፣
ለ ተጸሣሹ ባተጸሰሰበፔ ወት ል ታር ፣ቱት ባተኃ ሰውት ህ በሚቨመላጸፔ ሁት ፣
ሐ ወት ሉ ባተወ መበፔ ቦ ቀት፣
መ በወት ሉ ተጎ ቂ ባሆትውት ሰው ወቨም ትብረፔ ትተ አ ባብትቱ
ሠ ወት ሉ ባሚቨስቀኃ በፔት ባሕ ታት ፣፣
ረ ቀት ዋርማ ው።

ቨት ትቱ ባወት ል ክስ ተጸሳሹ ለመካጸል በሚኖልበፔ ሁት ጸላቨ ባተጎ ቀሱፔት ትኳ ቦኖ ባካተተ መልጹ ስለወት ሉ ታር ፣ፔ አወክ ም ሁት በቂ ማብራሪቨ ሊ ረው ቨ ባል። ክሱ ተዘ ለፆ/ቤፔ በቀረበ ፣ዜ ተጸሳሹ ተጎ ር ክሱ መሰማፔ ጸመ መሩ በዋፔ ባክስ ማመልጸኖው ባተረሰው ፆ/ቤፔ ክሱት ባማባፔ ሥልኃ ት ት ለው ማረ ጎ አለበፔ። ባወተራል ፆ/ቤ ኖ ባወት ል ሥልኃ ት በሕ - መት ስቱ፣ በአዋ ቁጎ ር 25/88 ጸትማሻሻቨፆኂ በወ/መ/ሥ/ሥ/ሕ ፦ መሠረፔ ባሚ ቨ ሲሆት ባክልል ፆ/ቤ ኖ ባወት ል ሥልኃ ትም በሕ - መት ስቱ፣ በ/ወ/መ/ሥ/ሥ/ሕ/ በክልል ሕ ፔ መሠረፔ ባሚ ቨ ቨሆ ል። ክሱ ሥልኃ ት ለሌለው ፆ/ቤፔ ጸቀረበ ፆ/ቤቱ ክሱት አልቀበልም በማለፔ ዓ/ሕ ክሱት ስልኃ ት ላለው ምርታ

ቤፔ ት ፲ቨቀርብ በክስ ማመልጾናው ላቨ መ ለኮ አለበፔ። /አትቀኮ 110/። ም/ቤፔ ክሱት ለማባፔ ሥልኃ ት ካለው ባክስ ማመልጾናው ትተተረሰው ፡ ብ ባሚሰማበፔት ቀት ወስ /ቀነ ሮ ሰኅ ዓቃቤ ሕ ፡ ተጾሣሹ በተቀነ ረው ቀት ት ፲ቀርቡ መኅ ሪቨ ቨልካል። /አትቀኮ 123/ በተ ማሪም ባክሱ ልባ ወ ፲ቨውት ለተጾሣሹ መላክ አለበፔ።

ክሱ ባሚሰማበፔ ቀት ትተተወሰኅም ዓ/ሕ ፡ ተጾሣሹ ባማስረ ውት ዝርዝር ለም/ቤፔ መዝ ብ ሹም መስኅ ፔ አለባ ው ም/ቤቱም ባሁለቱም ወ ት ማስረ ም ኖ ክሱት ለማሰማፔ በተቀነ ረበፔ ባመ መሪቨ ቀት ት ፲ቀርብ መኅ ሪቨ ቨልካል። /አትቀኮ 124/1/ በመ መሪቨው ፔዕዛዝ ተጾሣሹም ሆት ምሥክሮኖ ት ፲ቀርቡ ባሚ ዘዘው በመኅ ሪቨ ብኖ ሲሆት በፖሊስ ተቨዘው ት ፲ቀርቡ ባሚ ዘዘው መኅ ሪቨው ተርኧ ው ኅቨቀርቡ ሲቀሩ ብኖ ኈው።

ጾላቨ በተመለጾተው ሁት በቀረበው ባወት ል ክስ መሠረፔ ባክሱ መስማፔ ሥርዓፔ ቨ ምራል። ም/ቤቱም ክሱት ለመስማፔ በተቀነ ረበፔ ቀት ስዓፔ ክሱት ለመስማፔ ቨስኖላል። ባክሱ መስማፔ ሂተፔም በልብ ሁት ባተጾሳሹት ወቨም ባተበ ብት ባ ል ሕቨወፔ ሞራል፣ ባሕዝቡት ባሞራል ባኸነ ሁት ት ፲ሁም ባሀ ሪቱት ተህትትፔ ለመኅ በቅ ሲል ም/ቤቱ ፡ ብ በዝ ኖሎፔ ት ፲ ቨ ካልወሰት በቀር ክሱ መ ባፔ ቨለበፔ በ ልኮ ኖሎፔ ኈው።

ተጾሣሹ ብኖውት ወቨም ጾነ በቃው ር ቀርቦ ባተጾሣሹ ሣኅ ት ውስኅ ብ ጾቆመ በኋላ ማትትቱት ለማረ ኅ ኅ ቨቂዎኖ ቨቀርቡለ ል። ባክሱ ማመልጾኖ ጾተኸበለፔ በኋላ ባክሱት ማመልጾኖ ባሚቃወም ትተሆት ቨኅ ባቃል። ተጾሣሹ ባኖሎቱት ቂትቂ ባማቨረ ው በሆት ፲ዜም በተጾሣሹ ኅ ቨቂ ወቨም ም/ቤቱ ሲረ ው አስተር፫ሚ ቨመተበለ ል። ተጾሣሹ ክሱ ጾተኸበለፔ በኋላ በራሱ ወቨም በኅ በቃው ለመጾራጾር ትተሚወል ቨኅ ባቃል። በዚሁ መሰረፔ በራሱ ኅ በቃ ማቆም ጾኖለ ቨዞ ባሚጾራጾር ሲሆት ማቆም ካልኖለ ት ሁት ው ተኃ ር መት ስፔ ት ፲ቨቆምለፔ ጾነ ባቀ ም/ቤፔ ት ፲መተበለፔ መብፔ አለው ቨህም ወት ሉ ጾባታ ጾሆት ባተጾሣሹት መብፔ ለማስኅ በቅ ምፔህ ት ቨ፮ቱል ለማታረ ትተሚረ ቨ መትበ ል።

3.3 <u>መቃወሚቨ ስለማቅረብ</u>

ተጾሣቩ ክሱ በሚሰማበፔ ቀት በምርታ ቤቱ ቀርቦ ክሱ ጾተኸበለፔ በኋላ ባመሰማፔ ሂተፔ ሲ መር ባክስ ማመልጾናው ት አቀራረብ ዐርም ቨዘቱት ባሚመለጾቱም ሆት በወ.መ.ሥ.ሥ.ሕ.ቁ 130 መሰረፔ ሊቀርቡ ባሚኖሎፔ ባመ መሪቨ ተረ መቃወሚቨዎኖት ባማቅረብ ባማሰማፔ መብፔ አለው። ተጾሳሹ ስለ ክሱ ማመልጾኖ ዐርም ወቨም ቨዘፔ ቨቀረበውት መቃወሚቨ ም/ቤቱ ጾተቀበለው ትተሁት ው ም/ቤቱ ክሱ ት ፲ለወኅ ት ፲ መር ወቨም አ ፲ስ ክስ ት ፲ዘ ማዘዝ ቨኖላል። ም/ቤቱ ባዘዘው መሰረፔ ዓ/ሕ ፡ ካልወ መ ተጾሣሽ ለ ፲ዜው ቨለቀቃል። /አትቀኮ 122/ ክሱ በተሻሻለ ወቨም አ ፲ስ ክስ በቀረበ ፲ዜ ለተጾሣሹ ት ፲ኸብለፔ ት ፲ረ ው ጾተተረ በኋላ ትተትሩ ሁት ባተጾሣሹ መዘ ፔ ተነ ቨቆ ትሩ ወ ፲ቨውት ወቨም ቀነ ሮ ተቨዞ ቨስማል።

በተጸሣሹ በወ.መ.ሥ.ሥ.ሕ. አንቀጽ 130 መሠረት ባሚቀርቡት መቃወሚቨዎኖ ክሱ በሌላ ምርታ ቤት ባሚ ቨ መሆኑት፣ አስቀታሞ ውሣኔ ባተሰጎበት መሆነ፣ በቨር /በቨቅር /በምህረት ባቀረ መሆነ፣ ባኃምራ ክስ በሆነ ጊዜ መለባት ቨለበት መሆኑት፣ ባዓቃቤ ሕ ት ባመክሰስ ሥልኃ ነ፣ ለወነ ሉ ታር ጊት ላዋ አለመሆኑት ባሚ ምሩ ው።

ዝህነት መቃወሚቨዎኖ ተጸሣሹ ካሎሣ ምርታ ቤቱ በወ.መ.ሥ.ሥ.ሕ.ቁ. 131 መሠረት ውሣኔ መስጎት አለበት። ባቨር በወነ ሉ ላዋ አለመሆንት ባሚመለጸቱት መቃወሚቨዎኖ በተጸሣሹ ባቨነሱም ችኗት ምርታ ቤቱ በራሱ ውሣኔ ክሱት መዝ ት አለበት። ዝህ መቃወሚቨዎኖ ትተ ምፔሐብሔር ጉ ቨ ክርክር በተጸሣሹ ብኖ መቅረት ባሚጎበቅባ ው አቨተሉም።

መቃወሚቨ ባሚቀረብበት ጊዜ ባአቀራረቡ ዐርም በሕ ጉ ተመልክ ል። በዚሁ መሠረት ተጸሣሹ ክሱ ጸተነበለት በኋላ መቃወሚቨ ት ለው ሲጎባቅ ወ ቨውት ማቅረብ አለበት። ወ ቨው ካላነሳው መቃወሚቨው ባሚቀርበው ባሚኸ ምርታ ጸመስጎት ባሚቨ ታ ጸሆት ብኖ ነው። ዓቃቤ ሕ ጉ ለተጸሣሽ መቃወሚቨ መልስ ባሚሰጎው በቃል ስለመሆኑ በሥት - ሥርዓት ሕ ጉ አንቀጽ 131 /1/ ተተት ጀል።

በተጸሣሹ ባሚቀርበውት ማነቾውም መቃወሚቨ ሥ/ቤቱ በመዝ ቡ ጸኀወ በኋላ ዓቃቤ ሕ ጉ መልስ ት ለው ቨጎ ቨቃል። ዓቃቤ ህ ጉ መቃውሚቨውት ጸተቃወመ ምርታ ቤቱ ወ ቨው ውሣኔ ሊሰጎ ወቨም አስወላ ው ማስረ ት ቀርብ ካዘዘ በኋላ ወ ቨው ውሣኔ ሊሰጎ ቨናል። ምርታ ቤቱ በመቃወሚቨው ላቨ ባሚሰጎው ውሣኔ ትተ መቃወሚቨው ዓቨኛት ሊለቨቨ ቨናል። በዚህም መሠረት ባሚጸተሉት ሊ ዘዙ ቨናሉ ፤

ሀ. ባቀረበው መቃወሚቨ በሕ ባማቨተ ሥ ጸሆት ወቨም በማስረ ካልተተ ወ መቃወሚቨውት ውነቅ ማታረ ፣

ለ. ባቀረበው መቃወሚቨ ክሱት ባሚቨዘ ሆ ተቀበቨኛት ካ ዠ ክሱት ዘ ተጸሣሹት ማሰ በት፣

ሐ. ጉ ብ በተ መረበት ምርታ ቤት ት ቀጎ ል በማዘዝ መዝ ቡት መዝ ት /አንቀጽ 130/2/ /ሀ//

መ. ክሱ ተሻሻ ሎ ት ጊ ቨ፣ ለዓቃቤ ህ ባመክሰስ ወቃታ ስጸሚሰጎ ለ ጊዜው መዝ ት ወቨም አስቀታሞ መወ ም ቨለበት ሥርዓት ስጸወኸም መዝ ቡት ለ ጊዜው መዝ ት ው።

3.4. <u>ምኛት ክህተት</u>

ጸላቨ በክፍል /3.3/ በተ ለ ው መሠረት መቃወሚቨ ካልቀረበ ወቨም መቃወሚቨው ቀርቦ ውነቅ ጸተተረ መዝ ቡ ካልተዘ ባተጸሣሹ ባ ምኛት ክህተት ቃል ቨጎባቃል። ጸዚህ በዋት ት ምርታ ቤቱ ተጸሣሹ ባቀረበበት ክስ በተነባ ት ረ ው ባክሱት ዝርዝር ማስረ ት አለበት። በመሆኑም ባወት ሉ ዝርዝር፣ ባወት ሉት አወኸኸም ባሚቨቋቋሙ ባሕ ፣ ባሞራል ወቨም

ባ ዙዎ ተ ባር ጎ ባቮኖ ሁሉ (Legal, Material and moral ingredients of the offence) በወ.መ.ሕ.ቁ. 23 ባሥ.ሥ.ሕ.ቁ. 111/1/ ባተመለጸቱፔት ሁሉ ለተጸሣሹ መ ለኮ አለባ ው። በተ ማሪም ባተጸሣሹት ሕ - መት ሥ ዊ መብ ኖ ማለፔም ቨለመ ር መብቱት ክሱት ለማመት ወቨም ለመካታ ሙሉ መብፔ ት ለው፣ ጎ ዌተፖቱት ማረ ጎ ባዓቃቤ ሕ ቲ መሆትት ጎ ዌተቾትቱ በማስረ ስጺረ ጎ ትኽህ ሆ ባመ መፔ መብቱት ሊ ለኮ ለፔ ቨ ባል።

ተጸሣሹ አስወላ ው ለኻ ጸተተረ ለፔ በኂላ በዓቃቤ ሕ ፡ ባክስ ማመልጸኖ ላቨ ባተዘረዘረውት ወት ል መወ ሙት ባሚቨምት ወቨም ባሚክታ መሆትት ቨጎ ባቃል። ተጸሣሹ ወት ሉት መወ ሙት ቨመት ትተሆት ዎርታ ቤቱ ባ ምትፔ ቃሉት ወ ቨውት መቀበል ባለበፔም። ቃሉት ጸመቀበሉ በዋፔ ተጸሣሹ ሙሉ በሙሉ ቨመት መሆትት ማረ ጎ አለበፔ። ተጸሣሹ ወት ሉት ወኮ ሚቨለሁ ብሎ ማመት ብኖ ሙሉ በሙሉ ማመትት አቨረ ጎ ም። ሙሉ በሙሉ አም አል ባሚባለው ባ ምትፔ ቃሉት ባሰጎ ው በኻኻ ወቃቱ መሆት ሲረ ጎ ወት ሉት ለመወ ሙ መሠረ ዊ ውት ዎኖ (Factual basis) መ ራ ው ሲረ ጎ ገው። ዎርታ ቤቱ ዝኪህት ሁቴ ዎኖ ማኃራፔ ለተጸሣሹ አስወላ ውት ለኻዎኖ ማታረ አለበፔ። ዎርታ ቤቱ አስወላ ውት ማኃሪቨ ካተረ በኂላ በተጸሣሹ ምትፔ ላቨ ጎ ርኃራ ካተረበፔ ዓቃቤ ህ ፡ ማስረ ውት ት ቨሰማ ተጸሣሹም ባመጸላጸቨ ማስረ ውት ት ቨቀርብ ለመዎቀታ ቨናላል።

ዎርታ ቤቱ ባተጸሣሹት ባ ምትፔ ቃል ጸተቀበለው ሙሉ በሙሉ ካመኽፔ ት ተጸሣሹ ጎ ዌተቾ ትዎ ብሏል በማለፔ ጸመዘ በ በኂላ ባጎ ዌተፖፔ ውሣት ቨሰኃል። ቀጎ ሎም ቅኃቱት በተመለጸተ ክርክር ተተር ባቅኃፔ ውሣት ቨሰኃል። ተጸሣሹ ለክሱ መልስ ቨልሰጎ ወቨም ክሱት ባካተ ትተሆት ጎ ዌተቾ አቨተሉሁም ብሏል ተብሎ ቨመዘ ባል/አትቀኮ 133/2//። ት ቨሁም ወት ሉት መወ ሙት አም በአወኻኹሙ ረ ታ መብቱት ባጎ በቀ ትተሆትም ጎ ዌተቾ አቨተሉሁም ብሏል ተብሎ ቨመዘ ባል። ባተሰጎ ው ቃል ባ ምትፔ በሆት ዚ ዎርታ ቤቱ ክሱት መስማፔ በሚቀጎ ልበፔ ዚ ጎ ዌተቾ አቨተሉሁም ባማለፔ ቃል መመዝ ብ ባሚ ባው ሆ ካ ገፀው ጎ ዌተቾ አቨተሉሁም ባሚለውት ቃል ተመዝ ቦ ባተሰጎ ው ባጎ ዌተፖፔ ውሣቷም ውታቅ ሆ ማስረ ት ቀርብ ቨ ዘዛል /ቁ. 135/።

ተጸሣሹ መ መረቨ ጎ ዌተቾ አቨተሉሁም ብሏል ተብሎ ጸተመዘ በ በኂላ ቃሉት ቀቨሮ ጎ ዌተቾ ትዎ ተብሎ ቨመዝ ብልፖ ካለ/ትኽህ ሆ መ መፔ መብፔ ት ቲ ስላልሆቭ ዎርታ ቤቱ ቃሉት ተቀብሎ ባጎ ዌተቾፖፔ ውሣት መስጎ ፔ ቨናላል። ተጸሣሹ በሙሉ ካላመት ወቨም ቢቨምትም ዎርታ ቤቱ ጎ ርኃራ ካተረበፔ ማስረ ባመስማፔ ስርዓፔ ቨቀጎ ላል። ማስረ ለመስማፔ ቀጎ ሮ መስጎ ፔ አስወላ ሆ ጸተ ገፁክሱ ስጺሰማ ተጸሣሹ ማረዋቨ ቤፔ መቆባፔ ት ለበፔ ወቨም በዋስፔ መለቀቅ ት ለበፔ ቨወሰ ል። በዚህም ዚ ጸላቨ ስለዋስፔ ባተመለጸተው ሥርዓፔ ተወኻሚ ቨሆ ል /ቁ. 63-69/።

3.5. <u>ስለማስረ መስማፔ፡-</u>

3.5.1. <u>ባወት ል ክስ መስማፔ ሂተፔ</u>

/በወት ል ክስ መስማፔ ሂተፔ ጸ ምትፔ ክህተፔ ባሚቀጎ ለው ሂተፔ ..... ባዓቃቤ ህ ት ባተጸሣሸት ማስረ ባማቅረብ ባመስማፔ ሂተፔ ችው/:: በማስረ ሕ መሠረ ዊ መርሆዎኖ መሠረፔ ባማስረ አስወላ ጉት አጸራካሪ ባሆት ዎሬ ትርት ውትፔትፔ /ሐሰፔትፔ ወቭም መ ር / አለመ ር ወቭም መወ ም /አለመወ ም ለማረ ጎ ችው ለክርክር ምክንቪፔ ባሆትፔ ዎሬ ትሮኖ ጸ መት ባሕ ምፔ ባሚወሰታላ ው ወቭም በ ቾ አጎ ቃላቭ ትዛቤ ባሚ ወቁ ሲሆት ትተተረ ጎ ባሚቆጎ ር ሲሆት በዚህ ሁት መረ ጎ ባማቭናሉፔ ሁት ዎኖ ት በማስረ ት ረ ጎ በሕ ቲ ተጎ ሏል:: በዚህ መሠረፔ በወት ልም ሆት በዎፔሐብሔር ባማስረ ሕ ሥርዓፔ ሦስፔ ዓቭትፔ ማስረዎኖ አሉ:: ችዚህም በሰዎኖ ምስክርትፔ ባሚሰማ ባቃል ማስረ ፣ ባሰንታ /ባኮ ሑዎ/ ማስረ ላ ማስረ (Oral, Documentary and Demonstrative evidences) ተብለው ቭ ወቃሉ/ ዝርዝሩት ጸማስረ ሕ ሥልጎ ኮ ሑዎ ቭመልጸቱ/::

3.5.2. <u>አጎ ቃላቭ ሃሣብ</u>

ቭህም ባሚሆነው በተጸሣሹ ምትፔ መሠረፔ ወ ጠቭው ውሣት ካልተሰጎ በቀር ችው ማስረ መስማቱ አስወላ ሆ ጸተ ገፑ ክርክሩ በሚሰማበፔ ባመ መሪቭ ቀት ዓቃቤ ህ ጎ ተጸሣሹ ቭጎ ቅሙ ል ባሚሏ ውት ምስክሮኖ ት ጠሁም ኤ ዚቢ ኖ ሌሎኖ ባኮ ሑዎ ማስረ ዎኖ ካሏ ው አሚልተው ማቅረብ አለባ ው ምስክሮቷ ት ጠቀርቡ ባሚ ዘዘው ተጸሣሹ ባ ምትፔ ክህተፔ ቃሉት ጸሰጎ በኋላ ሳቭሆት ክሱ ትተቀረበ ጸሱት ለመስማፔ ቀጎ ሮ ትተተቭዘ ወ ጠቭው ስለመሆት በወ.መ.ሥ.ሥ.ሕ.ቁ. 123 124 ተተት ቻል:: በመሆትም ክርክሩ በሚሰማበፔ ቀት ባሁለቱም ወ ት ማስረ ዎኖ ተሚልተው መቅረብ አለባ ው::

ምስክሮኖ ተሚልተው ባልቀረቡ ጊዜ ባሁለቱም ወ ት ምስክሮኖ ካልቀረቡ ት ጠቀርቡ በማዘዝ ተለዋ ቀጎ ሮ ባሚሰጎ ቭሆ ል:: /ቁ. 94/2/ ለ/:: ባዓቃቤ ሕ ምስክሮኖ ተሚልተው ቀርበው ባመጸላጸቭ ምስክሮቷ ካልቀረቡ ባቀረቡፔ ባቃቤ ሕ ምስክሮኖ ባሚሰሙ ሆ ትተክሱ ካስረቱ ባመጸላጸቭ ምስክሮኖ ት ጠቀርቡ ቀጎ ሮ ቭሰቷል:: ባዓቃቤ ሕ ምስክሮኖ ሳቭቀርቡ ባመጸላጸቭ ምስክሮኖ ጸቀረቡ ተሚልተው ት ጠቀርቡ ፔ ዛዝ ተሰጎ ባመጸላጸቭ ምስክሮቷም ሳቭሰሙ ቭመለሳሉ:: ባዓቃቤ ሕ ባተወሰትፔ ምስክሮኖ ብኖ ጸቀረቡ ዓቃቤ ሕ ቭበቃቾል ካለ ባቀረቡፔ ቭሰማሉ ሌሎኖም ት ጠሰሙ ጸጎ ባቀ ተቷጎ ለው መሰማፔ ጸሌላባ ው ተሚልተው ት ጠቀርቡ ባሚ ዘዝ ቭሆ ል:: ተቷጎ ለው መሰማ ው ኖ ር ባሌለው መስሎ ጸ ባ ት ባቀረቡፔ ተሰምተው ለቀሩፔ ተለዋ ቀጎ ሮ ቭሰቷል:: ባዓቃቤ ሕ ምስክሮኖ ተሚልተውም ሆት በጸዋል ቀርበው ተሰምተው ትተ ክሱ ካስረቱ ባተጸሣሽ ምስክሮኖ ቭሰማሉ:: ለምስክሮኖ መቅረብ ተተ ሚ ቀጎ ሮ በመስጎቱ ሂተፔ ላቭ ጎ ብ ት ቭቿትፔ ባዎፔህ መዘ ባፔ ት ቨስጸፔል/ባተዊጎ ት ባመስማፔ ሂተፔት ት ቨስተቿ ል ባተጸሣሹትም ሕ - መት ሥ ዊ መብፔ ት ቭ ተብ ባዎርታ ቤፔትም ሆት ባዓቃቤ ሕ ት ልብ ፔ ፔ ኖሎ ት ባሚጎ ቭቅ መሆትት ሊሠመርበፔ ባሚ ባ ችው:: ቭህ ውት ጸሃ ራኖት ባወት ል ባዎፔህ ሥርዓፔ ኖ ሮኖ

መካጸል ትተዋ ባሚቆነር ለማስቀኃፕ አቅም አችስተቾ መሆትም ዋችቾ ምክንቨፕ መሆትት ጸተ ባሩ ሂተፕ ባሚ ወቅ ነው።

በወት ል ባዖፕሐ ሥርዓፕ ሂተፕ ክሱ መቅረቡ ብኖ ባሕ ት ዓላማ ብ ለማስነበቅ ባሚኖል አቨተለም ለ ብዖም ዖርታ ባቅኃፕ ውሣቴ በመስነፕ ልባፕ መስነፕ ተጸሣሹም ጸወት ሉ ችካ መሆት ወቨም ኅ ዌተቾ ትፍ ሊወለት ባሚኖሸው ባክሱ መሰማፕ ሂተፕ ውነ፣ ማ፣ ቀልኃዌ ወኃት መሆት ሲኖል ነው።

ሀ. <u>ባዓ/ህ ምሥክሮኖት መስማፕ</u>

ባዓቃቤ ህ ምስክሮኖ ባሚሰሙበፕ ሂተፕ ባሚጸተሉፕት ዋ ዋ ተ ባራፕ ቨካፕ ል፡

- ዓቃቤ ሕ ምስክሮቷት ጸማሰማቱ በዋፕ ቨቀረበውት ክስ ባሚቨቀርበውት ማስረ ዓቨትፍ በአ ሩ ቨለአታልዖ በመ ለኮ ባማስረ መሰማቱት ሥርዓፕ ቨጸዖ ል።

- ቀኅ ሎም ዓቃቤ ሕ ምስክሮቷት መኅራፕ አለበፕ ምስክሮቷ ተራ ሰዖኖ ወቨም ልብ ውቀፕ ቨላ ው ሰዖኖ ሊሆት ቨኖኣሉ። ዓቃቤ ሕ ባሚቨቀርባ ው ምስክሮኖ ዖርታ ቤፕ ካልወቀተ በስተቀር በማስረ ዝርዝሩ ላቨ ብኖ ቨሳወቃ ው /ባቆነራ ውት ብኖ ነው።

- ባትሩ መሰማፕ ጸተ መረ በኋላ ክሱ ባተሻሻለ ወቨም አ ዱስ ክስ ባተዘ ጸሆት በማትቾውም ጊዜ ዓቃቤ ሕ ጸተሰሙፕ ምስክሮኖ ውስኅ ማትቾውትም ምስክር ትተ አስነር ት ጊሰማ ባማቷረ መብፕ አለው። አትቀኮ 121/

- ማትቾውም ምስክር ቃሉት ጸመስነቱ በዋፕ መማል ወቨም ውትፍት ለመ ር ማረ ኅ አለበፕ። ባመሃላ ዐርሙት ተጸፕሎ ባዖርታ ቤፕ ሠራተቾ መሃላውት ቨስወኮ ማል።

- ዖርታ ቤቱ ባምስክሩት ቃል ሲቀበል በመ መሪቨ ስለ ምስክሩ መለቨዖኖት ሥሙት፣ አታራሻውት፣ ሥራውት ዕታሜውት ሌሎኖ አስወላ ሁት ዖኖት ቨመዘ ባል።

- ምስክሮቷ መሃላ ጸወ ሙ በኋላ መ መሪቨ ዓቃቤ ሕ ዋ ኅ ቨቂ ቨነ ቨቃ ዋል። በመ ረሻም ዓቃቤ ሕ ታ ሚ ኅ ቨቂ ቨነ ቨቃ ዋል። ጸዋ ኅ ቨቂ ቀኅ ሎም ተጸሣሹ ወቨም ኅ በቃው መስቀልቾ ኅ ቨቂ ቨነ ቨቃ ዋል። /አትቀኮ 137 /1/ /2/ /

- በዋ ው ኀ ቨቁ ባሚቀርቡ ኀ ቨቁዎኖ ስለክርክሩ ዖሬ ትር ተ ቢ ባሆትፔት ምሥክሩ በቀኀ ወቨም ቀኀ ባልሆት መት ታ ስለሚቨውቃ ው ዖሬ ትሮኖ ብኖ ኻው። ተጸሣሹ /ኀ በቃው ካልወቀተ በቀር ዓ/ሕ ፦ መሪ ኀ ቨቁ (Leading Questinos) መኀ ባቅ አቨናልም።

- ባመስቀልቾ ኀ ቨቁ ዓላማ በዋ ው ኀ ቨቁ በተሰኀ ው መልስ ውስኀ ቨለውት ባስህተፔ ቃል፣ ባሚቨኀ ራኀ ር ወቨም ውትፔ ቨልሆኻውት ቃል ለዖርታ ቤቱ ለመ ለኮ ለማስተካጸል በመሆት በዋ ኀ ቨቁ ጸተኻላው ትኀ ብ ር ባማቨ ፖ ወቨም ወተዚቨ ባማቨመራ አ ኗስ ትር ማትሳፔ አቨናልም። ሆ ም መሪ ኀ ቨቁ መኀ ባቅ ቨናላል።

- ተጸሣሹ ወቨም ኀ በቃው በመስቀልቾ ኀ ቨቁ ቨትላውት ትር ለማኃ ራፔ ብኖ ዓ/ሕ ፦ ታ ሚ ኀ ቨቁ መኀ ባቅ ባሚኖል ሲሆት በመስቀልቾ ኀ ቨቁ ኗዜ ጸተኻላው ፦ ቨ ር ትባቹፔ ባሌለው ወቨም ወተዚቨ ባማቨመራ አ ኗስ ትር በታ ሚ መኀ ባቅ አቨናልም።

- በሕ በ ልኮ ካልተወቀተ በስተቀር ባተጸሳሸ ባኀ ዊተፖትፔ ሪክ ጸዖርታ በዋፔ ስለማቨ ለኮ ቨህት ባሚቨመላክቱ ኀ ቨቁዎኖ ለምስክሩ መቅረብ ባለባ ውም። /አትቀኮ 138/

- ዓ/ሕ ቨቀረበው ምስክር ክሱት በሚ ሁቴ ቢመሰክር ዓ/ሕ ፦ ቨህ ቃል ት ቨመዘ ብ ምስክሩም ቃሉት መስኀ ፔ ት ኗቨቆም ዖርታ ቤቱት መኀ ባቅ አቨናልም። ኀ ቨቁው ቢቀርብም ዖርታ ቤቱ ኀ ቨቁውት ሳቨቀበል ባምስክሩት ቃል መመዝ ብ አለበፔ። ዓ/ሕ ፦ ኀ ቨቁውት ቢቨቆምም ዎ/ቤቱ አስወላ ፣ መስሎ ጸ ባው ምስክሩት መመርመር መቀኀ ል ቨናላል።

- ባምስክሮኖ ቃል ሲመዘ ብ ዋ ኀ ቨቁ፣ መስቀልቾ ኀ ቨቁ ታ ሚ ኀ ቨቁ ተብሎ መጸዊወል ቨት ትቱ ባኀ ቨቁ ክዖል ባሚ ምርበፔ ባሚቨልቅበፔ ሥዖራ በመዝ ቡ ውስኀ ት ኗለቨ ተተር መኻዎ አለበፔ።

- ዓ/ሕ ፦ ማስረ ውት አሰም ጸ ረሰ በኋላ ማዖረሻ ማስረ አስወላ ፣ ሳቨሆት ተጸሣሹት ኀ ዊተቾ ባሚቨተር ው ሆ ባልተ ዠ ኗዜ ማስረ ው በቂ ሆ ሳቨ ገፀው ባቀረ ትተሆት ተጸሣሹ በኻካ ት ኗለቀቅ ዖርታ ቤቱ ቨካል። /ቁ. 141/ ፔዕላዙ ትተመ ረሻ ዖርታ ዝርዝር ባቨዘ ሳቨሆት ዓ/ሕ ፦ ትተክሱ አላስረ ም ባተባለበፔት ምክንቨፔ በአ ሩ ባሚ ልኮ መሆት አለበፔ።

ለ. <u>ባመጸላጸቨ ምስክር መሰማፔ</u>

ባዓ/ሕ ምስክሮኖ ትተክሱ ካስረቱ ተጸሣሹ መጸላጸቨውት ት ኗቨሰማ ቨት ረዋል። ዖርታ ቤቱ መጸለጸቨ ት ኗሰማ ቨዘዘበፔት ምክንቨፔ በዝርዝር መመዝ ብ ሳቨስወል ው ተጸሣሹ ስለተመሰጸረበፔ መጸላጸቨው ት ኗሰማ ባ ዘዘ መሆትት ብኖ በመመዝ ብ ቨህትት ለተጸሣሽ ቨት ራል። መጸላጸቨ ት ኗሰማ ባሚተረ ው ባዓ/ሕ ምስክር በቂ ባቨሆንም ትሩት ባበለኀ

ለማኃራፔ ሳቭሆት ባዓ/ሕ ማስረ በቂ ሲሆት በዚህ ማስረ ላቭ ባማሥረሻ ማስረ ካልቀረበ ተጸሣሹት ጎዌተኞ ባሚቨተር መሆትኑ ሥርታ ቤቱ ር ጎኞ ሲሆት ብኖ መሆት አለበፔ። ተጸሣሹ መጸላጸቨ ባለፖም ወቭም ማቅረብ አልወል ም ካለ ቭህትት በኮሑሥ ት ፗረ ጎ ማስ ተታ አስወላ ፗ ሳቭሆት ቃሉት ብኖ በመመዝ ብ ውሣቴ መስጎፔ ቭናሟል። ተጸሣሹ ቨለአ ባብ ተጸላጸል ተባልጹ በማለፔ በዚህ ፔ ዛዝ ላቭ ብኖ ቭ ባፖ መጎ ባቅ አቭወቀታለፔም። ሆ ም ባመ ረሻ ሥርታ ጸተሰጎ በኋላ ቭህትት ትላ ብ ትተቅሬ ማትሳፔ ቭናሟል።

ባተጸሣሹ ባመጸላጸቨ ምስክር መሰማፔ ሥርዓፔ ባሚጸተሉፔት ዋ ዋ ተ ባራፔት ቨካፔ ል።

- ተጸሣሹ ወቭም ጎበቃው በመጸለጸቨ ሊቨስረ ቨቀረበውት ማስረ በአ ሩ በመ ለኮ መጸላጸቨውት ቭጸዎ ል። / አትቀኮ 142 /2/ /

- ቀጎ ሉም ምስክሮቷት ወቭም በምስክርችፔ ቃላ ውት ባሚሰጎፔ ልብ አዋቂዎኖ ት ሉ ቀርበው ት ፗሙለፔ ቨተር ል።

- ስለምስክሮቷ መሃላ መወ ም፣ ስለ ምስክሮቷ ዝርዝር ባመስማፔ ሂተፔ ጸላቭ በዓ/ሕ ፡ ምስክሮኖ መሰማፔ ሂተፔ ባተጎቀሱፔ ዋ ዋ ተ ባራፔ ትተ አ ባብት ው ተወቖሚችፔ ቭ ራ ዋል።

- ተጸሣሹ ጸወለ ባራሱ ባመጸላጸቨ ምስክር ሆ ቃሉት መስጎፔ ቭናሟል። ቭህም በሆት ፗዜ ጸሌሉኖ ምስክሮኖ በዋፔ ቃሉት መስጎፔ አለበፔ። ውችፔንቱ በሥርታ ቤፔ ባሚመዘት ሆ ባተጸሣሹ ቃል ትተ መጸላጸቨ ቃል ቭቆጎራል።

- ተጸሣሹ በራሱ በሚሰጎው ባመጸላጸቨ ቃል ላቭ ባመስቀልኞ ጎቨቂ ሊቀርብበፔ አቭናልም። ሆ ም ት ሥርታ ቤቱ ባማብራሪቨ ጎቨቂ ሊጎ ቭቀው ቭናሟል።

3.5.3. በማስረ ረ ታ ባሥርታ ቤፔ ሚ

በመሠረቱ ባወት ል ክስ በሚሰማበፔ ሂተፔ ማስረ ማቅረብ ምስክሮናት መመርመር ባዓ/ሕ ፡ ባተጸሣሹ ላዋችፔ ቢሆትም ሥርታ ቤቱም ባራሱ ሚ ሥኖ አሉፔ። ችዚህት ሚ ሥቷት ሲወኮ ም ሥርታ ቤቱ ለልተፖችቱት በማቭኽ መልጹ በጎ ትቃቂ መሆት አለበፔ። ባሥ/ቤቱ ዋ ዋ ሚ ሥናም ባሚጸተሉፔ ው።

- ምስክሮቷት መመርመር ባባለ ፡ ቨቷ ሚ ቢሆትም ፔክክለኞ ሥርታ ለመስጎፔ አስወላ ፗ መስሎ ጸ ባው ሥርታ ቤቱ በማትኞውም ፗዜ ባማብራሪቨ ጎቨቂ መጎ ባቅ ቭናሟል። / አትቀኮ 136/4/

- ተ ማሪ ምስክር ት ፗቀርብ ለማዘዝ ቭናሟል።

በዚህም መሠረት ፔክክለኞ ዎርታ ለመስጎፔ ምስክርትቱ አስወላ ጸመሰለው ዎርታ ቤቱ ዎርታ ጸመስጎቱ በዋፔ በማትቾውትም ጊዜ ማትቾውትም ምስክር /አስቀታሞ ቃሉት ባሰጎም ሆት ቨልሰጎ መጎራፔ ቭናላል/ አትቀኮ 143/1/ ዓ/ሕ ፦ ወቨም ተጸሣሹ በምስክር ዝርዝር ላቭ ቨልተቀጎሱ ምስክሮኖ ት ቀርቡላ ው በጎባቁ ጊዜ ምስክሮቷ ትሩት ለማዘ ባፔ ሳቨሆት ለፔክክለኞ ዎፔህ አስወላ መስሎ ጸ ባው ምስክሮቷ ት ጎሩ ዎርታ ቤቱ ለማዘዝ ቭናላል። ጸ ትዚህ ጸተጎቀሱፔ ተ ባራፔ ው ቾው ባቀረበለፔት ፦ ቭ በተመለጸተ ማስረ ለመወለ ባ ሉት ምርመራ ምርምር ማታረ ባለበፔም።

3.5.4. <u>ባመዝ ቨ ት ር/ሐሳብ</u>

ጸላቭ በቀረቡፔ ለኞዎኖ ሥት - ሥርዓፔ መሠረፔ ባዓ/ሕ ፦ ባተጸሣሹ ማስረ ዎኖ ጸተሰሙ በኋላ ሌሎኖ ባኮ ሑዎ ማስረ ዎናም ካሉ ተጎቃለው ጸቀረቡ በኋላ ሁለቱም ወ ኖ ባመዝ ቨ ት ራ ውት ቨሰማሉ ባሁለቱም ወ ት ባመዝ ቨ ሐሳብ ባሚቀርበው በኮ ሑዎ ሳቨሆት በቃል መሆት አለበፔ። ባመዝ ቨ ት ሩት መ መረቨ ባሚቨቀርበው ዓ/ሕ ፦ ሲሆት ቀጎሎም በተመሳሳቨ ሁቴ ተጸሣሹ ወቨም ጎበቃው ስለ ሕ ፦ ማስረ ው ሁቴ ቭ ራል። ተጸሣሾቷ ብዙ ጸሆት ለዎርታ ቤቱ ት ር ባሚቨተር ብፔት ወቨም ጎበቆኖ ው ባሚ ሩበፔት ተራ ዎርታ ቤቱ ቭወስ ል። ባመዝ ቨ ት ር ማታረ ቲ ሳቨሆት ዓ/ሕ ፦ ወቨም ተጸሣሹ ጸወለ ፦ ባሚቨተር ፦ፔ ነው።

3.5.5 <u>ባማጎ ቃለቨ ሃሣብ</u>

ባወት ል ክስ ባሚሰማበፔ ሂተፔ በዚህ ክዎል በዝርዝር ትተቀረበው በወት ል ፦ ቮኖ ክርክር መሠረ ዊ ለዎርታ አሰኃጎ ባሚረቱ ተ ባራፔ ባሚጸ ወትብፔ ባክርክር ተረ ነው። ሂተቱ በሕ - መት ሥቱ ለተጸሰሱ ሰዎኖ በአትቀኮ 20 ውቅ ባተሰጎውት መብፔ ባማክበርት ባማስጸበርት ባዎፔሕ ባለሙቨዎኖት ላዋትፔ ቨካተተ በሌላ በጾል ተ ሞ ባወት ል ሕ ፦ ዓላማ ብ ባሚጎበቅበፔ በመሆት ጸዎተቾ አቅም ፍሎ ት ባሚጎብቅ መሆትት ጸቀረበው ለኻ ለመተምተም ቭናላል። ሂተቱ በጎቅሉ በዓቃቤ ሕ ፦ ክስ ባማቅረብት በተጸሣሹ መቃወሚቨ ባማቅረብ ባ ምትፔ ክህተፔ ቃልት ባመስጎፔት በሁለቱም ወ ኖ ማስረ ባማሰማፔት በዎርታ ቤፔም ማስረ ውት ባመስማፔ፣ ባመመርመር ተ ዋ ፔዕዛዙኖት ባመስጎፔት ተ ባራፔት ባቨዘ በመሆት ቢቨትስ ባአራፔ ወ ኖ /ባዓቃቤ ሕ ባተጸሣሹ ወቨም ባጎበቃው ባዎርታ ቤፔ ባምስክሮኖ/ ሚ ባሚ ቭበፔ ጸመሆት አትቫር በተወጎሮው ባውስብስብትፔ ባህርቭ አለው። ቭህም በመሆት ለሂተቱ ባለሚ ዎቷ ባለሙቨዎኖ ዓ/ሕ ኣኖ ጸዎተቾውት ውቀፔ ክህሎፔት ባሚጎብቃ ው ለመሆት ትዛቤ ሊወስታብፔ ሊሠመርበፔ ባሚ ባ ፦ ቭ ነው።

4. ባወት ል ምርታ አሰጋጎ ባቅጋፔ አወሳሰት

4.1. አጎ ቃላቭ ባመቸሻ ሃሣብ

በዚህ ክምል ስለ ወት ል ፡ ቭ ምርታ አሰጋጎ ባቅጋፔ አወሳሰት ለኻ ባሚተረ በፔ ለሠልጋኣጟ ስለ ምርታ አሰጋጎ አኸዃም ዘቲ በሥልጎ ሥርዓተ - ፔምህርቱ መሠረፔ ባሚዘ ውት ማሰልጎችኞ መር ኮሑዎ ሳቢ በማታረ በመሆት ፔጹረፔ ባሚሰጎው ባምርታ አሰጋጎ፡ አኸዂ ጾወት ል ባዎፔህ ሥርዓፔ ሕ - መት ሥፔ ር ቨለውት ትባዂፔ መሠረፔ አታር ቭሆ ል።

በሀ ራኖት ባወት ል ዎፔሕ ሥርዓፔ ባወት ልት ፡ ቭ ለማጾራጾር ሥልጋት ባተሰጋ ው ምርታ ቤ ኖ ባወቲራል ባክልል ምርታ ቤ ኖ ሲሆት ባጾተማ ኽ ምርታ ቤ ኖም በ፟ዜ ቀነሮ በተትብ ማስጾበር ፡ ቮኖ ት፟ሁም ባመቨዝ ብርበራ ፔዕዛዝ ለመስነፔ ባወት ልት ፡ ቭ ባማባፔ ሥልጋት ተሰጎ ዋል። በማትቾውም ተረ ባሚ ፖ ማትቾውም ምርታ ቤፔ ፖትፔ ባሚሰጎበፔ ባመ ረሻ ባማቭቀረው አስ ሥራው ባ ፖትፔት ምርታ መስነፔ ምርቱትም በኮሑዎ መ ለኮ ትው። ባምርታ ቤ ኖ ምር ኖ ባ ፖትፔ ሂተፔ /ጾ ፡ ቮ መ መሪቨ አትስ ስጾ መ ረሻው ቨለው ሂተፔ/ ባመ ረሻ ውነ፟ፔ ትተመሆ ው ባተቋሙት ት፟ሁም ባሀ ሪቱት ባዎፔህ ሥርዓፔ ጎ ትካሬ ታክመፔ አመልካኖ ው። ተ ቢውት ምርታ በተ ቢው ፟ዜ ጎራፔ መስነፔ መኖል አለመኖል ሕ - መት ሥቱ ጾሚጎ ብቃ ው ጾሚቨስጾብራ ው መሠረ ዊ መብ ኖ ትቻ ኖ ር ቀጎ ተቾ ባሆት ባምክትቨፔ ባውነ፟ፔ ትባዂፔ አለው ለማለፔ ቭኖሳል። ባወት ል ፡ ቮኖ ዎር ኖ በስዊፔ፣ ጎራፔ፣ ጎልቀፔ፣ አሳማፖትፔ ተ ማኖትፔ ሕብረተሰቡ በወት ል ባዎፔሕ ሥርዓፔ ት፟ተማመት ቨተር ዋል። አስተማማፖ ባዎፔህ ሥርዓፔ መ ር ባጎብረተሰብ በዎፔህ ሥርዓፔ ላቭ መተማመት ተ ሞ በሃ ራዊ ሠላም ተህትትፔ፣ በመልካም አስተ ተር፣ ኢኮ ሚቨዊ፣ ማህበራዊ፣ ዠለቲካዊ ታ ፔ ት፟ሁም በመሠረ ዊ መብ ኖ ትቻ ኖ አወኸዂም ላብ ጾዎተቾ አወት ዊ ውነ፟ፔ ቭ ረዋል።

ባዜ ኖ ዎፔህ ባማ ገፔ ሕ - መት ሥ ዊ መብፔ ባሚወኸመውም ምርታ በመስነፔ ስለመሆት ጾኤዉ፟ሪ ሕ - መት ሥፔ አትቀኮ 37 ጾክልሎኖ ሕ ተ መት ሥፔ ተዛማ አትቀኮ ታት ፟ዎኖ ለመረ ፔ ቭኖሳል። በጎቅሉ ምርታ አሰጋጎ አኸዂም ልብ ባሚቨተር ው መሠረ ዊ ባህርቨፔ፣ ዓላማ ብ፣ ዘቭቤ መመዘቾ፣ መርሀዎኖ . . . ወዘተ ቨሉፔ ሲሆት ባዚህ ክምል ኮሑዎ ዓላማ ት በወት ል ባዎፔህ ሥርዓፔ ወት ል ፡ ቮኖት ምርታ አሰጋጎ አኸዂት በተመለጾተ መነቭቾ ሰሳ ለማታረ ቭው። በዚሁ መሠረፔ በመ መሪቨ ስለምርታ አኸዂም ቀጎ ሎም ስለ ቅጋፔ አወሳሰት ሂተፔ ለኻባሚተረ ባ ው ቭሆ ል።

4.2. ባወት ል ምርታ አኸዂም

ባወት ል ፡ ቭ ምርታ በቀላሉ ፔርም ሲሰነው " ዓቃቤ ሕ ተጾሣሹ ቨቀረቧ ውት ባኮሑዎ፣ ባማስረ ባሕ ክርክሮኖት ምርታ ቤቱ አ ባብትፔ ቨላ ውት ባወት ል ሕ

ታት ፡ዎኖ መሠረፔ በማታረ ለ ፡ ብ ዕልባፔ ባሚሰጎ በፔ ባመ ረሻው መተምተሚቨ ችው::" ብሎ ለመረ ፔ ቨናላል:: ዎርታ ቤቱ ዓቃቤ ሕ ፡ ተጾማሹ ውቨም ጎበቃው ባመዝ ፔቨ ሐሳባ ውት ካስሙ በኋላ ዎርቱት ቨሰኃል:: ስለ ዎርቱ ቅኃፔ ባወ.መ.ሥ.ሥ.ሕ.ቁ 149/1/ ባሚጾተለውት ቨስትዝባል::

" ባመ ረሻው ት ር በቁጎር 156 መሠረፔ ባሚተረ ው ት ር ምር ቨለ ትተሆት ጾተወ መ በኋላ ዎርታ ቤቱ ዎርቱት ቨሰኃል:: ዎርቱም ቀት ተኮዐበፔ በዎርታ ሰ ው ቾ መወረም አለበፔ:: ባማስረ ው አ ር መ ለ ማስረ ውት ባተቀበለበፔት ቨልተቀበለበፔት ምክንቨ ኖ ዎርቱ ባተመሠረበፔት ሕ መጎቀስ ጎዌፔም ሆ በተ ገፑ ዜ ጎዌተቾ ሆ ቨስ ገፀውት ሕ በዎርቱ ውስጎ መኘም አለበፔ::"

ጾዚህ ትዑስ አትቀኮ ለመረ ፔ ትተሚናሰው ባወት ል ዎርታ አኘቾም ባሚጾተሉፔት ትኅቦኖ ማካተፔ ብ ርበ ል፣

- ዎርቱ ባተሰጎ በፔት ቀት ባ ቾውት ሥም ዋርማ፣
- ባዓቃቤ ሕ ት ባተጾማሸት ማስረ ዎኖ አ ር መ ለ ፣
- ባዓቃቤ ሕ ት ወቨም ተጾማሸት በሙሉም ሆት በጾዋል ማስረ ውት ባተቀበለበፔት ቨልተቀበለበፔት ምክንቨ ኖ፣
- ባዎርቱ ሃሣብ/ምክንቨፔ ባተመሠረተበፔት ባወት ል ሕ በ ልኮ መጎቀስ ጾክሱ ማስረ ው ር ማ ገፔ፣
- ተጾማሹ ጎዌተቾ ሆ በተ ገፑ ዜ ጎዌተቾ ሆ ቨስ ገፀውት ሕ በዎርቱ ውስጎ መኘም ው::

በተ ማሪም ጾላብ በተጎቀሰው አትቀኮ 149 ሌሎኖ ትዑሳት አትቀኾኖ መሠረፔ ባወት ል ዎርታ ሲኘም ባሚጾተሉፔት ማካተፔ አለበፔ::

- ተጾማሹ ጎዌተቾ አብተለም በተባለ ዜ ተጾማሸ ችካ ትተሆት አስወላ ም ሲሆት ጾማረሚቨ ቤፔ ት ለቀቅ ባሚል ፔ ዛዝ በዎርቱ ውስጎ ት ለኮ ቨስወል ል፣
- ተጾማሹም ጎዌተቾ ችው በተባለ ዜ ስለቅኃፔ ማክበታ ወቨም ማቅለል ዓቃቤ ሕ ፡ ቨለውት አስተቨባፔ ት ሰጎ ባሚቨዝ/ባሚጎ ብቅ ኮ ሑዎ መቨዝ ብ ርበ ል::

ባወት ል ክሱ ጾአትታ በላብ በሆት ኣ ኖ ባሚ ብ ጾሆት ኣ ቷ በሕ ፡ ብ በማስረ ው ላብ ሙቨዊ ውብቨፔ ቨተር ሉ:: ዎርቱም በሙሉ ታምኮ ወቨም በታምኮ ብል ሊሰጎ ብናላል:: በታምኮ ብል ባተወሰት ትተሆት በሃሳብ ባተለባው ቾባተለባበፔት ምክንቨፔ በመ ለኮ ባራሱት ሃሳብ በኮ ሑዎ ማስወር አለበፔ::

በወት ል ዎርታ አሰኃዌ አኘቾም ባማስረ ዎቷ ተቀባብትፔ (Admissibility) አ ባብትፔ (Relevancy) ውትተቾትፔ (Credibility) በዎርታ ቤቱ ባሚወሰት ሆ ትተ ሁት ው ባዎርታ መሠረፔ ሊሆት ባሚናሉፔ ማስረ ዎኖ፦

- ባሁለቱም ወ ት ምስክር ቃል፣

- ምስክሩ ባሞተ ወቭም ባሌለ ትዛዞት በቀ ሚ ምርመራ ባተሰጎው ቃል፣
- ተጸሣሹ ለዝርሊስ ለምርታ ቤፔ በወ.ሥ.ሥ.ሕ. አትቀኮ 27 35 መሠረፔ ባሰጎው ባ ምትፔ ቃል፣
- ባሁለቱም ወ ኖ ባኽሉም ወቭም ሌሎኖ ዙም ማስረ ም/
- በሕ ባተወሰተ ባሕሊ ምፔ (Legal Presuumtion) ፣
- ቨትታ ትር አወኃጎር ሂተፔ ማሳቨ ላ ማስረ (Demonstrative evidence) ፣
- ባ ወቁ ትሮኖ (Judicial Notice) ቨጎ ቃልላል።

በሌላ በጹል ተ ሞ ትዛማስረ መ ባፔ ባሌለባ ው ትሮኖ

- ሕ ወጎ ማስረ ም፣
- ቾው በ ሉ ባሚቨውቃ ው ወቭም ጸኖሎፔ ው ቨቨ ው ወቭም ባሰማ ው ትሮኖ /ባ ወቁ ጎ ቮኖት ሳቭ ምር/

ጸላቭ ባተመለጸቱፔ አ ባብትፔ ቨላ ው ማስረ ም ኖ ጸወት ል ክሱ ጸሕጎ ር ተቾቹረው ጸተመረመሩ በኋላ ተጸሣሹ ጎ ዌተቾ መሆት ካልተረ ጎ ችኻ ትዛዞት ስሮ ጸሆትም ት ለቀቅ ፔዕዛዝ ቭሰኃል። ተጸሣሹ ጎ ዌተቾ መሆት ጸተረ ጎ ት ባጎ ዌተፖቹፔ ውሣቴ ቭሰኃል። በመቀጎል ም ባቅኃፔ አወሳሰት ሂተፔ ቭቀጎላል። ቭኽውም ሥርዓፔ በሚቀጎለው ክምል ለኻቭተረ በ ል።

4.3. <u>ባቅኃፔ አወሳሰት ሂተፔ</u>

4.3.1. <u>አጎ ቃላቭ መቾ ሃሣብ</u>

በወት ል ጎ ቭ ምርታ አሰኃጎ ባ ቾ ተ ባር በዋ ትትፔ ሁለፔ ው። አትተቾው ጸላቭ ለኻ ባተተረ በፔት ባጎ ዌተፖቹፔ ምርታ መስጎፔ ሲሆት ሁለተቾው ተ ሞ ቅኃፔ መወሰት ነው። ቅኃፔ ባመወሰት ተ ባር በጎ ዌተፖቹፔ ውሣቴ ላቭ ባሚመረኮዝ መሆት በአትታ መልጹ ወሣፖቹፔ ቢ ረውም ጎ ዌተቾ ጸተሰገፀው ሰውም ሆት ጸወት ል ሕጎ ዓላማ ብ አትቹር ሲ ቭ ት ሚዛት ባሚተዌው ባቅኃፔ ውሣቴው ለመሆት ልብ ሊባል ፔጹረፔ ሊሰጎው ባሚ ባ ጎ ቭ ነው። ባቅኃፔ አወሳሰትት ባሚመለጸቱፔ ባወት ል ሕጎ ታት ኌምም ውስብስብትፔ ቨላ ው በመሆ ው ሂተቱ ልብ ፔጹረፔት ኖሎ ት ትተሚጎ ቭቅ አጎራኃሪ አቨሆትም።

ባቅኃፔ ዓላማ አጎዋውት ለማረም ሌላውት ለማስተማር በጎ ቅሉ በአትቀኮ 1 ባተተት ውት ባወት ል ሕጎት ዓላማ ብ ለማስጎበቅ ነው። ቭህም በወት ል ጎ ቮኖ ባቅኃፔ ውሣቴምኖ ሁሉ ተተ ሞ ባሚ ለኮ ነው። ትር ት ኣኖ ቅኃፔት መወሰት ቨለባ ው ባወት ል ህ ዓላማምኖ ቦኖት ብኖ መሠረፔ አታር ው ሳቭሆት" ባሕጎት መትወስም " ጸ ምፔ በማስ ባፔ ምር ሊሆት ቭ ባዋል።

ስለወት ል ሕ ዓላማ ብ በኮሐዊ ክምል "3 " ዝርዝር ለኻባተተረ በፔ በመሆት በዚህ ክምል መታ ሙ አስወላ ጊ ስለማቭሆት ለቅኃፔ አወሳሰት ሂተፔ ባመሠረፔ ታት ቭ መሆትት ጸተ ለ

ብኖ በቂ ነው። ባቅኃፔ አወሳሰት ሂተፔ ጸኅዌተኞችፔ ምርታ ተለቨ መ ባፔ ፔጹረፔ መስኅፔ ባሚ ባው ነው። ቨሁት ምርታ ቤ ኖት ባወት ል ፡ ቨ ምርቱት ብዙውት ጊዜ ባማስረ ባሕ ፔትተ ባሚቨተር ፡ፔ በኅዌተፖቱ ምርታ ት በቅኃፔ ውሳቴ ኅ ትካራ ባማስረ መሰማፔ፣ ባ ራ ቀዥ ወ ኖ ባቃልም ሆት ባኩሑሥ ክርክር ባሕ ፔትተ ትተማቨተረ በፔ ቨመሰክራሉ። በወ.መ.ሥ.ሥ.ሕ ፡ አትቀኮ 149 ታት ፣ ት ሁለቱ ሂተ ኖ ራሳ ውት ባኖሹ ባተለቨብ ትዑስ አትቀኴኖ ተሰኅ ው ስለዝርዝር አወኼማ ው ሥርዓፔም ባተሠራላ ው መሆትት ለመ ነዘብ ቨኖግል። በመሆትም በሃ ራኖት ባወት ል ምፔህ ስርዓፔ ባቅኃፔ ውሣቴ አሰኃኅ ሥት- ሥርዓፔ /ሂተፔ ፔጹረፔት ባሚሻ ፡ ቨ ነው።

4.3.2. <u>ባቅኃፔ ውሣቴ አሰኃኅ ሥት- ሥርዓፔ</u>

ባወ.መ.ሥ.ሥ.ሕ ኖት ስለ ቅኃፔ ውሣቴ አሰኃኅ ሥት - ሥርዓፔ ባሚጸተሉፔት ተነቦኖ አካፔ ል። / አትቀኮ 149/3/ - /7/

- ተጸሣሹ ኅ ዌተኞ ነው በተባለ ጊዜ ስለቅኃፔ ማክበታ ወቨም ማቅለል ዓ/ሕ ፡ ቨለውት አስተቨባፔ ት ሰኅ ሥ/ቤቱ ቨኅ ቨቀዋል። ዓ/ሕ ፡ም ስለተጸሣሹ ኅ ባቨ ለማስረ ፔ ምስክሮኖ ለመኅ ራፔ ቨኖግል።

- ቀኅ ሉም ተጸሣሹ ወቨም ኅ በቃው ስለቅኃቱ መልስ ቨሰኃል። ስለኅ ባብሙ ለማስረ ፔ ምስክሮኖት ለመኅ ራፔ ቨኖግል።

- ተጸሣሹ ቀታሞ በኅ ዌተፖኜ ትተተወረተብፔ/ ባወት ል ሪኮርታ ት ለው/ ዓ/ሕ ፡ አስረታ ተጸሣሹ ቨህት ሁት ጸካተ ዓ/ሕ ፡ ፡ ብት ለማስረ ፔ ማስረ ማቅረብ አለበፔ።

- ባቅኃፔ ክርክሩ ጸተኅ ቀቀ ስለቅኃቱ ማስረ ካስወለም ጸተሰማ በኋላ ምርታ ቤቱ ቅኃቱት ቨወስ ል። ቅኃቱ ባተሰኅ በፔት ባሕ አትቀኮ ቁኅ ርም መ ለኮ አለበፔ።

- ምርታ ጸተሰኅ በኋላ ዓቃቤ ሕ ፡ ወቨም ተጸሣሹ ስላለው ባቨ ባፖ መብፔ ቨት ረዋል።

4.3.3. <u>ባቅኃፔ ዓቨኜ መኅ ት</u>

ሀ. <u>ኅ ቅላላ</u> ፡-

በሕ - መት ሥቱ አትቀኮ 18/1/ መሠረፔ ማትቾውም ሰው ካት ጸተሞላበፔ ኢሰብአዊ ጸሆት ወቨም ክብሩት ጸሚቨዋርታ አቨቨዝ ወቨም ቅኃፔ

ባመኅ በቅ መብፔ አለው። ማ ውም ባኅ ትቃቂ ተ ባር ማስወ ሚቨ ውሣቴሥኖ ሁሉ በሕ ፡ መትወስ ሊተርስበፔ ቨሰበውት ዓላማ ለማረ ኅ በሚኖልበፔ ሁት መወ ም አለባ ው።

ብህም ሲሆት ምት ጊዜም ቢሆት ለሰው ተወነሮ ባሚ ባውት ክርክር ሁሉ አክብሮ መነበቅ ተ ቢ ችው። / አትቀኮ 87/

ባወት ል ቅኃፔ ዓብት ኖ አወሳሰ ው/ አወሻሸማ ው/ ጸወ.መ.ሕ.ቁ. 87 - 237 በተተት ው መሠረፔ መወ ም አለባ ው። በወ.መ.ሕ በ ልኮ ባተቀመነ፡ ወቃ ወብም አስ ባሆት ባቅኃፔ ማክበ ወብም ማቅለበ ምክንበ ኖ በሌሉ ጊዜ ባቅኃቱ መነት ባሚወሰችው በወ.መ.ሕ.ቁ. 88 በተ ለ ው መብቸ ታት ኌ መሠረፔ ችው። /አትቀኮ 178/ በዚህም መሠረፔ ቅኃፔ ሊወሰት ባሚ ባው ቦኅ ዋውት አተ ቾችፔ ኅ ባብ ትተመነ ት በመ መፔ፣ ቦለወ ባሕብወፔ ሪጹት ለማኅ ዌፔ ቦንሳሱፔት ምክንቦ ኖ ተረ ፣ ት ጊሁም ባኅ ዌቱት ጸባታችፔ ቦወሻሹሙት ሁቴ ዎኖ ተረ ት ጊሁም ባኅ ዌቱት ጸባታችፔ ቦወሻሹሙት ሁቴ ዎኖ በመ መፔ መሆት አለበፔ።/ባወ.መ.ሕ.ቁ. 88/ በኃም ቀላል በሆት ፡ ቮኖ ዎርታ ቤቱ በወቀሳ ወብም በተ ሣኮ ማለዎ ብኖሻል ። / አትቀኮ 89/

ለ. ቅኃፔት ባሚበቀሉ ሁቴ ዎኖ፡

- በወ.መ.ሕ.ቁ. 88 ጸተ ለኘው መብቸ ሁቴ ዎኖ ሌላ ቅኃፔት ባሚበቀሉ ሁቴ ዎኖ በቁ. 82 83 ኅ ቅላላ ባቅኃፔ ማቅለበ ምክንበ ኖ ልብ ባቅኃፔ ማቅለበ ምክሸ ኖ በቅተም ተጸተላ ው ተ ል ዋል።

- በቁ. 82 ባተዘረዘሩፔ ባቅኃፔ ማቅለበ ሁቴ ዎኖ ካሉ ዎርታ ቤቱ በቁ 179 ባተቀመነ ውት ተብ ሳበልዎ ቅኃቱት ማቅለል ብኖሻል። ተጸሣሹ ለተጸሰሰበፔ ወት ል ባተመብተውት ልብ መሸሻ ሳብወርታ ቅኃቱት ባማቅለል ሥራ ባሚወ መው ቁ. 179 " ት " በመነቀም ሳብሆት በቁ. 88 መሠረፔ መሆት አለበፔ።

- ዎርታ ቤቱ በመሰለው ቅኃፔት ማቅለል ባሚ ባው ወብም ባሚኖል መሆት በሕ ፡ በ ልኮ በተተት ጊዜ ዎርታ ቤቱ ለወት ሉ ባተተት ውት አችስተቾ መሸሻት ወብም በቁ. 180 ባተቀመነ ውት ባማቅለበ ተብ በመጸተል ሳብ ተታ ትተመሰለው ቅኃቱት ለማቅለል ብኖሻል። /ቁ. 180/

- ቅኃፔት ባሚበቀሉ ሌሎኖ አ ኃሚ ምክንበ ኖ/ በሕ በ ልኮ ቦልተሻሂ/ ሲ ዠ ዎርታ ቤቱ ጸተቀበላ ው ባተቀበለበፔት ምክንበፔ በዎርቱ ላብ በ ልኮ መሻዎ አለበፔ/ ቁ. 86/

ሐ. ቅኃፔት ባሚበጸብቱ ሁቴ ዎኖ፡

1. በወ.መ.ሕ.ቁ 88 ጸተተት ው መብቸ ሁቴ ዎኖ ው ቅኃፔት ባሚበጸብቱ ሁቴ ዎኖት በተመለተ በወ/መ/ሕ/ቁ. 84፣85፣86 ጸቁ. 183 - 188 በተተት ው

መሠረፔ ቭወሾማል። በቁ. 84 ባተዘረዘሩፔ ቅኃፔት ባሚቨጸብቱ ኀቅላላ ምክንቨ ኖ ጸቁ. 183 ታት ኌ ር ተ ዝበው በሥራ ላቭ መዋል ቭ ባዋል። በቁ. 84/1/ ሥር ባተዘረዘሩ ባቅኃፔ ማክበ ካሉ ቅኃቱ ባሚጸብተው ቁ. 183 በማቨዘው መሠረፔ ኀው። ምርታ ቤቱ በቁ. 183 መሠረፔ ቅኃቱት ሲቨጸብታ ለወት ሉ በሕ ጸተወሰኀው ባቅኃፔ ኃሪቨ ወሰት (Special maximum) ማለዎ አቭኖልም፣

2. ባወት ል ሥራ በተኃመረ በተተ መ ፈዜ ስለሚወ መው ባቅኃፔ ማክበ በተመለጸተ ባሚጸተሉፔት ዋ ዋ ትኅቦኖ ጸ ትዛቤ ማስ ባፔ ቨስወል ል ፣

- ዙዎ ባሆት ባኅዊፔ መተራረብ ፦ ቭ ባ ኀመ ፈዜ ባቅኃፔ ማክበቱ ሥርዓፔ ባሚወ መው በቁ. 184 መሠረፔ ኀው። በዚህም መሠረፔ ተተራራቢ ጸሆትፔ ችዂፔት ጸሚቨሳኀፔ ኀዊ ኖ ባትተቾው ምክንቨፔ ባሞፔ ቅኃፔ ባሚወሰት ሲሆት ቭህ ውሣቴ ስለ ሌሎቷ ተተራራቢ ኀዊ ኖ ባሚወሰኀውት ቅኃፔ ሁሉ አኀቃሎ ቭቭዛል። ሌሎኖ ቅኃ ኖ ጸሆት በሕ ፦ ጸተወሰኀው ኀቅላላ ኃሪቨ ሳቭ ለዎ ቅኃቱት ማክበታ ቭናላል።

- ዙዎ ባሆት ባኅዊፔ መተራረብ ፦ ቭ ባተወ መው ሌላ ወት ል ት ፈወኮም ለማታረ ጸሆት ምርታ ቤቱ በሕ ፦ ስጸተወሰኀው ኀቅላላ ኃሪቨ ታረስ ቅኃቱት ባማክበታ ቲ አለበፔ። /ቁ. 185/

- ባመ መሪቨው ወት ል ውሣቴ ካ ዠ በኋላ ጸመ መሪቨው ወት ል ር በተተራራቢዂፔ ባተወ መ ወት ል በተ ዠ ፈዜ ቁ. 184 በተመሳሳቭ ሁቴ ተወዂሚ ቭሆ ል። /ቁ. 188/

- ባተወዂመው ባወት ል መተራረብ ባሕ ዊ ታት ፌዎኖ መተራረብ ጸሆት ምርታ ቤቱ ትተትሩ ሁቴ ቁ. 184 ተወዂሚ ት ፈሆት ውቭም ለወት ሉ ባተመተከውት ጸዎተቾ ባቅኃፔ ኃሪቨ ሳቨልዎ ቅኃቱት ለማክበታ ቭናላል።/ቁ.187/

- ተጸሣሹ መ መሪቨ ለሠራው ወት ል ጸተቀኃ በኋላ ውቭም በምህረፔ ውቭም በአዋ ምህረፔ ጸተማረበፔ ቀት ምሮ በ5 ዓመፔ ውስጎ ሌላ ወት ል ጸሠራ ምርታ ቤቱ ትተ ትሩ ሁቴ ለወት ሉ ባተመተከውት ልብ ባቅኃፔ ኃሪቨ ሳቨልዎ ተ ቢ ሆ ካ ገፀው ት ጸልብ ኃሪቨው በማለዎ ትር ት ጸጎቅላላው ኃሪቨው ሳቨልዎ ቅኃቱት ለማክበታ ቭናላል። /ቁ. 85 188/

- ቅኃፔት ባሚቨጸብቱ ሌሎኖ አ ኃሚ ምክንቨ ኖ/ በሕ በ ልኮ ቨል ዂ/ሲ ዠ ምርታ ቤቱ ጸተቀበላ ው ባተቀበለበፔት ምክንቨፔ በምርቱ ላቭ በ ልኮ መዂም አለበፔ።/ቁ.86/

መ. ባቅኃፔ ማቅለቨ ማክበ ምክትቨ ኖ ሲተራረቡ ባሚጸተለው ሥት - ሥርዓፔ ቨወ ማል። /ቁ. 86/

- በአትታ ዓቨትፔ ወት ል ቅኃፔት ባሚቨቀሉ ባሚጸብቱ ሁቴ ዎኖ በአትታትፔ ጸተ ገዙ ዎርታ ቤቱ ሁለቱትም አመዛዝ መወሰት አለበፔ።

- ዎርታ ቤቱ መ መሪቨ ቅኃፔት ባሚቨጸብቱ ሁቴ ዎኖት መሠረፔ በማታረ ቨወስ ል። ቀኅሎም ባማቅለቨ ሁቴ ዎኖት መሠረፔ በማታረ ቅኃቱት በመቀትስ ተወኛሚ ባሚሆትውት ቅኃፔ ቨወስ ል።

- ባሞፔ ቅኃፔት በተመለጸተ በቁ. /117 ባተተት ው ባተኅበቀ ትው።

ሠ. ስለ ባቅኃፔ አወክ ም ባሚሰኅ ፔዕዛዝ

- ማትቾውም ዎ/ቤፔ ባቅኃፔ ዎርታ ጸሰኅ በ ላ ቅኃቱ ት ረወ ም ወቨም ቁኅጎር ት ረረ ለአስወክሚ ባለስልኃት ማዘቆ ወቨም ማ ውም ፔዕዛዝ መሰኅፔ አለበፔ። /ሥ.ሥ.ቁ.203/ ቅኃቱ ሳቨወ ም ት ቆቨ ባሚቆቨበፔ ሁቴ ትተተኅበቀ ትው። ባሞፔ ዎርታ ጸተወረተ ርዕሰ - ብሄሩ ዎርቱት ስጸቨ ት ታረስ ተጸሳሹ ስሮ ት ቆቨ መ ዘዝ አለበፔ። /.ሥ.ሥ.ሕ.ቁ.204/

- ባ ል ችቫፔት ባሚቨሳኃ ቅኃፔ ተወስ ጸሆትባቅኃቱ ዓቨትፔ በፔክክል ተለቨ ት ረወ ም መ ዘዝ አለበፔ። /ባወ.ሥ.ሥ.ሕ.ቁ. 205/ ስለሌሎቷ ቅኃ ኖ አወኻም ጸላቨ ባተኅቀሱፔት ምሮ በወ.መ.ሥ.ሥ.ሕ.ቁ. 203-215 በዝርዝር ተተት ቻል። ቨኸውም ባመቨዝ ወቨም ስራፔ ስለ ባ ትዘብ መቀ ሌሎኖ ቅኃ ኖት ቨካተተ ትው።

- ለወት ል ላዋ ስላልሆት ሰዎኖ ባተሰኅ ባኅትቃቄ ውሳቴ ት ረወ ም ባሚ ዘዘው በወ.መ.ሥ.ሥ.ሕ ቁኅር 208 መሠረፔ መሆት አለበፔ።

- ስለ ቅኃፔ ባተሰኅ፡ ውሳኔዎኖት መለወኅ ወቨም ማሻሻል በተመለጸተ ባወ.መ.ሥ.ሥ.ሕ.ቁ. 216 217 ተወክሚ ቨሆ ል።

- ስለ መሰባም /ስምት ስለማሳተስ / ባሚቀርብ ኅቨቄ ባወ.መ.ሥ.ሥ.ሕ. ቁ. 218 219 ተወክሚ ቨሆ ል።

4.3.5 <u>ማኅቃለቨ</u>

በወት ል ባዎፔህ ሥርዓፔ ባወት ል ሕ ት ዓላማ ብ ለማስ ነበቅ ባተጸሳሹ ትም ሕ - መት ሥ ዊ መብፔ ለማስጸበር ባዎርታ አሰኃ ኅ ባቅኃ ፔ ውሣት አስኃ ኅ ውነ፡ ማ ቀልኃ ዊ መሆት በ ፡ ባሚወለ ፡ ብ ትው፡፡ ዎርታ መክዎ ባቅኃ ፔ ውሣት መስ ነ ፔም በወት ል ዎፔህ ሥርዓቱ በ ኣ ኖ ብ ቾ ላዋትፔ ባሚወ ሙ ዋ ዋ ተብቨቋ ትፔ ልብትፔ ቨላ ው ሂተ ኖ ው፡፡ ባነ ዊተፖትፔ ዎርታ ባመክዎ ሂተቱ ባወት ል ክሱት ዝርዝር፣ ማስረ ዎቷት አ ባብትፔ ቨላ ውት ባሕ ታ ፣ዎኖት መተትተት ባሚወል ተ ባር ሲሆት፣ በአትዥ ባቅኃ ፔ ውሳቷ አስኃ ኅ ም ማስረ መሰማፔት ምሮ ባማቅለቨ ባማጸበ ሁቷ ዎኖት በዝርዝር መለባፔት ባቅኃ ቱት ዓብትፔ መነ ት መወሰት ባቅኃ ቱት አወክ ም ባሚመለጸቱ ፔዕዛዙኖት መሰ ነ ፔት ቨካተተ ተ ባር ነው፡፡

በቅኃ ፔ አወሳሰት ሂተፔ ጸውሣቷው በ ላ ባሚጸ ወት ትተቅኃ ፔት መ ተብ/ በ ተብ ማቆባፔ፣ ስለቅኃ ፔ ባሚሰ ነ ፔት ፔዕዛዙኖ መለወነ ፣ መሰባም፣ ባመሳሰሉፔ ባሂተቱ አካል ባሆት ስለመ ራ ውም በወ.መ.ሥ.ሥ.ሕ. በዝርዝር ተመልክ ል፡፡ በአነ ቃላብ በወት ል ተነ ርኃ ሪ ተለብ ማስረ ተሰባስቦ፣ ተብዙ ተመርምሮ በሚ ገፀው ውነ፡ መሠረፔ ባወት ል ክስ ተዘ ባመሰማፔ ሥርዓፔ ተወኮ ሞ ማነ ቃለቨው ባነ ዊተፖትፔ ባቅኃ ፔ ዎርታ/ውሣት መስ ነ ፔ ጸመሆት አትዥ ባወት ል ፡ ብ ዎርታ አዥዎ ቅኃ ፔ ውሣት አሰኃ ኅ ባሰላ ውቀፔት በተ ባር ባተወተት ክህሎፔት ባሚወል መሆትት ትዛቤ ሊወሰታብፔ ብ ባል፡፡ በመሆትም ባዚህ ኮ ሑዎ ተነ ቃሚዎኖ/ባዎፔህ ባለሙቨ ሰልኃ ኣ ኖ/ በዚህ ብኖ ሳፔወሰት በሌሎኖ ርዕሶኖ ባተዥፔት ባዎርታ አሰኃ ኅ አዥዎ ዘቲት በማትበብ ምሳሌ ባሚሆት ዎር ኖት በማነ ፔ ውቀ ኖህት ክህሎ ኖህት ባበለነ ትታ ሻሸሉ ባ ል ኅ ረፔ ባማታረ ቲ ትተሚ ርባኖህ ባሚነ ቁም ፡ ብ ነው፡፡